INDEX

SR. NO.	CONTENT	PAGE NO.
Part A:	DVV data provided for following books and chapters in edited volumes/books published and papers published 1. National Education Policy (NEP) 2020: Framework and Implementation 2. Bhartatil Nivadnuk Vyavsthapan 3. The Pulley 4. Women Sarpanch of Maharashtra: Development and participation 5. Edible Oil Industries and Employment Opportunities 6. Rashtriya Kheladunchi Sharirik Kshamta 7. Maharashtra Vidhansabha Nivadnuk 2019 chay vidarbhatil nikalache rajkiy vishleshn	1-29
Part B:	List of books and chapters in edited volumes/books published and papers published during last five years with highlighted proofs	30-260

PART A

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five year

Sr. No.	Name of the teacher	Title of the book/chapters published	Title of the paper	Title of the proceedings of the conference	Name of the conference	National / International	Year of publication	ISBN/ISSN number of the proceeding	Affiliating Institute at the time of publication	Name of the publisher
2023-2024										
1	Dr. Yogesh Sarode	National Education Policy (NEP) 2020: Framework and Implementation	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-95021-80-7	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
2	Dr. Mangesh Acharya	Bhartatil Nivadnuk Vyavsthapan	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-82405-51-1	JVMD	Pipmlapur Book Distributers, Nagpur
3	Dr. Mangesh Acharya	National Education Policy (NEP) 2020: Framework and Implementation	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-95021-80-7	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
2020-2021										
1	Dr. Yogesh Sarode	The Pulley	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	BoS of English, RTMNU
2	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Women Sarpanch of Maharashtra: Development and participation	Ajanta	Koradi Conference	National	2020	2277-5730	JVMD	Ajanta Prakashan
2019-2020										
1	Dr. Raju Shrirame	Edible Oil Industries and Employment Opportunities	Nil	Nil	Nil	National	2019	978-81-938537-1-9	JVMD	Sir Sahitya Kendra, Nagpur (M.S.)
2	Dr. Dipak Arajpure	Rashtriya Kheladunchi Sharirik Kshamta	Nil	Nil	Nil	National	2019	978-81-938537-2-6	JVMD	Sir Sahitya Kendra, Nagpur (M.S.)

3	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Maharashtra Vidhansabha Nivadnuk 2019 chay vidarbhatil nikalache rajkiy vishleshn	Research Journey	Koradi Conference	National	2020	2348-7143	JVMD	Research Journey International Multidisciplinary E-research Journal
Total – 08										

Convener
Internal Quality Assurance
Cell (IQAC),JVM Thugaondeo
Dist. Nagpur (M.S.)

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
SEAL
DEVGRAM

Principal
Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Devgram (Thugaondeo)
Tah. Narkhed, Dist. Nagpur

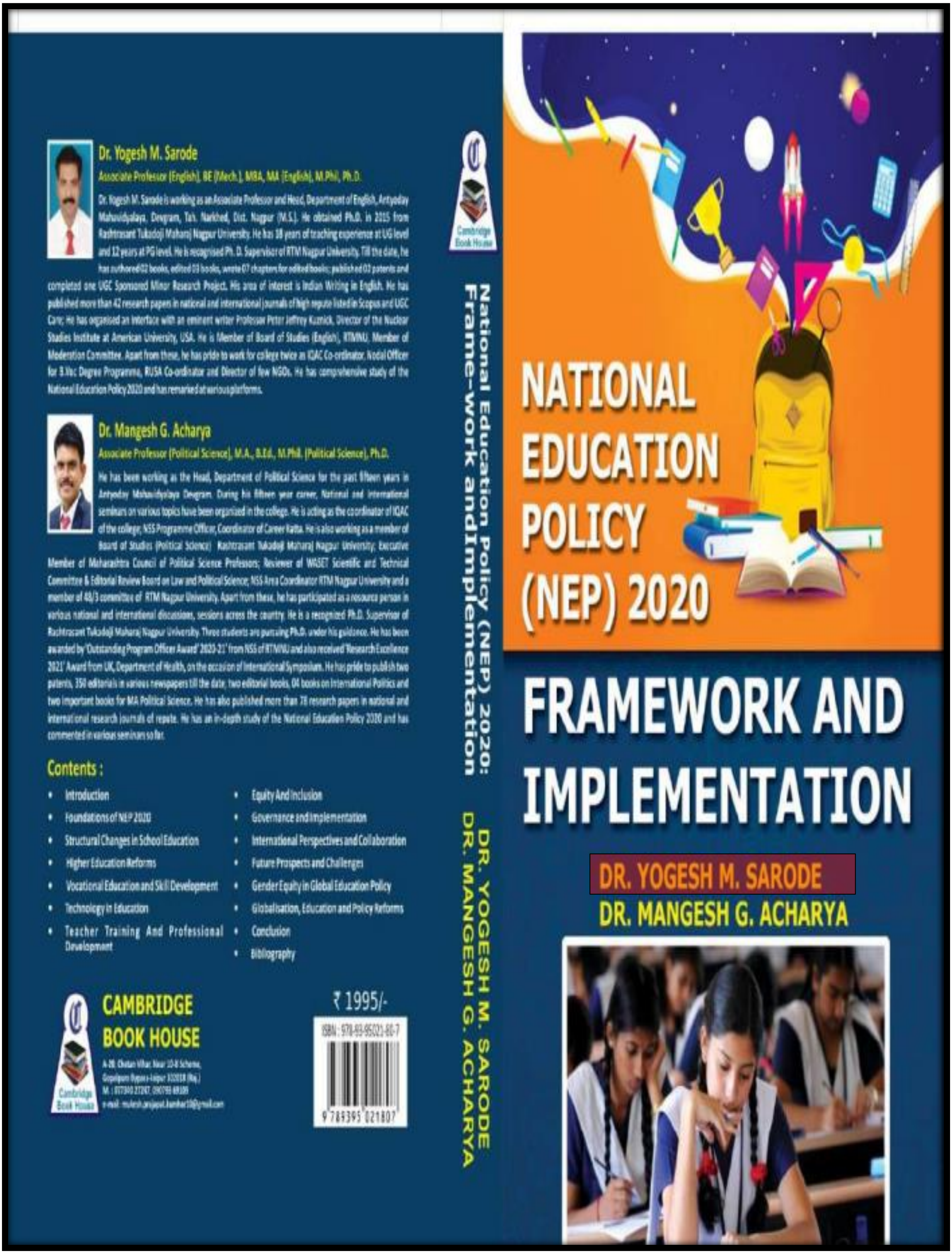
Dr. Yogesh M. Sarode
Associate Professor (English), BE (Mech.), MBA, MA (English), M.Phil, Ph.D.
Dr. Yogesh M. Sarode is working as an Associate Professor and Head, Department of English, Antyoday Mahavidyalaya, Devgram, Tah. Narkhed, Dist. Nagpur (M.S.). He obtained Ph.D. in 2015 from Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University. He has 18 years of teaching experience at UG level and 12 years at PG level. He is recognised Ph. D. Supervisor of RTM Nagpur University. Till the date, he has authored 02 books, edited 03 books, wrote 07 chapters for edited books; published 02 patents and completed one UGC Sponsored Minor Research Project. His area of interest is Indian Writing in English. He has published more than 42 research papers in national and international journals of high repute listed in Scopus and UGC Care; He has organised an interface with an eminent writer Professor Peter Jeffrey Kuznick, Director of the Nuclear Studies Institute at American University, USA. He is Member of Board of Studies (English), RTMNU, Member of Moderation Committee. Apart from these, he has pride to work for college twice as IQAC Co-ordinator, Nodal Officer for B.Voc Degree Programme, RUSA Co-ordinator and Director of few NGOs. He has comprehensive study of the National Education Policy 2020 and has remarked at various platforms.
Dr. Mangesh G. Acharya
Associate Professor (Political Science), M.A., B.Ed., M.Phil. (Political Science), Ph.D.
He has been working as the Head, Department of Political Science for the past fifteen years in Antyoday Mahavidyalaya Devgram. During his fifteen year career, National and international seminars on various topics have been organized in the college. He is acting as the coordinator of IQAC of the college; NSS Programme Officer, Coordinator of Career Katta. He is also working as a member of Board of Studies (Political Science) Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University; Executive Member of Maharashtra Council of Political Science Professors; Reviewer of WASET Scientific and Technical Committee & Editorial Review Board on Law and Political Science; NSS Area Coordinator RTM Nagpur University and a member of 48/3 committee of RTM Nagpur University. Apart from these, he has participated as a resource person in various national and international discussions, sessions across the country. He is a recognized Ph.D. Supervisor of Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University. Three students are pursuing Ph.D. under his guidance. He has been awarded by 'Outstanding Program Officer Award' 2020-21' from NSS of RTMNU and also received 'Research Excellence 2021' Award from UK, Department of Health, on the occasion of International Symposium. He has pride to publish two patents, 350 editorials in various newspapers till the date, two editorial books, 04 books on International Politics and two important books for MA Political Science. He has also published more than 78 research papers in national and international research journals of repute. He has an in-depth study of the National Education Policy 2020 and has commented in various seminars so far.
Contents :
Introduction
Foundations of NEP 2020
Structural Changes in School Education
Higher Education Reforms
Vocational Education and Skill Development
Technology in Education
Teacher Training And Professional Development
Equity And Inclusion
Governance and Implementation
International Perspectives and Collaboration
Future Prospects and Challenges
Gender Equity in Global Education Policy
Globalisation, Education and Policy Reforms
Conclusion
Bibliography
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
₹ 1995/-
ISBN : 978-93-95021-80-7
9 789395 021807
National Education Policy (NEP) 2020: Frame-work andImplementation
DR. YOGESH M. SARODE
DR. MANGESH G. ACHARYA
NATIONAL EDUCATION POLICY (NEP) 2020
FRAMEWORK AND IMPLEMENTATION
DR. YOGESH M. SARODE
DR. MANGESH G. ACHARYA

National Education Policy (NEP) 2020: Frame-work and Implementation

Dr. Yogesh Marotrao Sarode
Dr. Mangesh Govindrao Acharya

CAMBRIDGE BOOK HOUSE
Jaipur (India)

Published By:
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme
Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018
(M) 0773402724, 9079369109
E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 1995/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-93-95021-80-7

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Content

1	Introduction	9
2	Foundations of NEP 2020	37
3	Structural Changes in School Education	47
4	Higher Education Reforms	76
5	Vocational Education and Skill Development	94
6	Technology in Education	110
7	Teacher Training And Professional Development	127
8	Equity And Inclusion	148
9	Governance and Implementation	159
10	International Perspectives and Collaboration	176
11	Future Prospects and Challenges	194
12	Gender Equity in Global Education Policy	206
13	Globalisation, Education and Policy Reforms	233
14	Conclusion	260
	Bibliography	272

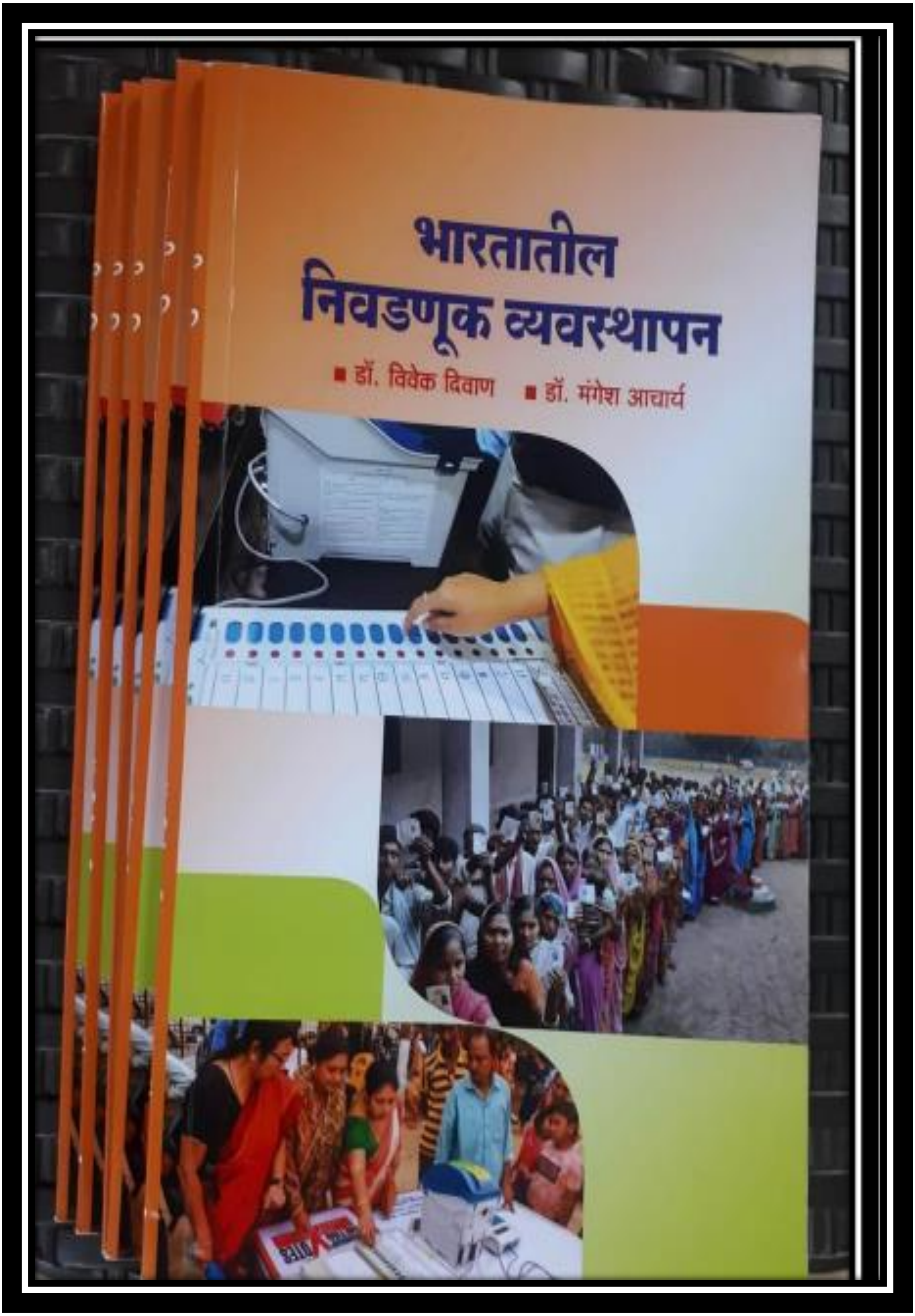
भारतातील
निवडणूक व्यवस्थापन
डॉ. विवेक दिवाण
डॉ. मंगेश आचार्य

- ISBN : 978-93-82405-51-1
- प्रकाशन क्रमांक : ७७
- प्रथम आवृत्ती : जून २०२३

© लेखक Dr. Mangesh Achaya

प्रकाशक :
अशोक पिंपळापुरे, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्यूटर्स,
२०६, राम मंदिर लेन, टिळक पुतळा, महाल, नागपूर-४४० ०३२
फोन नं. ०७१२-२७२४३१८

टाईपसेटींग :
दिनेश बोरीकर
डाटा-लाईन कॅम्प्युटर्स,
५८३, हंसापूरी, छोटी खदान, नागपूर- १८.

मुद्रक
प्रिंट सोल्युशन,
महाल, नागपूर.

किंमत : २०० रुपये

अनुक्रमणिका

१.	निवडणूक व्यवस्थापन	१
२.	निवडणूक प्रक्रिया	२३
३.	निवडणूक प्रचार आणि पद्धती	४६
४.	भारतातील निवडणूक विषयक इतर मुद्दे	९२

:: १ ::

निवडणूक व्यवस्थापन

निवडणूक अखंडता राखण्यासाठी मजबूत प्रशासकीय संस्था हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. निवडणूक विश्वासार्ह होण्यासाठी, निवडणूक प्रशासन निष्पक्ष असणे आणि स्वतंत्र आणि निष्पक्ष निवडणुका घेण्याची संस्थात्मक क्षमता त्याच्यात असणे आवश्यक आहे.

एका यशस्वी सुस्थापित लोकशाहीमध्ये, निवडणुकांचे संचालन करणारी निलक्त रचना सहसा गृहीत धरली जाते. दीर्घकाळ निष्पक्ष निवडणुका झाल्या असलेल्या देशात समस्या असल्यास, तरी सहसा संस्थांच्या विश्वासार्हतेवर किंवा कायदेशीरपणावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केली जात नाहीत. अशा देशांमध्ये, निवडणुकांना पाठिंबा देणाऱ्या इतर संस्था अनेकदा राज्य यंत्रणेचाच भाग असतात आणि निवडणूक प्रशासक हे सुध्दा नागरी सेवक असतात.

आधुनिक लोकशाहीमध्ये, निवडणूक व्यवस्थापन प्रणाली अजूनही विकसित होत आहेत आणि त्यांना मोठ्या प्रमाणात अविश्वास, टीका आणि त्यांना विरोधाचा सामना करावा लागतो. निवडणुका आयोजित करताना अंतर्निहित समस्यांव्यतिरिक्त, व्यवस्थेत संस्थात्मक समस्या असू शकतात – जसे की अपुरा कर्मचारी वर्ग आणि निधी किंवा अनुभव. मतदारांचा विश्वास मिळवण्यासाठी आवश्यक असलेली निष्पक्षता सुनिश्चित करण्यासाठी एक व्यवहार्य उपाय म्हणजे संस्थात्मकदृष्ट्या स्वायत्त आणि राजकीय प्रभावाच्या अधीन नसलेली निवडणुक व्यवस्थापन संरचना तयार करणे होय.

निवडणूक संस्था आणि निवडणूक प्रक्रियेच्या अखंडतेचे रक्षण करण्यासाठी खालील बाबी महत्त्वाच्या आहेत:

विश्वासार्ह आणि गैर–राजकीय व्यवस्थापन संस्थेची स्थापना :

निवडणूक प्रशासन हे मूलतः तांत्रिक काम आहे. म्हणून स्वीकारलेली प्रशासकीय यंत्रणा व्यवस्थापित करणाऱ्या संस्थेकडे तांत्रिक क्षमता असणे आवश्यक आहे. जर निवडणूक व्यवस्थापन संस्था सरकारी संरचनेचा भाग असेल आणि निवडणूक प्रशासक नागरी सेवक असतील तर हे शक्य आहे; आणि हे तितकेच खरे आहे जर निवडणूक व्यवस्थापन संस्थाचे स्वतःचे कर्मचारी आणि धोरणे असलेली स्वतंत्र एजन्सी असली तरीही प्रशासनापासून

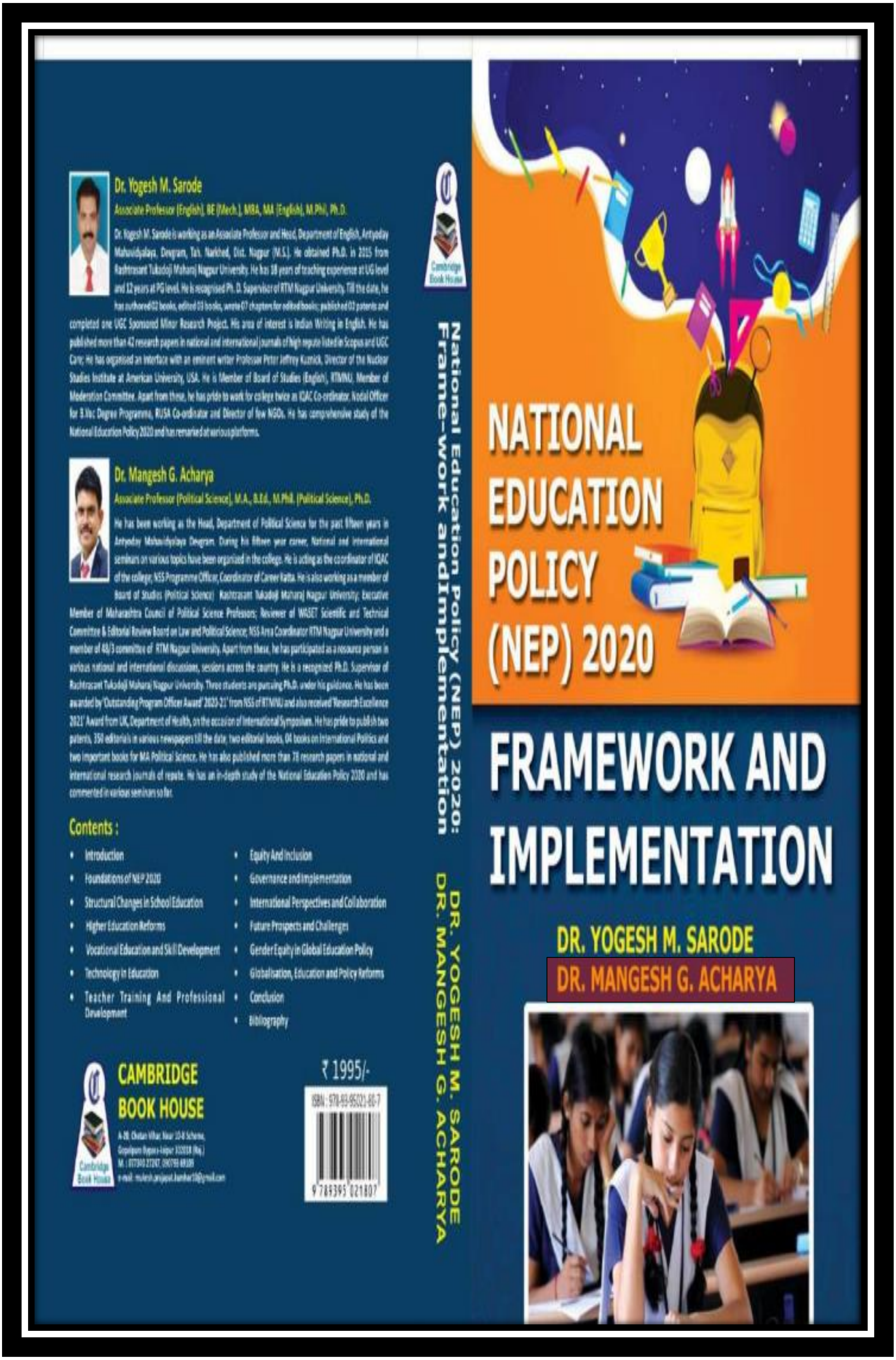
Dr. Yogesh M. Sarode
Associate Professor (English), BE (Mech.), MBA, MA (English), M.Phil, Ph.D.
Dr. Yogesh M. Sarode is working as an Associate Professor and Head, Department of English, Antyoday Mahavidyalaya, Devgram, Tah. Narkhed, Dist. Nagpur (M.S.). He obtained Ph.D. in 2015 from Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University. He has 18 years of teaching experience at UG level and 12 years at PG level. He is recognised Ph. D. Supervisor of RTM Nagpur University. Till the date, he has authored 02 books, edited 03 books, wrote 07 chapters for edited books; published 02 patents and completed one UGC Sponsored Minor Research Project. His area of interest is Indian Writing in English. He has published more than 42 research papers in national and international journals of high repute listed in Scopus and UGC Care; He has organised an interface with an eminent writer Professor Peter Jeffrey Kuznick, Director of the Nuclear Studies Institute at American University, USA. He is Member of Board of Studies (English), RTMNU, Member of Moderation Committee. Apart from these, he has pride to work for college twice as IQAC Co-ordinator, Nodal Officer for B.Voc Degree Programme, RUSA Co-ordinator and Director of few NGOs. He has comprehensive study of the National Education Policy 2020 and has remarked at various platforms.
Dr. Mangesh G. Acharya
Associate Professor (Political Science), M.A., B.Ed., M.Phil. (Political Science), Ph.D.
He has been working as the Head, Department of Political Science for the past fifteen years in Antyoday Mahavidyalaya Devgram. During his fifteen year career, National and international seminars on various topics have been organized in the college. He is acting as the coordinator of IQAC of the college; NSS Programme Officer, Coordinator of Career Katta. He is also working as a member of Board of Studies (Political Science) Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University; Executive Member of Maharashtra Council of Political Science Professors; Reviewer of WASET Scientific and Technical Committee & Editorial Review Board on Law and Political Science; NSS Area Coordinator RTM Nagpur University and a member of 48/3 committee of RTM Nagpur University. Apart from these, he has participated as a resource person in various national and international discussions, sessions across the country. He is a recognized Ph.D. Supervisor of Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University. Three students are pursuing Ph.D. under his guidance. He has been awarded by 'Outstanding Program Officer Award' 2020-21' from NSS of RTMNU and also received 'Research Excellence 2021' Award from UK, Department of Health, on the occasion of International Symposium. He has pride to publish two patents, 350 editorials in various newspapers till the date, two editorial books, 04 books on International Politics and two important books for MA Political Science. He has also published more than 78 research papers in national and international research journals of repute. He has an in-depth study of the National Education Policy 2020 and has commented in various seminars so far.
Contents :
Introduction
Foundations of NEP 2020
Structural Changes in School Education
Higher Education Reforms
Vocational Education and Skill Development
Technology in Education
Teacher Training And Professional Development
Equity And Inclusion
Governance and Implementation
International Perspectives and Collaboration
Future Prospects and Challenges
Gender Equity in Global Education Policy
Globalisation, Education and Policy Reforms
Conclusion
Bibliograhy
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
₹ 1995/-
ISBN : 978-93-95021-80-7
National Education Policy (NEP) 2020: Frame-work andImplementation
DR. YOGESH M. SARODE
DR. MANGESH G. ACHARYA
NATIONAL EDUCATION POLICY (NEP) 2020
FRAMEWORK AND IMPLEMENTATION
DR. YOGESH M. SARODE
DR. MANGESH G. ACHARYA

National Education Policy (NEP) 2020: Frame-work and Implementation

Dr. Yogesh Marotrao Sarode

Dr. Mangesh Govindrao Acharya

CAMBRIDGE BOOK HOUSE
Jaipur (India)

Published By:
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme
Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018
(M) 0773402724, 9079369109
E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 1995/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-93-95021-80-7

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Content

1	Introduction	9
2	Foundations of NEP 2020	37
3	Structural Changes in School Education	47
4	Higher Education Reforms	76
5	Vocational Education and Skill Development	94
6	Technology in Education	110
7	Teacher Training And Professional Development	127
8	Equity And Inclusion	148
9	Governance and Implementation	159
10	International Perspectives and Collaboration	176
11	Future Prospects and Challenges	194
12	Gender Equity in Global Education Policy	206
13	Globalisation, Education and Policy Reforms	233
14	Conclusion	260
	Bibliography	272

Easy Study Material on

Selections of Literature from the Elizabethan Age to the Restoration

(A Text Book Prescribed for **B.A. English Literature, Second Semester**)

by

RTM Nagpur University, Nagpur.

Under the guidance of

Dr. Urmila Dabir

Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya and

Chairperson, Board of studies in English for Humanities,
RTM Nagpur University, Nagpur

Convenors

Dr. Kapil Singhel

Dr. Madhavi Moharil

Contributors

Dr. Bipasha Ghoshal
Dr. Renuka Roy
Dr. Sobal Rose G. Veliannur
Mr. Ravindra Pantavane
Dr. Vinita Virgandham
Dr. Yogesh Sarode

Dr. Manish Chakravarty
Dr. Sawan Dharampuriwar
Dr. Pranjali Kane
Dr. Ghizala Hashmi
Dr. Anil Dodewar
Dr. Kapil Singhel

Note- This material is only for the use of the students and not for sale.

Index

Sr. No.	Particular	Name of the contributor	Page No.
1.	Go and Catch a Falling Star	Dr. Yogesh Sarode	06
2.	The Pulley	Dr. Yogesh Sarode	11
3.	On Having His Arrived at the Age	Dr. Sawan Dharmapuriwar	16
4.	I Prithee Send Me Back My Heart	Dr. Pranjali Kane	21
5.	The Grasshopper	Dr. Bipasha Ghoshal	26
6.	To the Memory of Mr. Oldham	Dr. Anil Dodewar	30
7.	Ode on Solitude	Dr. Bipasha Ghoshal	35
8.	Sir Roger at the Club	Dr. Renuka Roy	39
9.	Sir Roger at His Country House	Dr. Ghizala Hashmi	43
10.	Sir Roger at Church	Dr. Ravindra Pantavana	47
11.	Sir Roger in Town	Dr. Manish Chakravarty	53
12	Robinson Crusoe-I	Dr. Sobal Rose G. Veliannur	58
13	Robinson Crusoe-II	Dr. Vinita Virgandham	61
14	Stanza Forms and Literary Terms	Dr. Kapil Singhel	67

Disclaimer- It is only the compilation of the study material provided by various teachers of English from different colleges affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur. Hence the style of writing may differ from teacher to teacher.

116

List of Contributors

Editor: Dr. Urmila Dabir, Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.

Poetry

1. Go and Catch a Falling Star: **Dr. Yogesh Sarode**, Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
2. The Pulley: **Dr. Yogesh Sarode**, Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
3. On His Arriving at the Age of Twenty-Three: **Dr. Sawan Dharmapuriwar**, Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. I Prithee Send Me Back My Heart: **Dr. Pranjali Kane**, Shri Binzani City College, Nagpur.
5. The Grasshopper: **Dr. Bipasha Ghoshal**, Dhanwate National College, Nagpur.
6. To the Memory of Mr. Oldham: **Dr. Anil Dodewar**, Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.
7. Ode on Solitude: **Dr. Bipasha Ghoshal**, Dhanwate National College, Nagpur.

Prose (Essays by Addison and Steele)

1. Sir Roger at the Club: **Dr. Renuka Roy**, Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
2. Sir Roger at His Country House: **Dr. Ghizala Hashmi**, Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
3. Sir Roger at Church: **Mr. Ravindra Pantavane**, Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. Sir Roger in Town: **Dr. Manish Chakravorty**, Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.

Study in Novel: Robinson Crusoe

1.Outline and Characterization: **Dr. Sobal Rose G. Veliannur**, Nutan Adarsh Arts, Commerce and Smt. M.H. Wagad Science College, Umrer.
2. Critical Analysis (Important topics): **Dr. Vinita Virgandham**, Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Stanza Forms & Literary Terms

Dr. Kapil Singhel, Vasantrao Naik Government Institute of Arts and Social Sciences, Nagpur

First Edition 2021
© Editors and Contributors
ISBN 978-81-7192-208-6

ISSN 2277 - 5730

AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX   Issue - III   July - September - 2020

ENGLISH PART - IV

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

283

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF ENGLISH PART - IV

S. No.	Title & Author	Page No.
19	Awareness of Intellectual Property Rights and their Importance **S. Kannadhasan** **M. Shanmuganantham** **Dr. R. Nagarajan**	161-167
20	Women Sarpanch of Maharashtra: Development and Participation **Dr. Mangesh G. Acharya**	168-173
21	Intellectual Property Rights in Indian Agriculture **Ganesh Motiram Kapse**	174-184

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

21. Women Sarpanch of Maharashtra: Development and Participation

Dr. Mangesh G. Acharya
Assistant Professor, Department of Political science, Jeevan Vikas Mahavidyalya, Devgram.

Summary

This research is an analytical study of the work of politically participating women in local bodies in Maharashtra. This topic has been selected for the qualitative study of the problems that arise when women are involved in politics and women leadership. Social factors that have a negative impact on women's leadership have been excluded from the study. Also, what is the role of women leadership in development work? The efficiency of any leadership requires practice when the situation is adverse. The study shows that women in Maharashtra have made strenuous efforts to prove themselves at all levels. In terms of efficiency, they appear to be the most capable, efficient and effective. It was clear from the study that he had adopted a transformative, restrained. peaceful and educational path as a sarpanch even in normal and destitute conditions.

Key words: Women Sarpanch, Leadership, Responsibility, Local Self Government, Developmental Role, Maharashtra

Introduction

The 73rd Amendment provides that one-third or 33 per cent of the seats in the Panchayat Raj system should be reserved. But the representation of women in Panchayat state institutions in Maharashtra is 50 per cent. Recently, most of the women have become aware and have started actively participating in the affairs of the panchayat. The decision making process and the language used in the meeting became more limited as 50 per cent of the members attending the Gram Panchayat meeting were women and 50 per cent were women. This important advantage is due to the participation of women. Through the participation of women in the Panchayat system, women began to realize their rights. We are becoming more aware of our place and role in that society. They have become more serious about their existence. While all this is happening, masculinity is not over yet. The secondary position of women in society is still maintained today. This cannot be denied.

According to the amendment, 33 per cent reservation was given to women in local bodies. This provision was also applied for the post of office bearers of local bodies. As a result, he

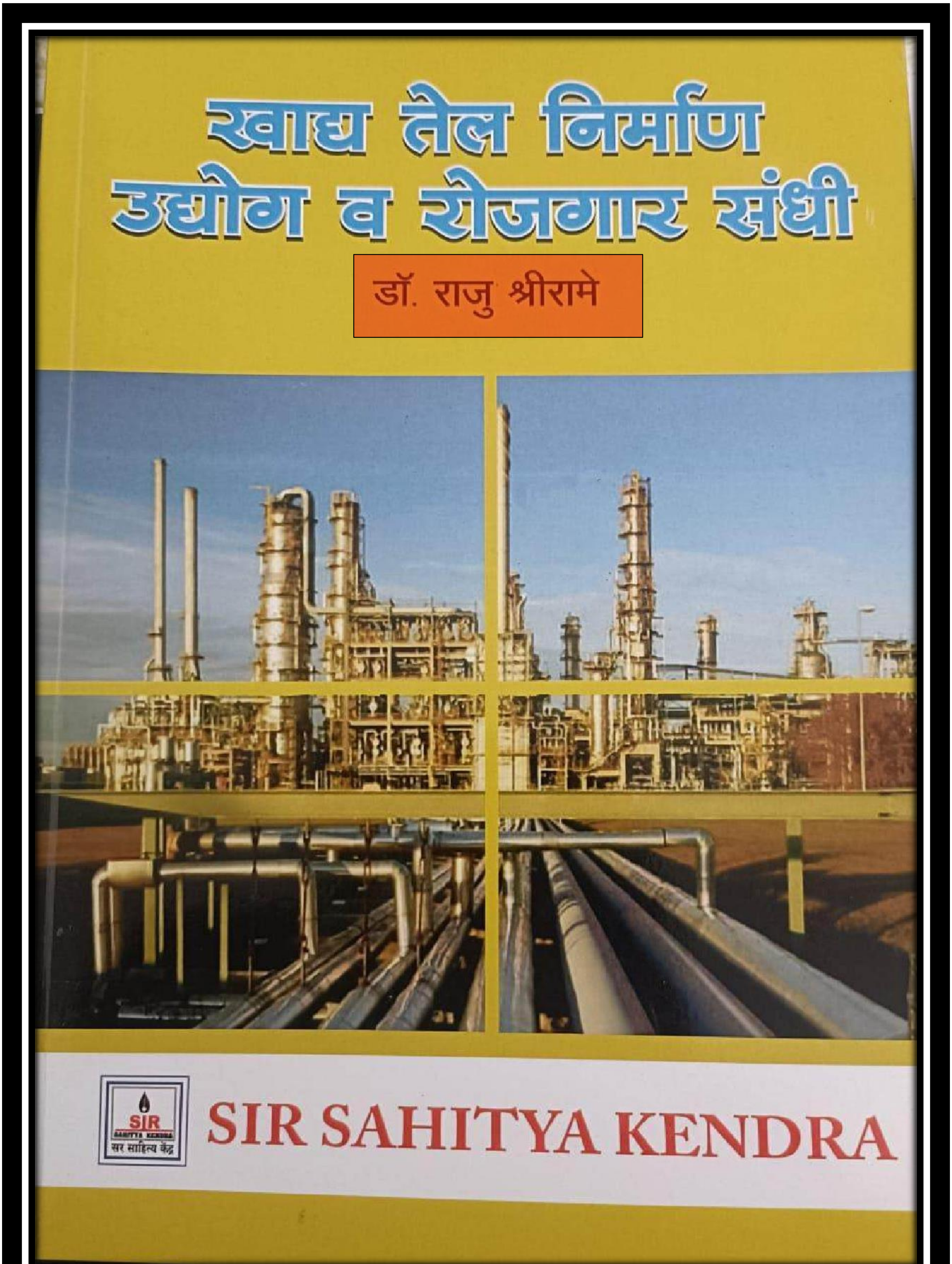
खाद्य तेल निर्माण
उद्योग व रोजगार संधी
डॉ. राजु श्रीरामे
SIR
सर साहित्य केंद्र
SIR SAHITYA KENDRA

प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२
sanjaythakre.sskp@gmail.com

- खाद्यतेल निर्माण उद्योगातील रोजगार संधी
- प्रकाशन क्रमांक : 163
- ISBN - 978-81-938537-1-9
- प्रथम आवृत्ती :
- © लेखक
- टाईप सेटींग:
  प्रसाद क्रिएशन, नागपूर.
- ₹ : ३००/-
- प्रमुख वितरक : लाभांश पुस्तकालय
  गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
  हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
  मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
DEVGRAM

पान

-: अनुक्रमणिका :-

१.	प्रस्तावना आणि विषयाचे स्वरूप	१ ते ५०
२.	संशोधन व संशोधन स्वरूप - अर्थ आणि व्याप्ती	५१ ते ८२
३.	तेलगिरणी उद्योगातील रोजगार स्थितीबाबत पूर्वसंशोधन आणि निष्कर्ष.	८३ ते १०३
४.	तेलगिरणी उद्योगांचे स्वरूप - उत्पादन प्रक्रिया आणि रोजगार निर्मिती	१०४ ते १७८
५.	सारांश तथा निष्कर्षांचे प्रस्तुतीकरण, गृहीत पडताळणी, शिफारसी आणि समारोप.	१७९ ते २१२

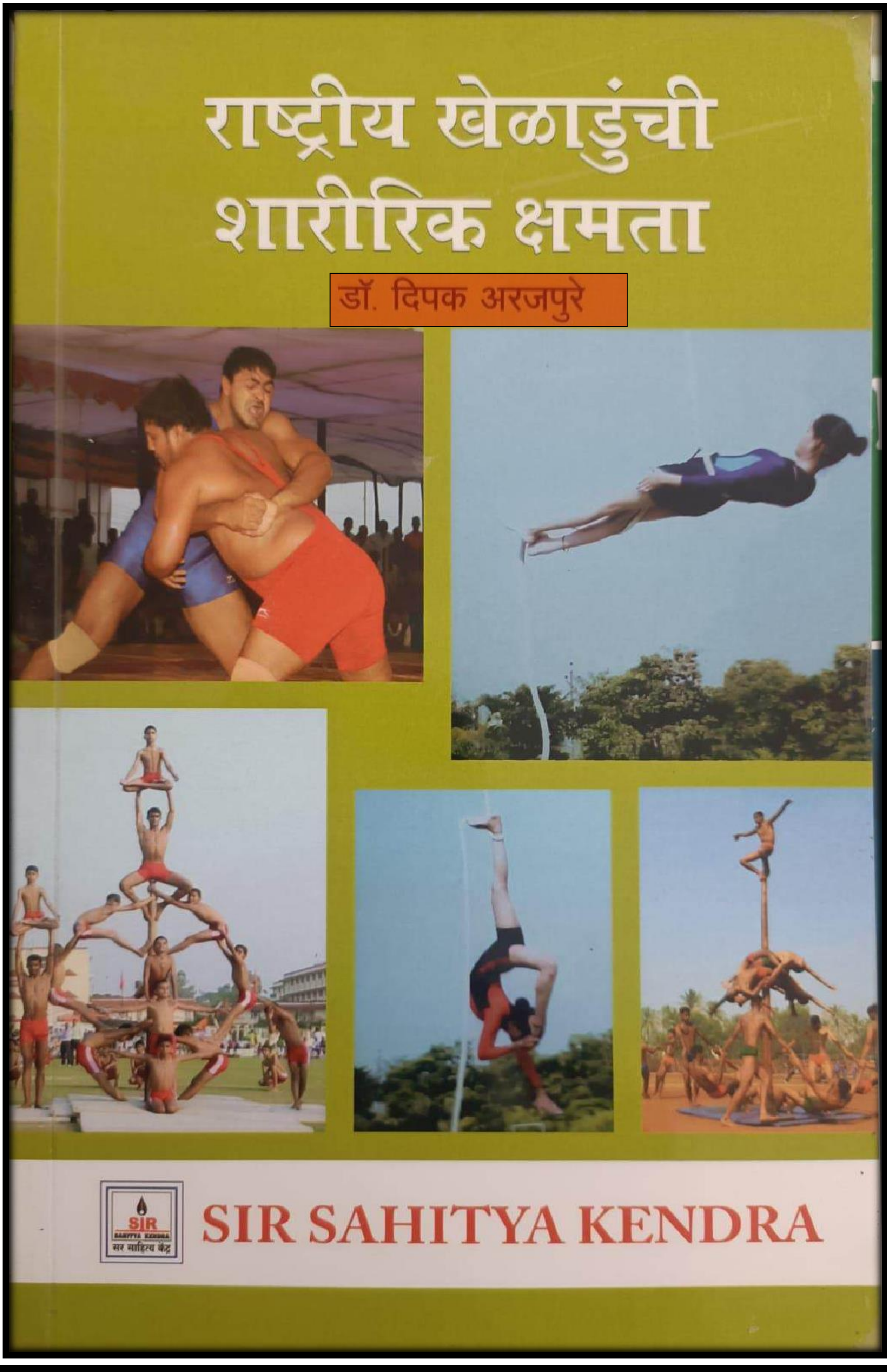
राष्ट्रीय खेळाडुंची
शारीरिक क्षमता
डॉ. दिपक अरजपुरे
SIR SAHITYA KENDRA
SIR
सर साहित्य केंद्र

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२
sanjaythakre.sskp@gmail.com

❖ राष्ट्रीय खेळाडूंची शारीरिक क्षमता
❖ प्रकाशन क्रमांक : 162
❖ ISBN-978-81-938537-2-6
❖ प्रथम आवृत्ती :
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन, नागपूर.
❖ ₹ : १५०/-
❖ प्रमुख वितरक : लाभांष पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२

अनुक्रमणिका

१) प्रकरण १ – प्रस्तावना १ ते २२

२) प्रकरण २ – संबंधित साहित्याचा अभ्यास २३ ते ४२

३) प्रकरण ३ – संशोधन पद्धती ४३ ते ४६

४) प्रकरण ४ – सामुग्रीचे विश्लेषण ४७ ते ५१

५) प्रकरण ५ – सारांश, निष्कर्ष व सूचना ५२ ते ८९

Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Acc. No. 748
Date 19/1/22
Devgram, Tq. Narkhed

***

प्रकरण – १
प्रस्तावना

आज जागतिक स्तरावर क्रीडा क्षेत्राला राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय महत्व प्राप्त झाले आहे. त्याचप्रमाणे आज मानव जीवनामध्ये खेळाला विशेष महत्व प्राप्त झालेले आहे. प्रत्येक शिक्षण संस्थाने खेळाच्या अशा सुविधा विकसित केल्या पाहिजे की, त्याचा फायदा प्रत्येक विद्यार्थ्याला व खेळाडूंला व्हावा व त्याचप्रमाणे प्रत्येकाला त्याचा फायदा शिक्षणात व्हावा. यासाठी शिक्षणाचे उद्देश शारिरीक शिक्षण आणि खेळ यावर आधारित आहे.

परिवर्तीत होणाऱ्या जगाबरोबर धावण्यासाठी व आपले अस्तित्व टिकवून ठेवण्यासाठी मानवाने भौतिक प्रगती मोठ्या प्रमाणावर केली आहे. आणि त्यामुळे मानसिक ताणतणाव, अकाली मृत्यु, रक्तदाब, मधुमेह, ह्रदयाच्या व श्वसनाच्या तक्रारी अशा अनेक समस्यांना त्याला तोंड द्यावे लागत आहे. ह्या महाभयंकर अशा समस्यांवर मात करायची असेल तर बाल जीवनापासून तंदुरुस्त शरीराबरोबरच मानसिक तयार करुन घ्यावी लागेल. एवढ्याच करीता तंदुरुस्त मन आणि शरीर ह्यांच्या बांधणीला महत्व देण्यात आले असून अशी शिदोरी जीवनभर टिकविण्यासाठी सातत्याने व्यायाम करण्यावर भर देण्यात आला आहे. जेणे करुन आपण जितके जास्त वेळ मैदानावर खेळू तितकेच आज स्वस्थ राहू.

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625,
Special Issue 240 (A) : Analysis of Maharashtra State Legislative Assembly 2019
Peer Reviewed-Referred Journal
ISSN : 2348-7143
February-2020

महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक 2019 च्या विदर्भातील निकालाचे राजकीय विश्लेषण

डॉ. मंगेश आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

प्रस्तावना:

लोकशाहीमध्ये निवडणुकांना अनन्यसाधारण महत्त्व असते. मजबूत लोकशाहीसाठी मतदारांचा सक्रिय सहभाग आवश्यक असतो. महाराष्ट्रामध्ये 21 ऑक्टोबर 2019 रोजी लोकशाहीचा हा उत्सव पार पडला. लोकशाहीच्या या उत्सवात महाराष्ट्राच्या जनतेने मोठया हिरिरीने सहभाग घेतला. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकांमध्ये भाजपने मुसंडी मारत 105 जागा मिळवल्या. बहुमतासाठी आवश्यक असलेल्या 145 चा बहूमताचा आकडा मात्र भारतीय जनता पक्षाला प्राप्त करता येऊ शकला नाही. राज्यातील सर्वात मोठा पक्ष ठरला असला तरी लोकसभा निवडणुकीच्या वेळी भाजप व शिवसेनेची दिसत असलेली लाट मात्र या निवडणुकीत ओसरलेली दिसते. शिवसेना 56 जागा घेऊन दुसऱ्या स्थानावर स्थिरावली. राष्ट्रवादीने काटेकी टक्कर देत 54 जागा मिळवल्या. प्रचारात फारशी चमक न दाखवता काँग्रेसने तब्बल 44 जागा खिशात घातलेल्या आहेत. निवडणुकीत बंडखोर आणि अपक्ष यांचा बोलबाला दिसून आला. या निवडणूकीत एकुण 15 अपक्ष आमदारांच्या मेहनतीला यश मिळून स्वबळावर त्यांनी विधानसभा गाठले आहे. बहुजन विकास आघाडीला तीन जागा मिळालेले आहेत. प्रहारजनशक्ती, एम. आय. एम. व समाजवादी पक्षाना प्रत्येकी दोन जागांवर यश मिळाले आहे. राज ठाकरे यांच्या मनसेला एक जागा प्राप्त झाली आहे. माकप, जनसुराज्य शक्ती, क्रांतीकारीशेतकरी पक्ष, शेकाप, रासप, स्वाभिमानी या सर्व पक्षांना एक-एक जागा जिंकता आल्या आहेत. सत्तेत परिवर्तन घडवून आणने मजबूत लोकशाहीची लक्षणे आहेत. निवडणूकामधील मतदारांच्या वर्तनाचे अध्ययन महत्वाचे असते. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकांमध्ये घडून आलेल्या राजकीय परिवर्तनाचे तसेच बदलत्या सत्ता समिकरणाचे अध्ययन या शोधनिबंधात करण्यात आलेले आहे.

विदर्भातीलविभाग निहाय जागांची स्थिती:

विदर्भ हा महाराष्ट्रातील राजकारणाच्या केंद्रस्थानी असलेला महत्वाचा विभाग आहे. विधानसभा निवडणूकीमध्ये विदर्भातील राजकारणात सुध्दा आश्चर्यकारक उलथापालथ घडून आलेली आहे. बुलढाणा विभागातील सात जागांपैकी भाजपला तीन जागा प्राप्त झालेल्या आहेत. काँग्रेसला एक जागा, शिवसेनेला दोन तर राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

अकोला विभागातील पाच जागेपैकी भाजपाला चार जागा तर शिवसेनेला एका जागेवर समाधान मानावे लागले. वाशिममध्ये भाजपाला दोन तर काँग्रेसला एक जागा मिळू शकली. अमरावती विभागातून भाजपाला एक, काँग्रेसला तीन, अपक्ष एक, प्रहार दोन, स्वाभिमानी पक्षाला एक जागा प्राप्त झालेली आहे. वर्धा विभागातून भाजपाला तीन तर काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

सर्वात मोठ्या नागपूर विभागातून भाजपाला सहा, काँग्रेसला चार, राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक तर अपक्षाने एका जागेवर विजय मिळवलेला आहे. भंडारा विभागातून राष्ट्रवादीला एक, अपक्ष एक तर काँग्रेसला एक जागा प्राप्त झालेली आहे. गोंदिया विभागातून भाजपाला एक, राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक, अपक्ष एक तर काँग्रेस एक जागी विजय मिळू शकली आहे. गडचिरोली भागातून भाजपाला दोन राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली तर चंद्रपूरमध्ये भाजपाला दोन काँग्रेसला तीन, अपक्ष एक तर यवतमाळ मधून भाजपाला पाच व शिवसेनेला एक राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

PART B

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during last five year										
Sr. No.	**Name of the teacher**	**Title of the book/chapters published**	**Title of the paper**	**Title of the proceedings of the conference**	**Name of the conference**	**National / International**	**Year of publication**	**ISBN/ISSN number of the proceeding**	**Affiliating Institute at the time of publication**	**Name of the publisher**
					2023-2024					
1	Dr. Yogesh Sarode	National Education Policy (NEP) 2020: Framework and Implimentation	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-95021-80-7	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
2	Dr. Yogesh Sarode	Voices of New Nation: A Study of 19th Century American Literaure	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-81-978837-8-1	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
3	Dr. Yogesh Sarode	Echoes of Modernity: A Jourrney Through 20th Century	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-81-978837-1-2	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
4	Dr. Mangesh Acharya	Aanatrashtriy Sambandh ani Vishw Patalavaril Ajacha Bhart	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-94477-37-7	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
5	Dr. Mangesh Acharya	Bhartatil Nivadnuk Vyavsthapan	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-82405-51-1	JVMD	Pimplapure Book Distrubuters, Nagpur
6	Dr. Mangesh Acharya	Prachin Madhyayugin Bhartiy Rajkiy Vichar	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-94477-17-9	JVMD	Sir Sahity Kendra, Nagpur
7	Dr. Mangesh Acharya	Vshwa Tatha Bharat ki Aantarashtriy Rajniti	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-95021-36-4	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
8	Dr. Mangesh Acharya	Lok Neta te Vishw Neta Book Chapter: Aantrrashtriy sanstha ani sanghatna	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-82-42324-13-3	JVMD	Lalit Publication
9	Dr. Mangesh Acharya	Book-Swatanrtotttar Bhartatil Stri- Purush samatamulk samaj rachana Book Chapter- Bharttil stri-purush samantche jagtik staravaril stahn: ek tulnatmak adyayan	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-4381107-11-4	JVMD	Adhar Publication
10	Dr. Mangesh Acharya	National Education Policy (NEP) 2020: Framework and Implimentation	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-95021-80-7	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
11	Dr. Raju Shrirame	Jagtik Arthik Stityantare Ani Bhartiy Arthvyavstha	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-81-97135-77-4	JVMD	Jidnyasa Prakshan, Gaziyabad
12	Dr. Raju Shrirame	Bhartiy Arthvyavstha	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-94477-99-5	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
13	Dr. Raju Shrirame	Samajik Sanshodhan Padhati Ani Tantra	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-94477-50-6	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
14	Dr. Raju Shrirame	Kendiy Adhikoshan Vyavstha ani vitta	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-9394477-33-9	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
15	Dr. Pravin Gharpure	Kutumb Kavi Sant Dyandev Sant Namdev	Nil	Nil	Nil	National	2024	978-93-94577-90-9	JVMD	Avisha Prakashan, Nagpur
16	Dr. Raju Shrirame	China (Arthvyavstheche antrang ani bayahrang)	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-81-964568-9-4	JVMD	Book Creation Publishing

17	Miss. Divyani Raut	Nil	Isolation, characterization and identification of bacteria from vermicompost and cow manure	Nil	Nil	International	2023	2320-2882	Nabira Mahavidyalaya, katol	International journal of creative research thoughts (IJCRT)
18	Mr. Abhay Dhote	Nil	Evaluating Employment Growth in Medium Industries: A study of Maharastra Industrial Development Corporation in Nagpur Distric (2016-2024)	Nil	Nil	International	2024	2393-8048	JVMD	International Advance journal of engineering science & management sponsored.
19	Dr. Devendra Wasade	Nil	NEP2020: Opening new pathway for liberal education	Nil	Nil	National	2024	2455-4375	JVMD	UPA National E-Journal
20	Dr. Pranali Ingole	Nil	Parental motivation and education performance of chidren	Nil	Nil	National	2024	2249-894X	JVMD	Mulultidisciplianary research and studies NCMRS
Total - 20										
2022-2023										
1	Dr. Yogesh Sarode	Galaxy of English Essayists	Nil	Nil	Nil	National	2022	978-93-92619-08-3	JVMD	Khama Publisher, New Delhi
2	Dr. Yogesh Sarode	Edited Book: Selection From Literature in English of 18th Centuary and Indian Writing in English	Nil	Nil	Nil	National	2022	978-81-7192-208-6	JVMD	McMillan Publisher
4	Dr. Mangesh Acharya	Election Management and Political Juornalism in India	Nil	Nil	Nil	National	2023	978-93-95021-32-6	JVMD	Cambridge Book House, Jaipur
5	Dr. Raju Shrirame	Sukshm Arthshastriy Sidhant (Micro Economics)	Nil	Nil	Nil	National	2022	978-93-94477-03-2	JVMD	Sir Sahity Kendra,Nagpur
6	Dr. Raju Shrirame	Sthul Arthshastra (Macro Economics)	Nil	Nil	Nil	National	2022	978-93-94477-16-2	JVMD	Sir Sahity Kendra,Nagpur
7	Dr. Raju Shrirame	Nil	Bharatiya Arthvyavastha: Corona mahamari-virodhabhas ani parinam	Nil	Nil	National	2023	2277-8071	JVMD	Research Nebula
8	Dr. Mangesh Acharya	Swatantryacha Amrut Mahotsav J. P. Andolan v 'Samgra Kranti'	Nil	Nil	Nil	National	2022	978-94-5342-203-5	JVMD	Vidarbha Hunkar
Total-07										
2021-2022										
1	Dr. Raju Shrirame	Arthsanket	Nil	Nil	Nil	National	2021	978- 93-5535-035-0	JVMD	Booksclinic Publishing
2	Dr. Raju Shrirame	Indian Economy - 1	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-940000-7-5	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
3	Dr. Raju Shrirame	Indian Economy - 2	Nil	Nil	Nil	National	2021	978- 81-955176-0-2	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur

4	Dr. Raju Shrirame	Economics Research Methodology & Technics	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-955176-2-6	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
5	Dr. Raju Shrirame	History of Economic Thought	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-955176-8-8	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
6	Dr. Yogesh Sarode	Contributed One Chapter in Online Edited Book on the topic- "Walking Tours" by R L Stevenson	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	BA Semester IV English Literature published by the Board of Studies English, RTM Nagpur University, Nagpur
7	Dr. Yogesh Sarode	One Chapter in Online Edited Book on the topic- Go and Catch a Falling Star by John Donne	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	BA Semester II English Literature published by the Board of Studies English, RTM Nagpur University, Nagpur
8	Dr. Yogesh Sarode	One Chapter in Online Edited Book on the topic- A Bachelor's Complaint of the Behaviour of the Married People by Charles Lamb	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	BA Semester III English Literature published by the Board of Studies English, RTM Nagpur University, Nagpur
9	Dr. Yogesh Sarode	One Chapter on the topic: "Sri Aurobindo: A Great Nationalist during Indian Freedom Struggle"	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	Published in Edited Book having ISBN No on the occasion of ICSSR Sponsored Two-day National Webinar organized by VNGIASS, Nagpur in
10	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Vaidarbhiy Kathakar: Sadanand	Nil	Nil	International	2021	2278-9308	JVMD	B.Aadhar Multidisciplinary International Peer Reviewed and Indexed Research Journal
11	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Samkalin Marathi Katheche Swarup	Nil	Nil	National	2022	p-2454-7409 e-2582-5305	JVMD	DBMRC
12	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Kathakar Sadanand Deshmukh	Nil	Nil	International	2022	2349-638x	JVMD	Aayushi International Interdisciplinary Research Journal Peer Reviewed Journal
13	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Loksahityatil Lokgite	Nil	Nil	National	2022	2374-612x	JVMD	National council of educational research and training
14	Dr. Pravin Gharpure	Book- Saint sahitya, karya: charcha v chintan Book Chapter-Saint muktabaichi Abhangvani	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-93-91305-33-8	JVMD	Aadhar Publications
15	Miss. Pranali Ingole	Nil	Violation of human right in India during Corona Pandemic	Nil	Nil	National	2021	2394-5303	JVMD	Printing Area: Interdisciplinary Multiligual Refered Journal
16	Miss. Pranali Ingole	Nil	Impact of online teaching during the pandemic of covid-19	Nil	Nil	International	2021	2278-9308	JVMD	B.Aadhar Multidisciplinary International Peer Reviewed and Indexed Research Journal
17	Dr. Raju Shrirame	Nil	Bharatiy Arthvyavstha: Swatantryachya amrut mohotsavi varshatil navi aavhane ani navya sandhi	Conference proceeding	Nil	National	2022	2320-0197	JVMD	Arthmimansa Vidarbh Arthshastr Parishdechi tadnya Parikshit Sanshodhan Pratrika

18	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Bhartiya Rajyavyavastetil Swatantryottar Kalatil Sthityantare-Ek rajakiya vishaleshan	Nil	Nil	International	2021	2348-7143	JVMD	Research Journey International E-research Journal
19	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Chinchi karjniti ani vistarvadi dhoran	Nil	Nil	International	2022	2348-7143	JVMD	Research Journey International E-research Journal
20	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Bharatatil Prachin Ganrajya: Ek rajakiy vishleshan	Nil	Nil	International	2022	2455-0469	JVMD	Pradnya Sanket International Multidisciplinary research Journal
21	Dr. Raju Shrirame	Nil	New Labor reformed bill of India: Nature and acceptations	Nil	Nil	International	2021	2229-5755	JVMD	Education Today An International Journal of education and Humanities
Total - 21										
2020-2021										
1	Dr. Yogesh Sarode	The Pulley	Nil	Nil	Nil	National	2021	978-81-7192-208-6	JVMD	BoS of English, RTMNU
2	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Women Sarpanch of Maharashtra: Development and participation	Ajanta	Koradi Conference	National	2020	2277-5730	JVMD	Ajanta Prakashan
4	Dr. Pravin Gharpure	Book- Marathi Pradhyapak Sanshodhan Patrika Book Chapter-Saint Chokhamela Kutumbkavinche Vangmayin Yogdan	Nil	Nil	Nil	National	2021	p-2454-7409 e-2582-5305	JVMD	DBMRC
5	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Marathi Niyatkalikanchi Vatchal: Ek Drushtikshep	Nil	Nil	International	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research and devlopment
6	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Adhyatma ani Wicharvant	Nil	Nil	International	2021	2320-5407	JVMD	International journal of advance research
7	Dr. Raju Shrirame	Nil	Bharat sarkar che navin krushi dhoran-2020: vastav ani drushtikon	Nil	Nil	International	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research and devlopment
8	Mr. Devendra wasade	Nil	Effective modes for the enhancement of quality in higher education	Nil	Nil	International	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research and devlopment

9	Dr. Dipak Arajpure	Nil	Bharatiy va pashchimatya krida prakaratil bharatiy khedalunche yogdan	Nil	Nil	International	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research and devlopment
10	Mr. Devendra wasade	Nil	Citation Analysis of doctroal thesis in chemistry accepted by RTMNU, Nagpur	Nil	Nil	International	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research and devlopment
11	Dr. Yogesh Sarode	Nil	The strange case of Billy Biswas: A narrative of human life	Conference Proceding (Special Issue)	Nil	National	2021		JVMD	Creative insight international peer reviewed journal of english langauge and literature
12	Miss. Trupti Thakre	Nil	Comparision of effectiveness of models for solving fuzzy assignment problem.	Conference Proceding	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)	International	2021	1757-899X	G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)
13	Miss. Trupti Thakre	Nil	Soft Computing model for students evaluation in educational institute	Conference Proceding	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)	International	2021	1757-899X	G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)
14	Miss. Trupti Thakre	Nil	A survey on the Methods to find Basic Feasible Solutions for Fuzzy Transportation Problems	Conference Proceding	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)	International	2021	1757-899X	G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur	International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021)
15	Dr. Raju Shrirame	Book- National Education Policy-2020: Different Dimensions of Education Book Chapter- NEP-2020 Reality and Perspectives	Nil	Nil	Nil	National	2020	978-81-947770-0-7	JVMD	JTS Publication
16	Dr. Raju Shrirame	Nil	NEP-2020: A realistic Review	Nil	Nil	National	2020	2455-4375	JVMD	UPA National E-journal
17	Dr. Raju Shrirame	Nil	Intellectual property rights and its nature	Nil	Nil	National	2020	2581-5881	JVMD	IPEM Journal for inovation in teachers education

18	Dr. Raju Shrirame	Book- COVID-19 Bhartasamoril Aavhan Ani Sandhi Book Chapter- Covid-19 cha bhartiy v jagtik arthvyavsthanvaril parinam	Nil	Nil	Nil	National	2020	978-93-89493-12-2	JVMD	Academic book publication
Total - 17										
2019-2020										
1	Dr. Yogesh Sarode	Art and Thought in the Novels of D. Surya Rao	Nil	Nil	Nil	National	2019	978-93-5053-730-5	JVMD	Cyber Tech Publications, New Delhi
2	Dr. Raju Shrirame	Edible Oil Industries and Employment Opportunities	Nil	Nil	Nil	National	2019	978-81-938537-1-9	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
3	Dr. Dipak Arajpure	Rashtriya Kheladunchi Sharirik Kshamta	Nil	Nil	Nil	National	2019	978-81-938537-2-6	JVMD	Sir Sahity Kendra Nagpur
4	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Maharahtra Vidhansabha Nivadnuk 2019 chay vidarbhatil nikalache rajkiy vishleshn	Research Journey	Koradi Conference	National	2020	2348-7143	JVMD	Research Journy International Multidisciplinary E-research Journal
5	Miss. Pranali Ingole	Nil	Privatization of school education and social inequality in India	Nil	Nil	National	2020	2278-9308	JVMD	Aadhar Publications
6	Dr. Raju Shrirame	Nil	Important role of survey methodology in sociological research	Nil	Nil	National	2020	2230-9578	JVMD	Journal of research devlopment
7	Dr. Raju Shrirame	Nil	Recent context of current employment scenario in India	Nil	Nil	International	2020	2348-7143	JVMD	Research Journy International Multidisciplinary E-research Journal
8	Dr. Mangesh Acharya	Nil	Ramjanmbhumi Nirnay: Bharatachya Sahishnu watchalisathi ek aashadai avakash	Nil	Nil	International	2020	2348-7143	JVMD	Research Journy International Multidisciplinary E-research Journal
9	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Saint Gadgebabancha shaikshnik drushtikon	Nil	Nil	International	2020	2278-9308	JVMD	B. Aadhar International Multidisciplinary research Journal
10	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Varkari Sampraday aani vaidarbhiya saint	Nil	Nil	National	2019	2277-5730	JVMD	Ajanta Prakashan

11	Dr. Pravin Gharpure	Nil	Saint Chokhamelachi Abhangvani	Nil	Nil	National	2019	2277-5730	JVMD	Ajanta Prakashan
Total - 11										
Total - 76										

Convener
Internal Quality Assurance Cell (IQAC),JVM Thugaondeo
Dist. Nagpur (M.S.)

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA * DEVGRAM *
SEAL

Principal
Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Devgram (Thugaondeo)
Tah. Narkhed, Dist. Nagpur

Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram

Tah. Narkhed, Dist. Nagpur- 441301

Books Published by the Faculty

3.3.2 Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during 2023-2024

2023-2024

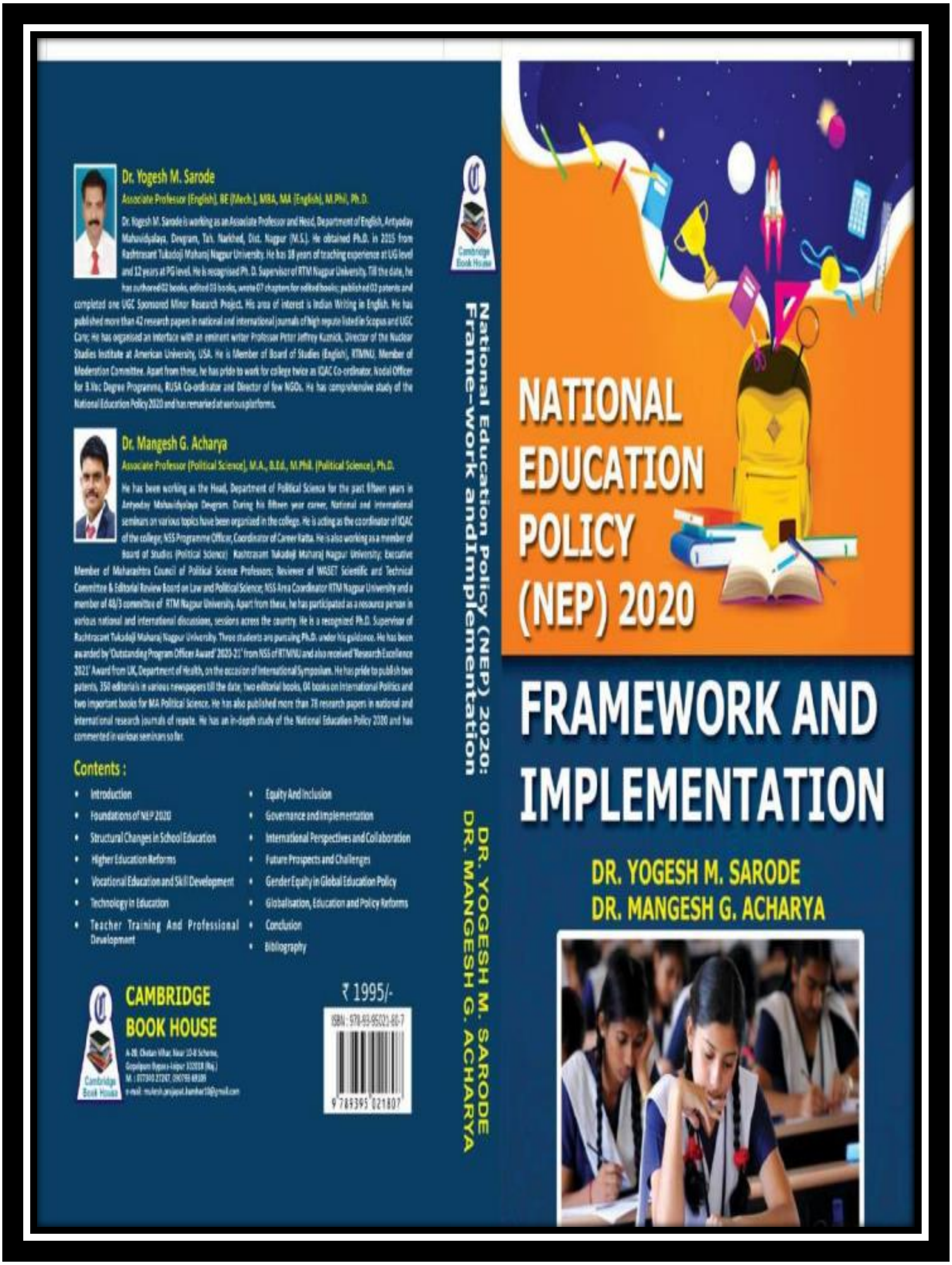

Published By:

CAMBRIDGE BOOK HOUSE

A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme

Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018

(M) 0773402724, 9079369109

E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 1995/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-93-95021-80-7

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Content

1	Introduction	9
2	Foundations of NEP 2020	37
3	Structural Changes in School Education	47
4	Higher Education Reforms	76
5	Vocational Education and Skill Development	94
6	Technology in Education	110
7	Teacher Training And Professional Development	127
8	Equity And Inclusion	148
9	Governance and Implementation	159
10	International Perspectives and Collaboration	176
11	Future Prospects and Challenges	194
12	Gender Equity in Global Education Policy	206
13	Globalisation, Education and Policy Reforms	233
14	Conclusion	260
	Bibliography	272

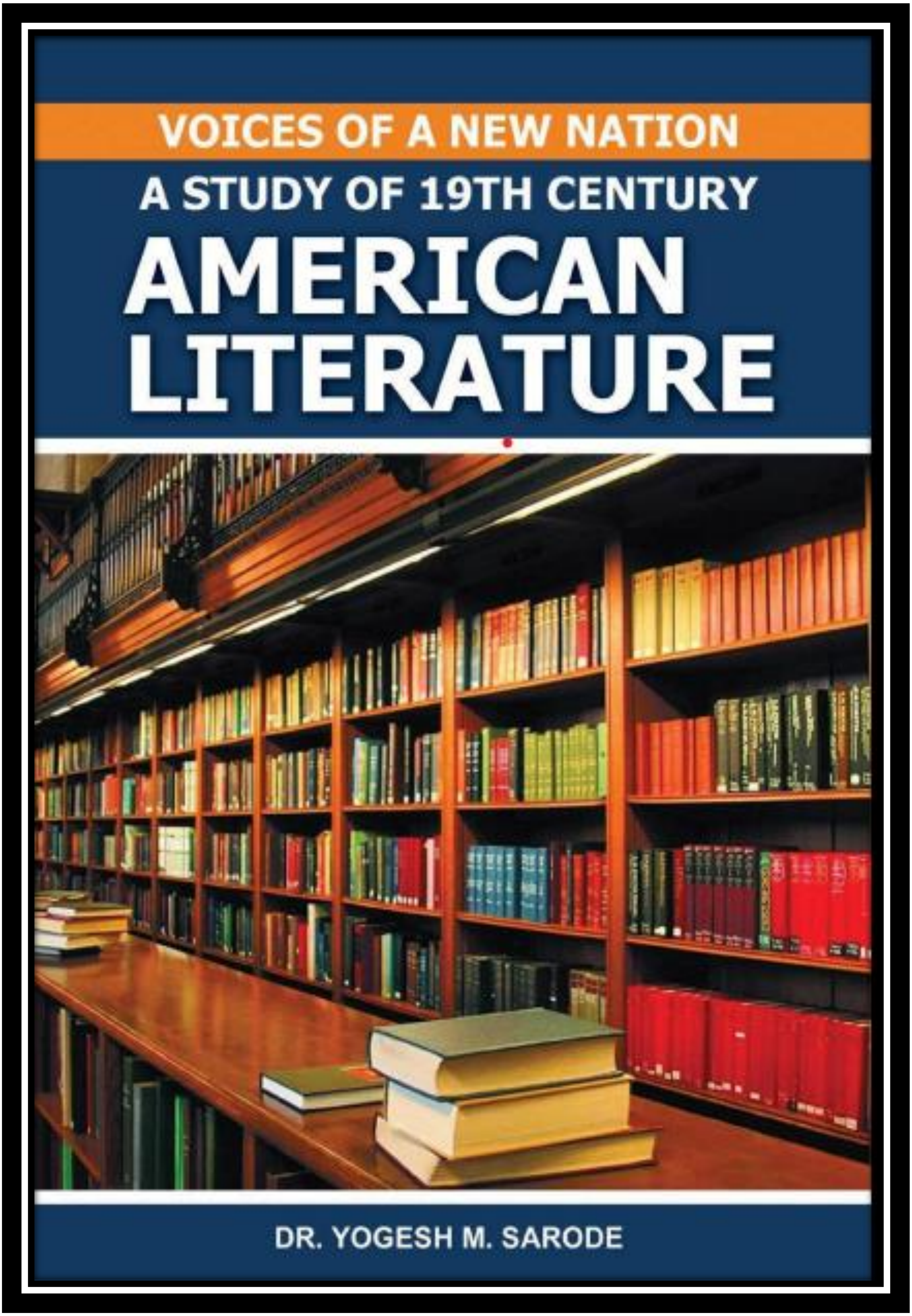
VOICES OF A NEW NATION
A STUDY OF 19TH CENTURY
AMERICAN
LITERATURE
DR. YOGESH M. SARODE

Published By:

CAMBRIDGE BOOK HOUSE

A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme

Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018

(M) 0773402724, 9079369109

E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 2195/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-81-978837-8-1

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Contents

	Preface	5
	Foreword	7
	Acknowledgements	9
1	The Rise of American Romanticism	13
2	Transcendentalism and The American Spirit	47
3	Gothic Literature and the Darker Side of the American Experience	58
4	The Power of Slave Narratives	70
5	The American Renaissance	93
6	The Role of Women Writers in 19th Century America	124
7	Civil War and Literary Expression	141
8	Realism And The Changing American Society	196
9	Regionalism and Local Color Writing	217
10	The Legacy of 19th Century American Literature	232
	Bibliography	278

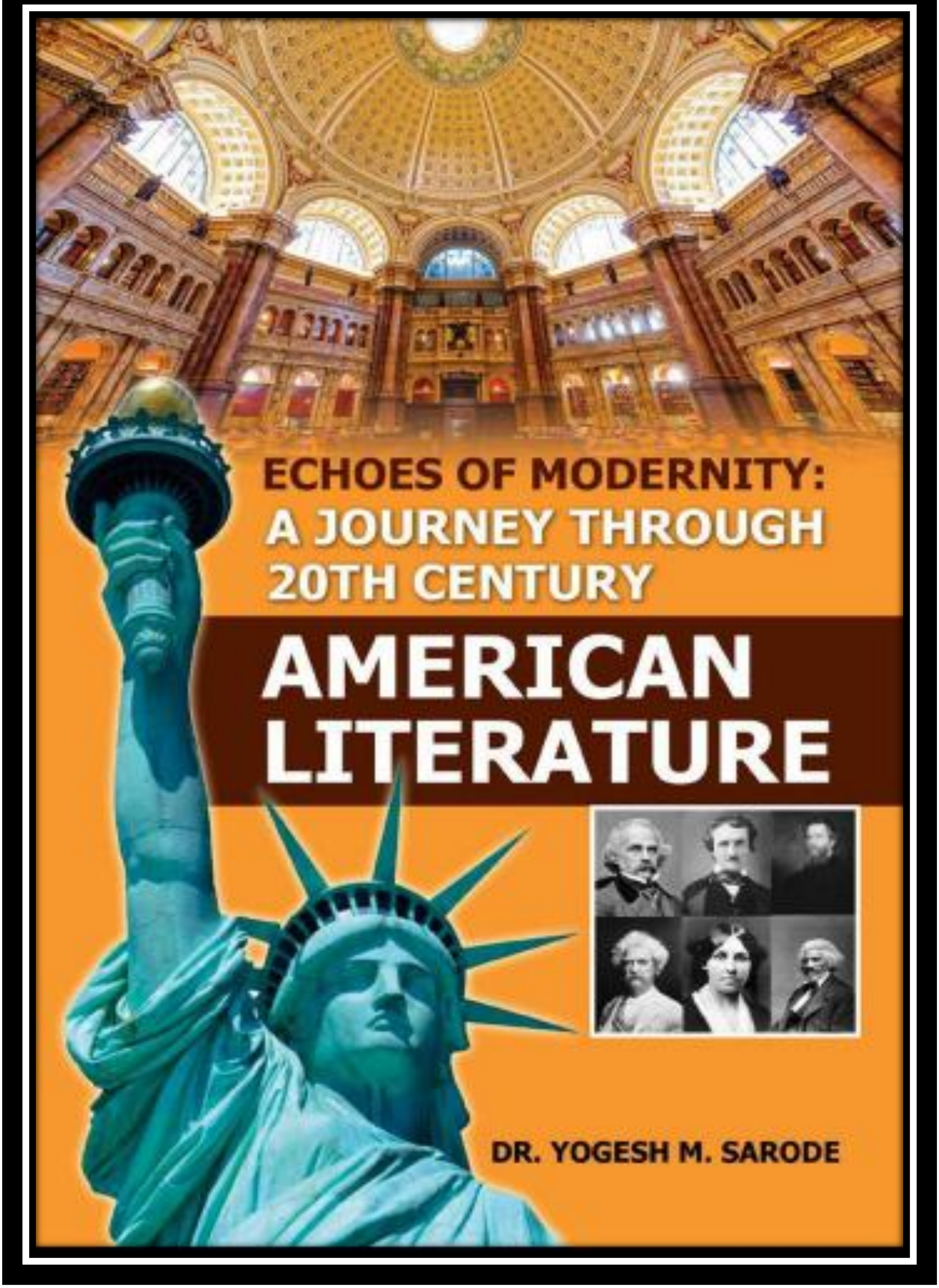
ECHOES OF MODERNITY:
A JOURNEY THROUGH
20TH CENTURY
AMERICAN
LITERATURE
DR. YOGESH M. SARODE

Published By:

CAMBRIDGE BOOK HOUSE

A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme

Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018

(M) 0773402724, 9079369109

E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 2195/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-81-978837-1-2

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Contents

	Preface	5
	Foreword	7
	Acknowledgements	9
1	The Roots of Modernism	11
2	Lost Generation	74
3	The Southern Renaissance	110
4	Postwar America And The Rise of Postmodernism	123
5	The Beat Generation	149
6	The Civil Rights Movement and Literature of Protest	179
7	The Confessional Poets And Personal Narratives	202
8	Postmodernism in Full Bloom	238
9	The Confessional Poets and Personal Narratives	268
10	New Journalism And The Blurring of Fiction And Fact	279
11	The Rise of Genre Fiction in the Mainstream	296
12	American Literature And Culture	309
	Bibliography	334
	Index	336

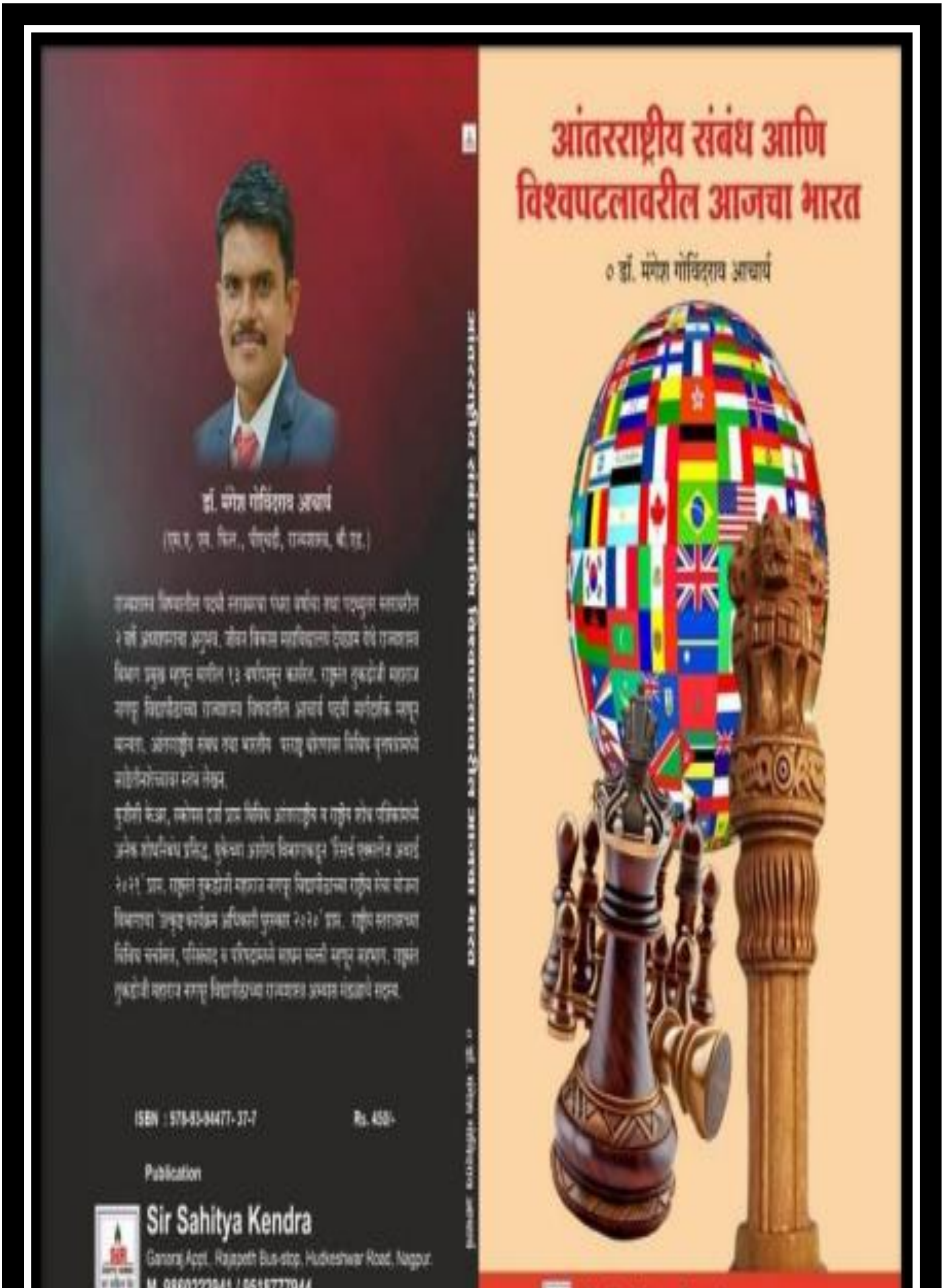
आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि
विश्वपटलावरील आजचा भारत
© डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य
डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य
ISBN : 978-93-94477-37-7
Rs. 450/-
Publication
Sir Sahitya Kendra
Ganaraj Appt., Rajapeth Bus-stop, Hudkeshwar Road, Nagpur.
M. 9860222941 / 9518777944
Sir Sahitya Kendra

पदवी तथा पदव्युत्तर राज्यशास्त्र, सैनिकीशास्त्र तसेच यु. पी. एस. सी., एम.पी.एस.सी. सारख्या विविध स्पर्धा परीक्षांचे अध्ययन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी, संशोधन व प्राध्यापकांसाठी अद्ययावत माहिती असलेले अत्यंत उपयुक्त पुस्तक

Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Acc. No. 12172
Devgram, Tah. Narkhed

आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि विश्वपटलावरील आजचा भारत

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
एम.ए.,एम.फिल., पी.एचडी.(राज्यशास्त्र),बी.एड.

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. 9561865019, 9860222941
sanjaythakre.sskp@gmail.com

❖ आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि विश्वपटलावरील आजचा भारत
❖ प्रकाशन क्रमांक : 228
❖ ISBN - 978-93-94477-37-7
❖ प्रथम आवृत्ती : 10/08/2023
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन, नागपूर
❖ ₹ : 450/-
❖ प्रमुख वितरक :
लाभांष पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. 9860222941, 9975784552

अनुक्रमणिका

१	जागतिक शस्त्रास्त्र निर्मितीच्या स्पर्धेचे मानवजाती पुढील आव्हान!	१-४
२	इस्लामिक राष्ट्रांची एकता आणि भारत	५-९
३	अमेरिकेपुढे बहुध्रुवीय अर्थव्यवस्थेचे आव्हान!	१०-१३
४	तुर्कस्तानच्या मदतीचा भारताचा धोरणात्मक निर्णय!	१४-१७
५	अमेरिका-चीन संघर्षाची वास्तविकता	१८-२२
६	रशियाला मिळणार दक्षिण आफ्रिकेची मदत!	२३-२६
७	पाकिस्तानचे नवे लष्करप्रमुख आणि भारत	२७-३०
८	जी-२० समूहातील भारताची नवी भूमिका!	३१-३४
९	अमेरिकेतील काँग्रेसची निवडणूकीने राजकीय वातावरण तापले	३५-३८
१०	जागतिक व्यासपीठावरिल भारताच्या नव्या भूमिका	३९-४२
११	राजा चार्ल्स तृतीय ब्रिटनचे नवे सम्राट	४३-४६
१२	तालिबान शासनाचे एक वर्ष!	४७-५०
१३	अल-जवाहिरी संपला तरी, धोका कायम आहे!	५१-५४
१४	चीन-तैवान संघर्ष आणि अमेरिका	५५-५८
१५	जागतिक दिवाळखोरी चिंताजनक !	५९-६३
१६	शिंजो आबे नावाच्या मैत्रीचा बंध तुटला	६४-६८
१७	विविध देशातील सैन्य भरतीची प्रक्रिया आणि भारताची अग्निपथ योजना	६९-७४
१८	चीनची जागतिक सावकारी	७५-७९
१९	श्रीलंकेतील सत्तांतरण भारतासाठी ठरणार अनुकूल!	८०-८५
२०	पाकिस्तान-तालिबान आमने सामने	८६-९०
२१	पाकिस्तानातील लष्करशाही	९१-९५
२२	म्यानमार मधील लष्करी सत्ता आणि भारत	९६-१००
२३	रशिया - युक्रेन वादाचे भारतावरील परिणाम	१०१-१०६
२४	युक्रेन-रशिया वाद आणि युरोप	१०७-११२
२५	भारताच्या संदर्भातील पाकची नवी नीती	११३-११६
२६	अण्वस्त्रधारी देशांचा विवेकी निर्णय!	११७-१२१
२७	२०२१ मधील भारताचे परराष्ट्र धोरण!	१२२-१२६
२८	रशिया-चीनचा दोस्तना आणि अमेरिकेची डोकेदुखी	१२७-१३०
२९	२०२१ चा नोबेल शांतता पुरस्कार मिळवणारी रेसा मारिया!	१३१-१३४
३०	चीनी आव्हानासाठी भारत सज्ज!	१३५-१३८

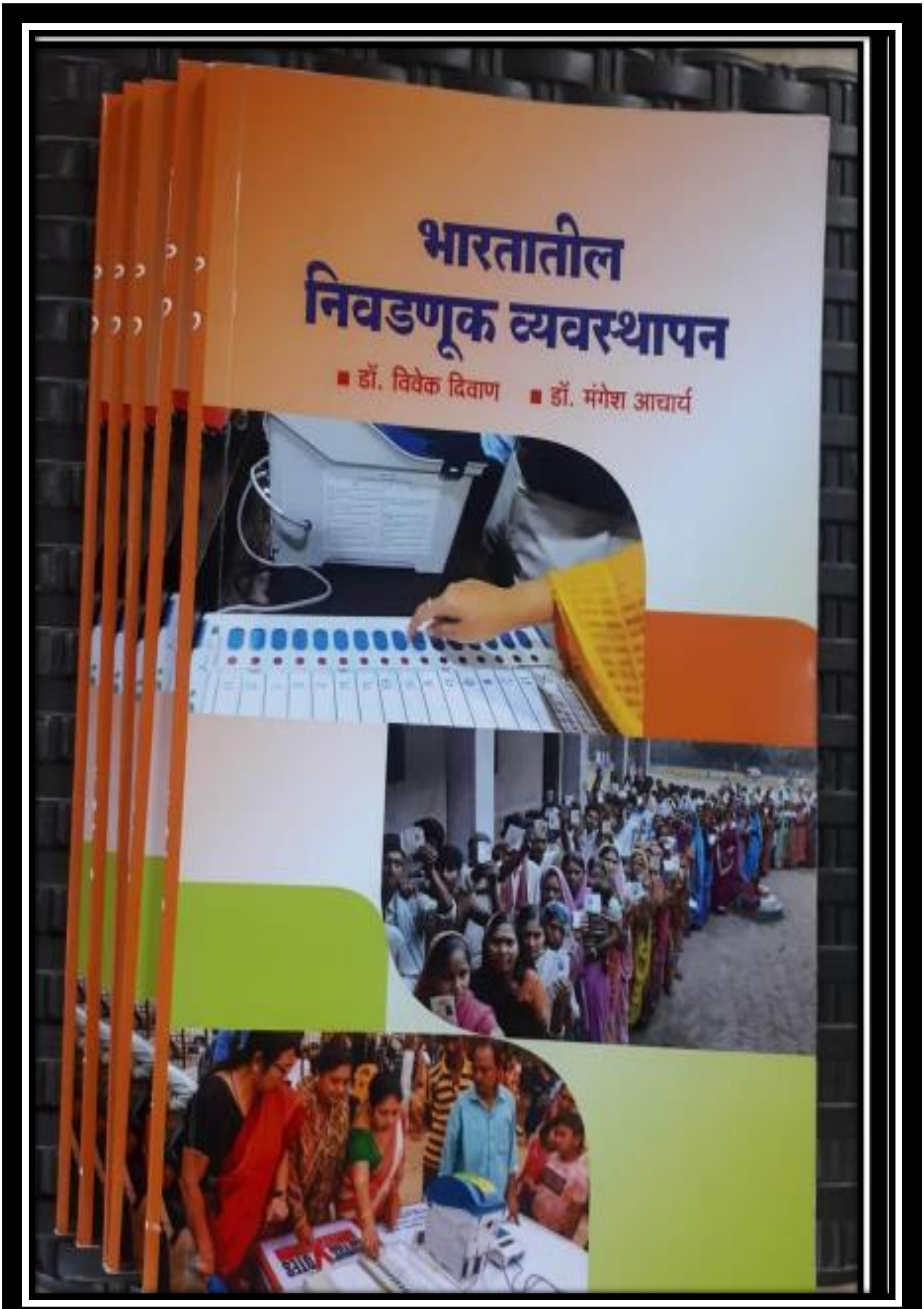
भारतातील
निवडणूक व्यवस्थापन
डॉ. विवेक दिवाण
डॉ. मंगेश आचार्य

- ISBN : 978-93-82405-51-1
- प्रकाशन क्रमांक : ७७
- प्रथम आवृत्ती : जून २०२३

© लेखक Dr. Mangesh Achaya

प्रकाशक :
अशोक पिंपळापुरे, पिंपळापुरे बुक डिस्ट्रिब्यूटर्स,
२०६, राम मंदिर लेन, टिळक पुतळा, महाल, नागपूर-४४० ०३२
फोन नं. ०७१२-२७२४३१८

टाईपसेटींग :
दिनेश बोरीकर
डाटा-लाईन कॅम्प्युटर्स,
५८३, हंसापूरी, छोटी खदान, नागपूर- १८.

मुद्रक
प्रिंट सोल्युशन,
महाल, नागपूर.

किंमत : २०० रुपये

:: १ ::

निवडणूक व्यवस्थापन

निवडणूक अखंडता राखण्यासाठी मजबूत प्रशासकीय संस्था हा एक महत्त्वाचा घटक आहे. निवडणूक विश्वासार्ह होण्यासाठी, निवडणूक प्रशासन निष्पक्ष असणे आणि स्वतंत्र आणि निष्पक्ष निवडणुका घेण्याची संस्थात्मक क्षमता त्याच्यात असणे आवश्यक आहे.

एका यशस्वी सुस्थापित लोकशाहीमध्ये, निवडणुकांचे संचालन करणारी निलक्त रचना सहसा गृहीत धरली जाते. दीर्घकाळ निष्पक्ष निवडणुका झाल्या असलेल्या देशात समस्या असल्यास, तरी सहसा संस्थांच्या विश्वासार्हतेवर किंवा कायदेशीरपणावर प्रश्नचिन्ह उपस्थित केली जात नाहीत. अशा देशांमध्ये, निवडणुकांना पाठिंबा देणाऱ्या इतर संस्था अनेकदा राज्य यंत्रणेचाच भाग असतात आणि निवडणूक प्रशासक हे सुध्दा नागरी सेवक असतात.

आधुनिक लोकशाहीमध्ये, निवडणूक व्यवस्थापन प्रणाली अजूनही विकसित होत आहेत आणि त्यांना मोठ्या प्रमाणात अविश्वास, टीका आणि त्यांना विरोधाचा सामना करावा लागतो. निवडणुका आयोजित करताना अंतर्निहित समस्यांव्यतिरिक्त, व्यवस्थेत संस्थात्मक समस्या असू शकतात – जसे की अपुरा कर्मचारी वर्ग आणि निधी किंवा अनुभव. मतदारांचा विश्वास मिळवण्यासाठी आवश्यक असलेली निष्पक्षता सुनिश्चित करण्यासाठी एक व्यवहार्य उपाय म्हणजे संस्थात्मकदृष्ट्या स्वायत्त आणि राजकीय प्रभावाच्या अधीन नसलेली निवडणुक व्यवस्थापन संरचना तयार करणे होय.

निवडणूक संस्था आणि निवडणूक प्रक्रियेच्या अखंडतेचे रक्षण करण्यासाठी खालील बाबी महत्त्वाच्या आहेत:

विश्वासार्ह आणि गैर–राजकीय व्यवस्थापन संस्थेची स्थापना :

निवडणूक प्रशासन हे मूलतः तांत्रिक काम आहे. म्हणून स्वीकारलेली प्रशासकीय यंत्रणा व्यवस्थापित करणाऱ्या संस्थेकडे तांत्रिक क्षमता असणे आवश्यक आहे. जर निवडणूक व्यवस्थापन संस्था सरकारी संरचनेचा भाग असेल आणि निवडणूक प्रशासक नागरी सेवक असतील तर हे शक्य आहे; आणि हे तितकेच खरे आहे जर निवडणूक व्यवस्थापन संस्थाचे स्वतःचे कर्मचारी आणि धोरणे असलेली स्वतंत्र एजन्सी असली तरीही प्रशासनापासून

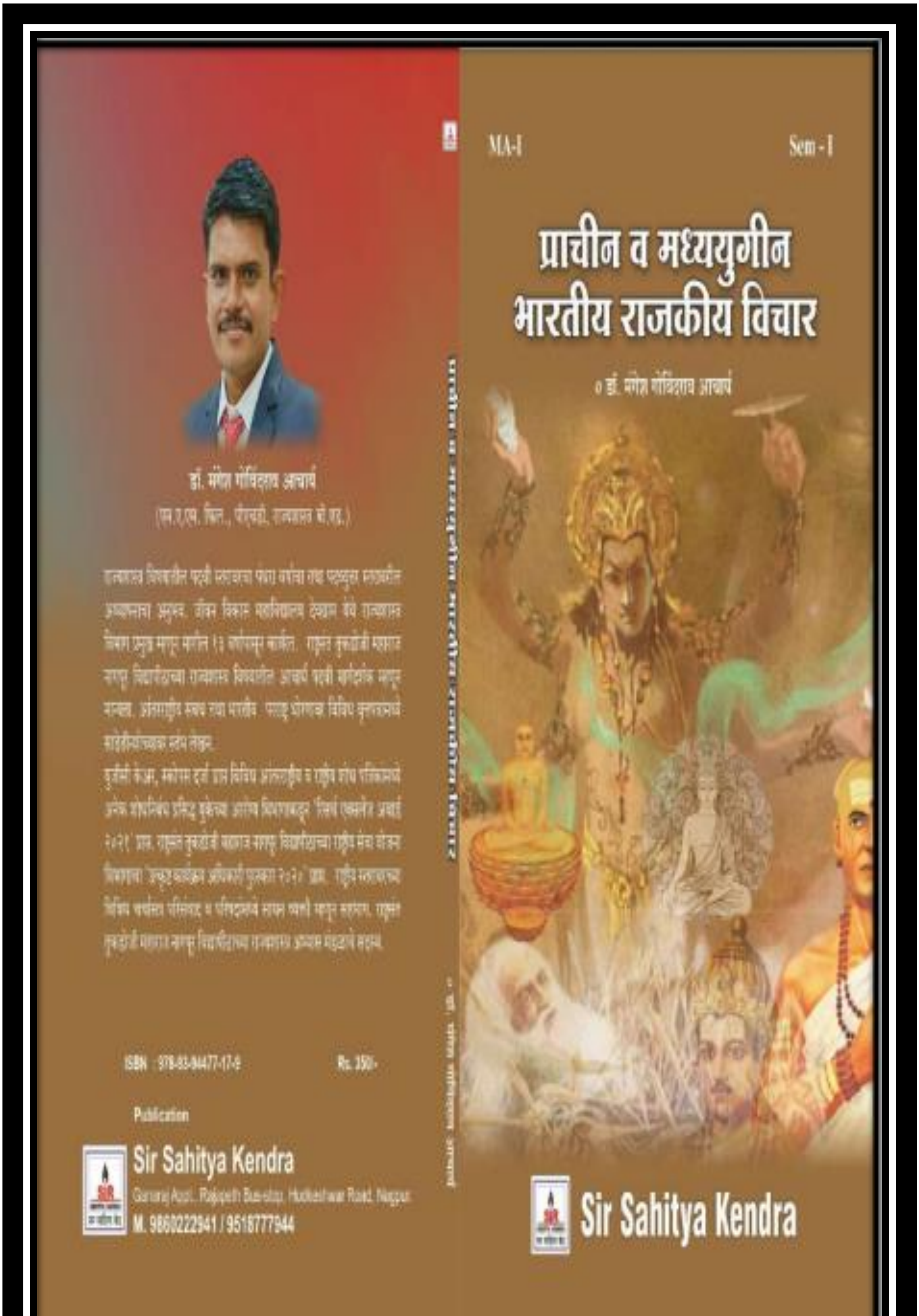

MA-I
Sem - I
प्राचीन व मध्ययुगीन
भारतीय राजकीय विचार
Sir Sahitya Kendra
Publication
Sir Sahitya Kendra

प्राचीन व मध्ययुगीन भारतीय राजकीय विचार

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

जीवन विकाय महाविद्यालय, देवग्राम

एम.ए.,एम.फिल., पीएच.डी.(राज्यशास्त्र),बी.एड.

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

अनुक्रमणिका

१.	प्राचीन भारतीय राजकीय विचाराची पार्श्वभूमी	१-२३
२.	प्राचीन राजकीय संस्था त्याचे स्वरूप व महत्त्व	२४-६२
३.	प्राचीन भारतीय राजकीय विचारांची वैशिष्ट्ये	६३-६५
४.	महाभारत व रामायणातील राजकीय ताबझान व प्रशासकीय व्यवस्था	६६-७५
५.	भगवद्गीता आणि वेदांतातील राजकीय तत्वज्ञान प्रसिद्ध सभा व समिती	७६-८७
६.	महाभारतातील शांतीपर्व	८८-१०३
७.	जैन कालीन राजकीय तत्वज्ञान संकल्पना आणि मूल्यमापन	१०४-१२५
८.	बौद्धकालीन राजकीय तत्वज्ञान	१२६-१५०
९.	कौटील्याच्या अर्थशास्त्रातील राजकीय संकल्पना	१५१-१७४
१०.	बसवेश्वरांचे राजकीय विचार	१७५-२१४
११.	संदर्भ ग्रंथ सूची	२१५

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. 9561865019, 9860222941
sanjaythakre.sskp@gmail.com

❖ प्राचीन व मध्ययुगीन भारतीय राजकीय विचार
❖ प्रकाशन क्रमांक : 218
❖ ISBN - 978-93-94477-17-9
❖ प्रथम आवृत्ती : 2023
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन
❖ ₹ : 400/-
❖ प्रमुख वितरक :
लाभांष पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. 9860222941, 9518777944

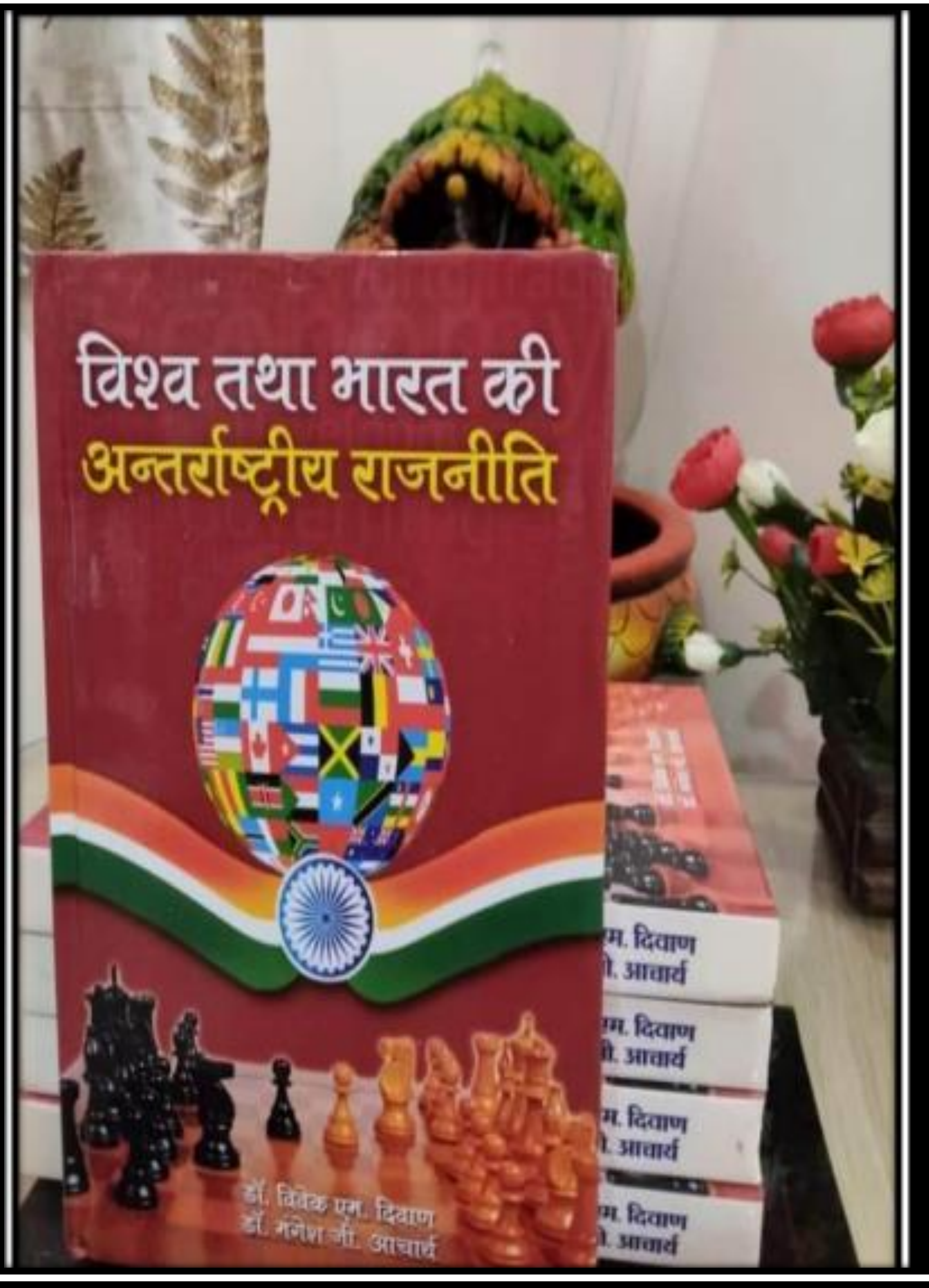
विश्व तथा भारत की
अन्तर्राष्ट्रीय राजनीति
डॉ. विवेक एम. दिवाण
डॉ. मनीश जी. आचार्य

प्रकाशितः

कैम्ब्रिज बुक हाउस

ए–20, चेतन विहार, 10–बी स्कीम
गोपाल पुरा बायपास, जयपुर–302018
(मो.) 0773402724, 9079369109

रु. 1795/–

प्रथम प्रकाशित–2023

© लेखक और प्रकाशक

आईएसबीएनः 978-93-95021-36-4

मुद्रितः जयपुर

सर्वाधिकार लेखक और प्रकाशक। प्रकाशक की लिखित अनुमति के बिना इस पुस्तक का कोई भी भाग किसी भी रूप में या किसी भी माध्यम से पुनः प्रस्तुत नहीं किया जा सकता है।

अनुक्रम

1	अन्तर्राष्ट्रीय राजनीति	23
2	अवधारणा	58
3	विश्व राजनीति में आयाम और मुद्दे	92
4	वैश्विक, क्षेत्रीय संगठन और संबंधित मुद्दे	107
5	संघर्ष की अवधारणा	122
6	संघर्ष के स्थल	133
7	संघर्ष प्रतिक्रियाएंः कौशल और तकनीकें	141
8	भारत की विदेश नीति	151
9	भारत–अमेरिका और रूप के संबंध	161
10	चीन के साथ भारत का गठ्जोड	178
11	भारत की संवाद नीति और धोरण	191
12	तुलनात्मक राजनीति	213
13	तुलनात्मक अध्ययन के लिए आधुनिक दृष्टिकोण राजनीतिः प्रणाली, संरचनात्मक प्रकार्यवाद	258
14	संविधानवादः अर्थ और विशेषताएं	269

विभाग ८ : कर्तृत्वदर्शन

आंतरराष्ट्रीय संस्था आणि संघटना

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य

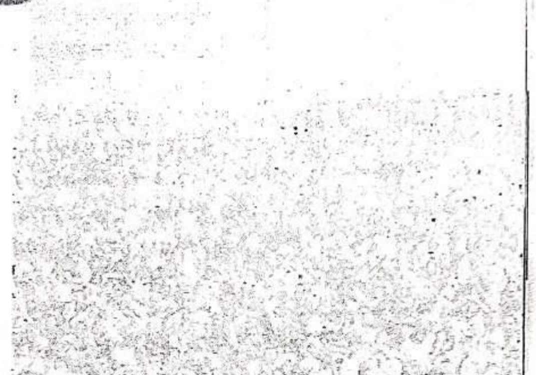

गेल्या सात वर्षांत मोदींनी जागतिक व्यासपीठावर भारताची भूमिका बदलण्याचा प्रयत्न केला. त्यांनी सूचित केले की भारत आंतरराष्ट्रीय व्यवस्थेचे प्राधान्यक्रम निश्चित करण्यास सक्षम आहे. जागतिक स्तरावर भारताने स्वत:च्या काही भूमिका स्पष्ट केल्या आहेत. मागील सात वर्षांत ज्या आंतरराष्ट्रीय संघटनांच्या व्यासपीठावर भारत आपली कणखर भूमिका घेत आला आहे, त्या संघटनांचा परिचय एक भारतीय नागरिक म्हणून करून घेणे आपणा सर्वांसाठी अत्यंत महत्त्वाचे ठरते.

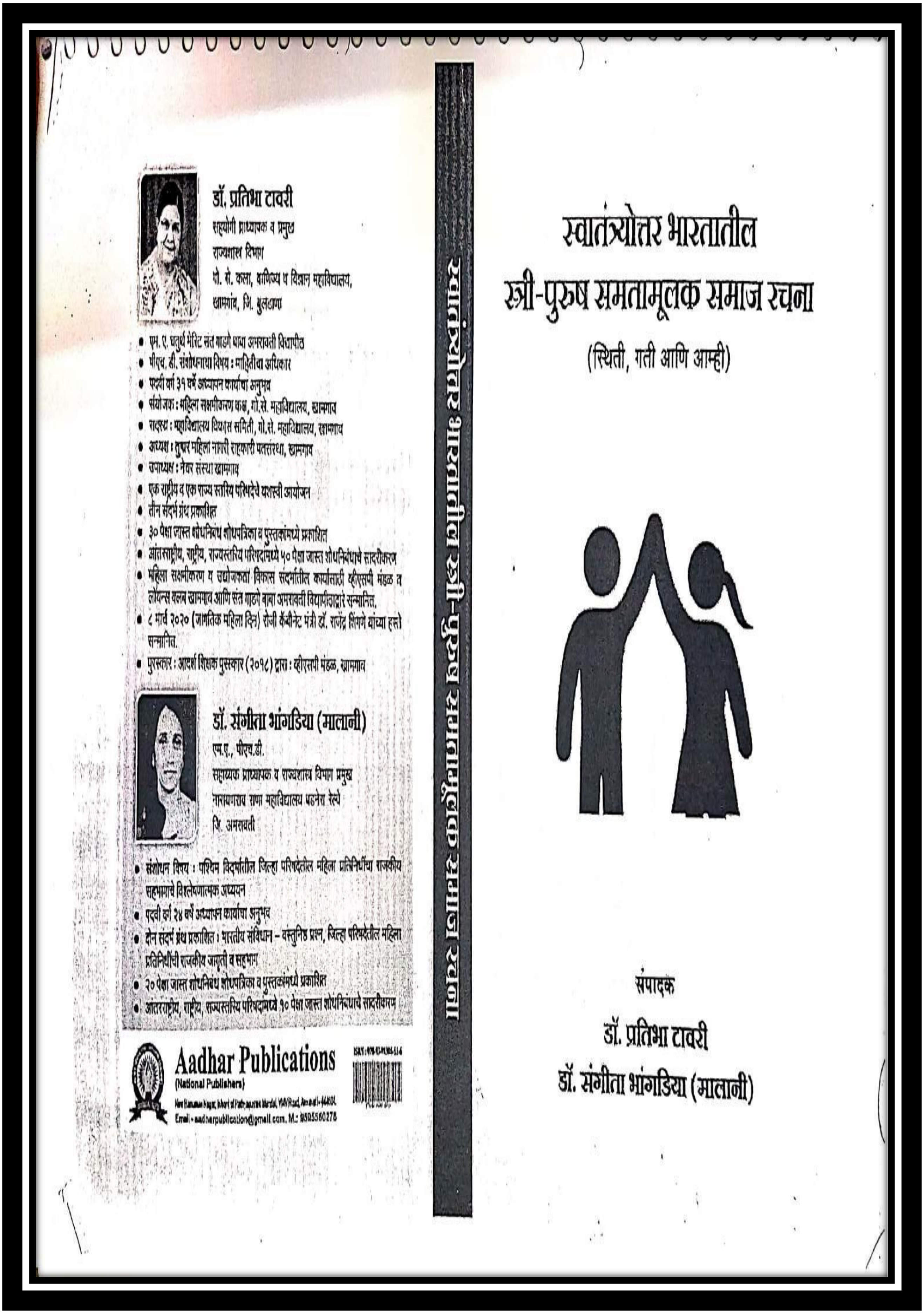
स्वातंत्र्योत्तर भारतातील
स्त्री-पुरुष समतामूलक समाज रचना
(स्थिती, गती आणि आम्ही)
संपादक
डॉ. प्रतिभा टावरी
डॉ. संगीता भांगडिया (मालानी)
स्वातंत्र्योत्तर भारतातील स्त्री-पुरुष समतामूलक समाज रचना
डॉ. प्रतिभा टावरी
सहयोगी प्राध्यापक व प्रमुख
राज्यशास्त्र विभाग
गो. से. कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय,
खामगांव, जि. बुलढाणा
एम. ए. चतुर्थ मेरिट संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ
पीएच. डी. संशोधनाचा विषय : माहितीचा अधिकार
पदवी वर्ग ३१ वर्षे अध्यापन कार्याचा अनुभव
संयोजक : महिला सक्षमीकरण कक्ष, गो.से. महाविद्यालय, खामगाव
सदस्य : महाविद्यालय विकास समिती, गो.से. महाविद्यालय, खामगाव
अध्यक्ष : तुषार महिला नागरी सहकारी पतसंस्था, खामगाव
उपाध्यक्ष : मेयर संस्था खामगाव
एक राष्ट्रीय व एक राज्य स्तरिय परिषदेचे यशस्वी आयोजन
तीन संदर्भ ग्रंथ प्रकाशित
३० पेक्षा जास्त शोधनिबंध शोधपत्रिका व पुस्तकांमध्ये प्रकाशित
आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, राज्यस्तरिय परिषदांमध्ये ५० पेक्षा जास्त शोधनिबंधाचे सादरीकरण
महिला सक्षमीकरण व उद्योजकता विकास संदर्भातील कार्यासाठी व्हीएसपी मंडळ व लॉयन्स क्लब खामगाव आणि संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठाद्वारे सन्मानित.
८ मार्च २०२० (जागतिक महिला दिन) रोजी कॅबीनेट मंत्री डॉ. राजेंद्र शिंगणे यांच्या हस्ते सन्मानित.
पुरस्कार : आदर्श शिक्षक पुरस्कार (२०१८) द्वारा : व्हीएसपी मंडळ, खामगाव
डॉ. संगीता भांगडिया (मालानी)
एम.ए., पीएच.डी.
सहाय्यक प्राध्यापक व राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
नारायणराव राणा महाविद्यालय बडनेरा रेल्वे
जि. अमरावती
संशोधन विषय : पश्चिम विदर्भातील जिल्हा परिषदेतील महिला प्रतिनिधींच्या राजकीय सहभागाचे विश्लेषणात्मक अध्ययन
पदवी वर्ग २४ वर्षे अध्यापन कार्याचा अनुभव
दोन संदर्भ ग्रंथ प्रकाशित : भारतीय संविधान – वस्तुनिष्ठ प्रश्न, जिल्हा परिषदेतील महिला प्रतिनिधींची राजकीय जागृती व सहभाग
२० पेक्षा जास्त शोधनिबंध शोधपत्रिका व पुस्तकांमध्ये प्रकाशित
आंतरराष्ट्रीय, राष्ट्रीय, राज्यस्तरिय परिषदांमध्ये १० पेक्षा जास्त शोधनिबंधाचे सादरीकरण
Aadhar Publications
(National Publishers)
Email - aadharpublication@gmail.com, M.: 9595560278

13	स्त्री पुरुष असमानता : एक अध्ययन डॉ. माया एस. वाटाणे	94
14	स्त्री–पुरुष समानता और हिंदी साहित्य : प्रभाव एवं परिवर्तन प्रा. छाया गुलाबराव जाधव	102
15	स्वातंत्र्योत्तर भारतातील स्त्री - पुरूष समातमुलक समाज रचना (स्थिती, गती आणि आम्ही) अनामिका पांडे	106
16	तृतीयपंथीयांचे मानवी हक्क : स्वरुप आणि वास्तविकता डॉ. प्रतिभा ए. टावरी डॉ. संदीप बी. काळे	110
17	स्त्री — पुरुष समानता व भारतीय संविधान — तत्व व व्यवहार प्रा.डॉ. अलका का. जाधव	115
18	भारतातातील स्त्री-पुरुष समानतेचे जागतिक स्तरावरील स्थान: एक तुलनात्मक अध्ययन डॉ. मंगेश आचार्य	121
19	आधुनिक भारतातील स्त्री व शिक्षण डॉ. मनिषा यादव	129
20	भारतीय समाज व स्त्री–पुरुष समानतेची वास्तविकता प्रा. गोपालकृष्ण श्री. राखोंडे	136
21	स्त्री-पुरूष समानता आणि भारतीय संविधान : तत्त्व आणि व्यवहार प्रा.डॉ.लक्ष्मण एफ. शिराळे	143
22	Gender Equality and Indian Family, Social Life: Condition and Direction Ku. Namrata S. Rajgure	151

भारतातातील स्त्री-पुरुष समानतेचे जागतिक स्तरावरील स्थान: एक तुलनात्मक अध्ययन

डॉ. मंगेश आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

सारांश:

दुर्दैवाने गुलाम भारतात सामाजिक भेद निर्माण करून राज्यकारभार सुरू झाला. स्वातंत्र्यानंतरही भारतीय समाजात स्त्री-पुरुष असमानता कायम राहिली परंतु कालांतराने हळूहळू सामाजिक भान, शासनप्रणालीची जाणीव आणि राजकीय सहभाग वाढल्याने ही विषमता कमी झाली. महिलांना जागृत करण्यात तांत्रिक प्रगतीने महत्त्वाची भूमिका बजावली. आज मोठ्या संख्येने महिला संबंधित ठिकाणी त्यांच्या समस्या मांडून त्या सोडवण्यास सक्षम आहेत. कुटुंबातील महिलांच्या सन्मानाची भावना देखील वाढीस लागली आहे. सशक्त समाजासाठी शिक्षण, आरोग्य, अन्न या गोष्टी अपरिहार्य आहेत. महिला व मुलींच्या शिक्षणाकडे समाजाचा दृष्टिकोन सकारात्मक झाला आहे. आज महिलांनी अनेक महत्त्वाच्या ठिकाणी आपले विक्रम प्रस्थापित केले आहेत. महिलांच्या समोर अजूनही अनेक आव्हाने आहेत. ग्रामीण भागातील महिलांमध्ये आरोग्य जागृती हे मोठे आव्हान आहे. स्त्री-पुरुष समानता ही आपल्या देशात राबविण्यात गेलेली सर्वात मोठी समाज सुधारणेची मोहीम आहे. वर्षानुवर्षे ती अवीरतपणे सुरु आहे तरीही अपेक्षित यश प्राप्त झाल्याचे दिसत नाही. उलट स्त्री-पुरुष समानतेचा प्रश्न नवनव्या रूपाने समाजापुढे येतच राहतो. जागतिक स्तरावरील भारताच्या या बाबतच्या कामगिरीचा लेखा-जोखा मांडण्याचा प्रयत्न प्रस्तुत शोध निबंधात करण्यात आलेला आहे.

मुख्य शब्द: *स्त्री,* लिंग संवेदना, स्त्री-पुरुष समानता, महिला प्रतिष्ठा, महिला सुरक्षा

प्रस्तावना:

राष्ट्राच्या विकासासाठी समाजातील स्त्री-पुरुष समानता अत्यंत महत्त्वाची आहे. स्त्री आणि पुरुष हा समाजाचा पाया आहे. त्यामुळे स्त्री-पुरुष समानतेच्या पायावरच राष्ट्राच्या विकासाची उभारणी होऊ शकते. लिंग आधारित भेदभाव भारतात अजूनही कार्यरत आहे. जन्मापासून मृत्यूपर्यंत, शिक्षणापासून नोकरीपर्यंत सर्वत्र लैंगिक भेदभाव स्पष्टपणे दिसून येतो. हा भेदभाव कायम ठेवण्यात सामाजिक आणि राजकीय पैलू खूप मोठी भूमिका बजावतात. आंतरराष्ट्रीय महिला दिन 2022 ची थीम/संदर्भ 'जेंडर

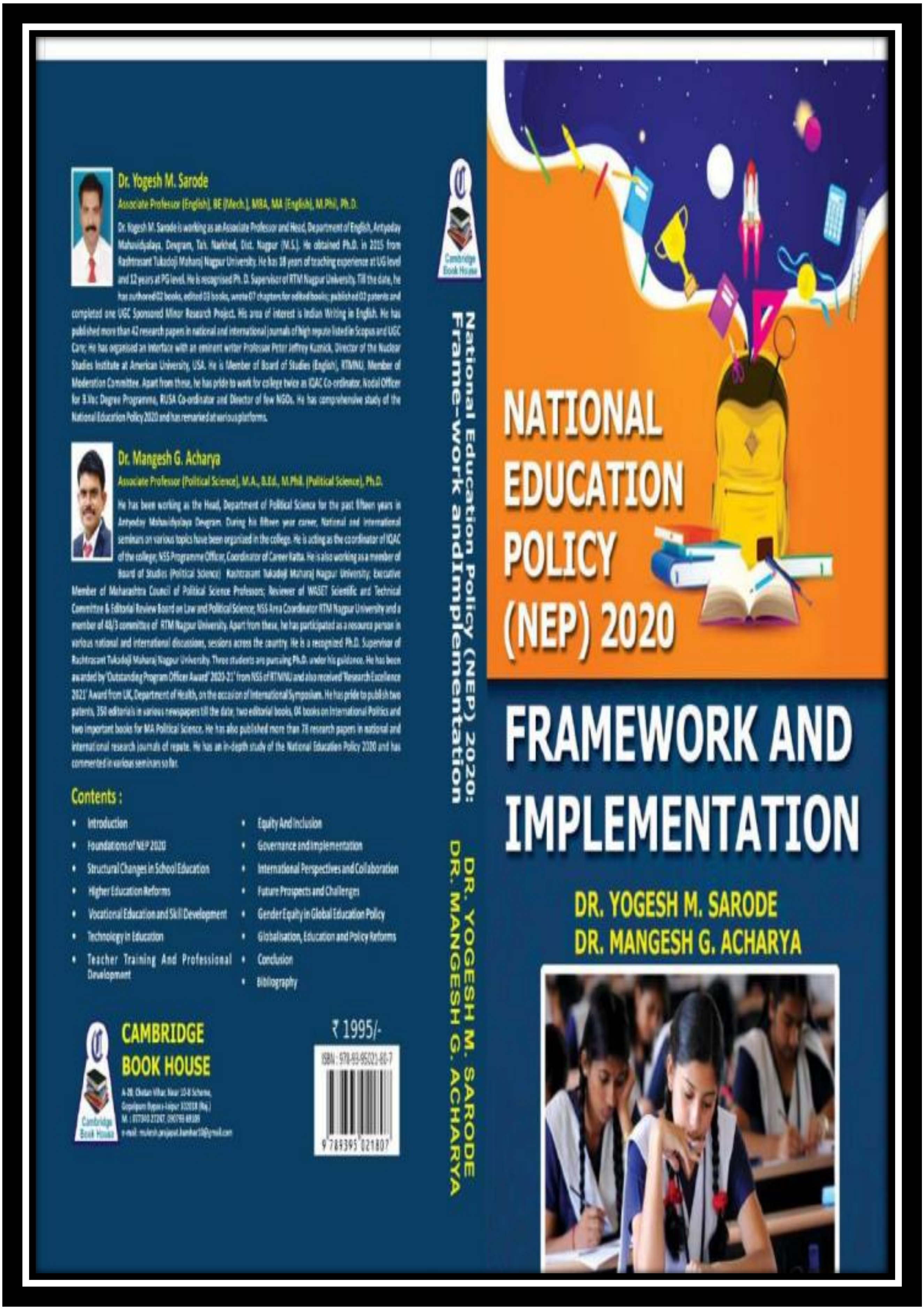
Dr. Yogesh M. Sarode
Dr. Mangesh G. Acharya
Contents :
Introduction
Foundations of NEP 2020
Structural Changes in School Education
Higher Education Reforms
Vocational Education and Skill Development
Technology in Education
Teacher Training And Professional Development
Equity And Inclusion
Governance and Implementation
International Perspectives and Collaboration
Future Prospects and Challenges
Gender Equity in Global Education Policy
Globalisation, Education and Policy Reforms
Conclusion
Bibliography
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
₹ 1995/-
9 789395 021807
National Education Policy (NEP) 2020: Frame-work and Implementation
DR. YOGESH M. SARODE DR. MANGESH G. ACHARYA
Cambridge Book House
NATIONAL EDUCATION POLICY (NEP) 2020
FRAMEWORK AND IMPLEMENTATION
DR. YOGESH M. SARODE
DR. MANGESH G. ACHARYA

Published By:
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme
Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018
(M) 0773402724, 9079369109
E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 1995/-

First Published-2024

© Author and Publisher

ISBN : 978-93-95021-80-7

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Content

1	Introduction	9
2	Foundations of NEP 2020	37
3	Structural Changes in School Education	47
4	Higher Education Reforms	76
5	Vocational Education and Skill Development	94
6	Technology in Education	110
7	Teacher Training And Professional Development	127
8	Equity And Inclusion	148
9	Governance and Implementation	159
10	International Perspectives and Collaboration	176
11	Future Prospects and Challenges	194
12	Gender Equity in Global Education Policy	206
13	Globalisation, Education and Policy Reforms	233
14	Conclusion	260
	Bibliography	272

जागतिक आर्थिक स्थित्यंतरे
आणि
भारतिय अर्थव्यवस्था
INTERNATIONAL MONETARY FUND
डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे
Available on
amazon.in
Jigyasa Prakashan
Ghaziabad - 201013

Publication

JIGYASA PRAKASHAN (OPC) PVT. LTD.
E- 86, SWARN JAYANTI PURAM,
GHAZIABAD-201002 (U.P.)

B-73, R.K. PURAM, GOVINDPURAM,
GHAZIABAD-201015 (U.P)

जिज्ञासा प्रकाशन (ओ.पी.सी.) प्रा. लि.
ई-८६, स्वर्ण जयंती पुरम,
ग़ाज़ियाबाद -२०१००२ (उ.प्र.)

CONTACT

Whatsapp - 8810598485
Call - 9958426855
E-Mail - jigyasaprakashan2019@rediffmail.com
Website - htpp://jigyasaprakashan.com

PRINTERS

Nidhi Printers Ghaziabad-201 002 (U.P)

ISBN – 978-81-97135-77-4

© Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
All Rights Reserved
प्रथम संस्करण : २०२४
मूल्य - रु.७००/-

Title - Jagtik Arthik Sthayantare Ani Bhartiya Arthvyavastha
Written By - Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
Price - Rs.700/-

जागतिक आर्थिक आर्थिक स्थित्यंतरे आणि भारतीय अर्थव्यवस्था

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक	प्रकरण	पृष्ठ क्रमांक
1	हिंदू अर्थशास्त्र : वैश्विक कल्याणाचा तिसरा मार्ग	1
2	एकात्म मानवतावाद आणि भारतीय अन्त्योदयी आर्थिक विचार	8
3	जागतिक अर्थव्यवस्था आणि आर्थिक संकटांचा दबाव	16
4	भारतीय आभासी डिजिटल चलन आणि क्रीप्टो करन्सी	21
5	अधिकोषण क्रांती : स्विफ्ट तंत्रज्ञान	26
6	जागतिक परिप्रेक्ष्यातून भारतीय अर्थव्यवस्था	32
7	चीन जागतिक अर्थव्यवस्थेत अमेरिकेला मागे टाकू शकेल काय?	39
8	कॅनडा – भारत विसंवाद	46
9	चायना: बहुराष्ट्रीय कंपन्यांची बदलती भूमिका	54
10	चीनच्या अर्थव्यवस्थेची आर्थिक पतनाकडे वाटचाल	66
11	भारतीय अर्थव्यवस्था : जागतिक उपलब्धी आणि आव्हाने	73
12	भारत मध्य-पूर्व – युरोप इकॉनोमिक कॉरीडॉर	80

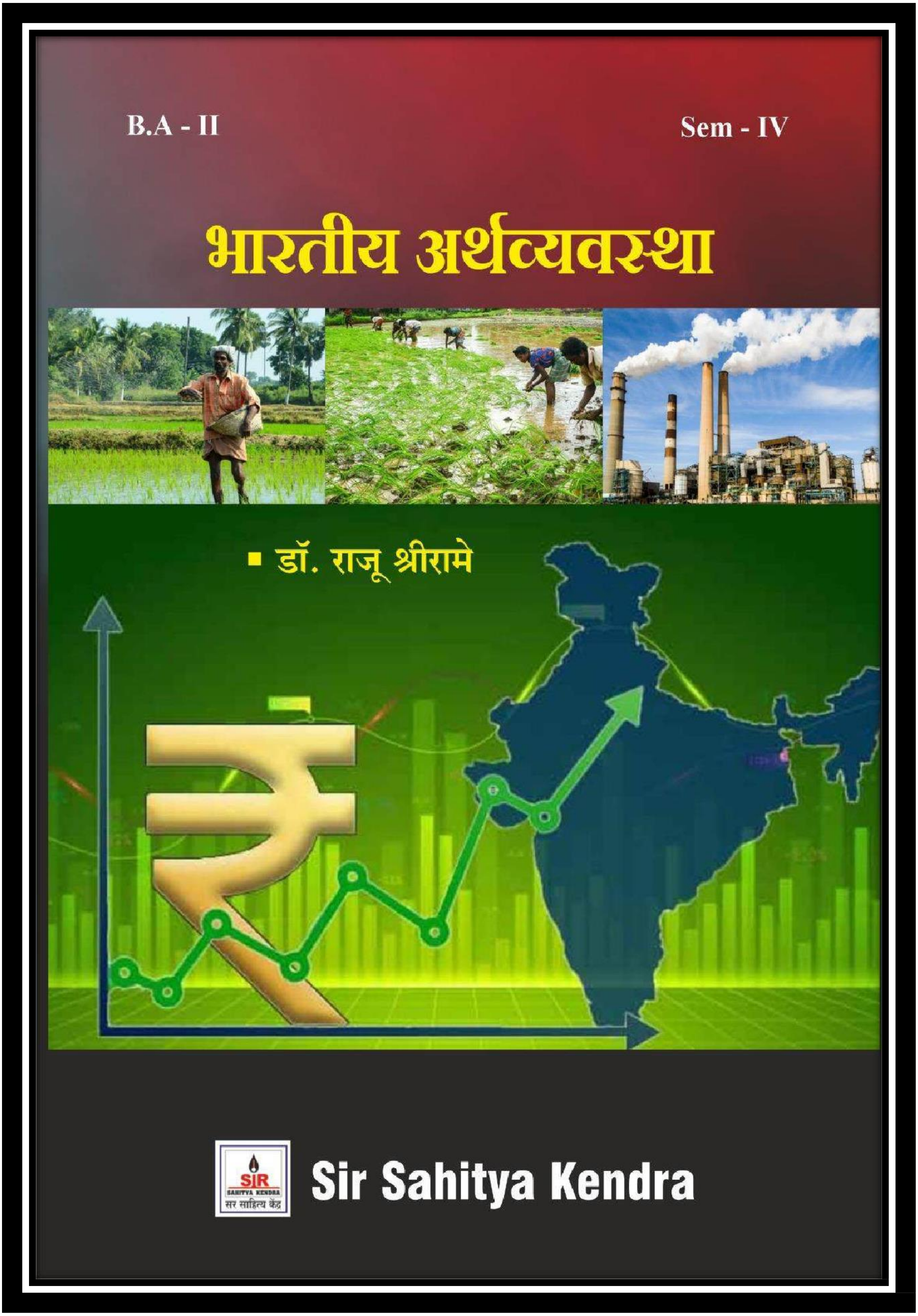
B.A - II
Sem - IV
भारतीय अर्थव्यवस्था
▪ डॉ. राजू श्रीरामे
Sir Sahitya Kendra

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९५६१८६५०११, ९८६०२२२९४१

❖ भारतीय अर्थव्यवस्था (Indian Economy)
❖ प्रकाशन क्रमांक : 245
❖ ISBN- 978-93-94477-99-5
❖ प्रथम आवृत्ती : 2023
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
''प्रसाद क्रिएशन''
इंगोले नगर, हुडकेश्वर रोड, नागपूर
❖ Rs. : 500 /-
❖ Publishers :
Labhansh Pustkalaya
Ganraj Appartment,
Rajapeth Bus Stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34
Mo. 9860222941, 9518777944

अनुक्रमणिका

अनुक्रमांक	प्रकरण	पृष्ठ क्रमांक
१	अर्थव्यवस्थेचा अर्थ : स्वरूप व प्रकार	१-१०
२	भारताचे राष्ट्रीय उत्पन्न	११-२८
३	नैसर्गिक संसाधने आणि स्रोत संरचना	२९-४९
४	भारतीय लोकसंख्या	५०-६६
५	शाश्वत विकास	६७-७५
६	समावेशक वृद्धी	७६-८६
७	भारतीय अर्थव्यवस्था : स्वरूप व प्रकार	८७-११०
८	रोजगारी आणि बेरोजगारी	१११-१२९
९	पंचवार्षिक योजना	१३०-१४५
१०	निती आयोग	१४६-१५४
११	भारतातील कृषी क्षेत्राचे महत्त्व	१५५-१६७
१२	भारतातील पिक पद्धती	१६८-१७८
१३	शेतमालाच्या किंमती	१७९-१८९
१४	कृषी विपणन	१९०-२०५
१५	शाश्वत शेतीची धोरणे	२०६-२१५
१६	भारतातील सहकारी चळवळ	२१६-२३५
१७	अन्न सुरक्षा	२३६-२५७
१८	उद्योग व आर्थिक विकास	२५८-२६८
१९	सुक्ष्म लघु व मध्यम उपक्रम	२६९-२७६
२०	भारतातील सार्वजनिक आणि खाजगी उपक्रम	२७७-२९८
२१	भारताचे औद्योगिक धोरण	२९९-३०८
२२	भारतातील औद्योगिक समस्या आणि संघर्ष	३०९-२३६
२३	भारतातील सामाजिक सुरक्षा	२३७-३४५
२४	विदेशी व्यापार	३५६-३७९
२५	मुक्त व्यापार	३६७-३७९
२६	जागतिक व्यापार संघटना	३८०-३९१
२७	बहुराष्ट्रीय निगम	३९२-४०४
२८	नवीन आर्थिक सुधारणा	४०५-४२२
२९	खाजगीकरण, उदारीकरण आणि जागतिकीकरण	४२३-४३७
३०	ब्रिक्स परिषद	४३८-४४८
	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	४४९-४६१

सामाजिक संशोधन पद्धती व तंत्र

(Social Resarch Methodology & Technics)

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

Sir Sahitya Kendra

द्यापीठ अनुदान आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर
विद्यापीठाच्या नव्या अभ्यासक्रमानुसार लिहिलेले पाठ्यपुस्तक तसेच
ाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या पदव्यूत्तर पदवी मानव्यशास्त्रातील विषयासाठी
उपयुक्त पुस्तक

सामाजिक संशोधन पद्धती व तंत्र

(Social Research Methodology & Technics)

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

एम.ए., अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास, बी.एड., पीएच.डी.
(शिवाजी नारायण माकोडे सूवर्णपदक, बी.ए.अर्थशास्त्र,
व्हि. आर. लष्कर रजतपदक)

उपप्राचार्य

अंत्योदय महाविद्यालय,
देवग्राम ता. नरखेड जि. नागपूर

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

- प्रकाशक :
  संजय ठाकरे
  सर साहित्य केंद्र
  गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
  हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
  मो. ९५१८७७७९४४, ९८६०२२२९४१
  Email: sanjaythakre.sskp@gmail.com

- सामाजिक संशोधन पद्धती व तंत्र
  (Social Research Methodology & Technics)
- प्रकाशन क्रमांक : २५४
- प्रथम आवृत्ती : जानेवारी २०२४
- © लेखक : डॉ. राजू घनश्याम श्रीराम
- किंमत : ₹ ६५०/-
- पृष्ठे : ४५६
- ISBN : ९७८-९३-९४४७७-५०-६
- आकार : ५.५×८.५''
- टाईप सेटींग : मीरा कम्प्युटर्स, नागपूर
- प्रमुख वितरक : लाभांष पुस्तकालय
  गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉ
  हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
  मो. ९५१८७७७९४४, ९८६०२२

अनुक्रमणिका

१.	सामाजिक संशोधन : संशोधन प्रकार महत्व आणि आवश्यकता	१–२८
२.	पूर्व संशोधन व साहित्य अवलोकन प्रकार	२९–५४
३.	संशोधनात्मक समस्यांचे निरुपण	५५–६०
४.	परिकल्पना किंवा गृहीतक म्हणजे काय?	६१–७९
५.	संशोधन आराखडा	८०–९३
६.	तथ्य संकलन आणि सांख्यिकीय सामग्री साधने	९४–१२३
७.	नमुना निवड पद्धतीचा परिचय	१२४–१५२
८.	तथ्यांची प्रक्रिया सादरीकरण	१५३–१८२
९.	माहिती विश्लेषणाच्या पद्धती	१८३–२३४
१०.	संशोधन पद्धती : केस स्टडी पद्धती	२३५–२२४६
११.	संशोधन पद्धती : निरीक्षण पद्धती	२४७–२७७
१२.	तथ्य संकलन व प्राथमिक नमुना निवड व प्रश्नावली पद्धती	२७८–३०८
१३.	क्लस्टर नमुना : व्याख्या, पद्धती आणि उदाहरणे	३०९–३१६
१४.	सामाजिक संशोधनातील अहवाल लेखन	३१७–३३५
१५.	सामाजिक संशोधनात संगणकाचे महत्व	३३६–३५३
१६.	सामाजिक संशोधनातील नैतिकता	३५४–३७६
१७.	सामाजिक संशोधनातील वाङ्मय चौर्यकर्म	३७७–४०१
१८.	सामाजिक संशोधनातील सांख्यिकीय उपकरणे	४०२–४१६
१९.	बौद्धिक संपदा अधिकार व त्याचे स्वरूप	४१७–४२६
२०.	सामाजिक संशोधन पद्धती प्रारूप आणि संशोधनाची संकल्पित रूपरेखा	४२७–४४२
२१.	प्रश्नावली	४४३–४४८
२२.	संदर्भग्रंथ सूची	४४९–४५०

*****

केंद्रीय अधिकोषण व्यवस्था आणि वित्त

CORE BANKING SYSTEM & FINANCE

▪ डॉ. राजू श्रीरामे

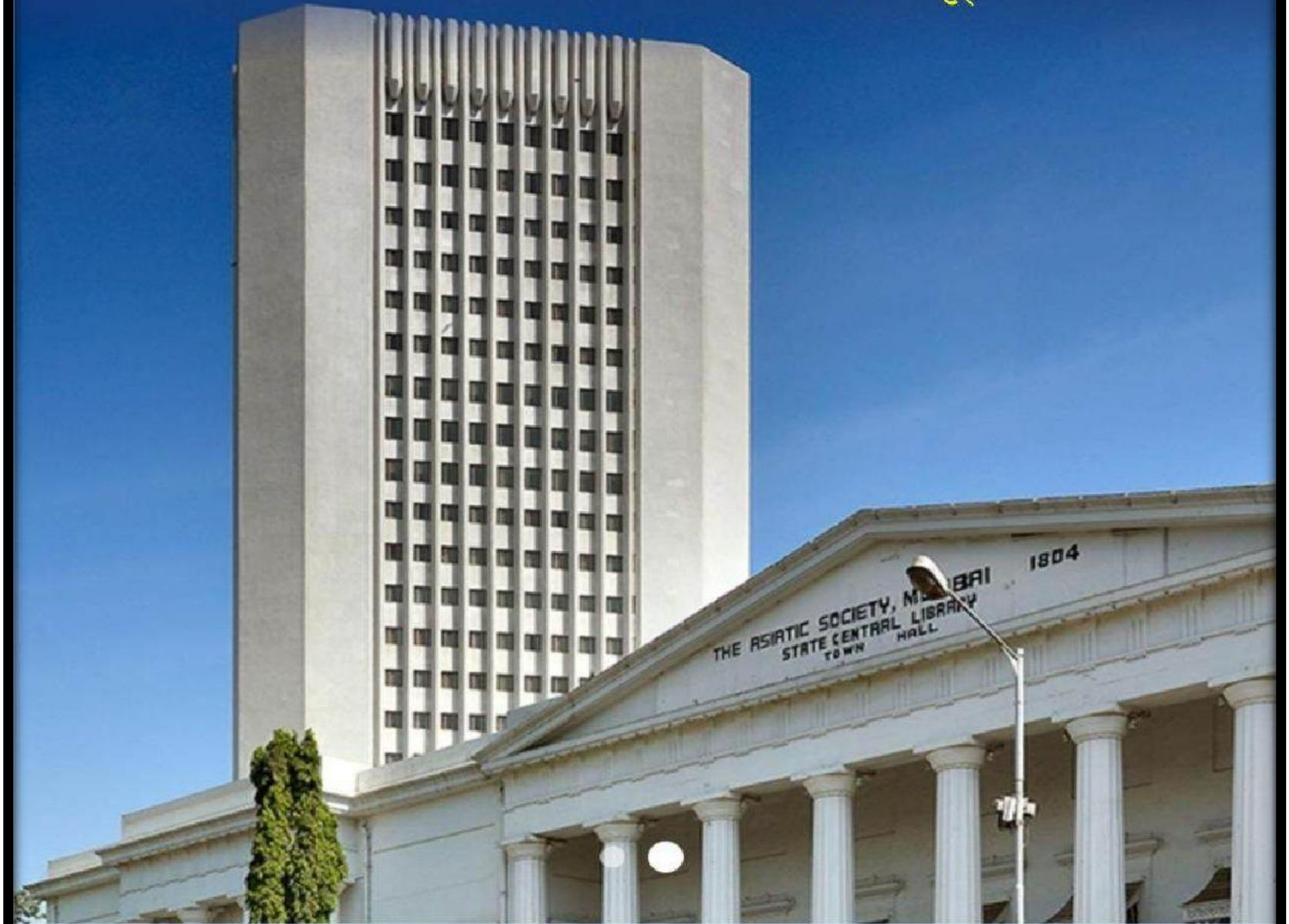

Sir Sahitya Kendra

विद्यापिठ अनुदान आयोगाच्या शिफारसीनुसार राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपुर विद्यापीठाच्या बी.ए. भाग -२ सत्र तीसरे करिता नवीन शैक्षणिक धोरण २०२० नुसार लिहिलेले परिपूर्ण आकृतिबंध निहाय पुस्तक तसेच महाराष्ट्रातील सर्वच, विद्यापीठातील पदवी अभ्यासक्रमासाठी लिहिलेले अत्यंत महत्वपूर्ण पुस्तक आहे याशिवाय एम.ए. अर्थशास्त्र या पदव्यूत्तर पदवीसाठी बँकिंग विषय घेतलेल्या विद्यार्थ्यांकरिता अत्यंत उपयूक्त पूस्तक आहे.

केंद्रीय अधिकोषण व्यवस्था आणि वित्त

(Core Banking System & Finance)

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

एम. ए. अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास, बी.एड., पिएच.डी.

(बी. ए. अर्थशास्त्र शिवाजी नारायण माकोडे सुवर्ण पदक,

श्री आर. लक्कर रजत पदक)

उपप्राचार्य तथा पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख ,

जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

त. नरखेड जि. नागपूर

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

❖ प्रकाशक:
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९५१८७७७९४४, ९८६०२२२९४१

❖ केंद्रीय अधिकोषण व्यवस्था आणि वित्त

❖ प्रकाशन क्रमांक : 225

❖ ISBN - 978-9394477-33-9

❖ प्रथम आवृत्ती : जुलै 2023

❖ © लेखक

❖ टाईप सेटींग:
''प्रसाद क्रिएशन'' नागपूर

❖ रु : 400 /-

❖ Distributer:
Labhansh Pustkalaya
Ganraj Appartment,
Rajapeth Bus Stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34
Mo. 9860222941, 9518777944

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
DEVGRAM
12019
CLASS NO: 330
AUTHOR: Dr Raju Shriram

अनुक्रमणिका

प्रकरण		पृष्ठ क्रमांक
१)	भारतीय कोअर बँकींग व्यवस्थेचा उदय.	१–१४
२)	भारतीय रिझर्व बँकेची इलेक्ट्रॉनिक पेमेंट मागील भूमिका	१५ –३८
३)	सोसायटी फॉर वर्ल्ड वाइड इंटरबँक फायनान्शियल टेलिकॉम	३९–५६
४)	इलेक्ट्रोनिक फंड ट्रान्स्फर सुविधा आणि पद्धती	५७–७१
५)	इलेक्ट्रॉनिक बँकिंग – प्रकार आणि समस्या	७२–८४
६)	रिटेल बँकिंग आणि प्रकार	८५–१०५
७)	व्यापारी बँक आणि तिचे कार्य	१०६–१३४
८)	डीमॅट खातेः स्वरूप आणि कार्यपद्धती	१३५–१४६
९)	एम आय सी आर (MICR) कोड म्हणजे काय?	१४७–१५१
१०)	रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाः धोरण, कार्य आणि भूमिका	१५२–१७६
११)	भारतीय मुद्रा बाजार	१७७–१९४
१२)	भारतीय भांडवली बाजार : रचना आणि कार्य	१९५–२२३
१३)	स्टॉक एक्स्चेंजः सिक्युरिटी मार्केट, सेन्सेक्स आणि निफ्टी	२२४–२४७

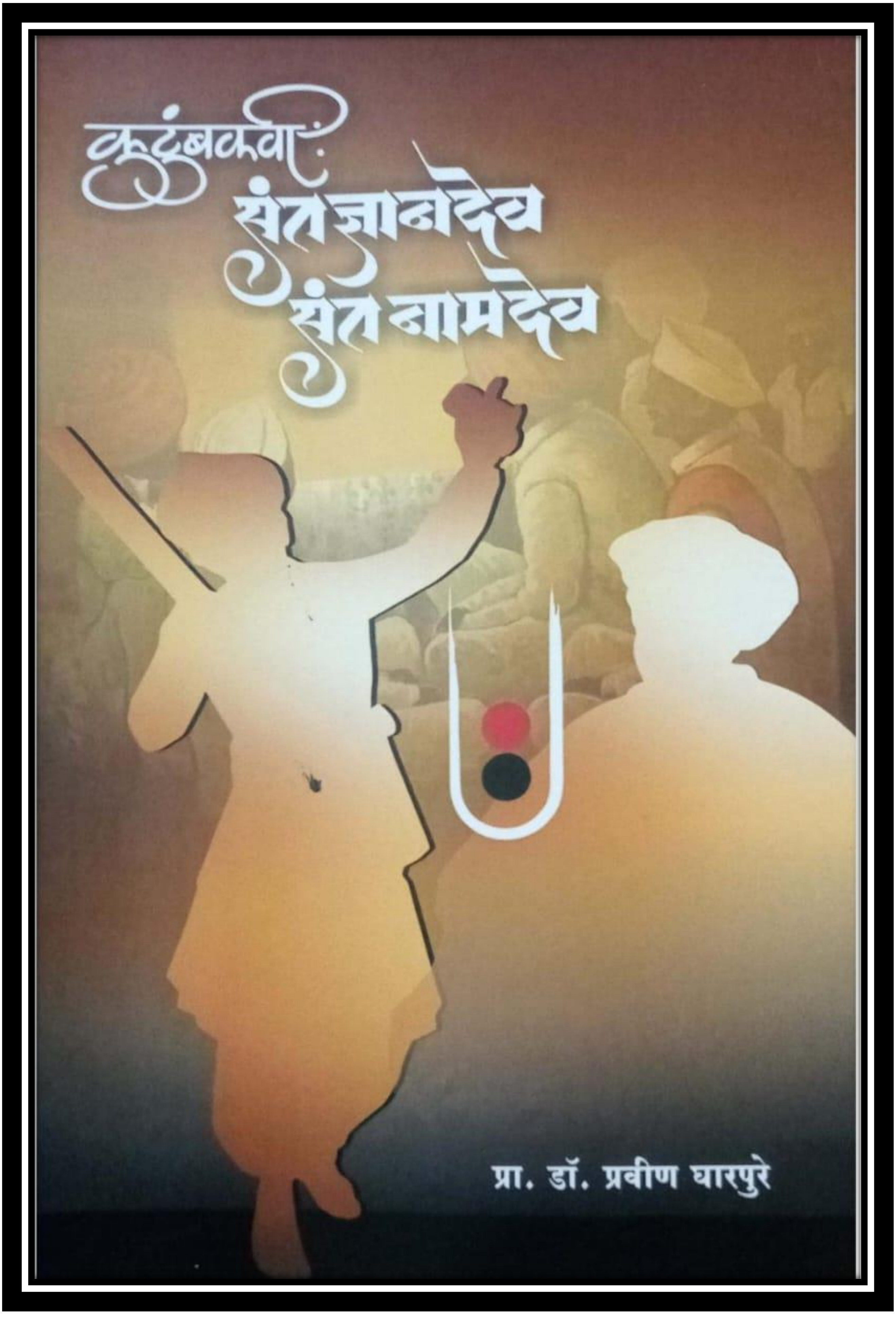
कुटुंबकवी :
संत ज्ञानदेव
संत नामदेव
प्रा. डॉ. प्रवीण घारपुरे

कुटुंबकवी : संत ज्ञानदेव संत नामदेव

Kutumbkavi : Sant Dnyandeo Aani Sant Namdeo

■ **प्रा. डॉ. प्रवीण मधुकरराव घारपुरे**
काटोल, जि. नागपूर
मोबा. : 9764572771
Email : pgharpure76@gmail.com

■ © **सौ. राखी प्रवीण घारपुरे**

■ प्रकाशन
अविशा प्रकाशन
नागपूर

■ मुखपृष्ठ
सी.डी. शिवणकर

■ अक्षर जुळवणी
स्कॅन डॉट कॉम्प्युटर, महाल, नागपूर
मोबा. 9822565782

■ प्रथम आवृत्ती
एप्रिल 2024

■ **किंमत :** 250 **रु.**

■ **ISBN : 978-93-94577-90-9**

अनुक्रमणिका

- वारकरी संप्रदायी कुटुंबकवींची अभंगवाणी ९
- कुटुंबकवी : संत ज्ञानदेव ३७
- कुटुंबकवी : संत नामदेव ११३
- परिशिष्ट - १ : आधारग्रंथसूची ११६
- परिशिष्ट - २ : संदर्भग्रंथसूची ११७

चायना

अर्थव्यवस्थेचे अंतरंग आणि बाहयरंग

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

Book Creation Publishing
Call or Whatapp us:- 7646979603 |
Mail us:- bookcreationpublishing@gmail.com
Bilaspur, Chhattisgarh, 495001

All rights reserved.
No part of this publication may be reproduced, or stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without express written permission of the publisher.

This book is sold subject to the condition that it shall not by way of trade or otherwise, be lent, resold, hired out, circulated, and no reproduction in any form, in whole or in part may be made without written permission of the author.

AUTHOR DOES NOT SUPPORT MARITAL ABUSE.

ISBN: 978-81-964568-9-4
Copyright © Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
Year: 2023
Genre: ACADEMIC
₹: 550 /-

Printed in India

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	प्रकरण	विभाग
१.	प्रकरण एक	चायना अर्थव्यवस्था : देशांतर्गत आर्थिक बदलांची सुरुवात आणि जागतिक महासत्तेच्या दिशेने वाटचाल
२.	प्रकरण दोन	चीनच्या संरक्षण क्षेत्रातील अर्थसंकल्पीय तरतूद व त्याचे विविध अर्थ
३.	प्रकरण तिन	चिनी अर्थव्यवस्था : बँकांची आर्थिक दिवाळखोरी आणि विस्फोटक स्थिती
४.	प्रकरण चार	अमेरिका चायना आणि वांटेड: चीनशी व्यस्त राहण्याची एक न्युएन्स्ड स्ट्रॅटेजी
५.	प्रकरण पाच	चीनी अर्थव्यवस्था : बाहेरून झगमगाट आतून आदळआपट
६.	प्रकरण सहा	चीनी अर्थव्यवस्था : चीनच्या जीडीपीची मंद गती आणि आर्थिक विकासाला अवरोध
७.	प्रकरण सात	चीनच्या अर्थव्यवस्थेचे अंतरंग
८.	प्रकरण आठ	चीनच्या बँकिंग क्षेत्रातील आर्थिक संकट
९.	प्रकरण नऊ	चीनच्या अर्थव्यवस्थेचे जागतिक व्यापार संघटनेतील शक्ती प्रदर्शन आणि अमेरिकेची अस्वस्थता
१०.	प्रकरण दहा	चीनी अर्थव्यवस्था : बाहेरून झगमगाट आतून आदळआपट
११.	प्रकरण अकरा	चीन – श्रीलंका परस्पर आर्थिक संबंध की आत्मघातकी फसवा फास
१२.	प्रकरण बारा	चीनच्या अर्थव्यवस्थेतील घसरण आणि वस्तुस्थिती
१३.	प्रकरण तेरा	चायना गृहनिर्माण उद्योगाला लागलेली घरघर आणि कोसळणारी अर्थव्यवस्था
१४.	प्रकरण चौदा	चीनच्या आर्थिक विकास प्रारूपातील विसंगत स्थळे
१५.	प्रकरण पंधरा	चिन जागतिक अर्थव्यवस्थेत अमेरिकेला मागे टाकू शकेल काय?
१६.	प्रकरण सोळा	श्रीलंकेतील आर्थिक संकट: चीनच्या कर्जाचे ओझे आणि भारताची आर्थिक मदत
१७.	प्रकरण सतरा	भारतीय अर्थव्यवस्थेची आर्थिक परिवर्तनाच्या दिशेने वाटचाल : भारत आणि चीनचा जीडीपी विकास दर
१८.	प्रकरण अठरा	चीनच्या लोकसंख्येतील नकारात्मक वाढ आणि भारतिय लोकसंख्या
१९.	प्रकरण एकोणविस	चीनची अर्थव्यवस्था : वस्तुस्थिती आणि चीनमधील आंतरिक परिस्थिती
२०.	प्रकरण विस	चायना : बहुराष्ट्रीय कंपन्याची बदलती भूमिका आणि आंतरराष्ट्रीय स्थलांतरण
२१.	प्रकरण एकविस	चीन: अर्थव्यवस्थेचे आंतरिक क्षेत्र आणि आर्थिक विकासात योगदान

IJCRT.ORG ISSN : 2320-2882

INTERNATIONAL JOURNAL OF CREATIVE RESEARCH THOUGHTS (IJCRT)

An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

"ISOLATION, CHARACTERIZATION AND IDENTIFICATION OF BACTERIA FROM VERMICOMPOST AND COW MANURE

Dhanshree M. Ridhorkar, Divyani V. Raut

Deptt. Of Microbiology & Biotechnology,Nabira Mahavidyalaya,Katol

Abstract

Organic fertilizers are made up primarily or entirely of organic elements generated from plants and animals that have undergone a technical process. The fertilizers can be used to add organic matter to the soil as well as improve its physical, chemical, and biological characteristics. Organic waste disposal from home, agricultural, and industrial sources has produced increasing environmental and economic concerns in recent years, prompting the development of a variety of methods to solve the issue. Vermiculture is the cultivation of earthworms in organic wastes. In the present study total 10 samples were collected 5 samples of Cow manure and 5 samples of Vermicompost. The results can be explained by identifying bacteria we know their role in the plant growth and development and promote the growth of those bacteria which have beneficial role in vermicompost and cow manure to enhance the nutrient quality in vermicompost and cow manure

INDRODUCTION

Organic fertilizers are made up primarily or entirely of organic elements generated from plants and animals that have undergone a technical process. The fertilisers can be used to add organic matter to the soil as well as improve its physical, chemical, and biological characteristics. Because garbage contains both inorganic and organic components, organic fertilisers can be generated from it. Organic waste is made up of plants and animals that have been harvested from nature or created by farming, fishing, or other activities. These materials are easily characterised in natural processes.

The use of waste as an organic fertiliser for direct application to soil has a number of drawbacks, for example:

1) The waste contains inorganic material that is not biologically and easily weathered, such as glass, plastic, and metal.
2) The waste contains inorganic material that is not biologically and easily weathered, such as.
3) The composition of organic waste varies far too much, and dangerous compounds can occasionally be found.
4) Sewage pollution of the environment by heavy metals and chemicals causes other issues.
5) Toxic heavy metals such as arsenic, mercury, lead, and cadmium can pollute or harm the environment.

Evaluating Employment Growth in Medium Industries: A Study of Maharashtra Industrial Development Corporation in Nagpur District (2016-2024)

Abhay Udayrao Dhote, Research Scholar, Nabira Mahavidyalaya, Katol
Dr. Rekachand Ganpat Gongale, Research Supervisor, Nabira Mahavidyalaya, Katol

Abstract

With a focus on the years 2016–2024, this research intends to assess the job growth enabled by medium companies via the activities of the Maharashtra Industrial Development Corporation (MIDC) in the Nagpur District. Using both quantitative and qualitative methods, this clinical study evaluates how MIDC's programmes and policies have contributed to the expansion of employment opportunities in the area. This report gives a thorough review of the MIDC's success in encouraging industrial employment by looking at employment patterns, development within individual industries, and the socio-economic advantages enjoyed by the local workforce. The demographics of the workforce, the variety of job openings, and the total number of jobs produced are all important indicators. In addition to recommending policies to improve employment outcomes, the research delves into the difficulties encountered by medium industries. Policymakers, industry stakeholders, and scholars interested in industrial growth and employment dynamics may benefit from the results, which help to better understand the role of industrial development companies in regional job creation.

Keywords – Employment Growth, Medium Industries, Industrial Development, Job Creation, Employment Trends

Introduction

The Nagpur District is one of several areas of Maharashtra that have benefited greatly from the MDC's efforts to promote industrialization and economic development. Initiated with the goal of accelerating industrial development, MIDC has played a key role in the establishment of multiple medium-sized businesses, leading to the creation of jobs and a boost to the regional economy.

The purpose of this study is to assess, from 2016–2024, the impact of MIDC on employment growth in medium-sized enterprises in the Nagpur District. The study's overarching goal is to offer a thorough evaluation of how MIDC's programmes have affected job prospects by looking at the quantitative and qualitative measures of job creation. This study aims to shed light on how successful MIDC's policies and initiatives have been in fostering industrial employment by analysing employment trends, job types, and workforce demographics.

There has been a great deal of industrial activity in the Nagpur District due to its advantageous location and well-developed infrastructure. When it comes to raising living standards, creating jobs, and boosting economic growth, the medium industries in this area are indispensable. Industrial policies, economic circumstances, and the difficulties encountered by medium-sized businesses are just a few of the variables that must be thoroughly examined in order to comprehend the dynamics of employment growth in these sectors.

This research seeks to add to the current knowledge on industrial development and employment growth by thoroughly analysing these aspects. It aims to provide valuable insights for policymakers, industry stakeholders, and other researchers. Industrial development corporations play an important role in creating jobs in their regions, and this study will shed light on that role. It will also help in developing strategies to encourage medium-sized businesses to contribute to long-term economic growth.

Literature review

Khanka (2010) asserts that small businesses have grown into vital components of India's industrial sector. For the simple reason that the employment, income, and export contributions made by this sector of small and medium-sized enterprises have shown that it is now a thriving part of the Indian economy.

NEP 2020: OPENING NEW PATHWAY FOR LIBERAL EDUCATION

Mr. Devendra H. Wasade
Research Scholar
Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram
Email: devendrawasade@gmail.com

Abstract :

This research paper is generally focused on the various important fact in education system in India. It is specially highlight the drawbacks in traditional education system. It gives explanation about that how the new education policy set the opening of new pathway in case of liberal education for Indian society. The research study will be taken overview of weak point of National Education policy 1986 and how to overcome it in new Education Policy – 2020. In this research study we are generally focus main objectives of NEP- 2020 and to give liberal education. It is also studied role of library in new education policy and what are challenges of it

Keywords: NEP: 2020, Indian Knowledge System and Education, Effective Education Policy

Introduction:

An important factor in the development of a country is education, that's why any country on earth spends some percentage of its GDP on education. India was already a country rich in knowledge. Ancient India was the center of education. Taxila, Nalanda, Vikramshila, Vallabhi were famous universities in India at that time. Numerous students from all over the country were coming to India to benefit from education. Indian education included sixty four arts. It included various social, moral, economic matters. Indian thought and philosophy was based on knowledge, wisdom and truth. Indian martial art was at its peak at that time. Indian culture and traditions were reflected through this knowledge. After independence, however, it is seen that the quality of education has been improved by establishing different education commissions from time to time. The National Higher Education Policy of 1986 brought about many important changes in the Indian education system. The National Education Policy of 1986 had a structure of 10 + 2 + 3. In it, equal opportunity of education was emphasized for all but according to the changing times many limitations of this educational policy were seen and according to the changing times the Indian society felt the need of a new educational policy to get updated education and therefore the Government of India brought the National Education Policy-2020. This research study highlights how NEP-2020 will transform the Indian education system. It highlighted how the new curriculum will benefit the Indian society. It was also explored that the Indian education system includes various subjects such as mathematics, astronomy, metallurgy, medical science and surgery, civil engineering, architecture, shipbuilding and navigation, yoga, fine arts, chess and a good blend of Indian culture and philosophy

Objectives Of Research Study :

1. To understand the objectives of NEP -2020
2. To know the whole National Education Policy -2020
3. To know how the NEP will provide liberal Education Indian Society

Review of Research
ISSN: 2249-894X
Impact Factor : 5.7631(UIF)
20th March 2024
Peer Reviewed Journal

PARENTAL MOTIVATION AND EDUCATION PERFORMANCE OF CHILDREN

Dr. Pranali Ingole
Sociology Department, Antyoday Mahavidyalaya
Devgram, Tah- Narkhed, Nagpur-441301

ABSTRACT:

The present research article investigated, an educational performance of the student appeared to be significantly and positively related with the parental motivation. The more educated person of a society is the more civilised and disciplined society might be. Education enables individuals to think freely and rationally, which makes social progress and innovation is possible. To achieve the objective of universalization of quality elementary education several programmes and Central Government sponsored schemes has been launched. Many researchers have explored student achievement and the factors that influence it. The researchers have not yet come across a local study on parental motivation as a factor that influences the achievement of middle school children. It is found that higher the educational status of the parent, the greater motivation for the child for educational performance. The educational performance of the children depends on achievement values imbibed in them within family.

INTRODUCTION:

Education is a necessary and increasing vital component in any nation's development. The more educated person of a society is the more civilised and disciplined society might be. Education enables individuals to think freely and rationally, which makes social progress and innovation is possible. To achieve the objective of universalization of quality elementary education several programmes and Central Government sponsored schemes has been launched. Despite the several effort like Sarva Shiksha Abhiyan (SSA), Mid-Day Meal Scheme (MMS), District Primary Education Programme (DPEP) etc, enrolment rate has increased and dropout rate has decreased over the time but now a days, performance of children in school has become important researchable issue because the quality of learning achievement is not always entirely satisfactory even in the case of children who complete elementary education.

The biggest concern in school education is poor level of student learning. Several studies have mentioned issues and factors affecting student achievement, such as ineffective teachers, disciplinary issues (Meador, 2023), economic disparities, time management skills, health challenges, family relationships (Ozcan, 2021), and instructional practices (Koçak et al., 2021). In addition, when parents are not actively involved, students may experience under achievement and disengagement from school (Bempechat & Shernoff, 2012). While many researchers have explored student achievement and the factors that influence it, the researchers have not yet come across a local study on parental motivation as a factor that influences the achievement of middle school children. In this connection researcher wants to know: does parental motivation has an influence on educational performance of children? Is there any relationship between parental motivation and performance of children? Do the parent education and occupation status affect the parental motivation? Every child is a precious asset of the nation and therefore, utmost care should be taken to bring up the child as a potential citizen of the future. Proper parental care and education is necessary for a child to develop his potential. Parents have

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during 2022-2023

2022-2023

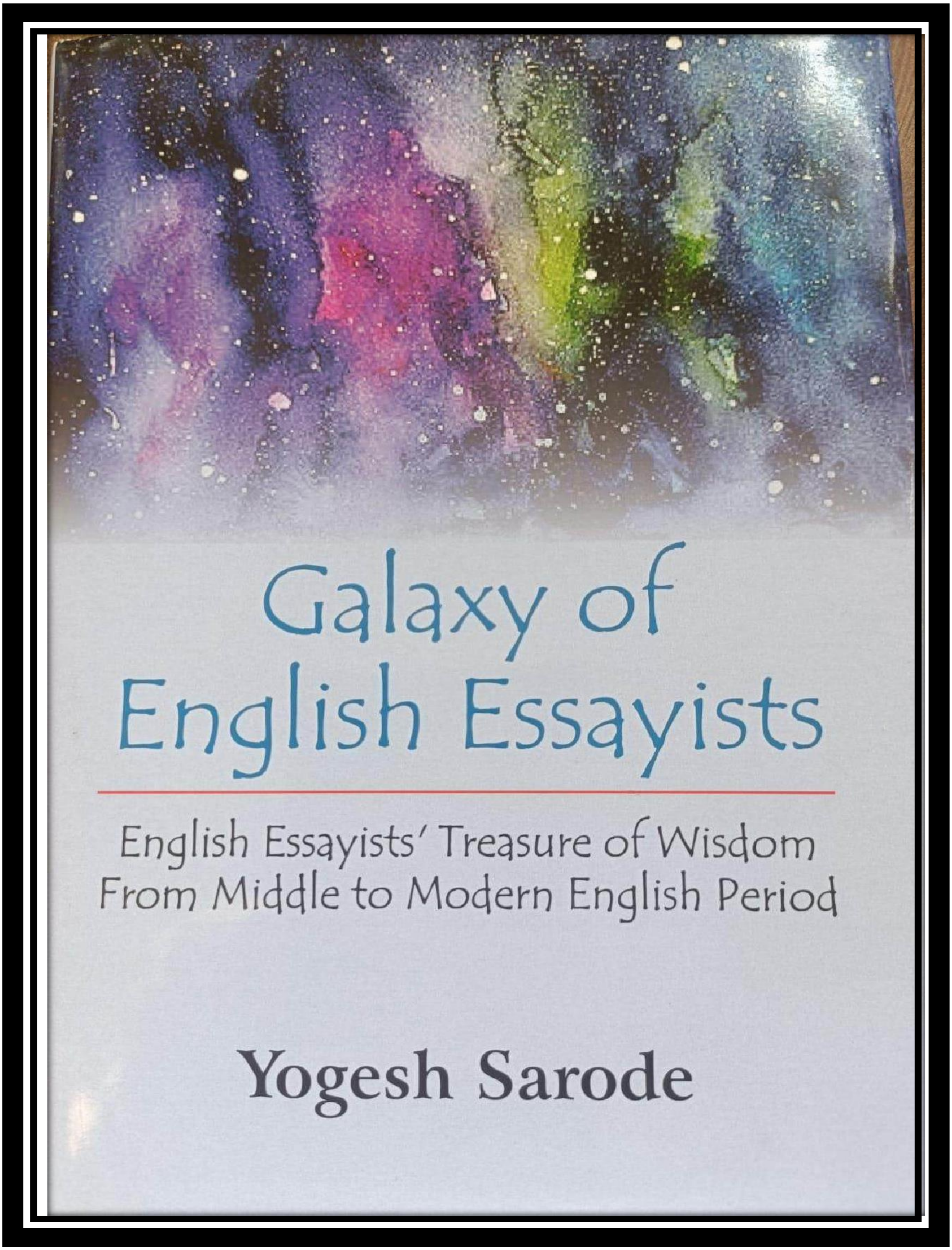

Copyright © Yogesh M. Sarode

Book Title : Galaxy of English Essayists

Author: Yogesh M. Sarode

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted, in any form or by any means, without permission. Any person who does any unauthorised act in relation to this publication may be liable to criminal prosecution and civil claims for damages.

First Published, 2022

ISBN : 978-93-92619-08-3

Published by:

Khama Publishers

19, Basement, Ansari Road,

Daryaganj, New Delhi-110002

26-F, Nivedita Enclava A-6,

Paschim Vihar, New Delhi-110063

Mobile : +9868976337

E-mail : khamapublishersales@gmail.com

Layout by : Neeru Graphices, ***Printed by :*** Sagar Printography

Content

Foreword *vii*

Preface *x*

1. Francis Bacon 1
2. Addison and Steele 17
3. Charles Lamb 45
4. William Hazlitt 67
5. Thomas Carlyle 91
6. John Ruskin 111
7. R. L. Stevenson 132
8. A. G. Gardiner 152
9. G. K. Chesterton 167

Bibliography 172

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
Bachelor of Arts ENGLISH LITERATURE
BA Part- II THIRD SEMESTER

Literatures in English of the 18th Century

(To be implemented from the session 2023-2024 onwards)

Theory – 80 Marks **Internal Assessment – 20 marks**

Course Outcomes:
The students will be able:

- To apply critical and theoretical approaches to the reading and analysis of literary and cultural texts in multiple genres
- To describe the critical ideas, values, and themes.
- To write analytically, using language competencies
- To understand the different varieties of literatures
- To inculcate in their academics ethical, moral, national and cultural values

Text Prescribed Selections from Literatures in English of the 18th and 19th Centuries
Chief Editors: Pranjali Kane, Suchita Marathe, Soma Banerjee
Co-editors: Vaishali Meshram, Shraddha Deshpande, Malti Panga, Abhirami George Mankunnell

Unit – I **20 marks**
Background Reading and Literary Terms

Section A: Historical, Social and Cultural Background

1. Distinguishing Features of the Augustan Age (1700-1745)
2. Distinguishing Features of the Age of Sensibility (1745-1785)
3. The French revolution and its Effect on English Literature
4. Distinguishing Features of the 18th Century Romanticism
5. The Industrial Revolution in England
6. Reasons for the Rise of the novel in the 18th Century.
7. Distinguishing features of Transitional Poetry

Section B: Literary Terms

1. The Epistolary Novel
2. The Gothic Novel
3. The Historical Novel
4. The Graveyard Poetry
5. The Periodical Essay
6. The Elegy
7. The Ode

V.V. Bhagdikar PSKane

Unit – II | 20 marks

Poetry

1. Thomas Gray – Elegy Written in a Country Churchyard
2. William Wordsworth – The World Is Too Much With Us
3. Samuel T Coleridge - Kubla Khan
4. P B Shelley – Ode to the West Wind
5. John Keats – Ode on a Grecian Urn
6. Lord Byron – She Walks in Beauty

Unit- III | **20 marks**

The Novel (Non – Detailed Study)

Jane Austen – Pride and Prejudice, (Macmillan Abridged Series)

Unit -IV | **20 marks**

Drama (Detailed Study)

Oliver Goldsmith – She Stoops to Conquer, (Macmillan Students Classics)

Internal Assignment | **20 marks**

1. **Project Work**

A researched article of 300-350 words on **any one** of the following topics: | **10 marks**

1. Dr Samuel Johnson's Dictionary
2. The Preface to the Lyrical Ballads: Wordsworth and Coleridge
3. The Poetry of Shelley, Keats, and Byron
4. Women Novelists of the Romantic Age
5. Gothic Novels with special reference to,' The Woman in White'
6. The Graveyard Poets
7. Adam Smith's 'The Wealth of Nations'
8. The Literature of the Bronte Sisters.

2. **Viva Voce** | **5 marks**

3. **Online certificate course on Literary Appreciation** | **5 marks**

Students will write a critical appreciation in 250 words of a poem/extract from a short story/novel/play/essay.

Recommended Reading

- M H Abrams, The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition, Oxford University Press
- The Rise of Supernatural Fiction, 1762- 1800. Cambridge University Press
- English Literature: The Romantic Age, Orient Blackswan
- The Romantic Ideology by Jerome J Mc Gann
- A Glossary of Literary Terms by M H Abrams
- The Romantic Imagination: C M Bowra

V.V. Bhagdikar
PSKane

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
ENGLISH LITERATURE
BA Part II FOURTH SEMESTER

Literatures in English of the 19th Century
(To be implemented from the session 2023-2024 onwards)

Theory – 80 Marks **Internal Assessment – 20 marks**

Text Prescribed

Selections from Literatures in English of the 18th and 19th Centuries
Chief Editors: Pranjali Kane, Suchita Marathe, Soma Banerjee
Co-editors: Vaishali Meshram, Shraddha Deshpande, Malti Panga, Abhirami George Mankunnell

Unit – I **20 marks**
Background Reading and Literary Terms
Section A: Historical, Social and Cultural Background
1. Distinguishing Features of the Victorian Age
2. The Oxford Movement
3. The Pre- Raphaelite School of Poetry
4. Colonialism and Imperialism
5. American Transcendentalism
6. The American Civil War
7. Novels of Post Bellum America

Section B: Literary Terms
1. Dramatic Monologue
2. Bildungsroman
3. Picaresque Novel
4. Imagery
5. Enjambment
6. Anaphora
7. Asyndeton

Unit – II **20 marks**
Poetry
1. Alfred Tennyson- Ulysses
2. Robert Browning – My Last Duchess
3. Mathew Arnold – Dover Beach
4. Emily Dickinson – Success is Counted Sweetest
5. Walt Whitman – Oh Captain, My Captain!
6. Philips Wheatley- On being Brought from Africa to America

Unit- III **20 marks**
Prose (Non-Detailed Study)
1. Charles Lamb - Dream Children: A Reverie
2. R. L. Stevenson – Walking Tours

Unit -IV **20 marks**
Novel (For Detailed Study)
Charles Dickens- Oliver Twist (Macmillan Abridged Classics)

Internal Assignment **20 marks**

1. **Project Work**

A researched article of 250-300 words on **any one** of the following topics: **10 marks**

1. Struggle between Religion and Science in the 19th Century
2. Oscar Wilde's 'The Picture of Dorian Gray'
3. John Galsworthy as a Social Dramatist
4. Role of Fate in Thomas Hardy's Novels
5. A comparative study between R K Narayan's 'Malgudi' and Thomas Hardy's 'Wessex'
6. Abraham Lincoln's Speech at Gettysburg
7. Civil Rights Movement in America
8. The Emancipation Movement from Jim Crow's Segregation Laws
9. India's First War of Independence (1857)

2. **Viva Voce** **5 marks**

3. **Online certificate course on Literary Appreciation**

Students will write a critical appreciation in 250 words of a poem/extract from a short story/novel/play/essay.

Recommended Reading

- Faber Book of Modern Verse ed Michael Roberts
- Literary Criticism: An Introduction From Plato to the Present by M.A.R. Habib
- "Oscar Wilde" by Karl Beckson, Vikas Publication
- American Literature of the 19th Century published by Fisher Eurasia Publishing House
- Unpopular Essays by Bertrand Russell, Routledge Special Indian Edition

V. V. Bhagdikar

PSKane

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
ENGLISH LITERATURE
B.A. FINAL - FIFTH SEMESTER

Literatures in English of the 20th Century and Beyond

(To be implemented from the session 2024-2025 onwards)

Theory – 80 Marks **Internal Assessment – 20 marks**

Course Outcomes:
The students will be able:

- To elucidate the historical, socio-economic and cultural movements of the 20th Century.
- To enumerate the writings of the selected poets and prose writers of the 20th Century.
- To analyze the given Short Story.
- To write a Research article on the given topic.
- To evolve analytical skills through the prescribed texts.

Text Prescribed: Selections from Literatures in English of the 20th Century and Indian Writing in English
Chief Editors: Urmila Dabir, Savita Deogirkar, Karthik Panicker
Co-editors: Madhavi Moharil, Manish Chakravarty, Govind Rathod, Yogesh Sarode

Unit – I **20 marks**
Background Reading and Literary Terms

Section A: Historical, Social and Cultural Background

1. Art for Arts' Sake
2. Trench Poetry
3. Georgian Poets
4. The Movement Poets
5. Kitchen Sink Drama

Section B: Literary Terms

1. Imagism
2. Surrealism
3. Psychological Novel
4. Stream of Consciousness Novel
5. Theatre of the Absurd
6. Symbolism
7. Practical Criticism

Moharil V.V.Bhagdikar PSKane

Unit – II: Poetry **20 marks**

1. W B Yeats – A Prayer for My Daughter
2. T S Eliot – Journey of the Magi
3. Ezra Pound – In a Station of the Metro
4. Wilfred Owen – Strange Meeting
5. Robert Frost- Home Burial
6. Maya Angelou- Phenomenal Woman

Unit- III: Short Story (Non-Detailed Study) **20 marks**

1. W. Somerset Maugham – The Luncheon
2. Ernest Hemingway- The Clean Well- Lit Place
3. Guy de Maupassant - The Necklace

Unit –IV: Novel (Detailed Study) **20 marks**

1. Virginia Woolf – Mrs. Dalloway

Internal Assignment **20 marks**

1. Project Work

A researched article of 300-350 words on **any one** of the following topics: **10 marks**

1. Modernity in W.H Auden's Poetry
2. The Suffragette Movement
3. Second Wave Feminism
4. James Joyce and the Stream of Consciousness
5. Alice Munro's Craft of the short story.
6. African - American Women poets of the 1940's.
7. The Poetry of the Trench Poets
8. The Concept of Id, Ego and Super Ego

2. Viva Voce **5 marks**

3. Online certificate course on Literary Appreciation **5 marks**

Students will write a critical appreciation in 250 words of a poem/extract from a short story/novel/play/essay.

Recommended Reading

Books

- A Handbook of Critical Approaches to Literature by Wilfred L. Guerin
- Background to the Study of English Literature by B Prasad
- The Oxford Companion to English Literature ed Margaret Drabble
- Cambridge to Companion to Irish Literature by John Milcent Forster,Cambridge University Press
- Cambridge Companion to Modernism (ed.) Michelle Levinson, CambridgeUniversity Press
- A History of Modern Poetry: Modernism and After (ed.) David Perkins ABSPublishers and Distributors
- Unpopular Essays: Bertrand Russell
- American Literature: 1890-1965. E.S. Oliver Eurasia Publishing Hous

Essays

- "Tradition and the Individual Talent" by T.S. Eliot.
- "Modern Fiction" by Virginia Woolf

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY
ENGLISH LITERATURE
B A FINAL - SIXTH SEMESTER

Indian Writing in English and in Translation

(To be implemented from the session 2024-2025 onwards)

Theory – 80 Marks **Internal Assessment – 20 marks**

Course Outcomes:

The students will be able:

- To expound Indian writing in English from historical, socio-economic and cultural perspectives.
- To review the writings of the selected Indian poets and prose-writers.
- To discuss the characters and situations as depicted on the prescribed novel and play for proper understanding of the text.
- To write research articles on the given themes of the prescribed text.
- To deliberate the development and growth of the literary genres of Indian Writing in English.

Text Prescribed

Selections from Literatures in English of the 20th Century and Indian Writing in English

Chief Editors: Urmila Dabir, Savita Deogirkar, Karthik Panicker

Co-editors: Madhavi Moharil, Manish Chakravarty, Govind Rathod, Yogesh Sarode

Unit – I **20 marks**

Background Reading and Literary Terms

Section A: Historical, Social and Cultural Background

1. Contribution of R K Narayan, Raja Rao and Mulk Raj Anand to Indian Writing in English
2. Indian People's Theatre Association (IPTA)
3. Partition Fiction
4. Modern Indian Women Poets
5. Post-millennial Indian fiction
6. Bhasha Literature

Section B: Literary Terms

1. Magic realism
2. Pastiche
3. Street theatre
4. Caricature
5. Free verse
6. Indianisms
7. Queer literature

V.V. Bhagdikar

Unit – II Poetry **20 marks**

1. A. K. Ramanujan- Obituary
2. Jayant Mahapatra- Rain of Rites
3. Arun Kolatkar - An Old woman
4. Eunice de Souza - Marriages are Made
5. Adil Jussawalla- Sea Breeze, Bombay
6. Arundhathi Subramaniam: When Landscape Becomes Woman

Unit- III **20 marks**

The Novel (Non-detailed Study)

R K Narayan - The Guide

Unit –IV **20 marks**

Drama (Detailed Study)

Vijay Tendulkar – Silence! The Court is in Session

Internal Assignment **20 marks**

1. **Project Work**

A researched article of 300-350 words on **any one** of the following topics: **10 marks**

1. The Bhakti Movement in Poetry in India
2. Spirituality and Eroticism in the Poetry of Lal Ded
3. Sri Aurobindo's Writings and the Indian National Movement.
4. Adaptations by P L Deshpande from English to Marathi
5. Nissim Ezekiel's Poetry
6. Mamang Dai as Representative of Poetry from Northeast India
7. The Fiction of the Women Writers of Post Millennial India
8. Chick Literature in India
9. The Graphic Novel

2. Viva Voce **5 marks**

3. Online Certificate Course on Literary Appreciation **5 marks**

Students will write a critical appreciation in 250 words of a poem/extract from a short story/novel/play/essay.

Recommended Reading

- "Both Sides of the Sky": Post Independence Indian Poetry in English ed Eunice De Souza
- We Should All Be Feminists: Chimamanda Ngozi Adichie
- Curfewed Nights: Basharat Peer

Essays

- "Is There An Indian Way of Reading" by A.K.Ramanujan from " The Collected Essays of A.K. Ramanujan"
- "One Language Separated by the Sea" by Jeet Thayil from "60 Indian Poets"
- "Imaginary Homelands" by Salman Rushdie from the book "Imaginary Homelands"
- The Age of Extremes - Eric Hobsbawm

V.V. Bhagdikar PSKane

Workload &Time Slots for the Prescribed Sections for all Semesters:

Unit	Name of the Units	No. of Lectures	Time	Marks
1	Background Reading & Literary Terms	12	2 weeks	20
2	Poetry	24	4 weeks	20
3	Prose	12	2 weeks	20
4	Drama	24	4 weeks	20
Internal Assignment (Seminar, Assignment, Viva Voce, Study Tour)		12	2 weeks	20
Revision /Tests		6	1 week	---
TOTAL		90	15 weeks	100

Question Paper Pattern for all Semesters:

Unit I

(A) Three SAQs out of Six in 75 words each from Background Section (3x5=15 marks)

(B) Five VSAQs out of seven in one or two lines from Literary Terms (1x5=5 marks)

Unit II

(A) One LAQ out of two in 200 words from the Poetry Section (1x10=10 marks)

(B) Two SAQs out of four of 100 words each from the Poetry Section based on the poems other than those asked in LAQs to Question No. 2(A) (2x5=10 marks)

Unit III

(A) Four SAQs in 100 words each from Prose / Novel Section (5x4=20 marks)

Unit IV

(A)Two LAQs out of three in 200 words each from Drama Section (2x10=20 marks)

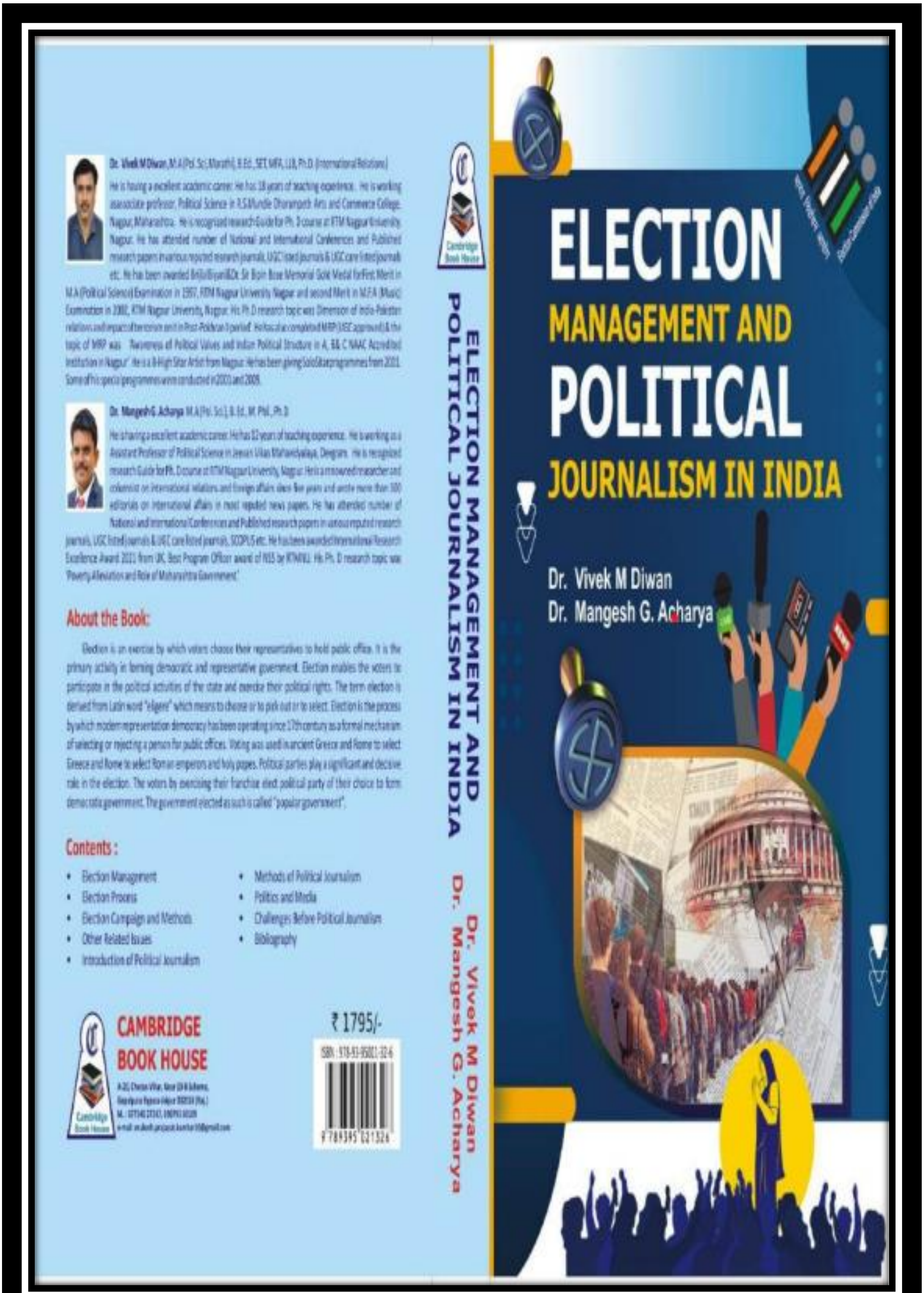
ELECTION
MANAGEMENT AND
POLITICAL
JOURNALISM IN INDIA
Dr. Vivek M Diwan
Dr. Mangesh G. Acharya
ELECTION MANAGEMENT AND POLITICAL JOURNALISM IN INDIA
Dr. Vivek M Diwan
Dr. Mangesh G. Acharya
About the Book:
Contents :
Election Management
Election Process
Election Campaign and Methods
Other Related Issues
Introduction of Political Journalism
Methods of Political Journalism
Politics and Media
Challenges Before Political Journalism
Bibliography
₹ 1795/-
CAMBRIDGE
BOOK HOUSE
Cambridge Book House

Published By:
CAMBRIDGE BOOK HOUSE
A-20, Chetan Vihar, 10-B Scheme
Gopal Pura Bye Pass, Jaipur-302018
(M) 0773402724, 9079369109
E-mail:mukesh.prajapat.kumhar10@gmail.com

Rs. 1795/-

First Published-2023

©Author and Publisher

ISBN : 978-93-95021-32-6

Printed at: Jaipur

All rights Author and Publisher. No Part of this book may be reproduced in any form or by any mean without permission in writing from the publisher.

Content

1. Election Management 11
2. Election Process 40
3. Election Campaign and Methods 69
4. Other Related Issues 129
5. Introduction of Political Journalism 159
6. Methods of Political Journalism 169
7. Politics and Media 210
8. Challenges Before Political Journalism 274

Bibliography 300

Index 302

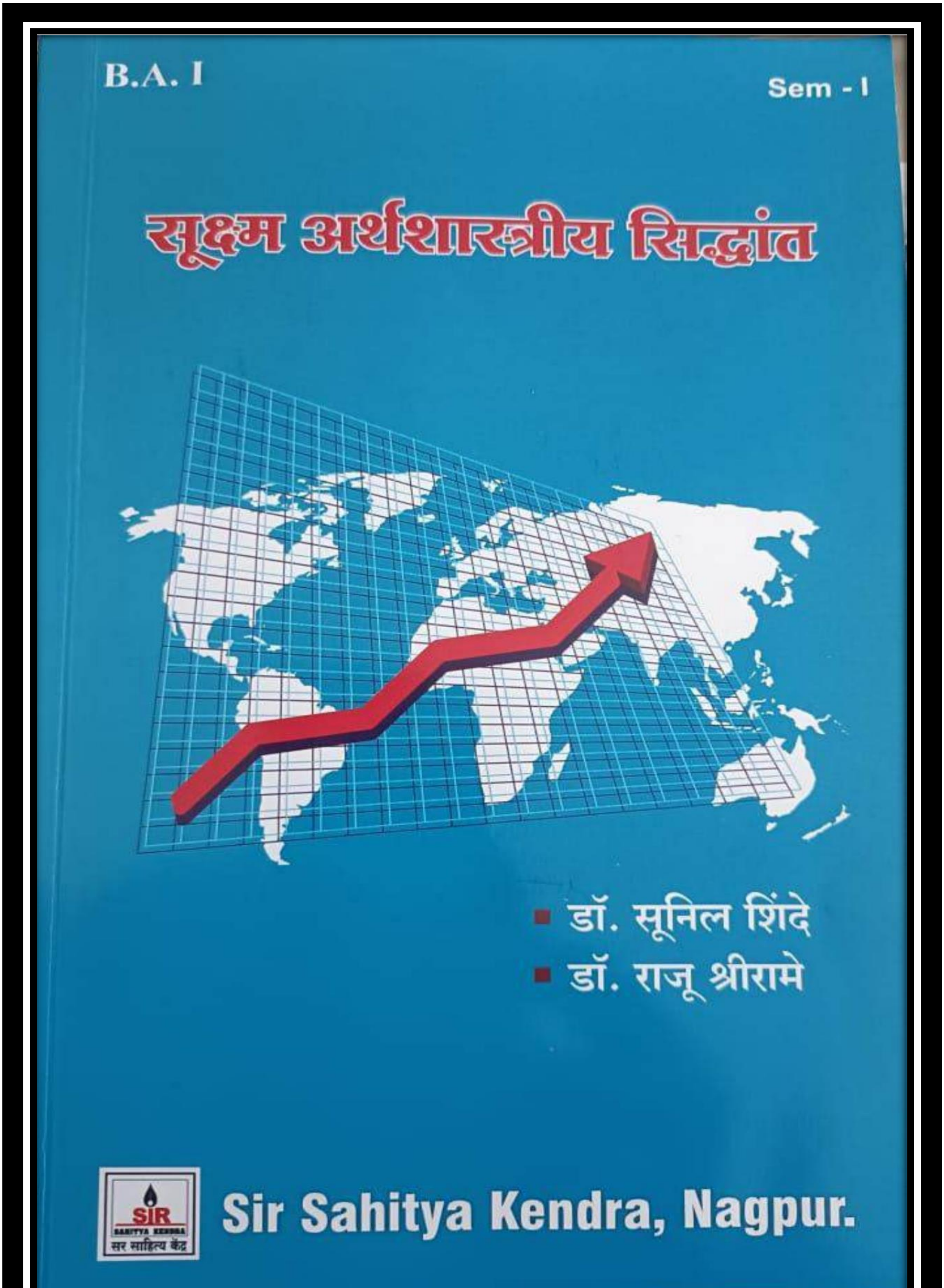
B.A. I
Sem - I
सूक्ष्म अर्थशास्त्रीय सिद्धांत
डॉ. सूनिल शिंदे
डॉ. राजू श्रीरामे
Sir Sahitya Kendra, Nagpur.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या CBCS पॅटर्न व नव्या अभ्यासक्रमानुसार बी.ए. प्रथम वर्षाच्या प्रथम सत्राकरिता

सूक्ष्म अर्थशास्त्र

(Micro Economics)

लेखक

डॉ. सुनिल कृष्णराव शिंदे
एम.ए., एम.फिल, पी.एच.डी
(अर्थशास्त्र), बी.एड.
(अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख)
भिवापूर महाविद्यालय, भिवापूर

डॉ. राजु घनश्याम श्रीरामे
एम.ए., अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र,
इतिहास, बी.एड., पीएच.डी
(शिवाजी नारायण माकोडे सूवर्णपदक, बी.ए.
अर्थशास्त्र, व्हि.आर. लश्कर रजतपदक)
उपप्राचार्य : जीवन विकास महाविद्यालय
देवग्राम, ता. नरखेड, जि. नागपूर.

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

प्रकाशक :

संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ, बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर–३४.
Mob. : 9860222941 / 9518777944
E-mail : sanjaythakresskp@gmail.com

* सूक्ष्म अर्थशास्त्र (Micro Economics)
* प्रकाशन क्र. - 204
* ISBN : 978-93-94477-03-2
* आवृती : १ ली नोव्हें.- 2022
* © : लेखक
* मुद्रक : रवि ऑफसेट
* अक्षर जुळवणी मुखपृष्ठ : आशुतोष जांगडे
* किंमत : 350/-

* वितरक :
लाभांश पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेन्ट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर–४४० ०३४.

अनुक्रमणिका

१.	अर्थशास्त्र व्याख्या आणि स्वरुप	१
२.	अर्थशास्त्राची व्याप्ती आणि मर्यादा	१८
३.	अर्थशास्त्रीय अध्ययन पद्धती	२२
४.	सूक्ष्म व स्थूल अर्थशास्त्रातील फरक	२८
५.	संपत्ती आणि कल्याण तत्वे	३०
६.	दुर्मिळता व वाटप तत्वे	४०
७.	आर्थिक निर्णयाची तत्वे	४२
८.	बाजार यंत्रणेचे अपयश	४८
९.	बाजार सामर्थ्यस्त्रोत	५४
१०.	उपयोगितेची संकल्पना व नियम	६०
११.	मागणीची संकल्पना व नियम	७३
१२.	कौटुंबिक मागणी व बाजार मागणी निर्धारक घटक	८२
१३.	मागणी वक्रावर होणाऱ्या हालचाली किंवा विचलन	८८
१४.	मागणीची लवचिकता	९१
१५.	पुरवठा व पुरवठा नियम	१०७
१६.	उत्पादनः उत्पादन फलन प्रकार व परिमाण प्रत्यय नियम	११६
१७.	समउत्पत्ती वक्र	१२७
१८.	एकसंघ उत्पादन	१३३
१९.	बाजारपेठ संरचना	१४४
२०.	पेढीचे संतुलन	१५०
२१.	पूर्ण स्पर्धा बाजारपेठ	१५४
२२.	एकाधिकार किंवा मक्तेदारी	१६५
२३.	एकाधिकार विरोधी ट्रस्ट धोरण	१७५
२४.	एकाधिकारयुक्त स्पर्धा	१८०
२५.	वितरणाचे सिद्धांत	१९०
२६.	कल्याणकारी अर्थशास्त्र	२००

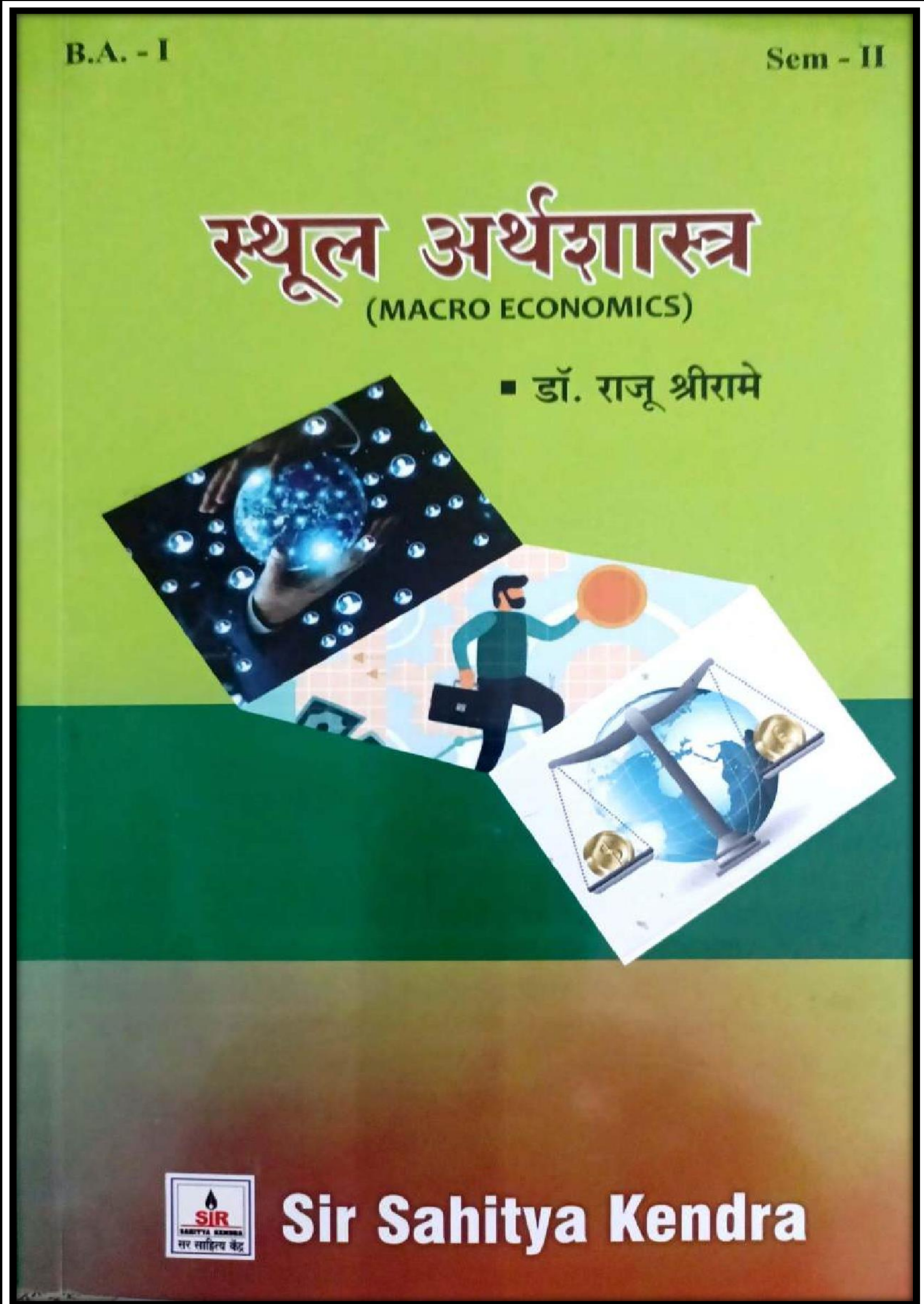
B.A. - I
Sem - II
स्थूल अर्थशास्त्र
(MACRO ECONOMICS)
डॉ. राजू श्रीरामे
Sir Sahitya Kendra

डेन

- प्रकाशक:
  संजय ठाकरे
  सर साहित्य केंद्र
  गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
  हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
  मो. ९५१८७७७९४४, ९८६०२२२९४१

- स्थूल अर्थशास्त्र
  (Macro Economics)
- प्रकाशन क्रमांक : 215
- ISBN - 978-93-94477-16-2
- प्रथम आवृत्ती : 2022

- © लेखक

- टाईप सेटींग:
  "प्रसाद क्रिएशन" नागपूर
- रु : 400 /-
- Publishers:
  Labhansh Pustkalaya
  Ganraj Appartment,
  Rajapeth Bus Stop,
  Hudkeshwar Road, Nagpur-34
  Mo. 9860222941, 9518777944

अनुक्रमणिका

प्रकरण		पृष्ठ क्रमांक
१)	सूक्ष्म अर्थशास्त्र व स्थूल अर्थशास्त्र : संकल्पना व व्याप्ती	१-१३
२)	राष्ट्रीय उत्पन्न - विविध संकल्पना आणि राष्ट्रीय उत्पन्नाचे मापन	१४-३७
३)	एकंदर मागणी किंमत व एकंदर पुरवठा किंमत आणि अर्थव्यवस्थेचे संतुलन	३८-५४
४)	मुद्रा - स्वरूप, प्रकार कार्य आणि भुमिका	५५-७१
५)	अर्थव्यवस्थेतील मुद्रा पुरवठा व मुद्रेचे विविध प्रकार	७२-८३
६)	निर्देशांक - स्वरूप प्रकार आणि महत्व	८४-१०४
७)	फिशरचा मुद्रा परिमाण सिद्धांत	१०५-१२९
८)	केन्सचा मुद्रा चलनाचा मौद्रिक सिद्धांत	१३०-१४०
९)	स्फीती - उद्गम, विकास, कारणे आणि परिणाम	१४१-१७१
१०)	अस्फिती म्हणजे काय?	१७२-१९२
११)	संस्फिती विस्फिती आणि इतर संकल्पना	१९३-२०७
१२)	रोजगार आणि बेरोजगारी - स्वरूप आणि प्रकार	२०८-२२१
१३)	केन्सचा उपभोग प्रवृत्ती फलन व बचत प्रवृत्ती फलनाचा सिद्धांत	२२२-२४५
१४)	केन्सचा गुंतवणुकीचा सिद्धांत	२४६-२५८

J-Gate INDEXED
ISSN 2277-8071

RESEARCH NEBULA

An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in Arts, Commerce, Education & Social Sciences

DOI PREFIX 10.22183 JOURNAL DOI 10.22183/RN IMPACT FACTOR 7.399

TWO - DAY 46th ANNUAL CONFERENCE OF

VIDHARBHA ARTHASHASTRA PARISHAD

4th & 5th February, 2023

Organized by

LOKMANYA TILAK MAHAVIDYALAYA, WANI DIST. YAWATMAL

Guest Editor
DR. PRASAD KHANZODE
Principal
Lokmanya Tilak Mahavidyalaya,
Wani, Dist. Yavatmal

Executive Editor
DR. KARMSING RAJPUT
Head, Dept. of Economics
Lokmanya Tilak Mahavidyalaya,
Wani, Dist. Yavatmal

Chief Editor
DR. G. P. KHANDARE
Y.C. Arts and Science Mahavidyalaya,
Mangrulpir, Dist. Washim

Special Issue Published on 4th February, 2023
www.vcjournal.net

प्रा.डॉ.एम.आर. दातीर सहाय्यक प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभाग, जगदंब महाविद्यालय अचलपूरशहर जिल्हा अमरावती	कोविड-१९चे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	11[illegible]
डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे उपप्राचार्य तथा पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम त. नरखेड जि. नागपूर	भारतिय अर्थव्यवस्था, कोरोना महामारी - विरोधाभास आणि परिणाम	11[illegible]
डॉ.डी.एस गुर्जर सहा.प्राध्यापक, जयविकास महाविद्यालय, शिरपूर(होरे), ता.देवळी, जि.वर्धा	कोविड-19 चे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	16[illegible]
डॉ. राजेश उल्हासराव बुरंगे संचालक,राष्ट्रीय सेवा योजना, सं गा.बा. अमरावती विद्यापीठ सहयोगी प्राध्यापक अर्थशास्त्र विभाग श्री शिवाजी कला व वाणीज्य महाविद्यालय,अमरावती	कोविड-19 चे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	165
सागर शंकर बरडेटीवार संशोधक विद्यार्थी प्रा. डॉ. करमसिंग रा. राजपूत अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, लोकमान्य टिळक महाविद्यालय, वणी जि. यवतमाळ	Covid 19 आणि भारतीय शिक्षणव्यवस्था	17[illegible]
प्रा. डॉ. दिलीप पांडुरंग महाजन प्रोफेसर तथा अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, श्री.पी.एम. तात्यासाहेब महाजन कला व वाणिज्य महाविद्यालय ,चिखली, जिल्हा बुलढाणा-443201	कोविड-19 चे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	17[illegible]
प्रा.डॉ.राजेंद्र कुमार रामराव भराडे प्रोफेसर तथा पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख, जी.एस.कॉलेज, खामगाव, जि.बुलढाणा-444312 कु. उषा लक्ष्मणराव पौडे संशोधक, एम.ए. (अर्थशास्त्र) एम.एड. प्रा. डॉ. गजानन बन्सीलाल बनचरे मार्गदर्शक, एम.ए.एम.फिल.(अर्थशास्त्र) पी.एचडी.	कोरोना महामारीचा परिणाम विदर्भातील ग्रामीण अर्थव्यवस्थेवर झालेल्या प्रभावाचे अध्ययन	17[illegible]
प्रा. डॉ. सुभाष रा. गुर्जर अर्थशास्त्र विभागप्रमुख कला वाणिज्य महाविद्यालय,सरवट बकाल जि. बुलडाणा	कोविड-19 चे विविध क्षेत्रावरील परिणाम	1[illegible]
प्रा.डॉ.विठ्ठल निळकंठ ठावरी सहा.प्राध्यापक, अर्थशास्त्र विभागप्रमुख कला व वाणिज्य महाविद्यालय शिंदी जि.चंद्रपूर	कोविड-19 चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	1[illegible]
प्रा.डॉ.शरयु मनोज पोतनूरवार अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख सरदार पटेल महाविद्यालय ,चंद्रपूर	कोविड १९ चा भारतीय अर्थव्यवस्थेवर व शासनाच्या महत्वपूर्ण योजनांवरील परिणाम (विशेष संदर्भ : चंद्रपूर जिल्हा)	1[illegible]

DOI PREFIX 10.22183
JOURNAL DOI 10.22183/RN
SIF 7.399

RESEARCH NEBULA
An International Refereed, Peer Reviewed & Indexed Quarterly Journal in Arts, Commerce, Education & Social Sciences

ISSN 2277-8071

Two - Day 46TH Annual Conference of Vidharbha Arthashastra Parishad
@ Lokmanya Tilak Mahavidyalaya, Wani Dist. Yawatmal
4th & 5th February, 2023

भारतिय अर्थव्यवस्था: कोरोना महामारी - विरोधाभास आणि परिणाम

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

उपप्राचार्य तथा पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
त. नरखेड जि. नागपूर

कोरोना व्हायरसच्या साथीने भारतीय अर्थव्यवस्थेला जबरदस्त धक्का दिला असल्याचे नुकतेच जागतिक बँकेने म्हटलेले आहे. यामुळे देशाच्या आर्थिक वाढीच्या दरात मोठी घसरण होईल असाच यापूर्वी एकूण सर्वच वितीय संस्थांचा अंदाज व्यक्त केलेला होता. जागतिक बँकेने दक्षिण आशियाच्या अर्थव्यवस्थेविषयीच्या आपल्या ताज्या अहवालात म्हटले आहे की, कोविड -१९ चा प्रभाव हा मोठ्या प्रमाणात भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणार असून २०१९ - २०२० मध्ये भारतीय अर्थव्यवस्थेचा विकास दर हा पाच टक्के राहील. या व्यतिरिक्त तुलनात्मक आधारावर, २०२०-२१ मध्ये अर्थव्यवस्थेचा विकास दर मोठ्या प्रमाणात खाली येईल आणि तो घसरून २.८% टक्क्यांवर घसरल्या जाईल. या अहवालात म्हटलेले आहे की कोविड -१९ चा धक्का अशा वेळी आलेला आहे, की, जेव्हा आर्थिक क्षेत्रावरील दबावामुळे भारतीय अर्थव्यवस्था आधीच सुस्त झालेली होती. या साथीला आळा घालण्यासाठी सरकारने देशभरात लॉकडाऊन लागू केलेला होता. यामुळे लोकांची हालचाल थांबलेली होती. मागील अडीच वर्ष अनेक देशांच्या अर्थव्यवस्था रसातळाला गेलेल्या दिसून आल्यात. जागतिक पुरवठा साखळी पूर्णतः उध्वस्त झालेली होती. यात पर्यटनावर आधारित असलेल्या अनेक देशांच्या अर्थव्यवस्था कोसळल्यात. याचा अनेक देशांच्या वस्तूंच्या पुरवठ्यावर मोठ्या प्रमाणावर परिणाम झालेला दिसून आला. आंतरराष्ट्रीय मुद्रा निधीच्या अहववालात असे म्हटले होते की, कोविड -१९ मुळे देशातील घरेलू पुरवठा आणि मागणीवर परिणाम होत असल्याने आर्थिक वाढीचा दर २०२०-२१ मध्ये २.८% टक्क्यांवर जाईल असाच अंदाज व्यक्त करण्यात आलेला होता. या घटनेचे तीव्र पडसाद अनेक देशांच्या अर्थव्यवस्थावर उमटल्यामुळे जागतिक पातळीवरील जोखीम वाढल्या गेलेल्या दिसून आल्यात. यामुळे देशांतर्गत गुंतवणूकीतही सुधारणा होण्यास विलंब होवू लागलेला दिसून आला. अशा प्रकारची नोंद जागतिक बँकेच्या अहवालाने घेतलेली होती. परंतु याहीपेक्षा भयानक परिणाम भारतीय अर्थव्यवस्थेवर कोरोना काळात झालेला होता.

बिजशब्द

अर्थव्यवस्थेतील विरोधाभास, जागतिक जोखीम , आर्थिक पुनर्प्राप्ती , बाजार विरुद्ध अर्थव्यवस्था , तरलता विरुद्ध पत,

प्रस्तावना

कोरोना महामारीच्या काळात भारताच्या अर्थव्यवस्थेला मोठ्या प्रमाणात क्षति पोहचलेली होती. या प्रचंड मोठ्या आर्थिक संकटातून सावरत भारतीय अर्थव्यवस्थेत ब-याच प्रमाणात आर्थिक सुधारणांच्या दिशेने आर्थिक स्तरावर पाऊले उचलली गेलीत. या सुधारणांमध्ये काही क्षेत्रात कुठे कुठे विरोधाभास असलेला दिसून येत आहे. हा विरोधाभास म्हणजेच भारतीय अर्थव्यवस्थेसमोरील नवीन गुंतागुंत आहे असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही. यातूनच भारताची

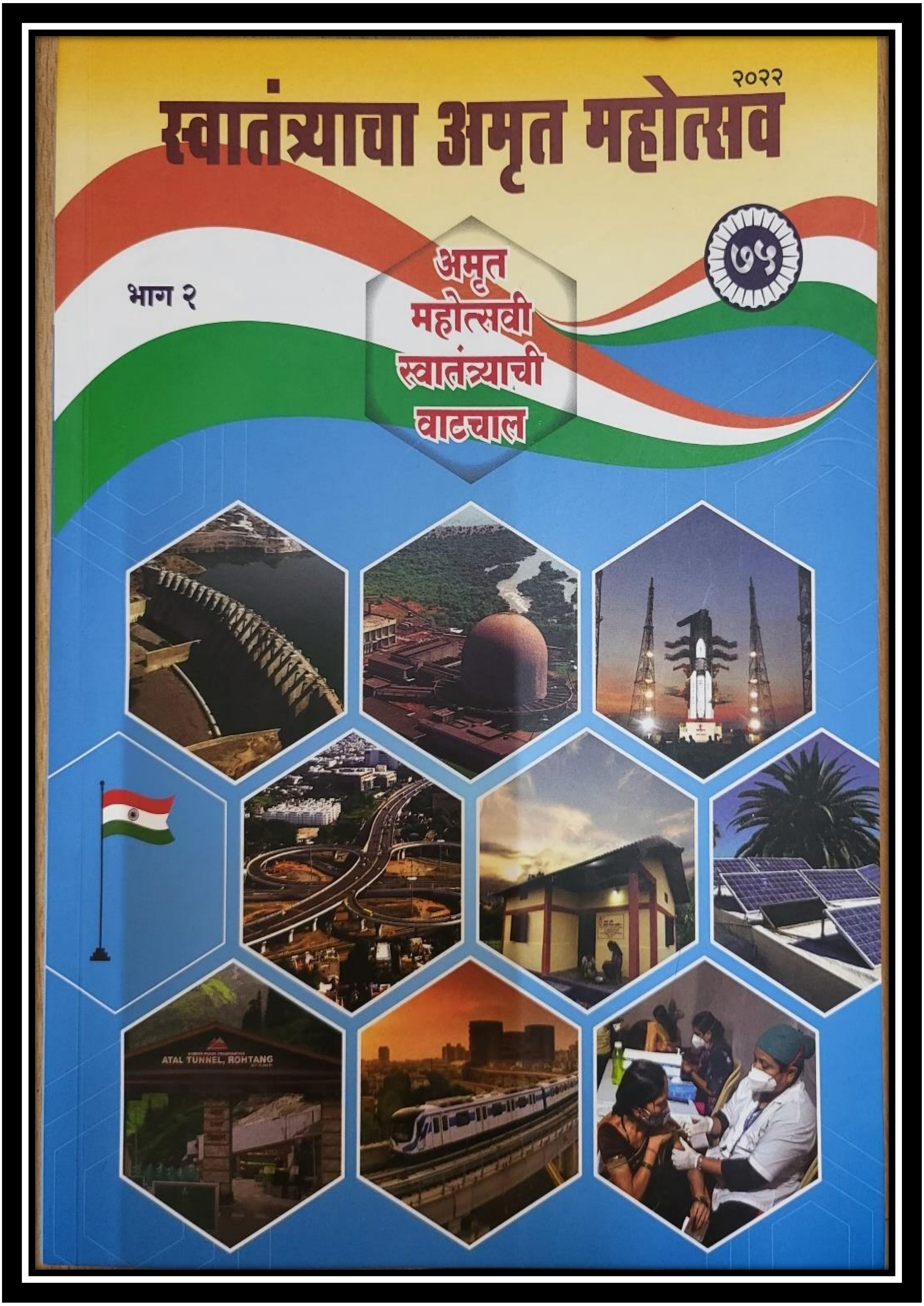
२०२२
स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव
भाग २
अमृत
महोत्सवी
स्वातंत्र्याची
वाटचाल
७५
ATAL TUNNEL, ROHTANG

अनुक्रमणिका

- संपादकीय...
- स्वातंत्र्याचा खरा अर्थ — हो. वे. शेषाद्री — १
- स्वातंत्र्योत्तर वाटचाल — ल. त्र्यं. जोशी — १४
- डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राज्यघटनेतील योगदान — डॉ. सुधीर चौधरी — २२
- दुसऱ्या स्वातंत्र्याचा लढा : आणिबाणी पर्व — सुधीर पाठक — २६
- जे.पी. आंदोलन व 'समग्र क्रांती' — डॉ. मंगेश आचार्य — ३४
- नेता दशसहस्रेषु - अटलजी पर्व — विनोद देशमुख — ४०
- मोदी पर्वातील विकासचिन्हे — श्रीनिवास वैद्य — ४७
- स्वातंत्र्योत्तर काळातील लष्करी कामगिरी — कर्नल अभय पटवर्धन — ५२
- काश्मीर समस्या, आंदोलने व समस्या-समाधान — डॉ. सुधीर अक्षवाल — ६५
- भारताची आंतरराष्ट्रीय भरारी... ! — डॉ. कुमार शास्त्री — ७३
- स्वातंत्र्योत्तर वैज्ञानिक प्रगती — डॉ. मधुकर आपटे — ७८
- गोंडा व चित्रकूट ग्रामोदय प्रकल्प — संजय सराफ — ८५
- प्रसार-माध्यमे : मूल्यांची घसरण — डॉ. अनंत कोळमकर — ९६
- स्वातंत्र्योत्तर शैक्षणिक वाटचाल — डॉ. शशिकला वंजारी — १०२
- आर्थिक विषमतेवर मात — यमाजी मालकर — १०९
- भारतीय राज्यघटनेतील बदल — ॲड. उल्हास औरंगाबादकर — ११६
- श्रीराम जन्मभूमी : राष्ट्रजीवनाला कलाटणी — संगीता धारूरकर — १२१
- श्रीराम जन्मभूमी : अस्मितेचा मानबिंदू — डॉ. भालचंद्र हरदास — १२५
- कोरोना महामारी व अभूतपूर्व लसीकरण — चारुदत्त कहू — १२९
- स्वातन्त्र्योत्तर विकास प्रतीके — चंद्रकांत लोहाणा — १४०

जे. पी. आंदोलन व 'समग्र क्रांती'

● डॉ. मंगेश आचार्य

राष्ट्राला सर्वतोपरी मानणारे आणि एकट्याने तत्कालीन इंदिरा सरकारला दिवसा-ढवळ्या तारे दाखवणारे जयप्रकाश नारायण भारतीय राजकारणाचे महानायक ठरतात. आजचे बहुतेक नेते जेपींना आपले गुरू मानून मुख्यमंत्रि-पदापर्यंत पोहचलेले आहेत. लालू यादव, नितीशकुमार, मुलायमसिंह यादव, रामविलास पासवान, जॉर्ज फर्नांडिस, सुशीलकुमार मोदी असे अनेक नेते एकेकाळी जयप्रकाश नारायण यांचे शिष्य मानले जात. परंतु सत्तेच्या लालसेने त्यांना जयप्रकाश नारायण यांच्या विचारसरणीचा विसर पडला. त्या काळातील सर्वात शक्तिशाली नेत्या इंदिरा गांधी यांच्याशी लढण्याचा निर्धार करून गांधी सत्ता हलवून टाकण्याचे काम जेपीनी केले होते. जयप्रकाश नारायण यांनी भाजपाच्या भविष्याचाही मार्ग निश्चित केला होता.

५ जून १९७४ रोजी जयप्रकाश त्यांच्या प्रसिद्ध भाषणात म्हणाले होते की, ''भ्रष्टाचार निर्मूलन, बेरोजगारी निर्मूलन, शिक्षणात क्रांती आणणे इत्यादी गोष्टी आजच्या व्यवस्थेद्वारे पूर्ण होऊ शकत नाहीत; कारण ते या व्यवस्थेनेच निर्माण केलेले आहेत. जेव्हा संपूर्ण व्यवस्था बदलली जाईल तेव्हाच ती पूर्ण होऊ शकतात आणि संपूर्ण व्यवस्था बदलण्यासाठी संपूर्ण क्रांती आवश्यक आहे.'' ५ जून १९७४ च्या भव्य सभेत 'संपूर्ण क्रांती'चे दोन शब्द प्रथमच जेपींनी उच्चारले आणि इंदिरा सरकार कोसळले. बिहार आणि भारतात पसरलेल्या भ्रष्टाचारामुळे त्यांनी ही क्रांती सुरू केली. बिहारमधील ठिणगी भारतभर कधी पसरली ते तत्कालीन सत्तेला कळलेच नाही.

५ जून १९७४ रोजी जयप्रकाश त्यांच्या प्रसिद्ध भाषणात म्हणाले होते की, ''भ्रष्टाचार निर्मूलन, बेरोजगारी निर्मूलन, शिक्षणात क्रांती आणणे इत्यादी गोष्टी आजच्या व्यवस्थेद्वारे पूर्ण होऊ शकत नाहीत; कारण ते या व्यवस्थेनेच निर्माण केलेले आहेत. जेव्हा संपूर्ण व्यवस्था बदलली जाईल तेव्हाच ती पूर्ण होऊ शकतात आणि संपूर्ण व्यवस्था बदलण्यासाठी संपूर्ण क्रांती आवश्यक आहे.'' ५ जून १९७४ च्या भव्य सभेत 'संपूर्ण क्रांती'चे दोन शब्द प्रथमच जेपींनी उच्चारले आणि इंदिरा सरकार कोसळले. बिहार आणि भारतात पसरलेल्या भ्रष्टाचारामुळे त्यांनी ही क्रांती सुरू केली. बिहारमधील ठिणगी भारत-भर कधी पसरली ते तत्कालीन सत्तेला कळलेच नाही.

जयप्रकाश यांच्या दृष्टीने पंतप्रधान इंदिरा गांधी यांचे सरकार भ्रष्ट आणि अलोकतांत्रिक बनले होते. १९७५ मध्ये कनिष्ठ न्यायालयात

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during 2021-2022

2021-2022

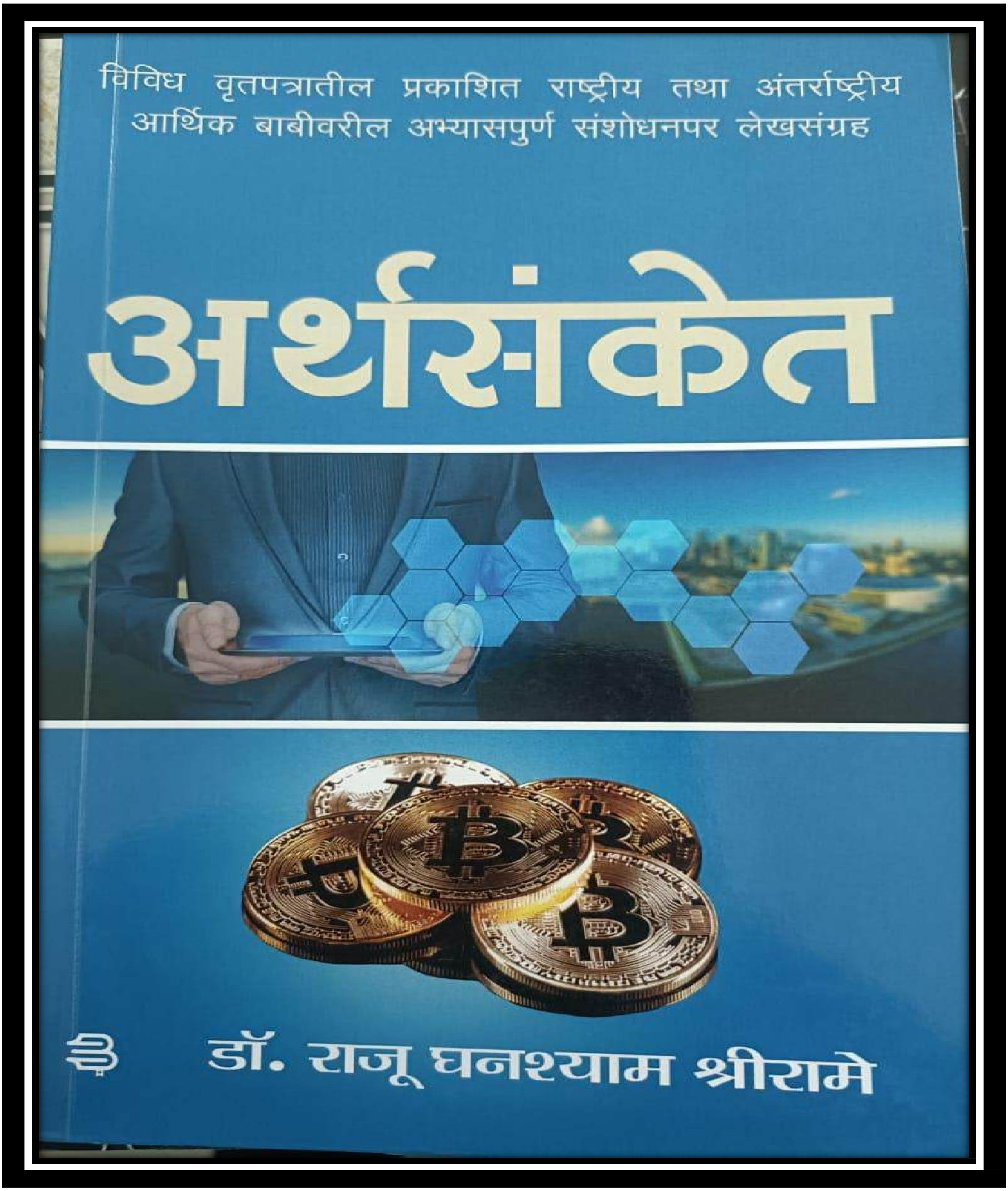

अर्थसंकेत

विविध वृत्तपत्रातील प्रकाशित राष्ट्रीय तथा अन्तर्राष्ट्रीय आर्थिक बाबींवरील
अभ्यासपूर्ण संशोधन पर लेखसंग्रह

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

एम. ए. अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, समाजशास्त्र, इतिहास, बी.एड, पिएच. डी.,
(शिवाजी नारायण माकोडे सुवर्णपदक, डी. आर. [illegible] रजतपदक)
उपप्राचार्य
तथा
पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभागप्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
त. नरखेड जि. नागपूर

India's Fastest Growing Self Publishing House

Booksclinic Publishing

—Contact Us At—

Call or Whatsapp @ 8965949968 or Mail @ publish@booksclinic.com

Website: - **www.booksclinic.com**

B.D. Complex, Near Tifra Over Bridge, Bilaspur, Chhattisgarh, India, 495001

This book has been published with all reasonable efforts taken to make the material error-free after the consent of the author.

All rights reserved, no part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form by any means, electronic, mechanical, magnetic, optical, chemical, manual photocopying, recording or otherwise, without the prior written consent of its writer.

Publisher: Booksclinic Publishing
Edition: First
ISBN: 978-93-5535-035-0
Copyright ©Dr. Raju Ghanshyam Srirame
Year: 2021
Genre: Fiction
₹: 400/-
$: 5.39

Printed in India

अनुक्रमणिका

क्र.	विषय	पृष्ठ
1.	भारतिय अर्थव्यवस्था : काल आज आणि उद्या	14-16
2.	राज्यांच्या अर्थव्यवस्थेवर वाढणारा ताण व जनतेची आर्थिक पिळवणूक	17-27
3.	भारतीय अर्थव्यवस्थेतील नोटबंदी : दीर्घकालिन आणि तात्कालिक परिणामाचा सकारात्मक आढावा	28-36
4.	पारंपारिक कृषी विकास योजना आणि सेंद्रिय शेती	37-44
5.	आत्मनिर्भर भारत : नवी आव्हाने नव्या संधी	45-73
6.	भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या सकारात्मक बदलाचे संकेत	74-84
7.	भारतिय अर्थव्यवस्थेच्या आर्थिक पुनर्प्राप्तीच्या मार्गातील अडथळे	85-90
8.	सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांचे खासगीकरण : व्यावसायिक जोखीम आणि भविष्यातील आर्थिक भवितव्य	91-96
9.	भारतीय अर्थव्यवस्थेची आर्थिक परिवर्तनाच्या दिशेने वाटचाल : भारत आणि चीनचा जीडीपी विकास दर	97-103
10.	भारतीय अर्थव्यवस्था : आर्थिक विकास दर आणि नविन अर्थसंकेत	104-118
11.	भारतीय अर्थव्यवस्था : आत्मनिर्भरत्व की आर्थिक अवलंबित्व	119-127
12.	कृषी क्षेत्राची ग्रामीण विकासातील	128-141

B.A. III
Sem. V
भारतीय अर्थव्यवस्था भाग-१
INDIAN ECONOMY
डॉ. प्रकाश सोमलकर
डॉ. राजु श्रीरामे
प्रा. राजेश डोंगरे
10
INDIA
2010
SIR SAHITYA KENDRA

दोन

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - 34
मो.9518777944, 9860222941

❖ भारतीय अर्थव्यवस्था - भाग १
(Indian Economy-I)
❖ प्रकाशन क्रमांक : 189
❖ ISBN- 978-81-940000-7-5
❖ प्रथम आवृत्ती : 2020 सुधारीत आवृती
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन, नागपूर.
❖ ₹ : 350/-

अनुक्रमणिका

घटक - १ - भारतीय अर्थव्यवस्थेचे स्वरुप
(Nature of Indian Economy)

१.२ अर्थव्यवस्थेचा अर्थ, स्वरूप व प्रकार..१-११

अर्थव्यवस्था, अर्थव्यवस्थेचे स्वरूप,भारतीय अर्थव्यवस्थेची मुलभूत वैशिष्ट्ये व रचनात्मक बदल, स्वातंत्र्योत्तर काळात भारतीय अर्थव्यवस्थेच्या संरचनेत झालेले बदल, भारतीय अर्थव्यवस्थेची मुलभूत वैशिष्ट्ये, अर्थव्यवस्थेची कार्ये, अर्थव्यवस्थेचे प्रकार, प्रश्नसंग्रह

१.२ भांडवलशाही अर्थव्यवस्था..१२-२४

भांडवलशाहीची व्याख्या व अर्थ, भांडवलशाहीची वैशिष्ट्ये, भांडवलशाहीचे महत्त्व/गुण, भांडवलशाहीचे दोष, प्रश्नसंग्रह

१.३ समाजवादी आणि मिश्र अर्थव्यवस्था...२५-४२

समाजवादी अर्थव्यवस्था, समाजवादाचा- अर्थ व व्याख्या, समाजवादाच्या व्याख्या, समाजवादी अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये, समाजवादाचे गुण, समाजवादी अर्थव्यवस्थेतील दोष, मिश्र अर्थव्यवस्था, मिश्र अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये, मिश्र अर्थव्यवस्थेतील नियोजन, मिश्र अर्थव्यवस्थेतील नियोजनाचे फायदे (गुण), मिश्र अर्थव्यवस्थेतील नियोजनाचे दोष (तोटे), प्रश्नसंग्रह

१.४ भारताचे राष्ट्रीय उत्पन्न...४३-६०

प्रस्तावना, राष्ट्रीय उत्पन्नाची व्याख्या, राष्ट्रीय उत्पन्नाचे मोजमाप, राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या मोजमापाचे महत्त्व, राष्ट्रीय उत्पन्न मोजताना येणाऱ्या अडचणी, राष्ट्रीय उत्पन्न समिती, योजनाकाळ व राष्ट्रीय उत्पन्न, भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्नाची वैशिष्ट्ये, भारताच्या राष्ट्रीय उत्पन्नाची रचना, राष्ट्रीय उत्पन्नाची व्यावसायिक विभागणी, महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेचे मुलभूत वैशिष्ट्ये, प्रश्नसंग्रह

१.५ कोविड – १९ चा भारतीय व जागतिक अर्थव्यवस्था...........................६१-७०

प्रस्तावना, रासायनिक उद्योग, शिपिंग उद्योग, वाहन उद्योग, वस्त्रोद्योग, सौर उर्जा क्षेत्र, इलेक्ट्रॉनिक्स उद्योग, आयटी उद्योग, समारोप, प्रश्नसंग्रह

१.६ कोविड – १९ चा भारतीय कृषी अर्थव्यवस्थेवर परिणाम.......................७१-८६

प्रस्तावना, सरकारी संस्थांकडून धान्य खरेदीत निर्माण झालेला अडथळा, भारत सरकारचा प्रतिसाद, बाल पोषण कार्यक्रम, लॉकडाऊन म्हणजे काय?, शेतकऱ्यांना आर्थिक मदत, कृषी कामांमध्ये शिथिलता, सुरक्षितता आणि स्वच्छता सुनिश्चित करणे, प्रधानमंत्री किसान योजना, पुरवठा साखळीची हालचाल, सतत देखरेख आणि समन्वय, राज्य सरकाराकडून मिळकत, भारत सरकारची मदत व्यवस्था, लोकांच्या हालचालीवरील निर्बंधामुळे वितरणावरील परिणाम, एपीएमसीची मक्तेदारीही संपली पाहिजे, समारोप, सारांश, प्रश्नसंग्रह

घटक - २
भारतीय कृषी आणि ग्रामिण विकास
Indian Agriculture and Rural Development

२.१ भारतातील कृषी क्षेत्राचे महत्त्व..८७-१०

प्रस्तावना, भारतातील कृषी क्षेत्राचे महत्त्व, भारतीय कृषी क्षेत्राच्या समस्या, शेतीच्या कमी (न्युन) उत्पादनाची कारणे, शेतीविषयक नवीन धोरणातील कार्यक्रम, नवीन धोरणामुळे कृषि उत्पादनातील वाढ, उत्पादकता वाढविण्यासाठी करण्यात आलेले उपाय, प्रश्नसंग्रह

विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या बी. ए. च्या पाचव्या सेमिस्टरकरिता नव्या अभ्यासक्रमानुसार लिहिलेले पाठ्यपुस्तक तसेच महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या कलाशाखेकरिता उपयुक्त तद्वतच एम.पी.एस.सी. परिक्षेकरीता अत्यंत उपयुक्त पुस्तक

भारतीय अर्थव्यवस्था–भाग १

(Indian Economy - I)

डॉ. प्रकाश नारायण सोमलकर
एम.कॉम.,एम.ए., (अर्थशास्त्र) एम.फिल., पीएच.डी.
प्राचार्य गुरूकुल कला वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय
नांदा ता. कोरपणा, जि. चंद्रपूर

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे
एम.ए., अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास, बी.एड., पीएच.डी.
(शिवाजी नारायण माकोडे सूवर्णपदक, बी.ए.अर्थशास्त्र, व्हि. आर. लख्कर रजतपदक)
उपप्राचार्य
जीवन विकास महाविद्यालय,
देवग्राम ता. नरखेड जि. नागपूर

प्रा. राजेश सुधाकर डोंगरे
एम.कॉम.,सेट, एम.बी.ए., एम.सी.एम. बी.एड. जी.डी.सी.अँन्ड ए.
गुरूकुल कला वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय
नांदा ता. कोरपणा, जि. चंद्रपूर

SPECIMEN COPY
Mob. 986022294

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

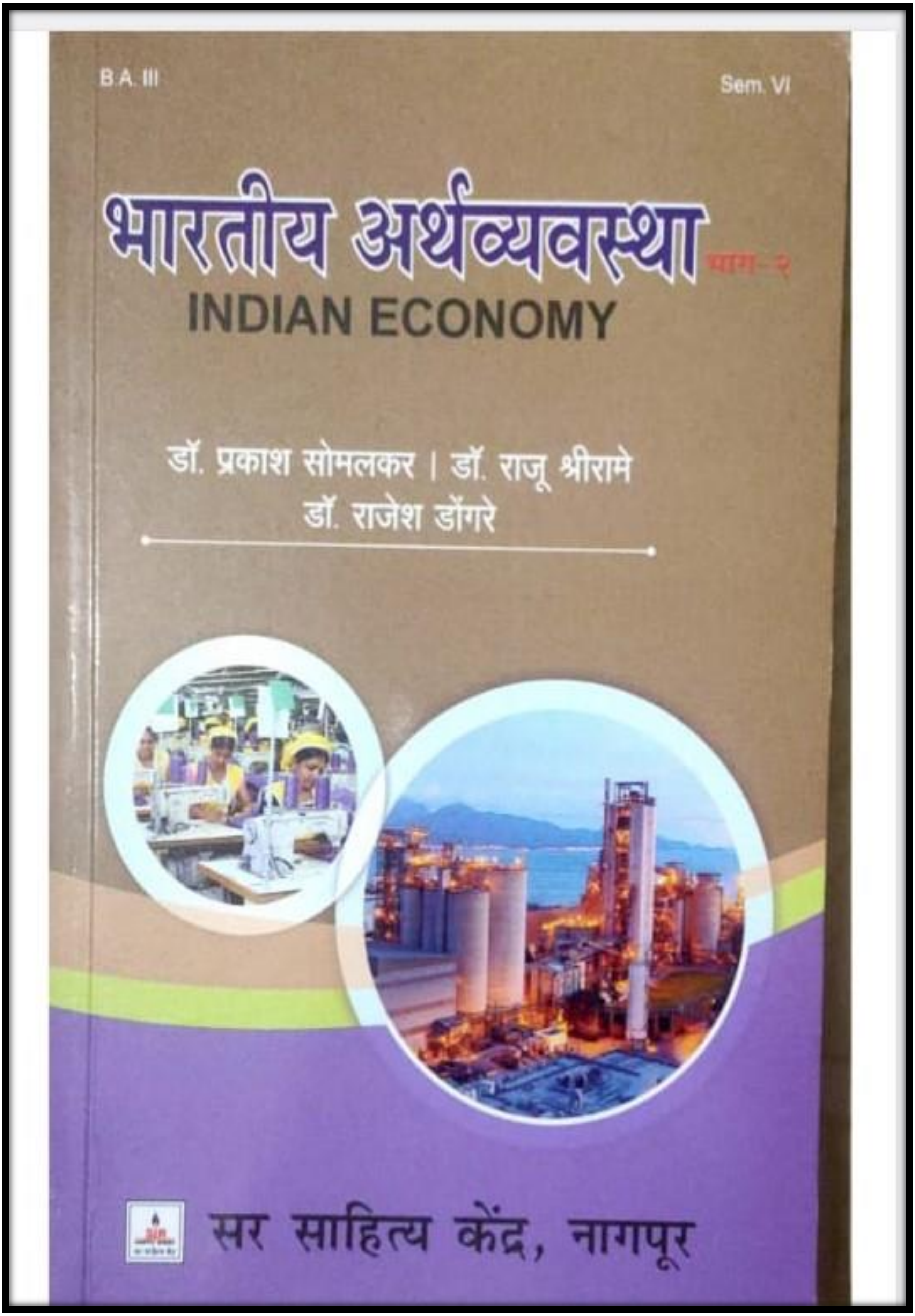
B.A. III
Sem. VI
भारतीय अर्थव्यवस्था
INDIAN ECONOMY
डॉ. प्रकाश सोमलकर । डॉ. राजू श्रीरामे
डॉ. राजेश डोंगरे
सर साहित्य केंद्र, नागपूर

विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर
विद्यापीठाच्या बी. ए. च्या सहाव्या सेमिस्टरकरिता नव्या अभ्यासक्रमानुसार
लिहिलेले पाठ्यपुस्तक तसेच महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या
कलाशाखेकरिता उपयुक्त

भारतीय अर्थव्यवस्था –२
(Indian Economy-II)

डॉ. प्रकाश नारायण सोमलकर
एम.कॉम.,एम.ए., (अर्थशास्त्र) एम.फिल.,
पीएच.डी.
प्राचार्य गुरुकुल कला वाणिज्य, विज्ञान
महाविद्यालय
नांदा ता. कोरपणा, जि. चंद्रपूर

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे
एम.ए., अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र,
इतिहास, बी.एड., पीएच.डी.
(शिवाजी नारायण माकोडे सुवर्णपदक,
बी.ए.अर्थशास्त्र, व्हि. आर. लख्कर रजतपदक)
उपप्राचार्य
जीवन विकास महाविद्यालय,
देवग्राम ता. नरखेड जि. नागपूर

डॉ. राजेश सुधाकर डोंगरे
एम.कॉम.,सेट, एम.बी.ए., एम.सी.एम. बी.एड. जी.डी.सी.अँन्ड ए.
गुरुकुल कला वाणिज्य, विज्ञान महाविद्यालय
नांदा ता. कोरपणा, जि. चंद्रपूर

SPECIMEN COPY
Mob. 9860222941

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

❖ प्रकाशकः
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर – ३४
मो. ९५६१८६५०१९, ९८६०२२२९४१

❖ भारतीय अर्थव्यवस्था–२
(Indian Economy-II)

❖ प्रकाशन क्रमांक : 194

❖ ISBN- 978-81-955176-0-2

❖ प्रथम आवृत्ती : ऑक्टो.2021

❖ © लेखक

❖ टाईप सेटींगः
''प्रसाद क्रिएशन''

❖ रु : 400 /-

❖ **Publishers:**
Labhansh Pustkalaya
Ganraj Appartment,
Rajapeth Bus Stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34
Mo. 9860222941, 9518777944

अनुक्रमणिका

घटक-१ : आर्थिक विकास आणि वृद्धी

१.१ आर्थिक विकास १-१४

१.२ शाश्वत विकास १५-२४

१.३ समावेशक वृद्धी २५-३५

घटक-२ : नियोजन आणि धोरण

२.१ पंचवार्षिक योजना ३६-५२

२.२ निती आयोग ५३-६०

२.३ प्रादेशिक नियोजन ६१-६९

२.५ नवीन आर्थिक सुधारणा ७०-८८

घटक-3 : सार्वजनिक वित्त

३.१ सार्वजनिक वित्त/उत्पन्न ८९-१०५

३.२ भारतीय कर प्रणाली १०६-१३५

३.४ सार्वजनिक कर्ज १३६-१५०

३.५ अंदाजपत्रक १५१-१६१

३.६ तुटीचे अर्थप्रबंधन १६२-१७८

घटक-४ : आंतरराष्ट्रीय व्यापार

४.१ विदेशी व्यापार १७९-१९०

४.२ मुक्त व्यापार १९१-२०३

४.५ जागतिक व्यापार संघटना २०४-२१५

४.६ बहुराष्ट्रीय निगम २१६-२२८

ब्रिक्स परिषद २२९-२३१

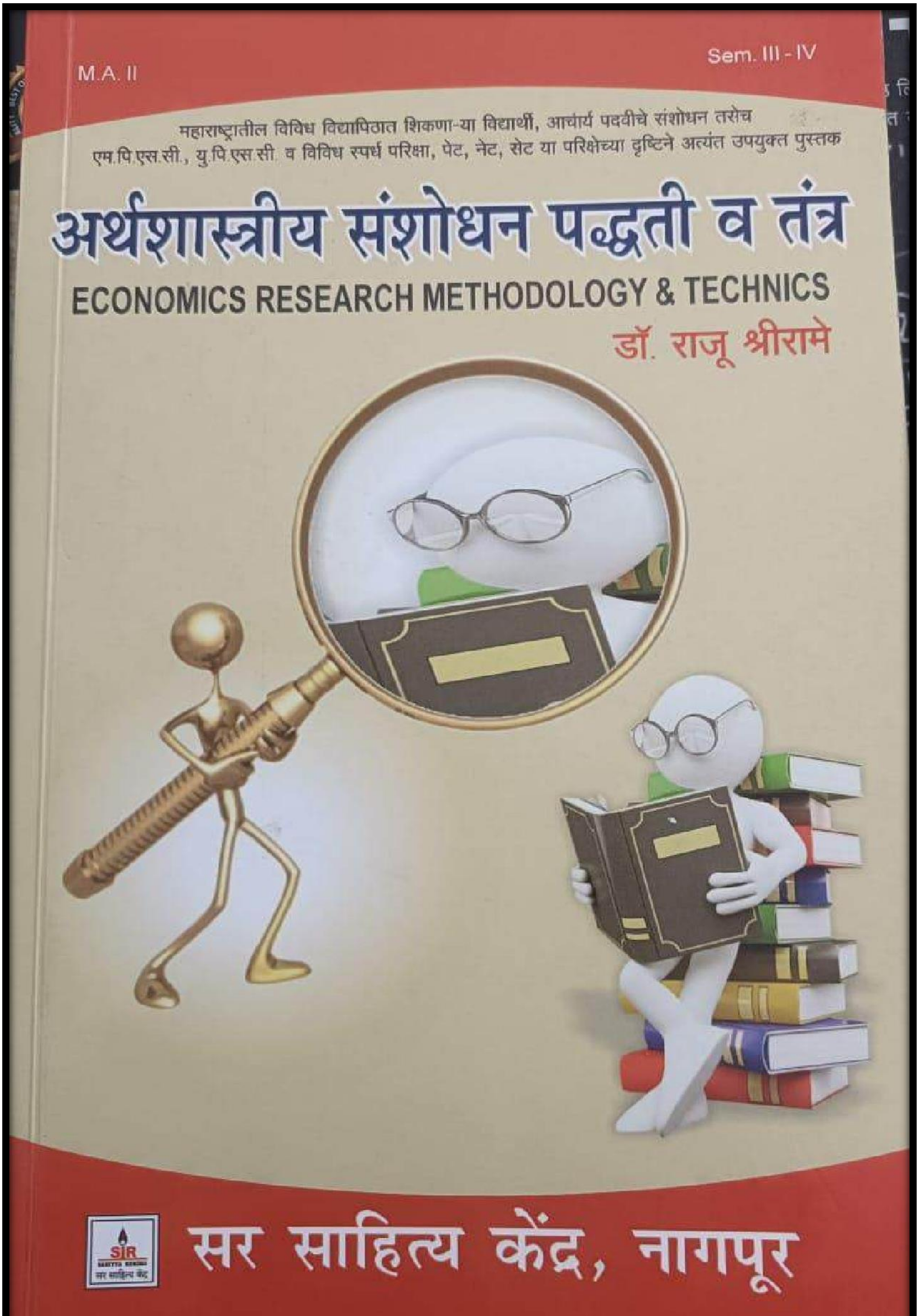
M.A. II
Sem. III - IV
महाराष्ट्रातील विविध विद्यापिठात शिकणा-या विद्यार्थी, आचार्य पदवीचे संशोधन तसेच
एम.पि.एस.सी., यु.पि.एस.सी. व विविध स्पर्धा परिक्षा, पेट, नेट, सेट या परिक्षेच्या दृष्टिने अत्यंत उपयुक्त पुस्तक
अर्थशास्त्रीय संशोधन पद्धती व तंत्र
ECONOMICS RESEARCH METHODOLOGY & TECHNICS
डॉ. राजू श्रीरामे
सर साहित्य केंद्र, नागपूर

विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या शिफारशीनुसार राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाच्या एम. ए. अर्थशास्त्र तिसऱ्या व चवथ्या सेमिस्टरकरिता नव्या अभ्यासक्रमानुसार लिहिलेले पाठ्यपुस्तक तसेच महाराष्ट्रातील सर्व विद्यापीठाच्या पदव्यूत्तर पदवी अर्थशास्त्र विषयासाठी उपयुक्त पुस्तक

अर्थशास्त्रीय संशोधन पद्धती व तंत्र

(Economics Research Methodology & Technics)

Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Acc No. 10998
Date 23/02/2022
Devgram Dist. Nagpur

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे

एम.ए., अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र, इतिहास, बी.एड., पीएच.डी.
(शिवाजी नारायण माकोडे सूवर्णपदक, बी.ए.अर्थशास्त्र,
व्हि. आर. लख्कर रजतपदक)

उपप्राचार्य

जीवन विकास महाविद्यालय,
देवग्राम ता. नरखेड जि. नागपूर

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
DEVGRAM
10998
CLASS NO: 330
AUTHOR:Dr. Raju Shrirame

सर साहित्य केंद्र, नागपूर

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९५६१८६५०१९, ९८६०२२२९४१

Acc No. 10998
Date 03/02/2022

❖ अर्थशास्त्रीय संशोधन पद्धती व तंत्र
(Economics Research Methodology & Technics)

❖ प्रकाशन क्रमांक : 197
❖ ISBN- 978-81-955176-2-6
❖ प्रथम आवृत्ती : डिसेंबर 2021
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
''प्रसाद क्रिएशन''
९१, न्यू ओम नगर, हुडकेश्वर रोड, नागपूर
❖ रु : 400/-
❖ Publishers :
Labhansh Pustkalaya
Ganraj Appartment,
Rajapeth Bus Stop,
Hudkeshwar Road, Nagpur-34
Mo. 9860222941, 9518777944

अनुक्रमणिका

१.	अर्थशास्त्रीय संशोधन : संशोधन प्रकार महत्व आणि आवश्यकता	१–२८
२.	पूर्व संशोधन व साहित्य अवलोकन प्रकार	२९–५४
३.	संशोधनात्मक समस्यांचे निरुपण	५५–६०
४.	परिकल्पना किंवा गृहीतक म्हणजे काय?	६१–७९
५.	संशोधन आराखडा	८०–९३
६.	तथ्य संकलन आणि सांख्यिकीय सामग्री साधने	९४–१२३
७.	नमुना निवड पद्धतीचा परिचय	१२४–१५२
८.	तथ्यांची प्रक्रिया सादरीकरण	१५३–१८२
९.	माहिती विश्लेषणाच्या पद्धती	१८३–२३४
१०.	संशोधन पद्धती : केस स्टडी, निरीक्षण पद्धती, प्रश्नावली पद्धती, मुलाखत पद्धती	२३५–२७७
११.	तथ्य संकलन व प्राथमिक नमुना निवड	२७८–३१६
१२.	सामाजिक संशोधनातील अहवाल लेखन	३१७–३३५
१३.	सामाजिक संशोधनात संगणकाचे महत्व	३३६–३५३
१४.	संशोधनातील नैतिकता	३५४–३७६
१५.	वाङ्मय चौर्य म्हणजे काय?	३७७–४०१
१६.	सामाजिक संशोधनातील सांख्यिकीय उपकरणे	४०२–४१६
१७.	बौद्धिक संपदा अधिकार कायदा	४१७–४२६
१८.	प्रश्नावली	४२७–४३३
१९.	संदर्भग्रंथ सूची	४३४–४३६

*****

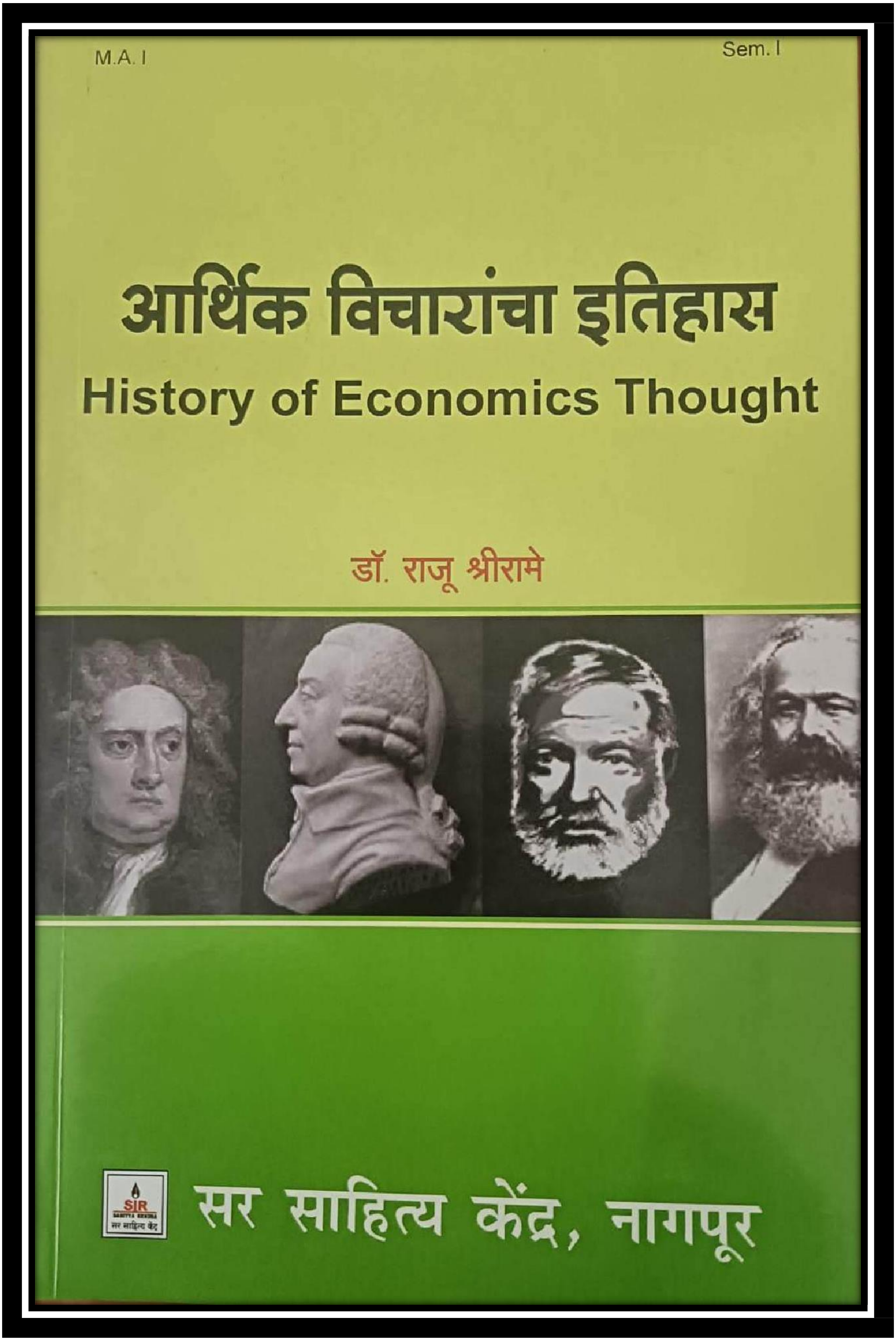
M.A. I
Sem. I
आर्थिक विचारांचा इतिहास
History of Economics Thought
डॉ. राजू श्रीरामे
सर साहित्य केंद्र, नागपूर

प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९५६१८६५०१९, ९८६०२२२९४१

आर्थिक विचारांचा इतिहास

- प्रकाशन क्रमांक : 195
- ISBN - 978-81-955176-8-8
- प्रथम आवृत्ती : ऑक्टो.2021
- © लेखक
- टाईप सेटींग:
  "प्रसाद क्रिएशन"
- रु : 350/-
- Publishers :
  Labhansh Pustkalaya
  Ganraj Appartment,
  Rajapeth Bus Stop, ... Nagpur-34
  Mo. ...7944

JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
DEVGRAM
11093

एम.ए. भाग–१

आर्थिक विचारांचा इतिहास

युनिट क्रमांक –१ विषय प्रवेश

१.१ वैदिक कालीन अर्थव्यवस्था आणि तत्कालीन आर्थिक जीवन १-६

१.२ व्यापारवादी व निसर्गवाद ७-१२

१.३ प्रकृतिवाद किंवा निसर्गवाद १३-१५

१.४ चाणक्य उर्फ विष्णुगुप्त कौटिल्य यांचे आर्थिक विचार १६-२७

१.५ समाजवाद : एक आर्थिक विचारधारा २८-३९

१.६ बौद्ध धम्माचे अर्थशास्त्र विषयक विचार ४०-४७

१.७ अल्लाउद्दिन खिलजी यांच्या आर्थिक सुधारणा व प्रशासन पद्धती आणि विचार ४८-५४

१.८ जलालुद्दिन मोहम्मद अकबर यांचे आर्थिक विचार व आर्थिक सुधारणा ५५-६१

युनिट क्रमांक–२ अभिमत पंथीय राजकीय अर्थव्यवस्थांचा विकास

२.१ अभिमत पंथीय किंवा सनातनवादी आर्थिक विचार ६२-६९

२.२ जॉन स्टूअर्ट मिलचे आर्थिक विचार ७०-७५

२.३ फ्रेडरिक लिस्ट यांचे आर्थिक विचार ७६-८६

२.४ कार्ल मार्क्स यांचे आर्थिक विचार ८७-९९

२.५ अभिमतपंथीय विचारावरील टीका आणि दृष्टिकोन १००-१२१

२.६ अभिमतपंथीय सनातनवादी विचारावरील टीकात्मक भूमिका १२२-१३६

युनिट क्रमांक –३ आधुनिक आर्थिक विचार

३.१ पिगु यांचे आर्थिक विचार १३७-१३९

३.२ डॉ. आल्फ्रेड मार्शलचे आर्थिक विचार १४०-१५७

३.३ जे.एम.केन्सचे आर्थिक विचार १५८-१६६

३.४ जोसेफ एलोई शुम्पीटरचे आर्थिक विचार १६७-१७८

Easy Study Material on

Selections of Literature from Romantic to Victorian Ages

(A Text Book Prescribed for B.A. Part II English Literature, Fourth Semester)

by

RTM Nagpur University, Nagpur.

Prepared under the guidance of

Dr. Urmila Dabir

Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya and

Chairperson, Board of studies in English for Humanities, RTM Nagpur University, Nagpur

Convenors

Dr. Kapil Singhel Dr. Madhavi Moharil

Contributors

Dr. Sobal Rose G. Veliannur	Dr Suchita Marathe
Dr Veena Phate	Dr. Yogesh Sarode
Dr. Madhavi Moharil	Dr. Rameshchandra Agrawal
Dr Megha Ramteke	Dr Mahendra Sahare
Dr Kanchan Joshi	Dr Vinita Virgandham
Dr Nitin Gohad	Dr Vaishali Meshram
Mr. Amol Ghumade	Mr. Nitesh Telhande

Note- This material is only for the use of the students and not for sale.

Index

Chapter No.	Topic	Contributor	Page No.
1.	Ulysses: Alfred Tennyson	Mr. Nitesh Telhande	06
2.	The Lost Leader; Robert Browning	Mr. Anup Ghumade	12
3.	Dover Beach: Matthew Arnold	Dr Nitin Gohad	17
4.	Up-Hill: Christina Rossetti	Dr Veena Phate	22
5.	Pied Beauty: Gerard Manly Hopkins	Dr Veena Phate	27
6.	Nightingales: Robert Seymour Bridges	Dr. Suchita Marathe	32
7.	If: Rudyard Kipling	Dr Vaishali Meshram	37
8.	El Dorado: R.L. Stevenson	Dr. Kanchan Joshi	42
9.	Walking Tours: R.L. Stevenson	Dr. Yogesh Sarodey	46
10.	Child's Play: R.L. Stevenson	Dr. Megha Ramteke	52
11.	An Apology for Idlers: R.L. Stevenson	Dr Mahendra Sahare	57
12	David Copperfield (Outline and Analysis)	Dr. Madhavi Moharil	62
13	David Copperfield (Characters -I)	Dr. Vinita Virgandham	66
14	David Copperfield (Characters -II)	Dr. Sobal Rose G. Veliannur	68
15	Stanza Forms and Literary Terms	Dr. Rameshchandra Agarwal	75

Disclaimer- It is only the compilation of the study material provided by various teachers of English from different colleges affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur. Hence the style of writing may differ from teacher to teacher.

200

List of Contributors

Editor: Dr. Urmila Dabir, Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.

Associate Editors: Dr Kapil Singhel, Vasantrao Naik Government Institute of Arts and Social Sciences, Nagpur

Dr. Madhavi Moharil, Rajkumar Kewalramani Kanya Mahavidyalaya, Nagpur

Poetry

1. Ulysses: **Mr Nitesh Telhande,** Saibaba Lokprabodhan Kala Mahaviyalaya, Wadner, Hinghanghat

2. The Lost Leader: **Mr. Amol Ghumade,** Priyadarshini Mahaviyalaya, Wardha
3. Dover Beach: **Dr Nitin Gohad,** Yashwantrao Gudadhe Patil College, Nagpur
4. Up-Hill: **Dr Veena Phate,** Jawaharlal Nehru Arts, Commerce and Science College, Wadi, Nagpur

5. Pied Beauty: **Dr Veena Phate,** Jawaharlal Nehru Arts, Commerce and Science College, Wadi, Nagpur

6. Nightingales: **Dr Suchita Marathe,** Shrimati Binzani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur

7. If: **Dr Vaishali Meshram,** Dr M. K. Umate College of Arts and Commerce, Nagpur

Prose (Essays by Robert Louis Stevenson)

1. El-Dorado: **Dr. Kanchan Joshi,** Shriniketan Mahavidyalaya, Nagpur

2. Walking Tours: **Dr. Yogesh Sarode,** Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram

3. Child's Play: **Dr Megha Ramteke,** Dr Madhukarrao Wasnik PWS College of Arts and Commerce, Nagpur
4. An Apology for Idlers: **Dr Mahendra Sahare,** Lok Mahavidyalaya, Wardha

Study in Novel: David Copperfield

1. Outline and Analysis: **Dr. Vinita Virgandham,** Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur
2. Characterization- I: **Dr. Madhavi Moharil,** Rajkumar Kewalramani Kanya MV, Nagpur
3. Characterization- II: **Dr. Sobal Rose G. Veliannur,** Nutan Adarsh Arts, Commerce and Smt. M.H. Wagad Science College, Umrer.

Literary Forms & Terms

Rameshchandra Agarwal, Rajiv Gandhi Mahavidyalaya, Sadak-Arjuni, Gondia.

First Edition 2021
© Editors and Contributors
ISBN 978-81-7192-208-6

9. Walking Tours

R. L. Stevenson

Summary

Walking Tour is autobiographical and remarkable for its charming self-revelations. Walking Tour are long walks undertaken in the spirit of delight by the walker. The walker does not run fast, nor does he try to cover the long distance by walking at the rates of five miles an hour. Walking Tours in the countryside are also not undertaken for the mere pleasure of enjoying the landscape or the scenery around. The purpose of walking tours is not merely the enjoyment of landscape which can be enjoyed equally well in a railway train. A walking tour is undertaken in quite a different spirit. Walking Tours bring about a number of jolly moments and unexpected delights. They may cause irritation in the beginning but they bring excitement for the walker who expects to have fun and delight in his journey.

When at the end of the day he takes his rest at his inn and enjoys his pipe and wine, he is envied by others, who cannot enjoy life so well as is done by the walking tourist. The Walking Tour adds to his joy, if the speed of walking is temperate and uniform. A long journey undertaken with great speed does not bring joy and contentment at the end of the day. That is the difference between the walking tours with moderate speed and those of which the speed is much swifter.

A walking tour should be undertaken alone. The man on a walking tour should not take any companion- man or woman with him. He should go all alone and then only he can fully enjoy the beauties and pleasures of the world around. In going alone, one is perfectly free to have his own pace and stop where he likes. He is not disturbed by any conversation. Hazlitt prefers going alone on a journey and ridicules the idea of walking and talking at the same time. Stevenson also recommends that one should go alone on walking tours.

In the first two or three days of a walking tour, there is a feeling of weariness. The traveller is annoyed by the weight of the bag on his shoulder. He likes to throw it off and enjoys rest at home. But after two or three days, he becomes accustomed to the walk and his bag also does not appear heavy to him. The spirit of the journey enters into his soul and he begins to take delight in the walk and in the world around.

While one is on his tour, he must not feel worried, nor should he think about the cares and anxieties of his business life. He should leave his cares behind and walk in a mood of joy with the mind open to the impressions he receives from the outside world. If he goes in a spirit of freedom, he will enjoy his tour. He will feel inclined to laugh and dance. So happy would he feel.

Hazlitt recommends the going on tours all alone. He is against covering long distance. He keeps the idea of three hours on a single day and after the conclusion of the journey he wants to enjoy his rest in an inn. However, Stevenson does not like the practice of leaping and running in the course of the journey as is advocated by Hazlitt. He differs from Hazlitt on this

Easy Study Material on

Selections of Literature from the Elizabethan Age to the Restoration

(A Text Book Prescribed for **B.A. English Literature, Second Semester**)

by

RTM Nagpur University, Nagpur.

Under the guidance of

Dr. Urmila Dabir

Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya and

Chairperson, Board of studies in English for Humanities,
RTM Nagpur University, Nagpur

Convenors

Dr. Kapil Singhel

Dr. Madhavi Moharil

Contributors

Dr. Bipasha Ghoshal
Dr. Renuka Roy
Dr. Sobal Rose G. Veliannur
Mr. Ravindra Pantavane
Dr. Vinita Virgandham
Dr. Yogesh Sarode
Dr. Manish Chakravarty
Dr. Sawan Dharampuriwar
Dr. Pranjali Kane
Dr. Ghizala Hashmi
Dr. Anil Dodewar
Dr. Kapil Singhel

Note- This material is only for the use of the students and not for sale.

Index

Sr. No.	Particular	Name of the contributor	Page No.
1.	Go and Catch a Falling Star	Dr. Yogesh Sarode	06
2.	The Pulley	Dr. Yogesh Sarode	11
3.	On Having His Arrived at the Age	Dr. Sawan Dharmapuriwar	16
4.	I Prithee Send Me Back My Heart	Dr. Pranjali Kane	21
5.	The Grasshopper	Dr. Bipasha Ghoshal	26
6.	To the Memory of Mr. Oldham	Dr. Anil Dodewar	30
7.	Ode on Solitude	Dr. Bipasha Ghoshal	35
8.	Sir Roger at the Club	Dr. Renuka Roy	39
9.	Sir Roger at His Country House	Dr. Ghizala Hashmi	43
10.	Sir Roger at Church	Dr. Ravindra Pantavana	47
11.	Sir Roger in Town	Dr. Manish Chakravarty	53
12	Robinson Crusoe-I	Dr. Sobal Rose G. Veliannur	58
13	Robinson Crusoe-II	Dr. Vinita Virgandham	61
14	Stanza Forms and Literary Terms	Dr. Kapil Singhel	67

Disclaimer- It is only the compilation of the study material provided by various teachers of English from different colleges affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur. Hence the style of writing may differ from teacher to teacher.

116

List of Contributors

Editor: Dr. Urmila Dabir, Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.

Poetry

1. Go and Catch a Falling Star: **Dr. Yogesh Sarode,** Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
2. The Pulley: **Dr. Yogesh Sarode,** Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
3. On His Arriving at the Age of Twenty-Three: **Dr. Sawan Dharmapuriwar,** Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. I Prithee Send Me Back My Heart: **Dr. Pranjali Kane,** Shri Binzani City College, Nagpur.
5. The Grasshopper: **Dr. Bipasha Ghoshal,** Dhanwate National College, Nagpur.
6. To the Memory of Mr. Oldham: **Dr. Anil Dodewar,** Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.
7. Ode on Solitude: **Dr. Bipasha Ghoshal,** Dhanwate National College, Nagpur.

Prose (Essays by Addison and Steele)

1. Sir Roger at the Club: **Dr. Renuka Roy,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
2. Sir Roger at His Country House: **Dr. Ghizala Hashmi,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
3. Sir Roger at Church: **Mr. Ravindra Pantavane,** Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. Sir Roger in Town: **Dr. Manish Chakravorty,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.

Study in Novel: Robinson Crusoe

1. Outline and Characterization: **Dr. Sobal Rose G. Veliannur,** Nutan Adarsh Arts, Commerce and Smt. M.H. Wagad Science College, Umrer.
2. Critical Analysis (Important topics): **Dr. Vinita Virgandham,** Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Stanza Forms & Literary Terms

Dr. Kapil Singhel, Vasantrao Naik Government Institute of Arts and Social Sciences, Nagpur

First Edition 2021
© Editors and Contributors
ISBN 978-81-7192-208-6

Go and Catch a Falling Star

John Donne

Summary

Deep analysis of "Go and Catch a Falling Star" forces us to put it in the category of love poems of John Donne. Donne's attitude towards women is not so good; he believes that beautiful women are morally corrupt. Many people have the ability to achieve impossible targets; Donne challenges them too; he is of the view that even those persons cannot find a loyal woman in this world. "Falling Star" symbolizes for a true and faithful woman. The poem is in three-stanzas separated into sets of nine lines. The lines follow a consistent rhyme scheme, conforming to the pattern of ABABCCDDD. The lines also stick to a syllable pattern that change within the different sets of rhyme.

In the first stanza of the poem, the speaker begins by telling the listener a number of impossible tasks. These include catching a "falling star" and teaching him how to "hear mermaids singing." The next is to "Get with child," or impregnate, a "mandrake root." Both of these statements have a magical mood about them. The mandrake root is commonly associated with witchcraft or hallucinogens. He goes on to ask the listener to "Tell" him facts about the past, an impossibility as no one can truly know the history. The next statement refers to the "cleft" in the devil's foot. He wants to know how it got there, or more simply, how it was decided which form the devil was to take. In the next section of the first stanza, he asks the listener to teach him to "hear mermaids singing" or alternatively how to "keep off envy's stinging." In the final tercet of rhyming lines, he adds that he wants to know what makes people honest. What "wind" or for what reason is some people honest and some deceitful.

In the second stanza, he reveals the true purpose of this song, to complain about the unfair way he has been treated by women. He expresses his belief that there are no women who are "true, and fair" or honest and beautiful, in the world. In the first lines, he tells the listener that may be if "thou be'st born to strange sight." Or more simply, if you are used to seeing unbelievable things, then you should "Ride ten thousand days and nights" and seek as many "strange wonders" as can be found. He believes that anyone who attempted this would have to ride until their hair turned white and still they would not come upon a woman "true, and fair." It is interesting to consider how the speaker came to this conclusion. It is not clear why he believes this to be the case, but obviously, something in his past tuned his mind in this direction. He is having trouble finding love, or perhaps he doesn't believe in love at all.

In the final nine lines of the poem, the speaker states that if "thou find'st" a woman who is both of these things, true and fair, then he will go on a "pilgrimage" to find her. He would suffer if there was a chance he could find the perfect partner. He knows that this isn't going to be the case though so he does not go. These lines are clearly problematic from a contemporary perspective. Donne does not explain what flaws these women have nor does he include women who are not to him

Easy Study Material on

Selections of Literature from Romantic to Victorian Ages

(A Text Book Prescribed for B.A. Part II English Literature, Third Semester)

by

RTM Nagpur University, Nagpur.

Prepared under the guidance of

Dr. Urmila Dabir

Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya and

Chairperson, Board of studies in English for Humanities, RTM Nagpur University, Nagpur

Convenors and Contributors

Dr. Kapil Singhel Dr. Madhavi Moharil

Contributors

Dr. Sobal Rose G. Veliannur Dr. Rameshchandra Agrawal
Mr. Nitesh Telhande Dr. Megha Ramteke
Dr. Sawan Dharampuriwar Dr. Pranjali Kane Mr. Santosh Hotchandani Dr. Ghizala Hashmi Dr. Vinita Virgandham Dr. Pragayasa Upadhyaye
Dr. Yogesh Sarode Dr. Shafiulla Khan

Note- This material is only for the use of the students and not for sale.

Index

Chapter No.	Particular	Name of the contributor	Page No.
1.	The Chimney Sweeper: William Blake	Dr. Sawan Dharmapuriwar	06
2.	The Solitary Reaper: William Wordsworth	Dr. Ghizala Hashmi	11
3.	His Books: Robert Southey	Mr. Nitesh Telhande	16
4.	The Last Rose of Summer: Thomas Moore	Dr. Megha Ramteke	20
5.	I Would I Were a Careless Child: Lord Byron	Dr. Madhavi Moharil	24
6.	Ode to the West Wind: P. B. Shelley	Dr. Pranjali Kane	29
7.	Ode on a Grecian Urn: John Keats	Mr. Santosh Hotchandani	35
8.	Dream Children- A Reverie: Charles Lamb	Dr. Shafiulla Khan	40
9.	A Bachelor's Complaint of the Behavior of Married People: Charles Lamb	Dr. Yogesh Sarodey	45
10.	On Reading Old Books: William Hazlitt	Dr. Pragyasa Upadhyaya	49
11.	On the Feeling of Immortality in Youth: William Hazlitt	Dr. Rameshchandra Agarwal	53
12	Pride and Prejudice-I	Dr. Sobal Rose G. Veliannur	58
13	Pride and Prejudice-II	Dr. Vinita Virgandham	63
14	Stanza Forms and Literary Terms	Dr. Kapil Singhel	70

Disclaimer- It is only the compilation of the study material provided by various teachers of English from different colleges affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur. Hence the style of writing may differ from teacher to teacher.

125

List of Contributors

Editor: Dr. Urmila Dabir, Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.

Poetry

1. The Chimney Sweeper: **Dr. Sawan Dharmapuriwar**, Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
2. The Solitary Reaper: **Dr. Ghizala Hashmi**, Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
3. His Books: **Mr Nitesh Telhande**, Saibaba Lokprabodhan Kala Mahaviyalaya, Wadner, Hinghanghat
4. The Last Rose of Summer: **Dr Megha Ramteke**, Dr Madhukarrao Wasnik PWS College of Arts and Commerce, Nagpur
5. I Would I Were a Careless Child: **Dr. Madhavi Moharil**, Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur
6. Ode to the West Wind: **Dr. Pranjali Kane**, Shri Binzani City College, Nagpur.
7. Ode on a Grecian Urn: **Mr Santosh Hotchandani**, N.M.D. College of Arts, Commerce, Law and Management, Gondia.

Prose (Essays by Charles Lamb and William Hazlitt)

1. Dream Children- a Reverie: **Dr. Shafiulla Khan**, N.M.D. College of Arts, Commerce, Law and Management, Gondia.
2. A Bachelor's Complaint about the Behaviour of Married People: **Dr. Yogesh Sarode**, Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram
3. On Reading Old Books: **Dr Pragyasa Upadhyaya**, Harshendu Late R. Singh (Baba) Vyas College, Kondhali.
4. On the Feeling of Immortality in Youth: **Rameshchandra Agarwal**, Rajiv Gandhi Mahavidyalaya, Sadak-Arjuni, Gondia.

Study in Novel: Pride and Prejudice

1. Outline and Characterization: **Dr. Sobal Rose G. Veliannur**, Nutan Adarsh Arts, Commerce and Smt. M.H. Wagad Science College, Umrer.
2. Critical Analysis (Important topics): **Dr. Vinita Virgandham**, Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Novel Forms & Literary Terms

Dr. Kapil Singhel, Vasantrao Naik Government Institute of Arts and Social Sciences, Nagpur

First Edition 2021
© Editors and Contributors
ISBN 978-81-7192-208-6

9. A Bachelor's Complaint of the Behaviour of Married People

Charles Lamb

Summary

In the essay, 'A Bachelor's Complaint of the Behaviour of Married People', Lamb has discovered a number of weaknesses in married people and has therefore found much relief in his state of bachelorhood. It is not the quarrels of husbands and wives that console him for having remained unmarried. What insults him at the houses of married persons is that they are too loving. He has found that a husband and a wife constantly try to produce the impression that they are very fond of each other. This display of married happiness is an insult to a bachelor. If a man enjoys some monopoly, he should keep it as much out of sight as possible so that others may not question his right to the monopoly. But married people go out of their way to make bachelors conscious of the monopoly of marriage which they enjoy. They air of complete satisfaction which a newly married couple wear on their faces. And this is especially offensive to Lamb. Married people often put on an expression of exaggerated self-importance. They regard bachelors as ignorant and incompetent persons. A young married lady once mocks at Lamb because he happens to offer an opinion about the most appropriate method of breeding oysters (a kind of shell-fish) for the London market. She seems to think that a bachelor cannot be expected to have any knowledge of such matters.

Lamb does not understand why married people are so proud of their children. After all, children are not a rarity. In fact, the poorest people have the largest number of children. Besides, children often go wrong and prove to be a cause of much disappointment to their parents. Married people's pride in their children is, therefore, hardly justified. Married people are still less justified in expecting a bachelor to show a fond affection to their children. Why should a bachelor shower his affection on children? And yet, in this matter, there is a contradiction in the behaviour of married people. If a bachelor shows too much interest in children, their parents quickly send them out of the room. A bachelor, therefore, finds on the horns of a dilemma in dealing with children. Should he or should he not, adopt a loving attitude towards children? If he should, what is to be the degree of affection with which he ought to treat them? In any case, it is unfair on the part of married couple to expect a bachelor to show affection to all their eight, nine or ten children. There is certainly a proverb: "Love me, love my dog". But while it is possible to love a friend's dog or any other article that reminds a man of his friend, it may not be possible always to love a friend's dog or any other article that reminds a man of his friend, it may not be possible always to love a friend's children because children have a separate existence of their own and are to be loved or hated in accordance with their individual natures and temperaments. Lamb says that it has never been possible for him to feel affection for women and children indiscriminately.

Very soon after getting married, a man tends to become indifferent to a bachelor-friend no matter how long is the duration of friendship before the marriage. No wife can tolerate her husband's bachelor-friend if the friendship dates back to her pre-marriage days. No matter how long a man has been friendly with her husband before her marriage, she will so manage that her husband will before long become cool and distant towards him.

9. A Bachelor's Complaint of the Behaviour of Married People

Charles Lamb

Summary

In the essay, 'A Bachelor's Complaint of the Behaviour of Married People', Lamb has discovered a number of weaknesses in married people and has therefore found much relief in his state of bachelorhood. It is not the quarrels of husbands and wives that console him for having remained unmarried. What insults him at the houses of married persons is that they are too loving. He has found that a husband and a wife constantly try to produce the impression that they are very fond of each other. This display of married happiness is an insult to a bachelor. If a man enjoys some monopoly, he should keep it as much out of sight as possible so that others may not question his right to the monopoly. But married people go out of their way to make bachelors conscious of the monopoly of marriage which they enjoy. They air of complete satisfaction which a newly married couple wear on their faces. And this is especially offensive to Lamb. Married people often put on an expression of exaggerated self-importance. They regard bachelors as ignorant and incompetent persons. A young married lady once mocks at Lamb because he happens to offer an opinion about the most appropriate method of breeding oysters (a kind of shell-fish) for the London market. She seems to think that a bachelor cannot be expected to have any knowledge of such matters.

Lamb does not understand why married people are so proud of their children. After all, children are not a rarity. In fact, the poorest people have the largest number of children. Besides, children often go wrong and prove to be a cause of much disappointment to their parents. Married people's pride in their children is, therefore, hardly justified. Married people are still less justified in expecting a bachelor to show a fond affection to their children. Why should a bachelor shower his affection on children? And yet, in this matter, there is a contradiction in the behaviour of married people. If a bachelor shows too much interest in children, their parents quickly send them out of the room. A bachelor, therefore, finds on the horns of a dilemma in dealing with children. Should he or should he not, adopt a loving attitude towards children? If he should, what is to be the degree of affection with which he ought to treat them? In any case, it is unfair on the part of married couple to expect a bachelor to show affection to all their eight, nine or ten children. There is certainly a proverb: "Love me, love my dog". But while it is possible to love a friend's dog or any other article that reminds a man of his friend, it may not be possible always to love a friend's dog or any other article that reminds a man of his friend, it may not be possible always to love a friend's children because children have a separate existence of their own and are to be loved or hated in accordance with their individual natures and temperaments. Lamb says that it has never been possible for him to feel affection for women and children indiscriminately.

Very soon after getting married, a man tends to become indifferent to a bachelor-friend no matter how long is the duration of friendship before the marriage. No wife can tolerate her husband's bachelor-friend if the friendship dates back to her pre-marriage days. No matter how long a man has been friendly with her husband before her marriage, she will so manage that her husband will before long become cool and distant towards him.

209

Sri Aurobindo: A Great Nationalist during Indian Freedom Struggle

Dr. Yogesh M. Sarode
Assistant Professor and Head
Department of English
Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram (M.S.)
E-mail: yogeshmsarode@gmail.com, Mob. No. 9423603765

Abstract

Sri Aurobindo, an Indian nationalist, the Prophet of Indian Nationalism and Renaissance is best known for his philosophy on human evolution and Integral Yoga. He joins the National Freedom Movement in 1907 and associates himself with Journals and periodicals like the 'Jugantar', ' the Bande Mataram ' and the 'Karmayogi' through which he makes stern criticism of the British imperialism by preaching the gospel of militant nationalism. Hence an honest effort has been made through this article to focus on various aspects of Sri Aurobindo's life and work that inspire the masses for the yeoman's service of the nation.

Key Words: Nationalist, Freedom, Political, Spiritual, Philosophy.

Introduction

Sri Aurobindo (15 August 1872 – 5 December 1950) is an Indian philosopher, yoga guru, maharishi, poet, and Indian nationalist. He joins the Indian movement for independence from British colonial rule till 1910 and is one of its influential leaders. He then becomes a spiritual reformer, introducing his visions on human progress and spiritual evolution. He proves himself one of those radical leaders of the early 20th century who transforms Indian Nationalism into a mighty mass movement. The influence of Sri Aurobindo to contemporary Indian political thought may appropriately be concised under four titles: His idea of spiritual patriotism and mysticism of nation; his description of the epitome of whole liberty from foreign law; his role to the theory of refuse and passive confrontation and finally his dream of the high role that India is intended to play in world businesses and his ideal of human harmony. The foundation of political philosophy of Aurobindo is his perception of mystical nationalism and the divinity of the nation. Aurobindo provides an element of spiritualism to nationalism.

Aurobindo studies for the Indian Civil Service at King's College, Cambridge, England. After returning to India he takes up various civil service works under the Maharaja of the Princely state of Baroda and becomes increasingly involved in nationalist politics in the Indian National Congress and the budding revolutionary movement in Bengal with the Anushilan Samiti. He is arrested in the aftermath of a number of bombings linked to his organization in a public trial where he faces charges of treason for Alipore Conspiracy. Sri Aurobindo is convicted and imprisoned for writing articles against British colonial rule in India. He is released when no evidence can be provided during the trial. During his stay in the jail, he goes through mystical and spiritual experiences, after which he moves to Pondicherry, leaving politics for spiritual work. At Pondicherry, Sri Aurobindo develops a spiritual practice called Integral Yoga. The central theme of his vision is the evolution of human life into a divine life in divine body. He believes in a spiritual realisation that not only liberates but transforms human nature, enabling a divine life on earth. In 1926, with the help of his spiritual collaborator,

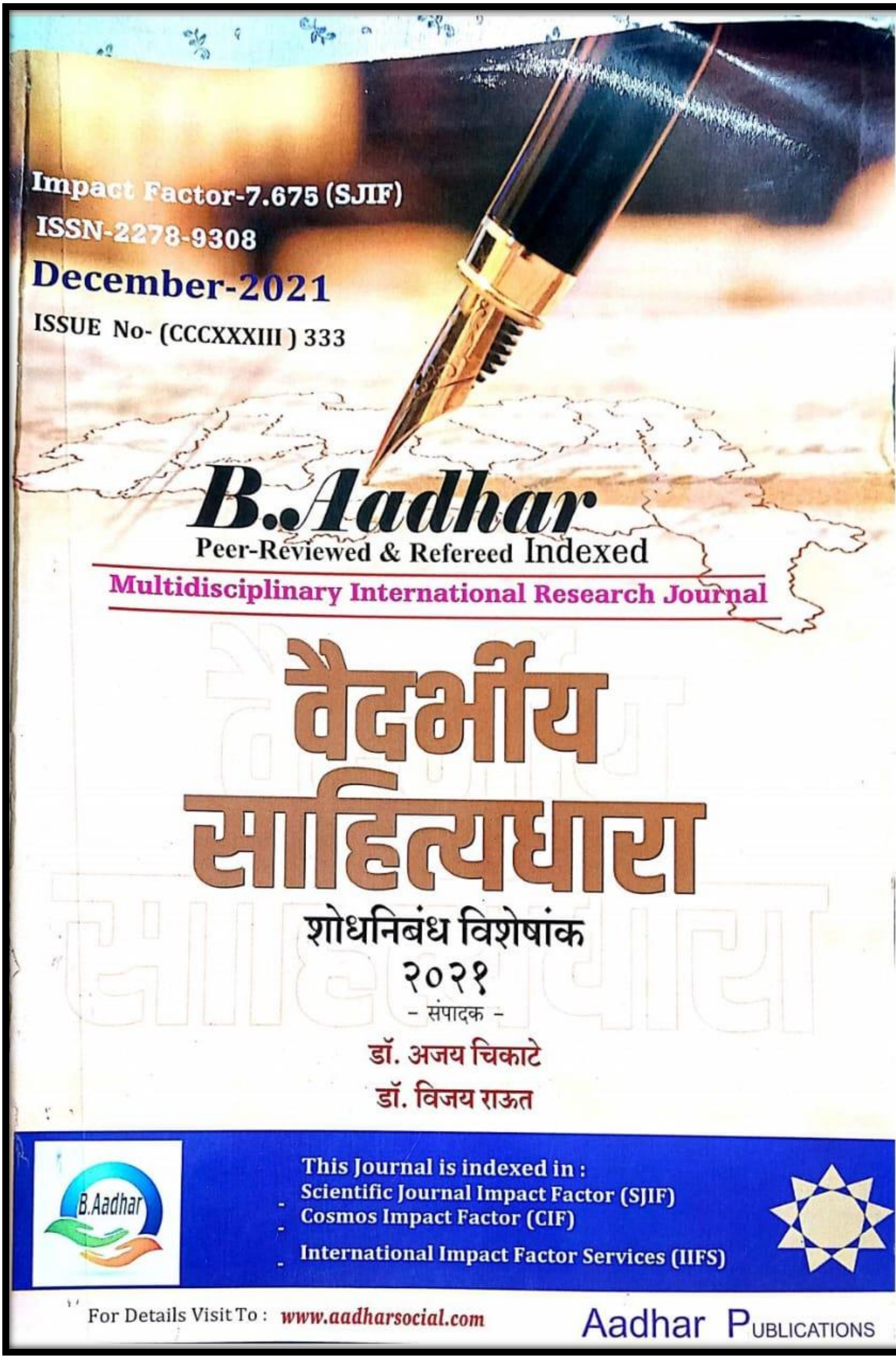
Impact Factor-7.675 (SJIF)
ISSN-2278-9308
December-2021
ISSUE No- (CCCXXXIII) 333

B.Aadhar
Peer-Reviewed & Refereed Indexed
Multidisciplinary International Research Journal

वैदर्भीय साहित्यधारा
शोधनिबंध विशेषांक
२०२१
- संपादक -
डॉ. अजय चिकाटे
डॉ. विजय राऊत

B.Aadhar
This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com
Aadhar Publications

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal

Impact Factor -(SJIF) -7.675,Issue NO, 333 (CCCXXXIII)

ISSN : 2278-9308 December, 2021

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	मुक्तिबोधांची दीर्घ कविता	डॉ.कोमल वि. ठाकरे	1
2	वैदर्भीय प्रजाप्रिय प्रथम राज्यकर्ती—नागनिका	डॉ.गणेश चव्हाण	8
3	राष्ट्रसंताच्या पोवाडयातील ग्रामोध्दाराची सुत्रे	डॉ. प्रवीण कारंजकर	11
4	रवींद्र शोभणे यांच्या दोन कादंबऱ्या	प्रा.डॉ.अनिल बोपचे	16
5	वैदर्भीय कथाकार: सदानंद देशमुख	डॉ.प्रवीण घारपुरे	20
6	ग्रामीण कादंबरी: स्वरूप आणि आशय	डॉ. सुधीर बब्रुवान मोरे	24
7	यशवंत मनोहर यांच्या जीवनायन आणि वामन निंबाळकर यांच्या महायुध्द या काव्यसंग्रहातील आशयाचे वेगळेपण	प्रा. डॉ. प्रशांत रामदासजी राऊत	28
8	कुसुमावती देशपांडे यांचे ललित निबंध लेखन	डॉ. मंगला डाहाट	33
9	वैदर्भीय स्त्रीचे नेतृत्वकरणारी 'धग' कादंबरीतील कौतिक	प्रा. सतीश एस.कर्णासे	38
10	झाडीपट्टीतील 'बहिणाबाई' : कवयित्री अंजनाबाई खुणे	डॉ.पद्माकर डिगांबर वानखडे	42
11	'आकांत' कारबाबाराव मडावी - एक परिवर्तनवादी आदिवासी साहित्यिक	श्री सूर्यभान डोंगरे	47
12	आधुनिक मराठी साहित्यातील स्त्री चळवळीचे स्वरुप	डॉ. स्मिता प्र. खोंडे	52
13	झाडीपट्टी नाटयशारदेच्या दरबारातील प्रथितयश कलावंतांची मांदियाळी	डॉ धनराज एल खानोरकर	57
14	राघववेळ : एक आकलन	डॉ. नरेंद्र इश्वर घरत	62
15	निखाऱ्यांच्या पाऊस पाडणारा वैदर्भीय कवी : जावेद पाशा	डॉ. कविता मुरारीलाल राजाभोज	67
16	वैदर्भीय कविता आणि कवी	प्रा. भोजराज व्ही. बोदेले	73
17	सटवाई : ग्रामीण व्यवस्थेचे धगधगते वास्तव उलगडणारा कथासंग्रह	डॉ. कैलास वानखडे	76
18	झाडीपट्टीतील दंडार लोकनाट्य — स्वरूप आणि चिकित्सा	डॉ. शरद जे. मेश्राम	83
19	गिरीश सपाटे यांची कविता : मर्मबंध ते काळोख गडद होत चाललाय...	डॉ.अशोक भक्ते	87

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor -(SJIF) -7.675,Issue NO, 333 (CCCXXXIII)
ISSN : 2278-9308 December 2021

वैदर्भीय कथाकार: सदानंद देशमुख

डॉ.प्रवीण घारपुरे
सहयोगीप्राध्यापक व मराठी विभाग प्रमुख जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
ता. नरखेड, जि. नागपूर,E-mail- pgharpure76@gmail.com

सारांश:

मराठीतील कथा साहित्याला प्राचीन काळापासून एक समृद्ध परंपरा लाभलेली आहे. मराठी साहित्यातील हा कथाप्रवाह आशयाच्या दृष्टीने काळानुरूप बदलतही केलेला दिसून येतो. या साहित्य प्रवाहाचे कालखंडानुरूप आशयाचे बदलते स्वरूप आपणास सहजपणे आकलन होते. त्यामुळेच मराठी कथेचे प्राचीन, अर्वाचीन आणि समकालीन कथा साहित्यिकांचा कालखंड दिसून येतो. तसेच कथेच्या रचना कौशल्यावर देखीलकालखंडानुरूप परिणाम झालेला आहे. १९९० नंतरच्या समकालीन साहित्याचा विचार केला तर असे दिसून येते की, यापूर्वीचे ज्येष्ठ लेखक ज्या प्रमाणे कथालेखन करीत आहेत, त्याचप्रमाणे काही नवोदित कथालेखकही कथालेखन करीत आहे. त्यामध्ये जयंत पवार, आसाराम लोमटे, किरण गुरव, जी के ऐनापुरे, मिलिंद बोकील, समर खडस, प्रज्ञा दया पवार, नीरजा, प्रतिमा जोशी, किरण येले, मोनिका गजेंद्रगडकर, सदानंद देशमुख, बालाजी सुतार, शिल्पा कांबळे, प्रणव सखदेव, ऋषिकेश गुप्ते, मनस्विनी लता रवींद्र यासारख्या अनेक कथालेखकांनी कथालेखन केले. या प्रस्तुत शोधनिबंधातून वैदर्भीय कथाकार सदानंद देशमुख यांच्या 'महालूट' या कथासंग्रहातील कथांच्या माध्यमातून त्यांनी वर्तमान ग्रामीण समाजाचे जे भेदक चित्रण केले आहे, त्याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

बीजशब्द:शेती, शेतमजूर, शेती समस्या, कौटुंबिकव्यथा.

प्रस्तावना:

मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रवाहांमध्ये प्रामुख्याने कविता, कथा, नाटक आणि कादंबरी या प्रमुख साहित्यप्रवाहांचा विचार करावा लागतो. यामध्ये विशेषता कथा या वाङ्.मयप्रकाराला फार प्राचीन परंपरा लाभलेली आहे. अगदी प्राचीन साहित्यातील महानुभाव पंथातील छोट्या गोष्टींपासून तर पौराणिक स्वरूपाच्या गोष्टी सांगणे हा जणू एक प्रकारचा छंद होता. या छंदातून जी कथा सांगितली जायची, त्यामध्ये एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीला उपदेश करण्याचे, मनोरंजन करण्याचे किंवा काही मार्मिक उपदेश करण्याचे कार्य पार पाडल्या जात होते. परंतु कालांतराने याच कथेचे विविध स्थित्यंतरे आपणास बघायला मिळतात. कथात्मक साहित्यात लेखक कल्पित वास्तवाची निर्मिती करीत असतो. या कल्पित वास्तवात स्थलकालबद्ध वातावरणात पात्रे, घटना घडवीत असतात. या कल्पित वास्तवाचा प्रत्यक्ष जीवनाशी संबंध असेलच असे नाही. लेखकाची जीवनदृष्टी त्याचा अनुभव व त्यातून कल्पित वास्तव निर्माण होते. याच घटनाप्रसंगातून कथेचे कथानक आकार घेत असते म्हणूनच सुधा जोशी म्हणतात, "अनुभवार्थ आशयसूत्र, कथानक, पात्र, वातावरण, निवेदन व भाषा अशी घटक एकत्र येऊन कथा साहित्याची निर्मिती होत असते. या कथेचे कालखंडानुरूप आशयविश्व बदललेले दिसते. त्यातूनच नवकथेचा किंवा समकालीन कथेचा एक वेगळा आविष्कार झालेला दिसतो. अशा या समकालीन कथाकारांमध्ये सदानंद देशमुख हे कथालेखक प्रथितयश वैदर्भीय कथाकार आहेत. वैदर्भीय मातीचा गुण असलेला आणि वर्तमान ग्रामीण जीवनाचा अगदी सूक्ष्म निरीक्षणातून वेध घेत तो अनुभव लेखणीतून सकसपणे उतरविणारा हा लेखक आहे. सदानंद देशमुख यांनी सर्वच साहित्यप्रकारात लेखन केले. कविता, कथा, कादंबरी, ललित लेखसंग्रह असे चौफेर लेखन करणाऱ्या सदानंद देशमुख यांच्या 'बारोमास' या कादंबरीला २००४ चा साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. तसेच 'अंधारवन', 'लचांड', 'उठावण', 'महालूट', 'रगडा', 'खुंदळघास' आणि 'गाभूळगाभा' हे ग्रामीण भावविश्व रेखाटणारे कथासंग्रह, 'गावकळा' हा कवितासंग्रह, 'तहान', 'बारोमास' या कादंबऱ्या आणि 'मेळवण' हा ललितलेखसंग्रह प्रसिद्ध आहे. सदानंद देशमुख यांची ग्रामीण कथा महाराष्ट्रातील शेती समस्या, शेतकऱ्यांचे जीवन, कष्टकरी, शेतमजूर आणि कौटुंबिक जीवनातील समस्या यांचा जाणीवपूर्वक शोध घेणारी आहे, तेव्हा सदानंद देशमुख यांच्या 'महालूट' या कथासंग्रहातून अविष्कृत होणाऱ्या वरील सर्व जीवन जाणिवांचा शोध प्रस्तुत शोधनिबंधातून घेण्याचा प्रयत्न आहे.

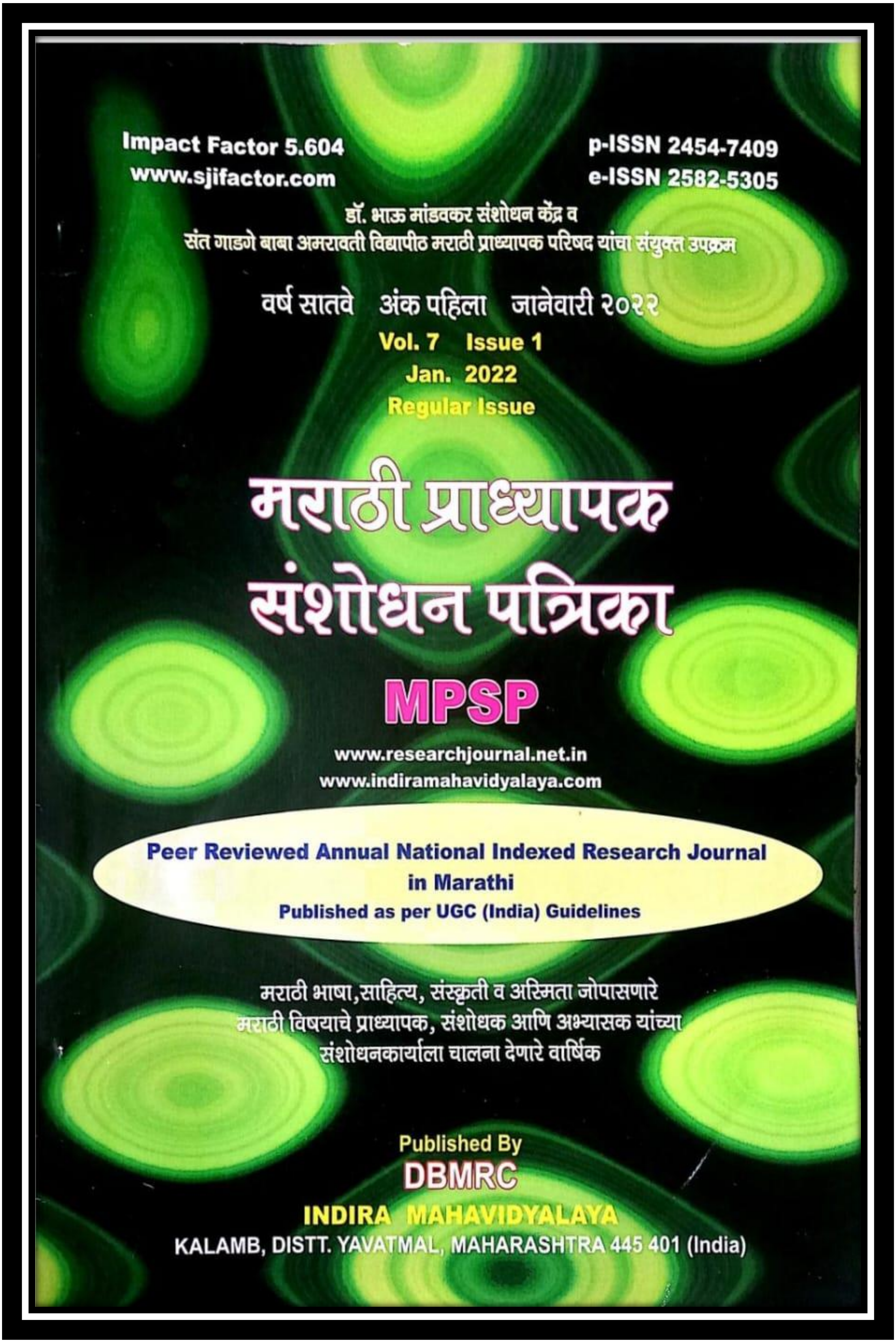
Impact Factor 5.604
www.sjifactor.com

p-ISSN 2454-7409
e-ISSN 2582-5305

डॉ. भाऊ मांडवकर संशोधन केंद्र व
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ मराठी प्राध्यापक परिषद यांचा संयुक्त उपक्रम

वर्ष सातवे अंक पहिला जानेवारी २०२२
Vol. 7 Issue 1
Jan. 2022
Regular Issue

मराठी प्राध्यापक संशोधन पत्रिका

MPSP

www.researchjournal.net.in
www.indiramahavidyalaya.com

Peer Reviewed Annual National Indexed Research Journal in Marathi
Published as per UGC (India) Guidelines

मराठी भाषा,साहित्य, संस्कृती व अस्मिता जोपासणारे
मराठी विषयाचे प्राध्यापक, संशोधक आणि अभ्यासक यांच्या
संशोधनकार्याला चालना देणारे वार्षिक

Published By
DBMRC
INDIRA MAHAVIDYALAYA
KALAMB, DISTT. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 401 (India)

अनुक्रमणिका

१	वसाहतिक काळातील ख्रिस्ती साहित्याचे योगदान	डॉ. अतुल नारायन चौरे	५–७
२	मुस्लीम धर्मातील भटके विमुक्त	सौ. विजयालक्ष्मी देवगोजी मार्गदर्शक: डॉ. मनीषा नेसरकर	८–१३
३	लिखित भाषेचा कट्टा	डॉ. अनंता मच्छिंद्र कस्तुरे	१४–१७
४	नीग्रो आणि दलित वाङ्मय: एक तौलनिक विचार	प्रा. डॉ. विजयकुमार खंदारे	१८–२२
५	हिंदू–मुस्लिम संघर्षाचे विदारक चित्रण : इंधन	प्रा.डॉ. नरसिंग कदम	२३–२५
६	चर्मकार स्त्री – काल आणि आज	प्रा. डॉ. विठ्ठल नामदेव रोटे	२६–२९
७	'हेळसांड' कादंबरीतील सहकाराचे चित्रण	प्रा. अरुण बळीराम पडघन	३०–३३
८	आदिवासी कवयित्री : एक आकलन	डॉ. मीनाक्षी बऱ्हाटे	३४–३८
९	समकालीन मराठी कथेचे स्वरूप	डॉ. प्रवीण घारपुरे	३९–४३
१०	तुकारामांच्या अभंगातील तत्त्वज्ञान	प्रा. डॉ. मिलिंद कांबळे	४४–४७
११	महिलांवर अत्याचार करणाऱ्यांचे धाडस की मानसिक विकृती !	प्रा. कोने दिलीप महादू	४८–५२
१२	नारानदेवाचे विधीनाट्य	जोत्स्ना सखाराम राव	५३–५९
१३	आंबेडकरी चळवळीचा खंदा पुरस्कर्ता वामनदादा कर्डक	प्रा. डॉ. संगीता मुंढे	६०–६४
१४	संगणक आणि मराठी भाषा	प्रा. डॉ. शिवाजी पाटील	६५–६८
१५	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचे जीवन शिक्षणविषयक विचार	प्रा. डॉ. संतोष विष्णू चतुर	६९–७२
१६	संत तुकाराम महाराज यांचे समतेच्या लढ्यातील योगदान	प्रा. बबन बळीराम अवघडे	७३–७५
१७	महाराष्ट्राची सांस्कृतिक मराठी रंगभूमी : एक आढावा	डॉ. विनोद उत्तमराव भालेराव	७६–८०

समकालीन मराठी कथेचे स्वरूप

डॉ. प्रवीण घारपुरे
सहयोगी प्राध्यापक व मराठी विभाग प्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
ता. नरखेड, जि. नागपूर
E-mail- pgharpure76@gmail.com संपर्कध्वनी 9764572771

सारांश :

मराठीतील साहित्य प्रवाहाला प्राचीन काळापासून ची एक समृद्ध परंपरा लाभलेली आहे. कालप्रवाहात मराठी साहित्यातील प्रवाहाचे आशयाच्या दृष्टीने बदलते स्वरूप आपणास बघायला मिळते. या साहित्यप्रवाहामध्ये 'प्राचीन', 'अर्वाचीन' किंवा 'आधुनिक' आणि 'समकालीन साहित्य' हे साहित्य प्रवाह दिसून येतात. विशेषता समकालीन साहित्याच्या दृष्टीने विचार करायचा म्हणजे समकालीन हा शब्द मुळात काळाच्या निर्देश करणारा असल्यामुळे त्या काळातील साहित्यकृतीतून आविष्कृत होणाऱ्या जीवन जाणिवेचा शोध लेखक घेत असतो. त्या त्या विशिष्ट काळातील सामाजिक राजकीय आर्थिक आणि अन्य प्रकारच्या समस्या, त्यातील ताण अंतर्विरोध त्या काळातील विचार यांचे प्रतिबिंब साहित्यात उमटताना दिसत आहे. त्यामुळेच मराठी साहित्यात 'प्राचीन','अर्वाचीन' आणि 'समकालीन' अशा परंपरा साहित्यात आपणास मानल्या गेलेल्या दिसतात. १९४५ नंतरच्या साहित्याला समकालीन साहित्य असे नाव देण्यात आलेले आहे. या समकालीन साहित्याचे १९४५ ते १९६० आणि १९६० ते १९८५ असे दोन कालखंड मानले गेले आहेत. याच कालप्रवाहाचा विचार करता समकालीन कथेचे स्वरूप जाणून घेण्याचा प्रयत्न या शोधनिबंधातून करण्यात येत आहे.

बीजशब्द : समकालीनमराठी कथेतील कालखंड, स्थित्यंतरे, स्वरूप

प्रस्तावना :

मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रवाहामध्ये प्रामुख्याने कविता, कथा, नाटक आणि कादंबरी या प्रमुख साहित्यप्रवाहाचा विचार करावा लागतो. यामध्ये विशेषतः कथा हा या वाङ्.मयप्रकाराला फार प्राचीन परंपरा लाभलेली आहे. अगदी प्राचीन साहित्यातील महानुभाव पंथातील छोट्या गोष्टींपासून तरपौराणिक स्वरूपाच्या गोष्टी सांगणे हा जणू एक प्रकारचा छंद होता. या छंदातूनच जी कथा सांगितली जायची, त्यामध्ये एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीला उपदेश करण्याचे, मनोरंजन करण्याचे किंवा काही मार्मिक उपदेश करण्याचे कार्य पार पाडल्या जात होते. परंतु कालांतराने याच कथेचे विविध स्थित्यंतरे आपणास बघायला मिळतात. कथात्मक साहित्यात लेखक कल्पित वास्तवाची निर्मिती करीत असतो. या कल्पित वास्तवात स्थलकालबध्द वातावरणात पात्रे, घटना घडवीत असतात. या कल्पित वास्तवाचा प्रत्यक्ष जीवनाशी संबंध असेलच असे मात्रनाही. लेखकाची जीवनदृष्टी, त्यांचा अनुभव यातून कल्पित वास्तव निर्माण होते. याच घटना-प्रसंगातून कथेचे कथानक आकार घेत असते. म्हणूनच सुधा जोशी म्हणतात,"अनुभवार्थ आशयसूत्र, कथानक, पात्र, वातावरण, निवेदन व भाषा अशी घटक एकत्र येऊन कथा साहित्याची निर्मिती होत असते. या कथेचा कालखंड जसा जसा पुढे गेला, तसे तसे कथेचे आशयविश्व

मराठवाडा साहित्य परिषद, औरंगाबाद

आणि

विनायकराव पाटील शि. प्र. मं. सं.

कला, वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, कन्नड, जि. औरंगाबाद

मराठी विभाग

यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित

दोन दिवशीय राष्ट्रीय चर्चासत्र

गेल्या दोन दशकांतील मराठी कथालेखन

(दि. १२ फेब्रुवारी २०२२)

(Special Issue No.105)

Chief Editor

Mr. Pramod P. Tandale

Executive Editor

Prof. Dr. Sunita Shinde

Principal,

Arts , Commerce and science College, Kannad

Co-Editor

Prof. Dr. Ramchandra Kalunkhe

HOD Marathi ,

Arts , Commerce and science College, Kannad

Sr. No.	Name of the Author	Title of Paper	Page No.
17.	डॉ. ज्ञानेश्वर खिल्लारी प्रा. बाळासाहेब गायके	समकालीन स्त्रीवादी कथालेखन	72
18.	प्रा. सुनिल रामराव काकडे	जागतिकीकरण आणि स्त्रियांचे कथालेखन	76
19.	स्वाती संतोषराव भोजने	नव्वदोत्तर स्त्रीलिखित कथालेखन : काही निरीक्षणे	79
20.	दिपक रायभान कारके	समकालीन दलित कथेतील सामाजिक वास्तव	83
21.	डॉ. गणेश मोहिते	मराठी ग्रामीण कथेतील स्थित्यंतरे	88
22.	डॉ. सखाराम डाखोरे	समकालीन आदिवासी कथा	98
23.	डॉ. सरला गोरे	भटक्या विमुक्तांचे कथात्मलेखन	103
24.	विनोद पांडुरंग सिनकर	बबन शिंदे यांची बालकथा	106
25.	स्वामी दत्तात्रय बोबडे	समकालीन काही ग्रामीण कथालेखक	110
26.	डॉ. लिंगप्पा गुळाळे	गेल्या दोन दशकातील लक्ष्यणीय कथालेखक	114
27.	प्रा. डॉ. जनार्दन काटकर	समकालीन कथाकार : सदानंद देशमुख	120
28.	डॉ. प्रवीण घारपुरे	कथाकार सदानंद देशमुख	125
29.	डॉ. बी. जी. श्रीरामे	आसाराम लोमटे : विलक्षण कथालेखक	129
30.	डॉ. रामचंद्र झाडे	आसाराम लोमटे : समकालीन ग्रामवास्तव टिपणारा कथाकार	131
31.	प्रा. डॉ. युवराज धबडगे	समकालीन मराठी दलित कथा	134
32.	प्रा. कैलास कळकटे	बदलते समाजवास्तव आणि कथालेखिकांच्या लेखनातील स्त्रीप्रतिमा	139
33.	डॉ. ज्ञानेश्वर सखाराम गवळीकर	'भूप' : कथासंग्रहाचा वाङ्मयीन अभ्यास	142
34.	डॉ. समिता जाधव	समकालीनत्व आणि पिवळा पिवळा पाचोळा	145

कथाकार सदानंद देशमुख

डॉ. प्रवीण घारपुरे
सहयोगी प्राध्यापक व मराठी विभाग प्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
ता. नरखेड, जि. नागपूर

सारांश :

मराठीतील कथा साहित्याला प्राचीन काळापासून एक समृद्ध परंपरा लाभलेली आहे. मराठी साहित्यातील हा कथाप्रवाह आशयाच्या दृष्टीने काळानुरूप बदलतही गेलेला दिसून येतो. या साहित्य प्रवाहाचे कालखंडानुरूप आशयाचे बदलते स्वरूप आपणास सहजपणे आकलन होते. त्यामुळेच मराठी कथेचा प्राचीन, अर्वाचीन आणि समकालीन कथा साहित्यिकांचा कालखंड दिसून येतो. तसेच कथेच्या रचना कौशल्यावरदेखील कालखंडानुरूप परिणाम झालेला आहे. १९९० नंतरच्या समकालीन साहित्याचा विचार केला तर असे दिसून येते की, यापूर्वीचे ज्येष्ठ लेखक ज्या प्रमाणे कथालेखन करीत आहेत, त्याचप्रमाणे काही नवोदित कथालेखकही कथालेखन करीत आहे. त्यामध्ये जयंत पवार, आसाराम लोमटे, किरण गुरव, जी. के. ऐनापुरे, मिलिंद बोकील, समर खडस, प्रज्ञा दया पवार, नीरजा, प्रतिमा जोशी, किरण येले, मोनिका गजेंद्रगडकर, सदानंद देशमुख, बालाजी सुतार, शिल्पा कांबळे, प्रणव सखदेव, ऋषिकेश गुप्ते, मनस्विनी लता रवींद्र यासारख्या अनेक कथालेखकांनी कथालेखन केले. या प्रस्तुत शोधनिबंधातून समकालीन कथाकार सदानंद देशमुख यांच्या 'लचांड' या कथासंग्रहातील कथांच्या माध्यमातून त्यांनी वर्तमान ग्रामीण समाजाचे जे भेदक चित्रण केले आहे, त्याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

बीजशब्द: कृषिकेंद्रित जीवन, शेती, शेतमजूर, शेती समस्या, शिक्षण क्षेत्रातील भ्रष्टाचार.

प्रस्तावना :

मराठी साहित्यातील विविध साहित्यप्रवाहांमध्ये प्रामुख्याने कविता, कथा, नाटक आणि कादंबरी या प्रमुख साहित्यप्रवाहांचा विचार करावा लागतो. यामध्ये विशेषता कथा या वाङ्मयप्रकाराला फार प्राचीन परंपरा लाभलेली आहे. अगदी प्राचीन साहित्यातील महानुभाव पंथातील छोट्या गोष्टींपासून तर पौराणिक स्वरूपाच्या गोष्टी सांगणे हा जणू एक प्रकारचा छंद होता. या छंदातून जी कथा सांगितली जायची, त्यामध्ये एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीला उपदेश करण्याचे, मनोरंजन करण्याचे किंवा काही मार्मिक उपदेश करण्याचे कार्य पार पाडल्या जात होते. परंतु कालांतराने याच कथेचे विविध स्थित्यंतरे आपणास बघायला मिळतात. कथात्मक साहित्यात लेखक कल्पित वास्तवाची निर्मिती करीत असतो. या कल्पित वास्तवात स्थलकालबद्ध वातावरणात पात्रे, घटना घडवीत असतात. या कल्पित वास्तवाचा प्रत्यक्ष जीवनाशी संबंध असेलच असे नाही. लेखकाची जीवनदृष्टी त्याचा अनुभव व त्यातून कल्पित वास्तव निर्माण होते. याच घटनाप्रसंगातून कथेचे कथानक आकार घेत असते म्हणूनच सुधा जोशी म्हणतात, "अनुभवार्थ आशयसूत्र, कथानक, पात्र, वातावरण, निवेदन व भाषा अशी घटक एकत्र येऊन कथा साहित्याची निर्मिती होत असते. या कथेचे कालखंडानुरूप आशयविश्व बदललेले दिसते. त्यातूनच नवकथेचा किंवा समकालीन कथेचा एक वेगळा आविष्कार झालेला दिसतो. अशा या समकालीन कथाकारांमध्ये सदानंद देशमुख हे कथालेखक प्रथितयश वैदर्भीय कथाकार आहेत. वैदर्भीय मातीचा गुण असलेला आणि वर्तमान ग्रामीण जीवनाचा अगदी सूक्ष्म निरीक्षणातून वेध घेत तो अनुभव लेखणीतून सकसपणे उतरविणारा हा लेखक आहे. सदानंद देशमुख यांनी सर्वच साहित्यप्रकारात लेखन केले. कविता, कथा, कादंबरी, ललित लेखसंग्रह असे चौफेर लेखन करणाऱ्या सदानंद देशमुख यांच्या 'बारोमास' या कादंबरीला २००४ चा साहित्य अकादमी पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. तसेच 'अंधारबन', 'लचांड', 'उठावण', 'महालूट', 'रगडा', 'खुंदळघास' आणि 'गाभूळगाभा' हे ग्रामीण भावविश्व रेखाटणारे कथासंग्रह, 'गावकळा' हा कवितासंग्रह, 'तहान', 'बारोमास' या कादंबऱ्या आणि 'मेळवण' हा ललितलेखसंग्रह प्रसिद्ध आहे. सदानंद देशमुख यांची ग्रामीण कथा महाराष्ट्रातील शेती समस्या, शेतकऱ्यांचे जीवन, कष्टकरी, शेतमजूर आणि शिक्षण व्यवस्थेतील भ्रष्टाचार यांचा जाणीवपूर्वक शोध घेणारी आहे, तेव्हा सदानंद देशमुख यांच्या 'लचांड' या कथासंग्रहातून अविष्कृत होणाऱ्या वरील सर्व जीवन जाणिवांचा शोध प्रस्तुत शोधनिबंधातून घेण्याचा प्रयत्न आहे.

राष्ट्रीय संगोष्ठी

NATIONAL CONFERENCE

भारतीय भाषाओं में लोक साहित्य आज और कल

FOLK LITERATURE IN INDIAN LANGUAGES TODAY AND TOMORROW

Abstracts

(Hindi, English, Gujarati, Marathi, Urdu)

27-29 January 2022

REGIONAL INSTITUTE OF EDUCATION
(NAAC Accredited A+ Grade Institute)
(NATIONAL COUNCIL OF EDUCATIONAL RESEARCH AND TRAINING, New Delhi)
Shyamla Hills, Bhopal - 462 002 (M.P.) India
https://www.riebhopal.nic.in

S.No.	Title	Author / Co-Author	Page No.
186	'आदिवासी लोकसाहित्यातील पारंपारिक सोंगीनृत्यनाट्या : वोहाडा'	प्रा. डॉ. रुपेश नरहरी कन्हाडे	116
187	लोकगीतांतून व्यक्त होणारी मिथके	प्रा. डॉ. सुनिल गणपत घनकुटे	117
188	लोकसाहित्यातील लोकगीते	डॉ. प्रवीण घारपुरे	117
189	भुलाबाईच्या लोक गीतातील स्त्री जीवन	डॉ. संदीप ठाकरे, डॉ. नितीनकुमार जानबाजी रामटेके	118
190	झाडीपट्टी दंडारः लोकनृत्य की लोकनाटय	श्री योगेश निमगडे	118
191	लोकसाहित्य आणि राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणातील (२०२०) काही मुलभूत तत्त्वांची परस्परपूरकता	भाग्यश्री राजेंद्र रेडेकर	119
192	राष्ट्रबांधणीत लोकसाहित्यातील लोकतत्त्वांची भूमिकाः एक आकलन'	डॉ .युवराज मानकर	119
193	मराठी दलित लोकवाङ्मयाच्या ओवीगीतातील 'अक्षर' आंबेडकर	ॲड. राजेन्द्र लातूरकर	120
194	लोकसाहित्य संशोधन : स्वरूप आणि अडचणी.	डॉ. प्रमोद भीमराव गारोडे	121
195	लोकसाहित्यातील वस्तुनिष्ठता	डॉ. मिलिंद नामदेवराव भिलपवार	122
196	बेळगाव जिल्ह्यातील लोकविधीतून व्यक्त होणारा निसर्गाप्रतीचा पूज्यभाव	डॉ. वृषाली कदम	122
197	विदर्भातील झाडीबोली लोकगीतातील सौंदर्यबोध	डॉ. नितीनकुमार जानबाजी रामटेके	123
198	प्रकृतिविज्ञान आणि लोकसाहित्य : एक अनुबंध	डॉ. संगीता खुरद	124
199	اردو میں گیت گوائی کی روایت	ارشدعلی	126
200	ہندوستانی لوک ادب اور تعلیم میں اس کی اہمیت	ترانہ یزدانی	127
201	لالن فقیر اور لوک گیت باؤل	خالد محمد زبیر	128
202	لوک گیتوں کے فروغ وتحفظ میں آل انڈیا ریڈیو کا کردار	نوشادعلی انصاری	129
203	ریاضی میں ورلی آرٹ سرگرمی پرمبنی آموزش کا منصوبہ	احمد حسین	130
204	قومی یکجہتی میں متھلا پینٹنگز کا کردار اور امکانات	سید محمد کہف الوریٰ	131
205	لوک گیت اور خواتین	ڈاکٹر شبنم افروز	133
206	لوک ادب اور اساطیر کا آغاز وارتقاء	Ms. Shabana Moazzam Mr. Shah Alam Khan	134
207	کیرالہ میں لوک فن	Dr. Sakkeer V	135
208	لوک (مقامی) ادب کے ذریعہ اقدار کی نشونما	ڈاکٹر ترنم خان	136
209	لوریوں میں نسائی کردار کا بدلتا منظر نامہ	Shazia Tamkeen	137

लोकगीतांतून व्यक्त होणारी मिथके

प्रा. डॉ. सुनिल गणपत घनकुटे (सहाय्यक प्राध्यापक, मराठी विभाग)
अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते महाविद्यालय, अकोले. ता. अकोले. जि. अहमदनगर

RIE/BPL/NCFLM

'लोकगीतांतून व्यक्त होणारी मिथके' या शोधनिबंधातून लोकगीत हे लोकसाहित्याचेच एक अंग आहे. लोकगीत हे मा पिढीकडून पुढील पिढीकडे मौखिक परंपरेने संक्रमित होत जातात. लोकगीतांतून स्त्रीमनाची, त्या त्या समाजाची संस्कृती अभि होत जाते.

'मिथ' या इंग्रजी शब्दाचा अर्थ 'पवित्रकथा' असा आहे. 'मुखावाटे जे काही उच्चारले गेलेले असेल ते' अशा अर्थाच्या 'मुथवोस' ग्रीक शब्दापासून इंग्रजी 'मिथ' हा शब्द बनला आहे. 'मुथवोस' म्हणजे कथा असाही अर्थ प्रतिबिंबीत होऊन कथाही 'मिथ्यकथा' ठरत गेली. या कल्पनारम्य कथा देवांच्या, देवतांच्या, वीरनायकांच्या, अतिमानवी शक्तीने भारलेल्या असतात. या प्राचीन कथा मिथ –मिथक –पुरानकथा असे म्हणता येईल. याच कथांना प्रत्येक मानव समूहाच्या धार्मिक कार्याचे प्रतिबिंब म्हणून ओळ जातात. म्हणूनच या सारख्या कथांचा संबंध सामाजिक जीवनाशी जोडलेला आहे. हे विशेषत्वाने म्हणावे लागेल.

लोकगीतातून व्यक्त होणारी मिथके ही, लोकसंस्कृतीचे द्योतक असून, ती पिढ्यानपिढ्या जपण्याचे काम मिथकाच्या रूपाने आहे. ही मिथके देव, प्राणी, पशू, पक्षी यांच्या रूपाने लोकगीतांतून येऊन, मिथकांच्या रूपाने मानवी जीवनाचा, भावभावना उहापोह घेतला जात असतो.

लोकसाहित्यातील लोकगीते

डॉ. प्रवीण घारपुरे (सहयोगी प्राध्यापक)
मराठी विभागप्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम, ता. नरखेड, जि. नागपूर (महाराष्ट्र) ४४१३०

RIE/BPL/NCFLM

सामुदायिक भावनेच्या उत्कट आविष्कारातून निर्माण झालेल्या लोकगीतांची परंपरा भारतात अतिप्राचीन काळापासून प्रचलि आहे. अशा लोकगीतांची परंपरा ही मौखिक असून त्यातील जिवंतपणा मानवी जीवनाच्या विविध अंगावर मोजके पण मा असे भाष्य करण्याची कुशलता आणि वाड्.मयानंद देणारी रसिकता व समाज दर्शन घडविणारी ही लोकगीते लोकसाहित्याचा आत्माच म्हणावा लागेल अशी आहे. सामान्य लोकांच्याकडून मनाच्या उत्कट अवस्थेतून आणि स्मृतीतून अशा लोकगीतांचा जन्म झाला. या लोकगीतांच्या निर्मितीच्या संदर्भात ना. रा. शेंडे म्हणतात, "लोकगीते तर लोकसाहित्या आत्मा आहे. ती आत्मपिंडातून रुजवणारे विविध भावनिर्झर आणि त्यांची लकाकी मनुष्य मात्रांच्या जीवन प्रणालीचे व प्रकृ आणि प्रवृत्तींचे प्रभावी द्योतक ठरतात. शून्यातून ध्वनी निर्माण झाला, त्यातून अक्षरे निनादली, अक्षरांनी शब्द बनला आणि शब्दांनी आकार घेऊन एक वेगळे रूप प्रकट केले. त्यातच 'मनुष्य', 'मानव' व्यक्त झाला आणि त्याने आपल्या सहजस्फूर्त भावनांद्वारे शून्याचा आविष्कार घडवला. त्या आविष्कारात लोकगीतांचा जन्म झाला. तो संगीतबद्ध झाला. त्याने वातावरण चैतन्यमय केले." अशी स्वाभाविकपणे लोकगीतांची निर्मिती झालेली दिसून येते. प्रस्तुत शोधनिबंधातून लोकगीतांची निर्मिती झाल्यानंतर ती कोणत्या स्वरूपाची होती, समाजामध्ये राहणाऱ्या माणसांवर लोकगीतांचा कसा प्रभाव होता आणि त्यातून समाजमनाची जडणघडण कशी झाली याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न करणार आहे.

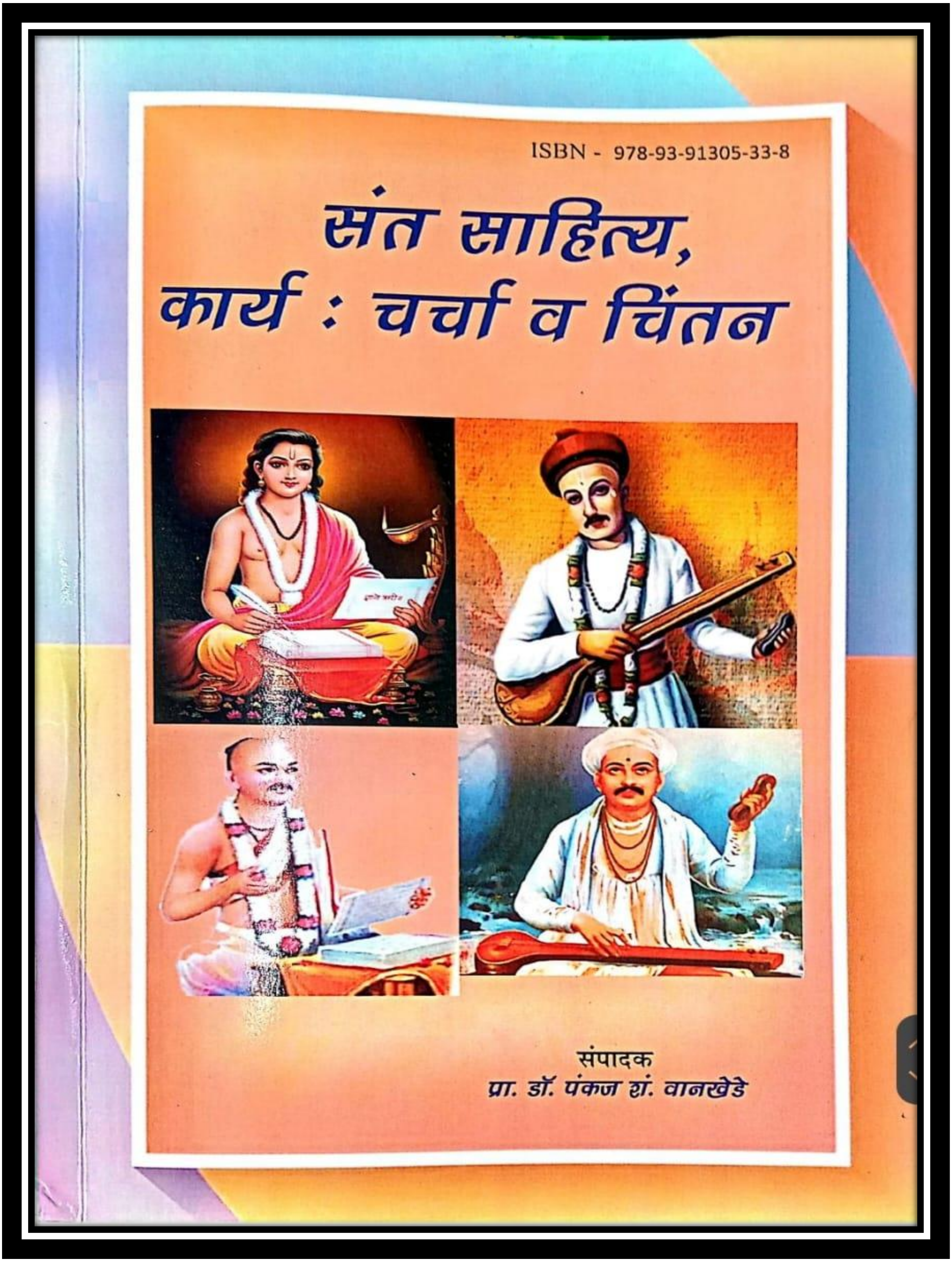
ISBN - 978-93-91305-33-8
संत साहित्य,
कार्य : चर्चा व चिंतन
संपादक
प्रा. डॉ. पंकज शं. वानखेडे

ISBN-978-93-91305-33-8

अनुक्रमणिका

अ. क्र.	लेख	लेखक	पृ.क्र.
1	संत मीराँबाई	डॉ.प्रमोद परदेशी	1
2	श्रीचक्रधर स्वामींचा स्त्रीवादी विचार	प्रा. डॉ. किरण प्रभाकर वाघमारे	7
3	संत मुक्ताबाईची अभंगवाणी	डॉ. प्रवीण घारपुरे	12
4	संत नामदेवांच्या अभंगातील सामाजिक विचार	प्रा. डॉ. डिगोळे बालाजी विठ्ठलराव	22
5	संत नामदेव यांच्या अभंगातील कृष्णभक्ती	डॉ. अण्णा प्र. वैद्य	29
6	भक्ती तत्वज्ञानाचा वारकरी - संत सावता माळी	प्रा. महेंद्र खुशालगीर गिरी	39
7	संत चोखामेळाच्या अभंगातील भक्तिभाव	डॉ.श्याम मु.जाधव	45
8	विठ्ठलाचा चोख उपासक संत चोखामेळा	प्रा.डॉ.एकनाथ वैजनाथ भिंगोले	49
9	संत साहित्यातील संत चोखामेळा यांचे ''समतावादी विचार"	प्रा.डॉ. मंदाकिनी मेश्राम	56
10	संत चोखामेळा यांच्या अभंगांतील आर्थिक विचाराचे स्वरूप	प्रा.डॉ.गणेश शिवाजी मारेवाड	60
11	समर्थ रामदासांचे कार्य व कर्तृत्व : एक संक्षिप्त आढावा(सामाजिक, राजकीय, धार्मिक, वांङ्रूमयीन असा सर्वांगीण दृष्ट्य विचार)	प्रा. डॉ. चंद्रशेखर सुधाकर देवघरे	66

ISBN-978-93-91305-33-8

संत मुक्ताबाईची अभंगवाणी

डॉ. प्रवीण घारपुरे
मराठी विभाग प्रमुख जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
ता. नरखेड, जि. नागपूर—४४१३०२
ई—मेल : pgharpure76@gmail.com

प्रस्तावना:

तेराव्या शतकात वारकरी संप्रदायात आपल्या नावलौकिकाने सुप्रसिद्ध असलेली मुक्ताबाई ही विठ्ठलपंत व रूक्मिणी यांच्या उदरी जन्मास आलेले एक कन्यारत्न होय. निवृत्तीनाथ, ज्ञानदेव, सोपानदेव यांची ती धाकटी बहीण होय. तिचा आध्यात्मिक अधिकार कौटुंबिक अधिकार, सांप्रदायिक पातळीवरचा अधिकार लक्षात घेता असे म्हणावेसे वाटते की, निवृत्तीनाथ, ज्ञानदेव आणि सोपानदेव हे मुक्ताबाईचे भावंडे होते. याचे कारण एका छोटयाशा सणकांडीने कुटुंबातील कर्त्या स्त्रीप्रमाणे घराची जबाबदारी स्वीकारली. आईच्या मायेने आपल्या भावंडांना आधार दिला. मुक्ताबाईचा स्वभाव अगदी फटकळ आणि सडेतोडपणे उत्तर देणारा तरी त्यातही मार्मिकता होती. म्हणून ज्ञानियाचा राजा असलेल्या ज्ञानदेवाला सुद्धा ती उपदेश करणारी ठरली. अशा या मुक्ताबाईचा जन्म शके १२०१ मध्ये औरंगाबाद जिल्हयातील आपेगाव येथे झाला.

निवृत्तीनाथासारख्या परमयोगी असलेल्या भावाचे गुरूत्व लाभले. त्यामुळे मुक्ताबाईची गुरूपरंपरा—आदिनाथ—मत्स्येन्द्रनाथ—गोरक्षनाथ—गहिणीनाथ—निवृत्तीनाथ —मुक्ताबाई अशी आहे.

आई—वडीलांनी देहांत प्रायश्चित घेतल्यानंतर तिचा सांभाळ निवृत्तीनाथादी भावंडांनी केला. आपल्या जीवनात संन्याशाची मुले म्हणून आलेल्या कटू अनुभवातून मुक्ताई मोठी होऊ लागली. जशी ती देहाने मोठी झाली तशीच विचारानेही. एकदा नित्याप्रमाणं ज्ञानदेव—निवृत्तीनाथ भिक्षा मागण्यासाठी गावात रणरणत्या उन्हात फिरतांना त्यांची सावली पूजेचे तबक घेऊन जाणाऱ्या पूजाऱ्यावर पडली. शुद्राहून शुद्र असलेल्या बहिस्कृतांची सावली पडली म्हणून तो कर्मठ ब्राह्मण खवळला आणि अभद्र असे बोलू लागला. तेव्हा

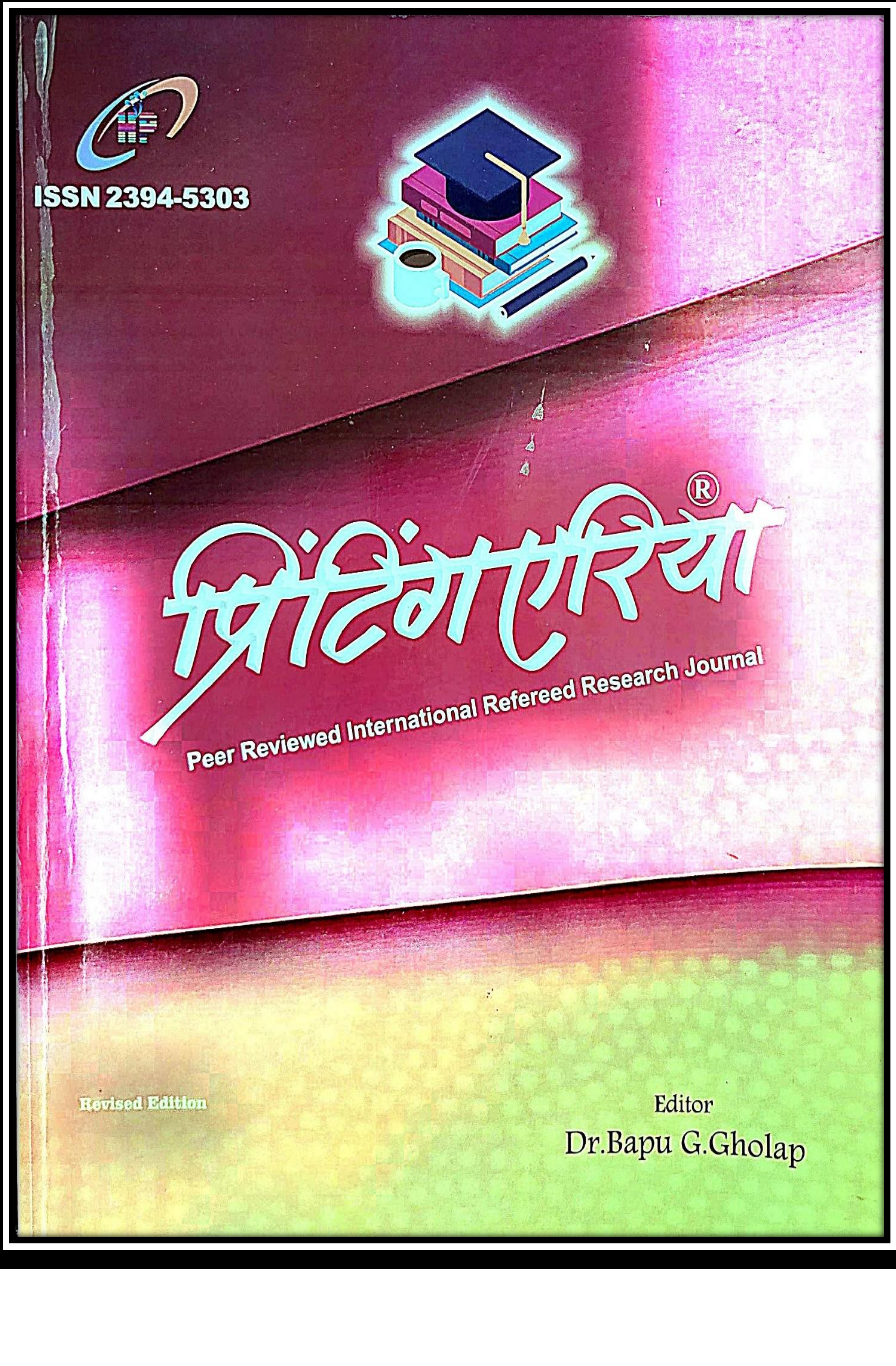
ISSN 2394-5303
प्रिंटिंग एरिया®
Peer Reviewed International Refereed Research Journal
Revised Edition
Editor
Dr.Bapu G.Gholap

INDEX

01) Protagonist's Pursuit Of Individuality In Aravind Adiga's The White Tiger
Dr. Harneet Kaur Bhatia, Rajnandgaon, (Chhattisgarh) ||10

02) PERSONALITY TRAITSAND STRESS AMONG POLICE PERSONNEL
Dr. Kamaljeet Bhatia, Indore ||14

03) Violation of Human Right in India during Corona Pandemic
Pranali N. Ingole, Devgram ||20

04) Dr. Sarvapalli Radhakrishnan: Educational Philosophy
Dr. Y. P. Gaur, Aligarh ||24

05) CRITICAL ANALYSIS OF NATIONAL SCHEDULED TRIBES FINANCIAL DEVELOPMENT ...
Shri. Amol Bhikaji Ghukse & Prof. Pramod P Deo, Aurangabad ||29

06) TO STUDY THE THERMOELECTRIC POWER OF SILVER AND OXYGEN ION ...
Dr. GIRI M.A., Dist. Nanded,(MS) ||36

07) Perception of teachers towards quality management practices in higher ...
Ms. Priya Johry & Dr. Akanksha Singh, Allahabad ||39

08) Management of E-Waste Strategy in the Indian Scenario: An Introduction
Mohammad Imran, Sri Ganganagar (Raj.) ||45

09) Gender : In Equality in Three Gender and Criticism
Gautam Baliram Pradhan, Aurangabad ||51

10) Integral Education: The Gateway of Life Divine
Dr. Rakhi & Dr. Nidhi Gulati, Lucknow ||55

11) Effectiveness of emotional intelligence training programme on stress ...
Rojalin Sahoo & Dr. Meenakshi Chaturvedi, Bhopal, India ||58

12) Role of Pranayama During COVID 19 Pandemic
Sapkal R. R., Dist. Jalna ||65

13) AIR AND NOISE POLLUTION CONTROL MECHANISM IN INDIA : AN OVERVIEW
Dr. Raj Kumar Upadhyay & Dr. (Mrs.) Sangita Upadhyay, Meerut (U.P.) ||67

www.vidyawarta.com/03 | http://www.printingarea.blogspot.com

City. Procedia- Social and Behavioural Sciences, 31, 25-27.

4. **Naik, K.D. (2012).** An analytical study of Job Stress of the Police Personnel at Waghodiya Police Station in Vadodara City. Paper presented at Ninth AIMS International Conference on Management (1-4 January 2012) FLAME, Pune, India.

5. **Anand, J. (2011).** Work-related stress leads to suicide among police. Hindustan Times, New Delhi.

6. **Kokkinos, C.M. (2007).** Job stressors, personality and burnout in primary school teachers. British Journal of Educational Psychology, 77 (1), 229 – 243

7. **Martin, B. (2006).**Stress and Personality. Retrieved July 02, 2010, from http:// psychcentral. com/lib/2006/stress-and-personality/Maslach Burnout Inventory. Work and Stress, 11(1), 94-100.

8. **Furnham, A. & Crump, J. (2005).** Personality Traits, Types, and Disorders: An Examination of the Relationship between Three Self-Report Measures. European Journal of Personality, 19, 167-184.

□□□

03

Violation of Human Right in India during Corona Pandemic

Pranali N. Ingole
Department of Sociology,
Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram

****

Abstract

Since the outbreak of Covid-19 the whole world has shattered. Each and every sphere of human life is affected and facing new challenges. In the Covid-19 pandemic, human rights of every person around the globe have proved to be a challenging task. India is not exception for this. There are number of example of the violation of human rights of the people during pandemic.In India also the COVID-19 crisis became a brutal reminder of the importance of ensuring lasting progress with respect to social rights enjoyment.In this connection the purpose of this paper is to shed light on the most prominent human rights violations during the COVID-19 pandemic in India.The pandemic showed in practical terms the indivisibility of human rights. It was highlighting deep economic and social inequalities and inadequate health and social protection systems that require urgent attention. It was found that for the marginalised groups the pandemic exacerbates exiting inequalities and vulnerability. In this situation they need support, without their future will be in peril. They must be placed at the centre of future recovery plan and their voices, experiences and need be put at the forefront of policymaking and preparedness plans.

Introduction

Human rights are the basic **fundamental rights** that we, as humans, are entitled to. Human rights mark everyone as free and equal,

(SJIF) Impact Factor-7.675 ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed & Refereed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

December-2021

ISSUE No- (CCCXXXII) 332

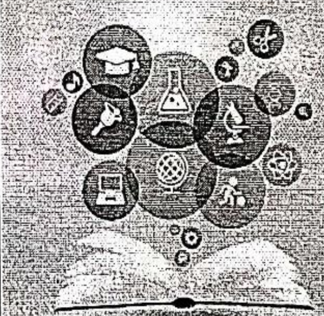

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:
Dr.Dinesh W.Nichit
Principal
Sant Gadge Maharaj
Art's Comm,Sci Collage,
Walgaon.Dist. Amravati.

Executive Editor :
Dr.Sanjay J. Kothari
Head, Deptt. of Economics,
G.S.Tompe ArtsComm,Sci Collage
Chandur Bazar Dist. Amravati

The Journal is indexed in:

Scientific Journal Impact Factor (SJIF)

Cosmos Impact Factor (CIF)

International Impact Factor Services (IIFS)

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor -(SJIF) -7.675,Issue NO, 332 (CCCXXXII)
ISSN : 2278-9308
December, 2021

38	Evolutionofthe concept of 'JUSTICE'in the Political Philosophy **Prof.Khokale Dadaram Laxman / Prof. Patkar Kalpesh Dilip**	181
39	A study on social work Intervention and Right to Education with special reference to some selected communities in Nashik City. **Dr. Pratibha B. Pagar / Dr. Manisha P. Shukla**	190
40	Municipal Solid Waste Disposal: An issue in Pune city **Dr. Vidya Avachat**	197
41	Promotion: Effective Tool For Accountable Administration **Dr. More Navanath Bhagawan**	203
42	समाज माध्यम आणि स्त्रियावरील मानसिक व भावनिक अत्याचार **प्रा.अर्चना रामचंद्र चव्हाण**	210
43	किशोरवयीन मुलींच्या आहाराचा त्यांच्या आरोग्यावर होणारा परिणाम **प्रा. डॉ. पुनम चौधरी (देशमुख)**	213
44	Role of Library and Information Centre in Disaster Management **Mr. Kishorsingh R. Chungade**	216
45	चम्पारण सत्याग्रहात म.गांधींचे योगदान- एक ऐतिहासिक अध्ययन **Dr.Dipak M.Chavan**	220
46	स्त्रीयांच्या संदर्भातील चळवळी एक चिकित्सक अध्ययन डॉ. आर. पी. करोडकर,	223
47	वर्तमान पिढीची घुसमट : 'फेसाटी' **प्रा. डॉ. जनार्दन काटकर**	226
48	Priorities for COVID-19 Pandemic: Need of Action for Mental Health **Ms. Manisha M. Rakhade**	230
49	Intellectual Property Rights- A Boon To Indian Companies **Dr. Vaishali P. Fating**	238
50	The role of e-learning, the advantages and disadvantages of its adoption in Higher Education **Dr. Patil Bhagwan Shankar**	242
51	महामारी (कोविड -१९) च्या दरम्यान ऑनलाईन अध्ययन - अध्यापन शिक्षणा मध्ये पालकांची संधिग्ता **Dr. Prashant R.Kamble**	250
53	Impact of Online Teaching during the Pandemic of Covid-19 **Pranali N. Ingole**	257
53	A Study of Contemporary Relevance of Pandit Deendayal Upadhyaya's "Economic Thought" in India **Mohar Singh**	260

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor -(SJIF) –7.675,Issue NO, 332 (CCCXXXII)
ISSN : 2278-9308
December, 2021

Impact of Online Teaching during the Pandemic of Covid-19

Pranali N. Ingole
Department of Sociology JeevanVikasMahavidyalaya, Devgram

Abstract

Since the outbreak of Covid-19 the whole world has shattered. Each and every sphere of human life is affected and facing new challenges. Education sector is not exception for this. After schools closed, hundreds of million students experienced a dramatic shift of teaching learning process from physical classroom to digital platforms. The response of the schools having good infrastructure and facility to conduct online classes has been doing well. Most of these schools are private school having high fees and the receiver of these types of schools has facilities and aids which necessary for online learning. These students come from privileged background. The schools that have poor infrastructure and facilities are unable to conduct online classes. The receivers of these schools come from under privileged background. In this connection the objective of this paper is to understand the impact of online teaching on students' learning and access to education in India during the pandemic. It is found that there is inequality in technology access and utilization and divide between privileged and underprivileged has increased during the pandemic.

Introduction

The Covid-19 pandemic has thrown everyone life into disarray and caused irreparable damage to every sector all across the globe.Since the outbreak of Covid-19 the whole world has shattered. Each and every sphere of human life is affected and facing new challenges. Education sector is not exception for this. The education sector has been experiencing a devastating situation since the beginning of the pandemic. After schools closed to ensure the heath safety of students, hundreds of million students experienced a dramatic shift of teaching learning process from physical classroom to digital platforms either through online teaching methods, government portals, Direct to Home channel and others. The response of the schools having good infrastructure and facility to conduct online classes has been doing well. Most of these schools are private school having high fees and the receiver of these types of schools has facilities and aids which necessary for online learning. These students come from privileged background. The schools that have poor infrastructure and facilities are unable to conduct online classes. The receivers of these schools come from under privileged background. In this connection the objective of this paper is to understand the impact of online teaching on students' learning and access to education in India during the pandemic.The true extend of impact of the covid-19 pandemic on education is yet to be measured but all indications show that it will be severe, since many children are unable to attend school and many are facing the constraints of online learning.

Online Education during the Pandemic in India

The current coronavirus (COVID-19) pandemic is having a profound impact, not only on people's health, but also on how they learn, work and live. Among the most important challenges created by COVID-19 is how to adapt a system of education built around physical schools. At its peak, more than 188 countries, encompassing around 91% of enrolled learners worldwide, closed their schools to try to contain the spread of the virus.In India in March 2020, schools in almost all parts were forced to close their doors due to the emergency of covid-19 pandemic. The academic calendar has been severely disrupted with actual classroom learning being replaced by online learning.According to

684

ISSN 2320 – 0197

विदर्भ अर्थशास्त्र परिषदेची
तज्ज्ञ परीक्षित संशोधन पत्रिका

अर्थमीमांसा

भारतीय सौर शके १९४४
(जुलै-डिसेंबर २०२२ / खंड १४, अंक 2)

- कोरोना महामारी आणि भारतीय अर्थव्यवस्था
- Women's Empowerment in Maharashtra: Evidence from NFHS-5
- Analyzing The 2008 Subprime Crisis through the Lens of Schumpeter's Innovation Theory
- व्याज सिद्धांताचे प्रायोगिक तत्त्वाधिष्ठित विश्लेषण
- राजर्षी शाहू महाराजांचे औद्योगिक व व्यापार विकास धोरण

भारतीय अर्थव्यवस्थेची ७५ वर्षातील वाटचाल -

- Role of Industrial Development in Indian Economy
- भारताचे सेवा क्षेत्र : प्रवेशद्वार आर्थिक वृद्धीचे
- जागतिकीकरणाच्या संदर्भात भारतीय अर्थव्यवस्थेचे स्वरूप
- भारतीय अर्थव्यवस्था : स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षातील नवी आव्हाने आणि नव्या संधी
- ग्रंथ परिचय
- ४५व्या वार्षिक अधिवेशनाचा अहवाल

ISSN 2320-0197

विदर्भ अर्थशास्त्र परिषदेची
तज्ज्ञ परीक्षित संशोधन पत्रिका

अर्थमीमांसा

भारतीय सौर शके १९४४
(जुलै-डिसेंबर २०२२ / खंड १४, अंक २)

□ मुख्य संपादक □
धीरज सु. कदम

□ संपादक मंडळ □
श्रीनिवास खांदेवाले
दि. व्यं. जहागिरदार
प्रतिभा काळमेघ
सुनील शिंदे
आशिष महातळे

□ संपादकीय पत्रव्यवहार □
धीरज सु. कदम
फ्लॅट नं - २०१, श्रीकृपा हाईट्स,
बजरंग किराणा जवळ, मानवसेवा नगर,
सेमिनरी हिल्स, नागपूर-४४०००६

विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद कार्यकारिणी
(२०२२-२३)

अनुक्रमणिका

♦ कोरोना महामारी आणि भारतीय अर्थव्यवस्था
- विनोद गावंडे १

♦ Women's Empowerment in Maharashtra: Evidence from NFHS-5
- Aparna Samudra २३

♦ Analyzing The 2008 Subprime Crisis through the Lens of Schumpeter's Innovation Theory
- Rugved Gadge ३१

♦ करार सिद्धांतांचे प्रायोगिक तत्त्वावरील विश्लेषण
- वनिता चोरे ४५

♦ राजर्षी शाहू महाराजांचे औद्योगिक व व्यापार विकास धोरण
- राहुल शं. म्होपरे ५१

भारतीय अर्थव्यवस्थेची ७५ वर्षातील वाटचाल-

♦ Role of Industrial Development in Indian Economy
- Samit Mahore ५८

♦ भारताचे सेवा क्षेत्र : प्रवेशद्वार आर्थिक वृद्धीचे
- प्रशांत हरमकर ६६

♦ जागतिकीकरणाच्या संदर्भात भारतीय अर्थव्यवस्थेचे स्वरूप
- राजश्री रायभोग ७९

♦ भारतीय अर्थव्यवस्था : स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षातील नवी आव्हाने आणि नव्या संधी
- राजू श्रीरामे ८४

ग्रंथ परिचय

♦ अर्थशास्त्राचे नोबेल विजेते (२०११- २०२१)
- कुमुदिनी जोगी ९५

♦ ४५व्या वार्षिक अधिवेशनाचा अहवाल ९८

भारतीय अर्थव्यवस्था: स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवी वर्षातील नवी आव्हाने आणि नव्या संधी

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे
उपप्राचार्य तथा पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
भ्रमणध्वनि :९०४९९४०२२१
smitarajan76@gmail.com

बिजशब्द : आर्थिक क्षेत्रातील बदल, पंचाहत्तर वर्षातील उपलब्धी, औद्योगिक बदल, आर्थिक विकासाच्या सामाजिक दिशा

प्रस्तावना:

सन २०२१ हे वर्ष म्हणजे भारताचे अमृत महोत्सवी वर्ष असून या ७५ वर्षात भारताने कोणकोणत्या क्षेत्रात प्रगती केलेली आहे त्याचा हा लेखा जोखा असून या ७५ वर्षात भारताने अनेक क्षेत्रे पादाक्रांत केलेली दिसून येत आहेत. भारताला १५ ऑगस्ट १९४७ ला स्वातंत्र्य मिळाले परंतु तत्पुर्वी आपली देशाची गणना मागास राष्ट्रांमध्ये केल्या जात होती. इतरांच्या दृष्टीने मागास देश म्हणून गणल्या जाणाऱ्या भारताने त्यानंतरच्या पंच्याहत्तर वर्षात विविध क्षेत्रात नेत्रदीपक म्हणावी अशीच प्रगती केलेली आहे. यात आर्थिक, औद्योगिक, वैज्ञानिक व अवकाश तंत्रज्ञान व नवनवीन आविष्कारात्मक प्रगतीचा आणि त्यासमोरील आव्हानांचा हा घेतलेला आढावा असून यात सर्वच बाबींचा विचार करण्यात आलेला आहे. आपला देश स्वतंत्र झाला तेव्हा आपल्याकडे देशवासीयांना पुरवता येईल एवढे सुद्धा अन्न नव्हते. देशात अन्न धान्याची प्रचंड तुट जाणवत होती. सन १९६४ साली डॉ. नार्मन बोरलॉग यांच्या नेतृत्वात जागतीक हरितक्रांती घडून आली त्यावेळपासूनच भारताने सुद्धा प्रेरणा घेवून १९६५ मध्ये डॉ. एस. स्वामीनाथन यांच्या नेतृत्वाखाली भारतीय हरितक्रांती घडवून आणली गेली.त्यामुळे एकूणच तेलबिया, तांदूळ, डाळ, ज्वारी, गळीत पिके, गहु या कृषी उत्पादनाचे उत्पादन वाढले आणि भारत अन्नधान्याच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण झाला. अन्नधान्याच्या बाबतीत देश केवळ स्वयंपूर्णच नव्हे तर आत्मनिर्भर झालेला आहे. ही मागील ७५ वर्षातील सर्वात मोठी उपलब्धी मानवी लागेल. आज देशात दुष्काळ पडला तरी उपासमारीने गरीब जनता मरतील अशी स्थिती राहिलेली नाही. हेच या भारतीय हरीतक्रांतीचे सुयश आहे

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION
August 2021
E-ISSN : 2348-7143
INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S
RESEARCH JOURNEY
International E-Research Journal
Peer Reviewed, Referred & Indexed Journal
Special Issue 272
उदारीकरणानंतरचा भारत १९९१-२०२१
विशेषांक संपादक :
संदीप तुंडूरवार
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
श्री बिंझाणी नगर महाविद्यालय, नागपूर
डॉ. शरद सांबारे
यशोदा गर्ल्स आर्ट्स अँन्ड कॉमर्स कॉलेज, नागपूर
मुख्य संपादक :
डॉ. धनराज धनगर
विशेषांक सहसंपादक :
डॉ. दिनकर चौधरी
डॉ. अमर बोंदरे
डॉ. बाळासाहेब जोगदंड
डॉ. बबीता सिंग
डॉ. संतोष डाखरे
विशेष सहाय्य :
प्रा. भास्कर वघाळे
RESEARCH JOURNEY
For Details Visit To : www.researchjourney.net
SWATIDHAN PUBLICATIONS

E-ISSN : 2348-7143
August - 2021

30	1991 नंतरचे उदारीकरण आणि भारतीय विकास	डॉ. विठ्ठल मंदुलवार	160
31	उदारमतवादातुन उद्भवलेले प्रश्न, समस्या व उपाय योजना १९९१ ते २०२१	डॉ. अर्चना उमरकर	166
32	उदारवाद आणि बदललेली भारतीय समाजव्यवस्था	डॉ. राजेंद्र मुद्दमवार	172
33	उदारवादी भारताची आर्थिक संरचना आणि त्यांचे समाज व्यवस्थेवरील पडसाद	डॉ. अजय पे. बोरकर	176
34	उदारीकरणानंतरचा भारत: नवे पर्व, नवे प्रश्न	डॉ. रिता धांडेकर	182
35	उदारीकरणाचा भारतावरील सांस्कृतिक प्रभाव	डॉ. पितांबर भा. उरकुडे	186
36	आर्थिक धोरण व व्यवस्थांचे बदलते स्वरुप	डॉ. नितिन गायकवाड	189
37	भारतातील शिक्षणावर उदारवादाचा झालेला परिणाम	डॉ. विमल राठोड	193
38	जागतिकीकरण: भारताच्या शिक्षणव्यवस्थेवरील एक आव्हाण	डॉ. वामन खोब्रागडे	201
39	उदारीकरणानंतरच्या भारताचे लोकशाही प्रारुप	डॉ. हिराचंद वेस्कडे	208
40	भारतीय राज्यव्यवस्थेतील स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्थित्यंतरे: एक राजकीय विश्लेपण	डॉ. मंगेश आचार्य	210
41	उदारीकरण व सामाजिक घटक: एक अध्ययन	डॉ. अनिल बनकर	217
42	उदारीकरणानंतर प्रशासन रचनेतील मूलगामी बदल आणि त्याची परिणामकारकता	डॉ. बाळासाहेब जोगदंड	223
43	उदारमतवाद संदर्भातील लोकशाही व्यवस्था	डॉ. वकील शेख	227
44	उदारीकरणानंतरच्या काळातील महाराष्ट्रातील स्थित्यंतरे	प्रा. श्रीकांत शेंडे	231
45	उदारीकरणात अर्थमंत्री मनमोहन सिंग यांची भूमिका व त्याचे फायदे	डॉ. लक्ष्मण शिराळे	235
46	उदारीकरणानंतरचा भारत: साध्य आणि साध्यता	संदिप तुंडूरवार, डॉ. शरद सांबारे, डॉ. राहुल बावगे	240
47	उदारीकरण का भारत के विविध आयामों पर प्रभाव	डॉ. अर्चना पाटील	251
48	Concept of Liberalism	Dr. Mahesh Patil	255
49	The Study of Foreign Policy in International Relation 1991-2024	Mr. Chandrakant Dhumale	260
50	The Role of liberalism in opening the framework of India's Foreign Policy	Dr. Ashwini Thakre	265
51	The Impact & Effectiveness of Liberalism on Education, Health & Social sector	Dr. Alpana Vaidya	269
52	Effect of economic liberalisation on Indian media	Dr. Namrata Mishra	273
53	Impact of Liberalisation on Wages and Employment In Indian Manufacturing Industries	Prof. Rahul Mahure	277
54	The Work and the Approach of the Election Commission of Liberal India	Dr. Manish Sonawane	282

Our Editors have reviewed papers with experts' committee, and they have checked the papers on their level best to stop furtive literature. Except it, the respective authors of the papers are responsible for originality of the papers and intensive thoughts in the papers. Nobody can republish these papers without pre-permission of the publisher.

- Chief & Executive Editor

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Special Issue – 272 : उदारीकरणानंतरचा भारत १९९१-२०२१
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
August - 2021

भारतीय राज्यव्यवस्थेतील स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्थित्यंतरे : एक राजकीय विश्लेषण

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

सारांश:

भारत स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव साजरा करीत आहे. या काळात देशाने प्रत्येक क्षेत्रात विक्रम करून प्रगती साधली आहे. देशाच्या योजना आणि कार्यक्रम देखील विकासाच्या दिशेने जात आहेत. भारताने आपली अणुशक्तीही वाढवली आहे. मेट्रो ट्रेनपासून संगणकापर्यंत सर्वच आधुनिक तंत्रज्ञान भारतीय नागरिकांच्या जीवनाचा एक भाग बनले आहे. भारत आज जगातील आघाडीच्या देशांच्या खांद्याला खांदा लावून प्रगतीच्या मार्गावर पुढे जात आहे. देशाला स्वातंत्र्य मिळाल्यापासून ते आत्तापर्यंत देशवासियांनी बरेच चढउतार पाहिले. भूतकाळातील अशा काही घटना व घडामोडीचा आढावा या लेखात घेण्यात आला आहे.

मुख्य शब्द: संविधान, स्वातंत्र्य, जागतिकीकरण, प्रजासत्ताक, भारतीय लोकशाही

प्रस्तावना:

भारत स्वतंत्र झाल्यापासूनचा विकास स्पृहणीय आहे. स्वातंत्र्यकाळाचे चार प्रमुख टप्पे पडतात. पहिला, पंडितजींच्या नेतृत्वाखालचा 1947 ते 1962. नंतर, 1962 ते 1977 हा दुसरा. 1977 ते 1991 हा तिसरा आणि तिथपासून आजवरचा चौथा. पहिल्या टप्प्यात पायाभरणी झाली. मात्र, 1962 च्या चिनी आक्रमणाने जबरदस्त झटका बसला. तो नेहरूयुगाचा एका अर्थाने अस्त होता. नंतर लगेच पाकिस्तानवर १९६५ चा विजय, हरित क्रांती, बांगला देशाची निर्मिती या उत्कर्षबिंदूंनंतर आणीबाणीच्या आघाताने व ऐतिहासिक सत्तांतराने हा काळ संपतो. तिसरा कालावधी राजकीय अस्थिरता, अनेक सत्तांतरे, इंदिराजींची हत्या आणि अखेर उमद्या राजीव गांधींना गमावणे या शोकांतिकेने संपतो. 1991 पासून मात्र गेली तीन दशके बऱ्याच प्रमाणात राजकीय स्थैर्य, आर्थिक आघाडीवर अफाट प्रगती आणि विश्वाच्या अंगणात भारताची वाढती प्रतिष्ठा अशी आहेत. आज करोनाच्या संकटाने आपण त्रासून व ग्रासून गेलो आहोत. मात्र, एक देश म्हणून कोलमडून पडलेलो नाही; उलट, जरा मोकळीक मिळताच अर्थव्यवस्था आणि समाजव्यवहार दामदुपटीने दौडू लागतात. लक्षात येत नसले तरी गेल्या तीन दशकांमध्ये आपण जे कमावले आहे; ते आज तारते आहे. करोना असतानाही ऑलिंपिकमधील विक्रमी कामगिरीचा देशव्यापी जल्लोष करण्याइतकी उमेद आणि रग भारतीयांच्या मनात व मनगटात आहे.

भारतीय स्वातंत्र्याची घोषना:

15 ऑगस्ट 1947 रोजी माजी पंतप्रधान पंडित जवाहरलाल नेहरू यांनी 14 ऑगस्टच्या मध्यरात्री देशाला संबोधित केले आणि भारताचे स्वातंत्र्य घोषित केले. हा दिवस भारताच्या इतिहासात सुवर्ण अक्षरांनी लिहिला गेला.या दिवसापासून भारत ब्रिटिशांच्या राजवटीपासून मुक्त झाला. 13 सप्टेंबर 1947 रोजी तत्कालीन पंतप्रधान जवाहरलाल नेहरूंनी फाळणीअंतर्गत 40 लाख हिंदू –मुस्लिमांच्या निर्वासनाची सूचना केली. 30 जानेवारी 1948 ला राष्ट्रपिता महात्मा गांधी दिल्लीतील बिर्ला हाऊसमध्ये उपस्थित असताना संध्याकाळी नथुराम गोडसेने महात्मा गांधी यांची हत्या केली. महात्माजींच्या हत्येने मोठा आघात भारतीय जनमानसावर झाला. देशाने भारत मातेचा सच्चा सुपुत्र गमावला.

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

Impact Factor : 6.625 (SJIF)

E-ISSN : 2348-7143

International Research Fellows Association's

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

Peer Reviewed, Referred & Indexed Journal

Special Issue – 296 A, June-2022

हवामान बदल व बदलते जागतिक राजकारण

विशेषांक संपादक :

संदीप तुंडूरवार

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,

श्री बिंझाणी नगर महाविद्यालय, नागपूर.

डॉ. विनोद गायकवाड

राज्यशास्त्र विभागप्रमुख,

ग.भि. मुरारका कला व वाणिज्य महाविद्यालय,

शेगाव, जि. बुलढाणा.

विशेषांक सहसंपादक

डॉ. दिनकर चौधरी

डॉ. अमर बोंदरे

डॉ. बाळासाहेब जोगदंड

डॉ. संतोष डाखरे

डॉ. भास्कर वघाळे

मुख्य संपादक : डॉ. धनराज धनगर

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Issue – 296(A) : हवामान बदल व बदलते जागतिक राजकारण
Impact Factor : 6.625
Peer Reviewed Journal
E-ISSN : 2348-7143
June-2022

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
01	Effect of Greenhouse Gases on the World and Its Preventive Measure	Shivshankar More	07
02	Role of Information Science and Technology for Improvement of Global Climate Change	Prof. Nilesh Dewar	15
03	Challenges in Human Environment and Climate Change	Dr. Aseem Khapare	19
04	Role of Information Science and Technology in Global Climate Change	Dr. Madhuri Deshmukh	22
05	Challenges in Protection of Environment: Vision and Policies of Indian Administration	Dr. Rajendra Korde	29
06	India's Global Climate Change Policy: Issues and Debates	Dr. S. S. Ingale, Mr. A. V. Borkar	34
07	Changes in Human Environment: Challenges and Development	Dr. Kamini Mamarde	38
08	Role of Information Science and Technology in Global Climate Change	Dr. R. G. Suralkar	41
09	Impact of Space Wastage Over Earth Positioning	Dr. Namrata Tiwari	45
10	Sustainable Development and Rural Development in India : A Case Study	Mr. Shrikant Gandiboina, Dr. Sneha Nagarmote	48
11	Changing Paradigm Shift on Global Platform of India	Dr. Alpana Vaidya	53
12	Impact on Russia - Ukraine War on Indian Economy	Prof. Sanjay Agrawal	57
13	Environment and Literature : A Critical Discourse	Dr. Sudhir Chavan	61
14	The Impact of Information Technology on Modern Librarianship	Sandeep Lande	65
15	Climate Change: A Repercussion on India	Nikhil Borkar	69
16	Challenges of Climate and India's Policy Options	P. B. Gaikwad	73
17	Role of Information Science and Technology in Global Climate Change	Dr. Arvind Tayade	78
18	Efficient Removal of Pb (II) From Saline Water Medium Via Adsorption Onto Polyaniline/Fe3O4 Magnetic Nano Composite	Shrikant Sonone, Deepak Nagrik	83
19	जलवायु परिवर्तन संबंधी राजनीति: समस्या एवं वैचारिक समाधान	डॉ. अर्चना पाटील	89
20	पर्यावरण संरक्षण एवं भारत	डॉ. दीप्ती चौरागड़े	92
21	हवामान बदल : मानवी पर्यावरणासमोरील प्रश्न, आव्हाने आणि पर्याय	डॉ. अमर बोंदरे	97
22	हवामान बदलाचे आंतरराष्ट्रीय पटलावर अथल-पुथल व भारताचे स्थान	डॉ. प्रतिभा भोरजार, आशिष गवार	102
23	भारतातील पर्यावरण संरक्षणार्थ चळवळी आणि त्यांचा दृष्टीकोन	डॉ. अनंत आवटी	105
24	जागतिक तापमान वाढ : भारतापुढे आव्हान	डॉ. प्रशांत विघे	115
25	हवामानात होणा-या बदलांवर आंतरराष्ट्रीय परिषदांचे राजकारण	डॉ. ममता पाथ्रीकर	124
26	हवामान बदलामध्ये माहिती व तंत्रज्ञानाची भूमिका	डॉ. स्नेहा नागरमोते., श्रीकांत गंडीबोईना	129
27	चीनची कर्जनीती आणि विस्तारवादी धोरण	डॉ. मंगेश आचार्य	136
28	पर्यावरण संवर्धनाच्या दृष्टीने भारताने केलेले विविध कायदे	प्रा. लोमेश बावनकुळे	142

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal | E-ISSN : 2348-7143
Issue – 296(A) : हवामान बदल व बदलते जागतिक राजकारण | June-2022
Impact Factor : 6.625 Peer Reviewed Journal

चीनची कर्जनीती आणि विस्तारवादी धोरण

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

सारांश:

चीनचे विस्तारवादी धोरण हे आज संपूर्ण जगापुढे एक नवे आव्हान आहे. चीन आपल्या या धोरणामुळे अनेक देशांना आपला आर्थिक गुलाम कसा बनवतो? जगातील बहुतेक देश चीनच्या जाळ्यात कसे अडकतात आणि चीनची गुप्त विस्तारनीती काय आहे? यावर आज सर्वच राष्ट्र विचार करायला लागलेली आहे. कर्ज देवून चीन गरीब देशांना आपल्या जाळ्यात अडकवतो हे माहीत असूनही अनेक देश कर्ज घेण्यापासून मागे हटत नाहीत. चीनने आतापर्यंत आयएमएफने आणि जागतिक बँकेने जेवढे कर्ज दिले आहे त्यापेक्षा जास्त कर्ज वाटप केले आहे. आतापर्यंत चीनने वेगवेगळ्या देशांना भारताच्या जीडीपीच्या दुप्पट कर्ज दिले आहे. चीनचे हे कर्ज इतके जास्त आहे की, ड्रॅगनच्या विळख्यातून बाहेर पडणे त्यांच्यासाठी आता अशक्य आहे. प्रस्तुत संशोधन लघुनिबंधात चीनच्या विस्तारवादी धोरणाचा व चीनच्या कर्ज नीतीचा अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

मुख्य शब्द: विकास, जागतिक सहकार्य, विस्तारवाद, आणि गोपनीयता

प्रस्तावना:

अनेक देश आता चीनच्या कर्जाच्या ओझ्याखाली दबलेले आहेत. यामध्ये श्रीलंका, पाकिस्तान, नायजेरिया, बांगलादेश, इंडोनेशिया, मलेशिया, यूएई आणि सिंगापूर यासारख्या अनेक देशांचा समावेश आहे. 'बेल्ट अँड रोड' योजनेने १०० देशांना जोडण्याचे स्वप्न सजवणाऱ्या चीनने अनेक देशांना कर्ज पुरवून आपली विस्तारवादी नीती राबविण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. अमेरिकेची डॉलर मुत्सद्देगिरी आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत देशांना अनुकूल करण्यासाठी होती, तर चीनच्या कर्जामुळे अनेक गरीब देशांना कंगाल करून सोडले जाते.[1] चीनने सुमारे $४५ अब्ज डॉलरचे विदेशी कर्ज वितरित केले आहे. ज्या देशांची केंद्रीय संरचना कमकुवत आहे आणि सरकार त्यांचे षडयंत्र समजू शकले नाही अशा देशांना हे कर्ज देण्यात आले आहे. २०२० मध्ये प्रसिद्ध झालेल्या एका अहवालात असा दावा करण्यात आला आहे की, चीनने आतापर्यंत विविध देशांना विकासाच्या नावाखाली ५.६ ट्रिलियन डॉलर्सचे कर्ज वाटप केले आहे आणि ही रक्कम भारताच्या अर्थव्यवस्थेच्या दुप्पट आहे. यासोबतच जगात द्विपक्षीय संबंधांतर्गत वितरित करण्यात आलेल्या कर्जांपैकी ६५ टक्के कर्जे एकट्या चीनने वितरित केली आहेत. सन २०१७ मध्ये, चीन सरकारने एक श्वेतपत्रिका जारी केली होती, ज्यामध्ये त्यांनी वितरित केलेल्या लोकांना 'आंतरराष्ट्रीय विकास सहकार्य' असे संबोधले होते आणि त्यांनी आपल्या देशाला सांगितले होते की, त्यांनी विविध देशांना दिलेले कर्ज हा "साउथ-साउथ कॉपरेशन" चा एक भाग आहे. पण, वस्तुस्थिती अगदी वेगळी आहे. चीनने पाकिस्तान आणि श्रीलंकेसह जगातील ५८ देशांना पूर्णपणे कर्जाच्या जाळ्यात अडकवले आहे.

संशोधनाची उद्दिष्ट्ये:

प्रस्तुत संशोधन निबंधाची उद्दिष्ट्ये खालील प्रमाणे आहेत.

- चीनच्या विस्तारवादी धोरणाचे राजकीय विश्लेषण करणे
- चीनच्या कर्जनीतीचे गरीब देशांवरील परिणाम जाणून घेणे
- श्रीलंका–पाकिस्तान व इतर देशांच्या राजकीय आणि आर्थिक स्थितीवर चीनच्या प्रभावाचे विश्लेषण करणे
- जागतिक व्यासपीठावर चीनचा वाढत्या प्रभावाची कारणमीमांसा करणे

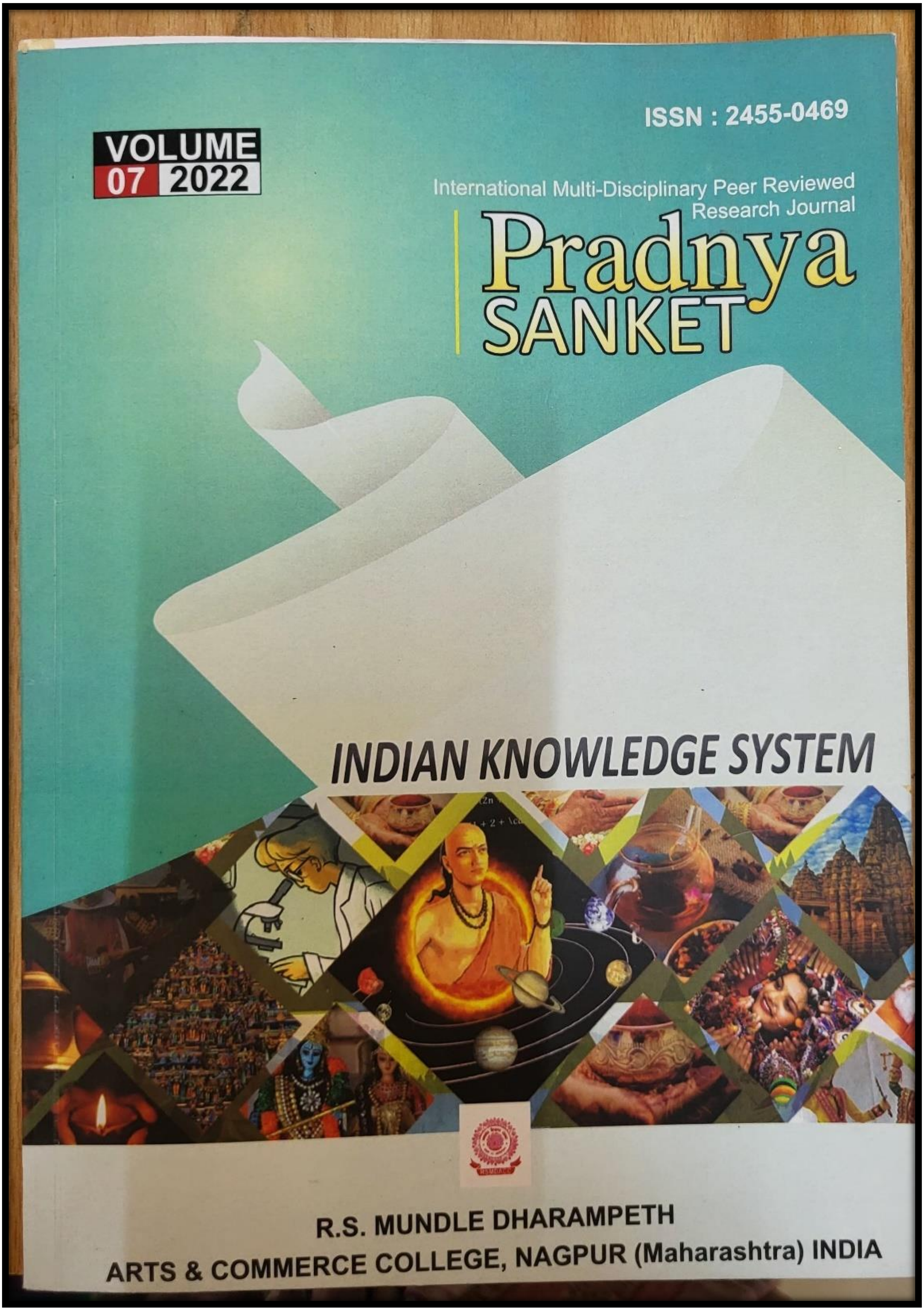
ISSN : 2455-0469
VOLUME
07 2022
International Multi-Disciplinary Peer Reviewed
Research Journal
Pradnya
SANKET
INDIAN KNOWLEDGE SYSTEM
R.S. MUNDLE DHARAMPETH
ARTS & COMMERCE COLLEGE, NAGPUR (Maharashtra) INDIA

Pradnya SANKET | International Multi-Disciplinary Research Journal

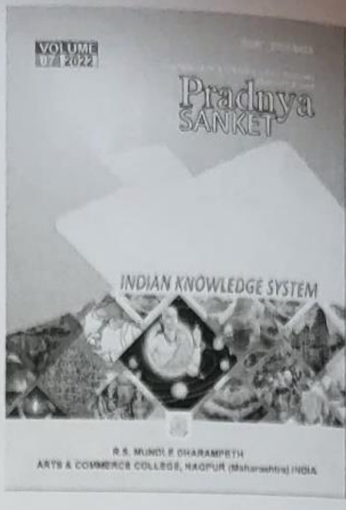

Subscription Rates :

Institutional (India)	:	INR Rs. 2000/- (Annual)
Individual (India)	:	INR Rs. 1000/- (Annual)
Elsewhere	:	US $ 50 or equivalent

ISSN : 2455-0469

Published by :
R.S. Mundle Dharampeth Arts & Commerce College, Nagpur (Maharashtra) India.

Designed and Printed by :
Vedika Graphics, Ganeshpeth, Nagpur M : 9730034030
E-mail : joglekarharish@gmail.com

Subscription will be accepted in advance by crossed cheques / drafts drawn in favour of 'Principal, R.S. Mundle Dharampeth Arts & Commerce College, Nagpur payable at Nagpur, Maharashtra, India.

Address for Correspondence
Principal
R.S. Mundle Dharampeth Arts & Commerce College, Nagpur, (Maharashtra) India
Phone : +91-0712-2557612
E-mail : principalrsmcsn@hotmail.com

www.rsmdacc.edu.in

भारतातील प्राचीन गणराज्य : एक राजकीय विश्लेषण

डॉ. मंगेश गोविंदराव आचार्य*

सारांश:
इसवी सन पूर्व ६व्या शतकात, आपल्याला उत्तर भारतात मोठ्या संख्येने गणराज्ये आढळतात आणि यापैकी अनेकांवर राजे नव्हते, तर लहान प्रजासत्ताक किंवा घराणे होते. तो बुद्धाचा काळ होता आणि म्हणून या काळातील गणराज्यानां श्बुद्धयुगातील गणराज्यश असे म्हटले जाते. ही केवळ भारतातीलच नव्हे तर जगातील सर्वात जुनी अस्तित्वात असलेली राज्ये होती, त्यामुळे प्राचीन काळात संविधानाच्या प्रजासत्ताक स्वरूपाचा प्रयोग करण्यात अभिमान बाळगणाऱ्या देशांपैकी भारत एक आहे. त्यावेळी भारतातील गणराज्य राज्यांचे अस्तित्व सर्व अभ्यासकांनी मान्य केले असले तरी त्यांच्या संघटनेच्या रूपाने त्यांची विभागणी झाली आहे. निवडणुकीची पद्धत आणि मतदारांची पात्रता याबाबत अभ्यासकांमध्ये एकमत नाही. बौद्ध स्त्रोत लिच्छवींच्या पूर्वीच्या गणराज्याविषयी पुरेशी माहिती देतात, तरीही त्याचे स्वरूप आणि संविधान याबद्दल विद्वानांचे एकमत नाही. काही अभ्यासकांनी असे मत व्यक्त केले आहे की लोकसंख्येतील प्रत्येक प्रौढ व्यक्तीने प्रशासनात भाग घेतलाय हा अधिकार फक्त क्षत्रियांनाच होता असे काही इतरांचे म्हणणे आहेय आणि तरीही इतरांनी असे मत व्यक्त केले की केवळ संयुक्त कुटुंबाच्या प्रमुखाला प्रशासनात भाग घेण्याची परवानगी होती. बहुतेक विद्वानांचे मत वरील मतांच्या फरकांच्या आधारावर विभागले गेले आहे. प्राचीन भारतातील विविध गणराज्याचा अभ्यास या लघुशोध निबंधात करण्यात आला आहे.

मुख्य शब्द: गणराज्य, राजेशाही, संघ, गणसभा, शलाका, जनपद

प्रस्तावना:
भारतात सदैव निरंकुश राजांचे शासन होते अशी धारणा सुरवातीला ब्रिटिश इतिहासकारांची होती. पूर्वी पासून भारतीय निरंकुशतेच्या अधीन होते असे त्यांना वाटायचे. परंतु 1903 मध्ये रिज डेविडस यांनी आपल्या संशोधनाद्वारे स्पष्ट केले की प्राचीन भारतात राजतंत्र सह गणराज्य सुद्धा अस्तित्वात होते. सर्वप्रथम काशी प्रसाद जयस्वाल यांनी भारतातील प्राचीन काळातील राज्य पद्धतीबाबत भाष्य केले होते. त्यांच्या नुसार भारतात दोन प्रकारचे राज्य होते त्यापैकी एक होते राजाधिन (राजतंत्र) आणि दुसरे होते गणाधिन (गणतंत्र) काशी प्रसाद जयस्वाल पहिले भारतीय होते ज्यांनी अशा प्रकारचे स्पष्टीकरण केले होते. गण किंवा अनेक व्यक्तीच्या शासनाला गणाधीन म्हटले जात.

दुसऱ्या शतकातील बौद्ध ग्रंथ अवदानशतकनुसार मध्यप्रदेशातील काही व्यापारी दक्षिण भारतात गेले असता त्यांना राज्य व्यवस्थेविषयी विचारण्यात आले होते तेव्हा त्यांनी उत्तर दिले होते की काही गणाधीन आहेत तर काही राजाधीन. गणतंत्र असलेल्या ठिकाणी जैन भिक्षुकांना जाण्यास मनाई करण्यात आली होती. अशा प्रकारचा उल्लेख जैन ग्रंथ आचारंगसूत्र या ग्रंथात आलेला आहे. पाणिनी ने सुद्धा संघ यास राजतंत्र पासून विभक्त केलेले होते त्यांनी गणांस संघाचा पर्याय मानले होते. कौटिल्याच्या अर्थशास्त्र या ग्रंथांत सुद्धा प्राचीन काळात दोन प्रकारच्या संघराज्याचा उल्लेख आढळतो. त्यापैकी एक होते वार्ताशास्त्रोपजीवी म्हणजेच व्यापार, कृषी, पशुपालन आणि युद्ध यावर आधारित असलेले तर दुसरे होते राजशब्दोपजीवी म्हणजेच जिथे राज्याची उपाधी धारण केलेले राज्य आहे. पहिल्या वर्गामध्ये कंबोज तथा सुराष्ट्र यांच्यासह क्षत्रियांच्या संबंधाबाबत म्हटले गेले आहे तर दुसऱ्या वर्गामध्ये लीछ्वी, वृज्जीवी, मल्ल, मद्र, कुकर, पांचाल इत्यादीची गणना केली गेली. वास्तविकतेत संघ आणि गण दोन्ही समानार्थी होते आणि देशाच्या अनेक भागांमध्ये प्रचलित राजकीय संस्था म्हणून प्रचलीत होत्या.

युनानी रोमन लेखकांनी सुद्धा प्राचीन भारतात गणराज्याचे अस्तित्व असल्याचे स्वीकारलेले आहेत. त्यांच्या म्हणण्यानुसार सिकंदराचे जेव्हा भारतात आक्रमण झाले तेव्हा पंजाब आणि सिंधू प्रांतात अनेक गणराज्य होते जे राजतंत्र पेक्षा भिन्न होते.

Vol. XI
Number 1
(ISSN 2229-5755)
January-December 2021

EDUCATION TODAY

(An International journal of Education & Humanities)

APH PUBLISHING CORPORATION

Drug Trafficking Along Indo-Myanmar Border: In the Context of India's Northeast State, Manipur 88
Dr. N. Surjitkumar and Samuel Misao

Prisoners' Rights Under Indian Laws With Emphasis on International Obligations and Guidelines 93
Dr. Bira Kishore Dash

The Static Animal & Bird Figure Toys of Indus Valley Civilization and its Design Formation 100
Pratik Bhattacharya

Impact of National Education Policy 2020 on Education System 104
Padmavathi

A Study on Family Stress on Academic Achievement of Students at Higher Secondary Level 108
Dr. S. Jyotirani

New Labor Reform Bill of India: Nature and Expectations 112
Dr. Raju Ghanshyam Shriram

Role of Physical Fitness for Mental and Physical Health in Daily Life 120
Dr. Mohammed Ajaz Sheikh

Response of Law to Cyber Crimes 125
Dr. Rekha Chavan

Tribunals and it's Significance: Tribunal Reforms Ordinance 2021 133
Dr. Nalin Kumar

भारतीय न्यायपालिका की न्यायिक सक्रियता एवं वर्तमान में उसका बदलता स्वरूप (न्यायिक निरंकुशता): एक चिन्तन का विषय 135
Dr. Dalpat Singh and Darshan Ram

कृषी पर्यटन आणि अर्थव्यवस्था 141
प्रा. डॉ. शिवाजी झांझुरणे

"पश्चिम महाराष्ट्रातील कृषी पर्यटनः एक अभ्यास" 146
प्रा. घाडगे राजेंद्र महादेव

സ്ത്രീവാദസമീപനങ്ങളുടെ രാഷ്ട്രീയവും പ്രയോഗവും; ഡോ. എം. ലീലാവതിയുടെ വിമർശനപഠനങ്ങളിൽ 151
Dr. Saritha Rajeev

India and Sustainable Goals: Responses on Economic Empowerment of Women 158
Ram Dulari Patel

New Labor Reform Bill of India: Nature and Expectations

Dr. Raju Ghanshyam Shriram*

ABSTRACT

The decision comes at a time when the country's unemployment rate is at an all-time high. A 60-day strike notice has been issued under the Industrial Relations Code against workers who go on strike in manufacturing units. A strike cannot be called for 60 days after the end of the proceedings. This has also been newly implemented. This law has been applied to all industries. Currently, strike notices can change between 2 and 6 weeks. While flash strikes are not currently illegal, they are frustrated under the Industrial Relations Code. These improvements are more beneficial to fixed-term employees than regular workers. Now there is a lot of concern about contract workers even when considering the professional code. According to the code, there will be a single license for companies wishing to hire contract workers. However, it is stipulated that all employees will have to be given a letter of appointment when they are hired. Which is believed to be able to help interstate migrant workers employed by the firm on a contractual basis. It is hoped that this will definitely help the state and the center in creating information on migrant workers. Also, the amendment bill states that there will be no gender discrimination in any field of work. Although social security reform is very important, universal social security is provided to about 90% of the workers in India. Approximately 50 crore workers from the unorganized sector will benefit from this. In other words, according to the provisions of the new Labor Reforms Code, if an employee has worked for less than 5 years, his gratuity will not be lost. According to the new Labor Reforms Bill, millions of workers will now be able to get the minimum wage. The NDA Government has drafted the Wages Code 2019 and added some new provisions by incorporating all the features of the four old labor laws. In 2019, for the first time, the bill has been given the green signal by the central government. Needless to say, this is being described as a major step taken by the Indian government towards labor reform. This is because after its implementation, it will be a legal offense to pay less than the minimum wage to all workers in the country. Not only that, but now it will be necessary to pay equal pay instead of equal work. This new law will now replace the old labor laws. It is worth noting. Union Labor Minister Santosh Gangwar had introduced the Code on Wages Bill in the Lok Sabha on July 23, 2019. After that it was approved by Lok Sabha on 27th July and Rajya Sabha on 2nd August. After that, on August 8, 2019, the President had approved it. It came into force across the country after the government issued a notification last month. It is said that the purpose of this law is to amend the labor laws as well as to raise the living standards of all the workers in the country.

INTRODUCTION

According to the provisions of the new Labor Reforms Code, if an employee has worked for less than 5 years, his gratuity will not be lost. According to the new Labor Reforms Bill, millions of

*Head Department of Degree & Post Graduate, Degree of Economics,Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram, E-mail: amitarajan76@gmail.com

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during 2020-2021

2020-2021

Easy Study Material on

Selections of Literature from the Elizabethan Age to the Restoration

(A Text Book Prescribed for **B.A. English Literature, Second Semester)**

by

RTM Nagpur University, Nagpur.

Under the guidance of

Dr. Urmila Dabir

Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya and

Chairperson, Board of studies in English for Humanities,
RTM Nagpur University, Nagpur

Convenors

Dr. Kapil Singhel

Dr. Madhavi Moharil

Contributors

Dr. Bipasha Ghoshal
Dr. Renuka Roy
Dr. Sobal Rose G. Veliannur
Mr. Ravindra Pantavane
Dr. Vinita Virgandham
Dr. Yogesh Sarode

Dr. Manish Chakravarty
Dr. Sawan Dharampuriwar
Dr. Pranjali Kane
Dr. Ghizala Hashmi
Dr. Anil Dodewar
Dr. Kapil Singhel

Note- This material is only for the use of the students and not for sale.

1

116

List of Contributors

Editor: Dr. Urmila Dabir, Principal, Rajkumar Kewalramani Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.

Poetry

1. Go and Catch a Falling Star: **Dr. Yogesh Sarode,** Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
2. The Pulley: **Dr. Yogesh Sarode,** Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram.
3. On His Arriving at the Age of Twenty-Three: **Dr. Sawan Dharmapuriwar,** Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. I Prithee Send Me Back My Heart: **Dr. Pranjali Kane,** Shri Binzani City College, Nagpur.
5. The Grasshopper: **Dr. Bipasha Ghoshal,** Dhanwate National College, Nagpur.
6. To the Memory of Mr. Oldham: **Dr. Anil Dodewar,** Mahila Mahavidyalaya, Nagpur.
7. Ode on Solitude: **Dr. Bipasha Ghoshal,** Dhanwate National College, Nagpur.

Prose (Essays by Addison and Steele)

1. Sir Roger at the Club: **Dr. Renuka Roy,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
2. Sir Roger at His Country House: **Dr. Ghizala Hashmi,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.
3. Sir Roger at Church: **Mr. Ravindra Pantavane,** Vidyasagar Kala Mahavidyalaya, Khairi, Ramtek.
4. Sir Roger in Town: **Dr. Manish Chakravorty,** Porwal College of Arts, Commerce and Science, Kamptee.

Study in Novel: Robinson Crusoe

1.Outline and Characterization: **Dr. Sobal Rose G. Veliannur,** Nutan Adarsh Arts, Commerce and Smt. M.H. Wagad Science College, Umrer.
2. Critical Analysis (Important topics): **Dr. Vinita Virgandham,** Bhiwapur Mahavidyalaya, Bhiwapur

Stanza Forms & Literary Terms

Dr. Kapil Singhel, Vasantrao Naik Government Institute of Arts and Social Sciences, Nagpur

First Edition 2021
© Editors and Contributors
ISBN 978-81-7192-208-6

Index

Sr. No.	Particular	Name of the contributor	Page No.
1.	Go and Catch a Falling Star	Dr. Yogesh Sarode	06
2.	The Pulley	Dr. Yogesh Sarode	11
3.	On Having His Arrived at the Age	Dr. Sawan Dharmapuriwar	16
4.	I Prithee Send Me Back My Heart	Dr. Pranjali Kane	21
5.	The Grasshopper	Dr. Bipasha Ghoshal	26
6.	To the Memory of Mr. Oldham	Dr. Anil Dodewar	30
7.	Ode on Solitude	Dr. Bipasha Ghoshal	35
8.	Sir Roger at the Club	Dr. Renuka Roy	39
9.	Sir Roger at His Country House	Dr. Ghizala Hashmi	43
10.	Sir Roger at Church	Dr. Ravindra Pantavana	47
11.	Sir Roger in Town	Dr. Manish Chakravarty	53
12	Robinson Crusoe-I	Dr. Sobal Rose G. Veliannur	58
13	Robinson Crusoe-II	Dr. Vinita Virgandham	61
14	Stanza Forms and Literary Terms	Dr. Kapil Singhel	67

Disclaimer- It is only the compilation of the study material provided by various teachers of English from different colleges affiliated to RTM Nagpur University, Nagpur. Hence the style of writing may differ from teacher to teacher.

The Pulley

George Herbert

Summary

The Pulley by George Herbert is a religious, metaphysical poem which centers on the 'pulley' as a prime conceit in the poem. Herbert wants to reveal the truth that why human beings are so restless and unsatisfying despite having all the things he wants.

After God makes this universe, he gathers all the blessings of the world in a glass and distributes them to the human beings one after another. First, he gives the strength; therefore human becomes strong enough to survive. One by one, god gives them the beauty, wisdom, honor, pleasure and many other blessings. When almost all is gone, God keeps 'rest' at the bottom of the glass, thinking that 'both should losers be' if the 'rest' is given. When they get all they want, in the sense of abundance, they may forget God. On one hand, when human beings get rest, they forget god and take a rest. As a result, god will lose the love and affection of human beings. On the other hand, when rest is given, people will lose strength, honor, wisdom and beauty and all other human capacities. God knows that the man is by birth prone to laziness. They will get rest at the cost of the progress. Progress and the rest never come together. We get one losing the other. God is sure that man will only praise the things God has given to them not the god himself. Mankind will lose their essence, get tired and wander in search of rest.

In the final part of the poem, Herbert gives two reasons behind human going to god. First, they will go to God out of the goodness, faith or divine emotions and inborn loyalty for him. Secondly, if they do not go to god out of the first cause, they will go to him when they are tired. Weariness takes human beings to the shadow of god. So, the God decides to keep the mankind away from the rest so as to make him feel the eternal rest can only be found in God. For the sake of the rest, at least man will remember to god and go to him for his love and rest. The repining restlessness or the dissatisfaction with the worldly things will finally lead a man to god. He wants man to discover the real rest only in Him. He alone can truly give the mankind the rest they desperately pursue.

The title of the poem the pulley is a conceit that carries the theme of the poem. In pulley from the mechanical point of view to operate it a kind of power and force has to be applied to one end to lift the object of the other end. The force applied makes a difference to the weight that is being lifted. The 'rest' that god keeps with him is the leverage that draws the mankind towards god. Two quite different objects are forcefully compared here, one from the pure physics that is pulley and the other from the pure religion that is God. The relationship of man and god is compared with the metaphorical pulley.

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX Issue - III July - September - 2020

ENGLISH PART - IV

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖
Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

283

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF ENGLISH PART - IV

S. No.	Title & Author	Page No.
19	Awareness of Intellectual Property Rights and their Importance **S. Kannadhasan** **M. Shanmuganantham** **Dr. R. Nagarajan**	161-167
20	Women Sarpanch of Maharashtra: Development and Participation **Dr. Mangesh G. Acharya**	168-173
21	Intellectual Property Rights in Indian Agriculture **Ganesh Motiram Kapse**	174-184

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

21. Women Sarpanch of Maharashtra: Development and Participation

Dr. Mangesh G. Acharya
Assistant Professor, Department of Political science, Jeevan Vikas Mahavidyalya, Devgram.

Summary

This research is an analytical study of the work of politically participating women in local bodies in Maharashtra. This topic has been selected for the qualitative study of the problems that arise when women are involved in politics and women leadership. Social factors that have a negative impact on women's leadership have been excluded from the study. Also, what is the role of women leadership in development work? The efficiency of any leadership requires practice when the situation is adverse. The study shows that women in Maharashtra have made strenuous efforts to prove themselves at all levels. In terms of efficiency, they appear to be the most capable, efficient and effective. It was clear from the study that he had adopted a transformative, restrained. peaceful and educational path as a sarpanch even in normal and destitute conditions.

Key words: Women Sarpanch, Leadership, Responsibility, Local Self Government, Developmental Role, Maharashtra

Introduction

The 73rd Amendment provides that one-third or 33 per cent of the seats in the Panchayat Raj system should be reserved. But the representation of women in Panchayat state institutions in Maharashtra is 50 per cent. Recently, most of the women have become aware and have started actively participating in the affairs of the panchayat. The decision making process and the language used in the meeting became more limited as 50 per cent of the members attending the Gram Panchayat meeting were women and 50 per cent were women. This important advantage is due to the participation of women. Through the participation of women in the Panchayat system, women began to realize their rights. We are becoming more aware of our place and role in that society. They have become more serious about their existence. While all this is happening, masculinity is not over yet. The secondary position of women in society is still maintained today. This cannot be denied.

According to the amendment, 33 per cent reservation was given to women in local bodies. This provision was also applied for the post of office bearers of local bodies. As a result, he

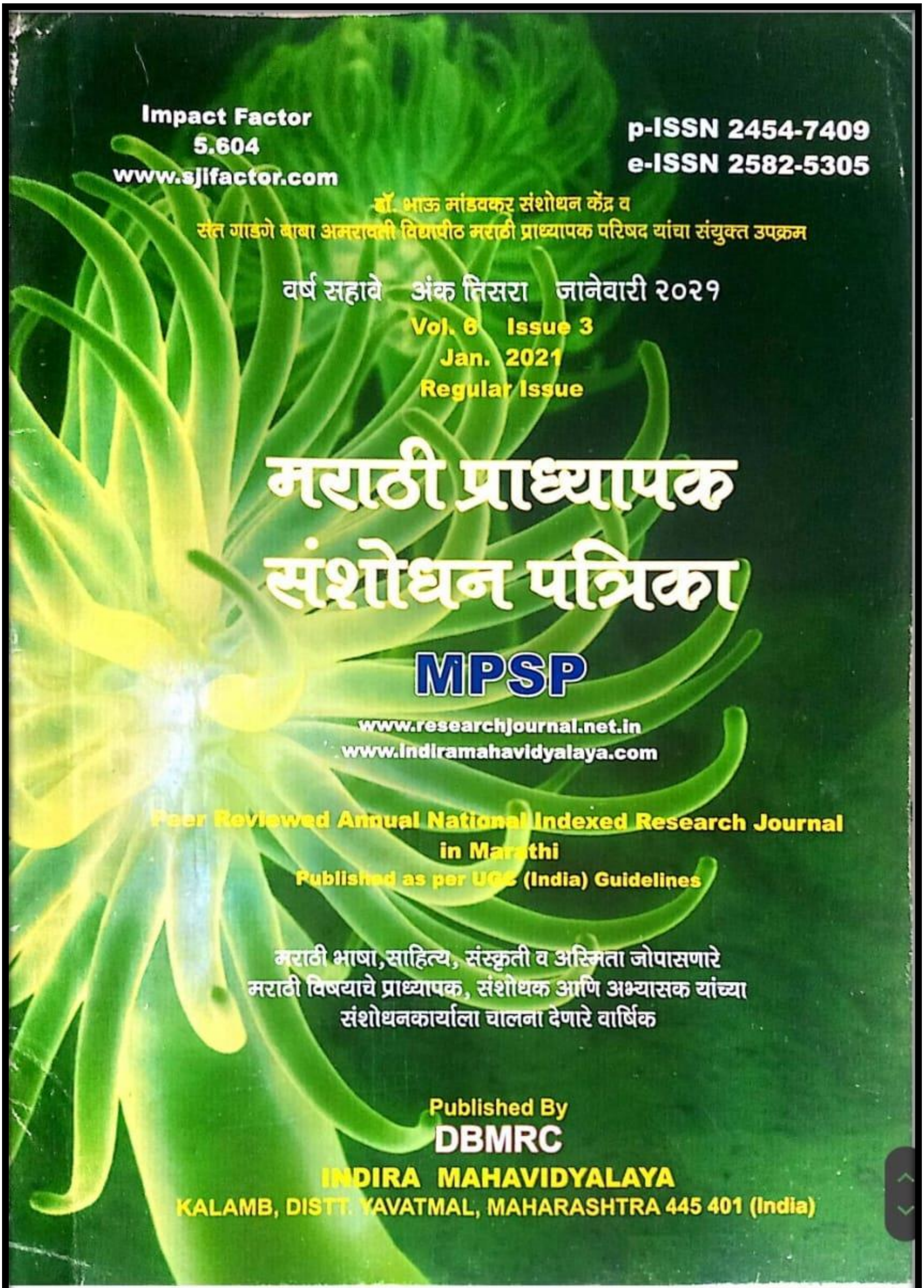
Impact Factor
5.604
www.sjifactor.com
p-ISSN 2454-7409
e-ISSN 2582-5305
डॉ. भाऊ मांडवकर संशोधन केंद्र व
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ मराठी प्राध्यापक परिषद यांचा संयुक्त उपक्रम
वर्ष सहावे अंक तिसरा जानेवारी २०२१
Vol. 6 Issue 3
Jan. 2021
Regular Issue
मराठी प्राध्यापक
संशोधन पत्रिका
MPSP
www.researchjournal.net.in
www.indiramahavidyalaya.com
Peer Reviewed Annual National Indexed Research Journal
in Marathi
Published as per UGC (India) Guidelines
मराठी भाषा,साहित्य, संस्कृती व अस्मिता जोपासणारे
मराठी विषयाचे प्राध्यापक, संशोधक आणि अभ्यासक यांच्या
संशोधनकार्याला चालना देणारे वार्षिक
Published By
DBMRC
INDIRA MAHAVIDYALAYA
KALAMB, DISTT. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 401 (India)

अनुक्रमणिका

१	आंबेडकरवादी गझल : सर्जनसौंदर्याचे आकलन	डॉ. युवराज श्री. मानकर	५–८
२	संशोधन क्षेत्रातील स्थित्यंतरे : बदलता काळ	डॉ. मीनाक्षी सुरेश बन्हाटे	९–११
३	राजकवी भा. रा. तांबे यांचे प्रेम आणि महाप्रस्थान काव्य	डॉ. शरद जे. मेश्राम	१२–१५
४	शंकरराव खरात यांची कथा	प्रा. डॉ. कैलास वानखडे	१६–१९
५	त्र्यं. वि. सरदेशमुख : मानवी अस्तित्त्वाचा शोध घेणारा लेखक	प्रा. डॉ. विनोद राठोड	२०–२५
६	कुसुमाग्रजांचा प्रेमविषयक दृष्टिकोन	प्रा.डॉ. सविता माधवराव पवार	२६–२८
७	दलित कवयित्रींच्या कवितेतील आत्मभान	डॉ. प्रेमा लेकुरवाळे	२९–३३
८	महानुभावांचे पद्यवाङ्मय	प्रा. डॉ. मीना जुनघरे	३४–३९
९	आदिवासी साहित्यात आविष्कृत होणारे महत्त्वपूर्ण घटक :– (निसर्ग, यातूविद्या, कुलदैवतपूजा, श्रद्धा धर्मतत्त्वे इ.)	डॉ. अनीता अ. कांबळे	४०–४५
१०	नागनाथ कोत्तापल्ले यांच्या कथा साहित्यातील पृथगात्मता	डॉ. अशोक भक्ते	४६–५०
११	साहित्य प्रेरणा : संकल्पना व स्वरूप	प्रा.डॉ. नकुल जनार्दन धरमकर	५१–५४
१२	पर्यावरण संतुलन एक लोकचळवळ व्हावी	डॉ. रवींद्र मुरमाडे	५५–५७
१३	रवींद्रनाथ टागोरांची कविता	प्रा. डॉ. विठ्ठल जीवतोडे	५८–६२
१४	उच्च शिक्षणाच्या बदलत्या संकल्पनेत शिक्षकांची भूमिका	डॉ. सुवर्णा रा. गाडगे	६३–६६
१५	भारतीय भटक्या–विमुक्त जमातींचा इतिहास	डॉ. विजयकुमार खंदारे	६७–७०
१६	डॉ. बाबासाहेबांचे साहित्यविषयक विचार	प्रा. भारती दि. रत्नपारखी / चिमुरकर	७१–७३
१७	लोकसाहित्य व वर्तमानकाळ	प्रा. शरद वाघोळे	७४–७७
१८	कवयित्री बहिणाबाई चौधरी	प्रा. डॉ. प्रियदर्शनी वसंतराव देशमुख	७८–८१
१९	कोरोना आणि साहित्य	डॉ. सौ. वीरा मांडवकर	८२–८६
२०	संत चोखामेळा कुटुंबकर्वींचे वाङ्मयीन योगदान	डॉ. प्रवीण घारपुरे	८७–९०

संत चोखामेळा कुटुंबकवींचे वाङ्मयीन योगदान

डॉ. प्रवीण घारपुरे
मराठी विभाग प्रमुख
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम
ता. नरखेड, जि. नागपूर, महाराष्ट्र (India) ४४५ ४०१
E mail: pgharpure76@gmail.com भ्रमणध्वनी ९७६४५७२७७१

गोषवारा (Abstract)

वारकरी संप्रदायाच्या संतांच्या मांदीयाळीमध्ये विठ्ठलाच्या भक्तीने ओलेचिंब झालेल्या अनेक संतांपैकी एक संत चोखोबांचे कुटुंब देखील आहे. संत चोखामेळा आणि त्यांचे कुटुंब हे विठ्ठलाच्या भक्तिसरितेचा मनमुराद आनंद घेत जीवनातील असंख्य प्रश्नांचा वेध घेताना दिसतात. आपण केवळ प्रमुख संतांचे कार्यच लक्षात घेत असतो. परंतु येथे संतांनी निर्माण केलेल्या पाऊलवाटेने त्यांचे संपूर्ण कुटुंबच मार्गक्रमण करताना दिसते. तेव्हा प्रमुख संतांच्या पाठीशी वैचारिकतेचे पाठबळ घेऊन कुटुंब देखील किती ठामपणे उभे आहे हे दिसून येते. जसे एखाद्या स्थळी दोन नद्यांच्या संगम होतो. तेव्हा दोन्ही नद्यांमधील पाणी कुठेही कुरकुर न करता एकमेकांत मिसळून पुढच्या प्रवासाला लागते, तसेच हे कुटुंबकवी आहेत.या कुटुंबाच्या अंतरंगात ज्या विठ्ठल भक्तीच्या उकळ्या फुटत होत्या, जो विठ्ठलाविषयीचा कृतज्ञाभाव होता.या संसाररूपी भवसागरातून तरून जाण्यासाठी जे नामतत्व त्यांना कळले होते. हे सर्वच प्रकारचे आत्मिक भाव प्रकट करण्यासाठी आणि विठ्ठलाच्या रूपाला शब्दरूप देण्यासाठी संत चोखामेळ्याच्या कुटुंबाने 'अभंग' या काव्यरचना प्रकाराचा उपयोग केला. त्यातूनच त्यांनी त्यांचे सर्व मनोभाव प्रकट केले आहे. कुठेलेही शिक्षण नसताना इतकी सुंदर अभंगरचना त्यांनी केली. हे तेव्हाच होऊ शकते, जेव्हा देव आणि भक्त यांच्यातील द्वैत नष्ट होते आणि ते एकरूप होतात. असे एकरूप झालेल्या चोखामेळांच्या कुटुंबाने केलेल्या काव्यरचनेतील काव्यसौंदर्याचा वेध पुढीलप्रमाणे घेता येतो.

संत चोखामेळा कुटुंबकवींचे वाङ्.मयीन योगदान

चोखोबांचे सर्व कुटुंबच विठ्ठलभक्तीत रंगून गेले होते. त्यांची पत्नी सोयराबाई, बहीण निर्मळा, मेहुणा बंका व मुलगा कर्ममेळा असे सर्व काबाडकष्ट उपसत नित्य नियमाने व मोठ्या भक्तिभावाने पांडुरंगाचे नामस्मरण करीत होते. जणू पांडुरंगाची भक्ती किंवा पांडुरंगाच्या दर्शनाने या सर्वांचा शीण नाहीसा होत होता. त्यात त्या सर्वांना एक आगळेच समाधान लाभत हाते. 'सुखाची मिराशी। आमुची हे पंढरीशी।।' असाच त्यांचा अनुभव होता. अशा या कुटुबाचे संत साहित्यातील वाङ्.मयीन योगदानाचे स्वरूप पुढीलप्रमाणे बघता येईल.

संत सोयराबाई

'चोख्याची महारी' म्हणून घेणारी सोयराबाई ही संत चोखोबांची धर्मपत्नी होय. चोखोबाप्रमाणेच त्यांच्या कुटुंबातील सर्वांनाच पांडुरंग भक्तीचा ध्यास होता. चोखोबांच्या भगवदभक्तीचा परिणाम सोयराबाईच्या मनावर झाला. चोखोबाच्या सहवासातून सोयराबाईचे मन पांडुरंग भक्तीने बहरून आले. संत चोखोबांच्या सहवासाने तिच्यात उपजतच असलेल्या हरिभक्तीला पुन्हा अधिकच बहर आला. ही पांडुरंग भक्ती तिच्या मुखातून अभंगरूपाने गोचर झाली. पंढरपुरात मेहुणपुरीत राहणाऱ्या सोयराबाईचे एकूण सकलसंतगाथेत ६२ अभंग उपलब्ध आहेत. तिची कल्पनाशक्ती, कवित्व, भावनाशील वृत्ती, समर्पणभाव इत्यादी गुण तिच्या अभंगवाणीतून प्रत्ययास येतात. सर्वच संतांचे पंढरपुरचे श्रीविठ्ठल हे दैवत आस्थेचा आणि प्रेमाचा विषय आहे. तेच प्रेम सोयराबाईच्या अभंगवाणीतून अभिव्यक्त होताना दिसते. सोयराबाईने विठ्ठल माहात्म्यपर,विटाळपर, आत्मनिवेदनपर, नाममाहात्म्यपर अशा अभंगाची रचना केली. सोयराबाई विठ्ठल माहात्म्य वर्णन करताना सोयराबाई म्हणते,'येई येई गरूड ध्वजा। विटेसहित करीन पूजा।। धुप दीप पुष्प माळा। तुज समर्पू गोपाळ।।(अभंग क्र.१) तसेच सोयराबाई विठ्ठलाला माऊली कल्पून एक आपुलकीचं नातं निर्माण करते.'माय तू माऊली अनाथाची देवा। धावे देवाधिदेवा लंवलांहे।। १।।...मज अव्हेरिता कोण म्हणेल थोरी। म्हणतेसे महारी चोखीयाची।। ४।।'(अभंग क्र.७)अशा प्रकारच्या अनेक अभंगातून सोयराबाईने श्रीविठ्ठलाविषयीचे प्रेम आपल्या रसाळ वाणीने साकार करण्याचा प्रयत्न केला आहे. विटाळाच्या नावाखाली तिला जे कटू अनुभव आले. सोयराबाई त्याच अनुभवाचे कथनकरताना म्हणते, 'देहासी विटाळ म्हणती

17	भारतातील बँकांची बुडीत कर्जे (N.P.A.) ची कारणे परिणाम व उपाययोजना	डॉ. संगीता जी. टक्कामोरे	119-123
18	खानदेशातील मौखिक स्री गीतांमधील लोकसंस्कृती	डॉ. शकुंतला एम. भारंबे	124-130
19	आदिशक्ती श्री संत मुक्ताबाईचे जीवन चरित्र - एक अभ्यास	प्रा.पी.एम. सोनवणे	131-140
20	हिजडा / तृतीयपंथीय यांच्या ऐतिहसिक वारसा व सामाजिक परिस्थितीचे अध्ययन	पूर्णिमा एन. संधानी, वामन कृ. पोकळे	141-148
21	शीत युध्द काळ व शीत शुध्दोत्तर काळात भारत अमेरिका समारिक आणि आर्थिक संबध	प्रा.डॉ.एन.झेड. पाटील	149-156
22	भारतीय कृषी क्षेत्रात सुधारणा: नवीन कृषी अध्यादेश-2020	डॉ. लिलाधर डी. खरपुरीये	157-163
23	बुलडाणा जिल्ह्यातील कृषी कार्यक्षमतेचा अभिक्षेत्रीय व कालिक अभ्यास	डॉ. संदीप रूपरावजी मसराम	164-170
24	गडचिरोली जिल्हयातील आदिवासींची गोंडी बोली	प्रा.डॉ.सुधीर भगत	171-176
25	भद्रावतीचा सांस्कृतिक ठेवा : लेणी शिल्प	प्रा. डॉ. जयवंत नथ्थूजी काकडे	177-187
26	ग्रामीण पर्यटन का अर्थशास्त्र	डॉ. मुकुंद रामदास दातीर	188-194
27	महाविद्यालयामध्ये ड्रेसकोड पाहिजे किंवा नाही ? एक सर्वेक्षणात्मक अभ्यास	डॉ. दीपा बलखंडे	195-201
28	कोव्हिड-१९ पॉझिटिव या आजारातून बरे होवुन घरी परतलेल्या लोकांचे आरोग्य आणि मानसिक स्थितीचे अध्ययन	प्रा. डॉ. भारती प्रमोद गायकवाड	202-205
29	चंद्रपूर जिल्ह्यातील प्रदूषणाचे समाजावर परीणाम	प्रा. व्ही.व्ही. टोंगे	206-210
30	मराठी नियतकालिकांची वाटचाल : एक दृष्टीक्षेप....!	डॉ. प्रवीण मधुकरराव घारपुरे	211-218
31	आधुनिक जगात वाचन संस्कृतीची गरज : एक अध्ययन	डॉ. प्रेमा आनंदराव कुंभलकर	219-224
32	खान्देशातील लोकसभा निवडणुका पक्षीय व जात राजकारण आणि प्रभावी मराठा नेतृत्व	विशाल रविंद्र गवळी	225-230
33	स्त्रीभ्रूण हत्या रोखण्यासाठी समाजकार्यकर्त्यांची भूमिका.	डॉ. शितल हरिश्चंद्र उजाडे	231-236

Journal of Research and Development Vol.10 (Issue-13) November 2020, ISSN-2230-9578
COSMOS IMPACT FACTOR – 5.13

मराठी नियतकालिकांची वाटचाल : एक दृष्टीक्षेप....!

डॉ. प्रवीण मधुकरराव घारपुरे (सहयोगी प्राध्यापक)
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम, ता. नरखेड, जि. नागपूर.

सारांश:

इंग्रजी राजवटीत भारतात अनेक घटना प्रसंग घडलेत. अशा अनेक नवीन कलाकृती अस्तित्वात आल्या त्यामध्ये मुद्रणकला ही एक महत्वपूर्ण बाब ठरली. विशेषतः'मुद्रणकला' ही नियतकालिकांच्या कार्यास फार प्रोसाहक ठरली. या नव्या तंत्रज्ञानामुळेच विविध ध्येय धोरणांनी, प्रेरक हेतूंनी प्रभावित होऊन अव्वल इंग्रजी काळात अनेक नियतकालिके सुरु झाली. या काळातील काही प्रारंभीचे नियतकालिके ही धर्माभिमान जागृत करण्यासाठी तर काही राष्ट्राभिमान आणि समाजजागृतीसाठी निर्माण झाली होती. खरे तर वृत्तपत्रे, नियतकालिके समाजातील प्रत्येक व्यक्तीपर्यंत पोहचली नसली तरी त्यातून झिरपणारा नवविचार मात्रसमाजापर्यंत नक्कीच पोहचला. म्हणूनच आज आपणास जे समाजपरिवर्तन दिसून येते तो नियतकालिकांचाच परिणाम होय. मराठी साहित्यात ज्या मराठी नियतकालिकांनी सामाजिक, सांस्कृतिक विश्वात जे वैचारिक अभिसरण घडून आणले त्या नियतकालिकांचा इथे मागोवा घेणार आहोत.

प्रस्तावना:

भाषा हे विचारविनिमयाचे एक अमोघ साधन आहे. मानव आपले विचार,भावना प्रकट करण्यासाठी बहु विध भाषेचा उपयोग करीत असतो भाषेमुळेच मानवी विचारशिलतेचे विविध पैलू आपणास साहित्याच्या विविध प्रवाहातून अनुभवायला मिळतात तसेच मराठीच्या कुशीतून आकारास येणाऱ्या बहु विध साहित्य प्रवाहाचे स्वरूप आपणास प्रत्ययास येते अशा साहित्य प्रवाहातून सातत्याने भाषा ही विविध वाङ्‌मयीनरुपधारण करीत असते. केवळ संवाद माध्यमातून भाषा श्रीमंत, प्रगल्भ, सौंदर्ययुक्त होत नाही तर व्यावहारिक जीवनातून देखील ती समजून घ्यायला मदत होते. हे खरे असले तरी भाषेचे खरे वैभव शब्दबध्द होणाऱ्या वाङ्‌मयातूनच प्रतीत होते. मग ते प्राचीन साहित्य असो की अर्वाचीन साहित्य. त्या त्या काळातील पडसाद साहित्याच्या दालनात संस्काराचे बीजांकूरघेऊन अवतरत असल्यामुळे नवसाहित्य नव्या प्रेरणेनिशीजन्मास येत असते. त्यातूनच नवसमाज, नवसंस्कृती आकारास

ISSN: 2320-5407 Int. J. Adv. Res. 9(05), XX-XX

Journal Homepage: - www.journalijar.com

INTERNATIONAL JOURNAL OF ADVANCED RESEARCH (IJAR)

Article DOI: 10.21474/IJAR01/xxx
DOI URL: http://dx.doi.org/10.21474/IJAR01/xxx

ISSN NO. 2320-5407

RESEARCH ARTICLE

KKUS'OJHRHY V/;KRE VKF.K FOKKURRO

प्रा. डॉ प्रवीण घारपुरे
मराठी विभाग प्रमुख जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम ता.नरखेड, जि. नागपूर

Manuscript Info

Manuscript History
Received: xxxxxxxxxxxxxxxx
Final Accepted: xxxxxxxxxxxxx
Published: xxxxxxxxxxxxxxxx

Key words:-
प्रस्तुत शोधनिबंधातून संत ज्ञानेश्वर माऊलीने ज्ञानेश्वरीत निरूपण केलेल्या अध्यात्म आणि विज्ञान यांचा सुंदर समन्वय कसा साधलेला आहे,याचा शोध घेण्याचा प्रयत्न केलेला आहे.

Abstract

संतांचे साहित्य म्हटले की, आपणास आध्यात्मिक विचारांचा अनुभव येतो. संतसाहित्यातून प्रस्तुत होणारे भक्ती वाङ्‌मय आमच्या मनःचक्षुसमोर आकार घ्यायला लागतात आणि आपण त्या संपूर्ण विचार उक्तीचा आस्वाद घ्यायला लागतो. संत ज्ञानेश्वर माऊलीने निर्माण केलेल्या वाङ्‌मय मूर्तीचे अवलोकन केले की ज्ञानेश्वरी, अमृतानुभव, चांगदेव पासष्टी आणि अभंगवाणी हे काव्यरत्न आपल्या मनपटलावर सहजपणे आपले प्रतिबिंब उमटवून जातात. त्यातही ज्ञानेश्वरी ही मानवी मनावर संस्कार करणारी संजीवनी ठरली आहे. याचे कारण भगवद्गीतेतील सार्वकालीक सत्यांश विलक्षण आर्ततेने आणि तितक्याच मृदुतेने ज्ञानेश्वर माऊलीने उलगडून दाखविला. श्रीकृष्णाच्या वाणीतून प्रकट झालेलं गीतेचं तत्वज्ञान अगणित विद्वानांना व अभ्यासकांना गुंगवून ठेवणारं, चकीत करणारं असून मानवी समाजाला सदैव मार्गदर्शक ठरलं आहे. परंतु ज्ञानेश्वर माऊलीने गीतेच्या गुढार्थाला आपल्या गोड वाणीने आणि लेखणीने मधुरताच आणली नाही तर मानवाला मार्गदर्शक नी आल्हादक असा मार्गदीप ज्ञानेश्वरीच्या प्रतिकात अखंड तेवत ठेवला आहे. त्याचा मंदमंद प्रकाश प्रत्येकाच्या आत्म्यापर्यंत पोहचण्याची क्षमता राखितो याचं कारण म्हणजे ज्ञानेश्वर माऊलीने योजलेली रूपके आणि काव्यरूपी शब्दप्रयोग होय. संत ज्ञानेश्वर कुठलाही अभिनिवेश न आणता अध्यात्म नी विज्ञान यातील दुवा विशद करून ज्ञानगंगेचा निर्मळ झरा प्रवाहीत करतात. म्हणून या प्रवाहाला प्रशांत, शांत मंजुळ असा नाद आहे.

Copy Right, IJAR, 2021,. All rights reserved.

Introduction:-

महाराष्ट्र ही संताची भूमी आहे. या पावन भूमीत संतांची फार मोठी परंपरा रूजलेली आहे. त्या परंपरेत संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत एकनाथ, संत तुकाराम, संत रामदास, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, संत गाडगेबाबा यासारखे काही प्रमुख संत तर आहेच परंतु याशिवाय फार मोठी संतमांदियाळी महाराष्ट्राच्या पावनभूमीत निर्माण झालेली आहे. या संत मांदियाळीचा उल्लेख संत बहिणाबाईने आपल्या अभंगवाणीतून फार सुदंरपणे केलेला आहे. ती म्हणते, ' संत कृपा झाली। इमारत फळा आली।। ज्ञानदेवे रचिला पाया। उभारिले देवालया।। नामा तयाचा किंकर। तेणे केलासे विस्तार।। जनार्दनी एकनाथ। खांब दिला भागवत।। तुका झालसे कळस। भजन करा सावकाश।।' अशी ही सुदंर अभंग उक्ती संतपरंपरेची साक्ष पटवून देते.

संतांचे साहित्य म्हटले की, आपणास आध्यात्मिक विचारांचा अनुभव येतो. संतसाहित्यातून प्रस्तुत होणारे भक्ती वाङ्‌मय आमच्या मनःचक्षुसमोर आकार घ्यायला लागतात आणि आपण त्या संपूर्ण विचार उक्तीचा आस्वाद घ्यायला लागतो. अशा या संतसाहित्यात साहित्य सोनियाच्या खाणी निर्माण करणारे संत ज्ञानेश्वर म्हणजे संतपरंपरेतील तळपता सूर्यच आहे. या सूर्याने मानवी जीवनातील अंधकार दूर करण्यासाठी आपल्या जीवनातील कटू अनुभूतींना बाजूला ठेवून सर्व प्राणीमात्रांत प्रेमभाव निर्माण करण्याचे कार्य केले. अशा 21 वर्षाचे आयुष्य जगलेल्या संत ज्ञानेश्वराला संपूर्ण संतमांदियाळी ज्ञानेश्वर माऊली म्हणू लागली. या ज्ञानेश्वर माऊलीने आपल्या अमृतमय वाणीने आज आठशे वर्षाच्या कालखंडात अनेक

Corresponding Author:- izk-MkW- izoh.k ?kkjiqjs
Address:- ejkBh foHkkx izeq[k thou fodkl egkfo|ky;] nsoxzke rk-uj[ksM] ft- ukxiwj.

Volume – 10 (Issue –13)

November-2020

ISSN- 2230 - 9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

COSMOS
IMPACT FACTOR
5.13

NEW TRENDS IN RESEARCH

November-2020

अनुक्रमणिका

Sr.No	Title of the Paper	Name of the Author	Pg.No.
1	भारत सरकारचे नवीन कृषि धोरण-२०२० : वास्तव आणि दृष्टीकोन	डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे	1-13
2	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या चळवळीची प्रासंगिकतता	डॉ.रमेश रामराव बैनवाड	14-20
3	शाश्वत शेती विकासात कृषी सेवा केंद्राची भूमिका	डॉ.पी.एस.देशमुख	21-25
4	आजच्या शिक्षण पद्धतीत आय सि टी तंत्रज्ञानाची भूमिका - एक मूल्यमापन	डॉ. श्रीकृष्ण बापुराव बोढे	26-35
5	पंचायतराज संस्थेत मातंग समाजाचा राजकीय सहभाग : एक अभ्यास	प्रा. डावरे वसंत रंगनाथ	36-39
6	उपभोक्तावादी संस्कृतीचा प्रभाव	प्रा. डॉ.राजेश एस. डोंगरे	40-43
7	वाढत्या शहरीकरणाचा सामाजिक प्रभाव	प्रा. डॉ.राजेश एस. डोंगरे	44-48
8	महाविद्यालयातील ग्रंथालयात स्पर्धा परिक्षांचा अभ्यास करणा-या विद्यार्थ्यांचे अध्ययन	प्रा. किशोर पंढरीनाथ भोळे	49-55
9	संगीत आणि आरोग्य	Dr.Snehal D.Shembekar	56-63
10	शेतमजुरी करणाऱ्या महिलांच्या सामाजिक व आर्थिक समस्येचे अध्ययन	डॉ.लोकेष बी. नंदेश्वर	64-68
11	स्त्रि हिंसाचार : समुदाय आणि कारणे	डॉ. कैलाष व्ही. बिसांद्रे	69-76
12	दारिद्रय रेषेखालील लोकांना शासकीय योजनेविषयी असलेल्या जाणीव जागृतीचे अध्ययन	प्रा. रुपेश रा. कुचेवार	77-84
13	भारतीय व पाश्चिमात्य क्रीडा प्रकारातील भारतीय खेडाळूंचे योगदान	डॉ. दीपक गुलाबराव अरजपुरे	85-93
14	सोशल मिडिया : आधुनिक ग्रंथालयाचे प्रभावी माध्यम	डॉ.सिद्धि जगदाळे, डॉ.संदीप नेमलेकार	94-99
15	कामगार सुरक्षा आणि नवीन कामगार कायदे	डॉ. बालासाहेब किलचे गोरेगावकर	100-111
16	महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेत महिला उद्योजकांचे योगदान, एक अध्ययन	डॉ. रेकचंद गणपत गोंगले	112-118

भारत सरकारचे नवीन कृषि धोरण-२०२० : वास्तव आणि दृष्टीकोन

डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे, (पदवी व पदव्युत्तर अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख)
जीवन विकास महाविद्यालय देवग्राम

सारांश :-

कृषी स्थायी समितीने नमूद केले की पारदर्शक, सहज उपलब्धता आणि कुशल मार्केटींग प्लॅटफॉर्मची उपलब्धता ही शेतक-यांना त्यांच्या शेतमालाच्या किंमती सुनिश्चित करण्यासाठी आवश्यक आहे.बहुतेक शेतक-यांना सरकारी खरेदी सुविधा व एपीएमसी मार्केटमध्ये प्रवेश नसतो. त्यात नमूद केले गेले आहे की छोट्या ग्रामीण बाजारपेठांना पुरेशा पायाभूत सुविधा उपलब्ध करण्यासाठी व कृषी विपणनासाठी एक व्यवहार्य पर्याय म्हणून नजीकच्या काळात उदयास येऊ शकतात. ही सर्वात मोठी उपलब्धी रहाणार आहे. या कृषी बिलात धोकादायक मध्यस्थांना दूर करून शेतकऱ्यांना चांगल्या अर्थाने मदत करणे, गुंतवणूक आकर्षित करणे आणि या क्षेत्रातील तंत्रज्ञान वृद्धिंगत करून २०२० च्या नवीन शेतकऱ्यांच्या विधेयकाद्वारे भारताच्या कृषी क्षेत्राचे उदारीकरण आणि खासगीकरण करण्यात आले आहे या संधीचा लाभ घेणे यात निश्चित करण्यात आलेले आहे. भारतातील कृषी क्षेत्र ५८% लोकसंख्येला रोजगार देते. याबरोबरच जीडीपीच्या कार्यक्षेत्रात १५ % पर्यंत आपले योगदान देत आहे. सन २०२० मध्ये या क्षेत्रात ४ % वाढ झालेली आहे. भूतकाळातील महाराष्ट्र कृषी उत्पन्न पणन नियम असे स्पष्टपणे सांगतात की शेतक-यांच्या शेतमालाचे शोषण रोखण्यासाठी कृषी उत्पादनांची विक्री केवळ एपीएमसीमध्येच करता येवू शकते अशा कायद्यांमध्ये व्यावहारिकतेची कमतरता असते आणि ती अधिनियमात अधिक कमकुवत ठरत असतात. यामुळे बाजारपेठेतील दलाल, अडतिये किंवा मध्यस्थांची मक्तेदारी निर्माण होत असते. शेतक-यांचे उत्पादन शहरातील घाऊक विक्रेत्यांना दिले जात असते, जे त्याऐवजी ते किरकोळ विक्रेते किंवा खरेदीदारांना विकत असतात. प्रत्येक उप बाजारपेठ शाखेत ४ ते ५ रुपयांनी किलोमागे किंमत वाढत जाते. याचाच परिणाम असा होतो की, बराच शेतमाल व भाजीपाला शेतकऱ्यांकडून २ किंवा ३ रुपये अशा अल्प किलोवर विकत घेतला जातो आणि तो शहरी ग्राहकांना २० ते ३० रुपये किलोला विकला जातो. ही मध्यस्त यंत्रणा २५ ते ३० वर्षांपासून अशीच चालू आहे अशा प्रकारे कोट्यवधी शहरी भारतीयांना जास्त किंमत मोजावी लागली आणि कोट्यावधी शेतकरी वेतनात गेले. तसेच किंमतीत वाढ झाल्याने शेतक-यांचा फायदा होत नाही. जर खुल्या विपणनास परवानगी दिली गेली असती

Volume – 10 (Issue –13) | November-2020 | ISSN- 2230 - 9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

COSMOS
IMPACT FACTOR
5.13

NEW TRENDS IN RESEARCH

November-2020

53	Political Leadership of Bihar: Socio-Economic Development & Reality	Pragya Shekhar, Reaearch Student	386-388
54	TMD Study Of Aqueous Solution of Long Chain Amine Hydrochloride	Amol M. Deshpande, Wamank.Pokale, Amol W.Pokale	389-395
55	Dye Sensitized Solar Cells New Approch For Energy Generation – A Review	Mr.Yatreek G.Bhagat, Prof. J.S.Meshram	396-405
56	A Study Of Challenges Faced By Women Entrepreneurs Development In The Rural Area	Prof. Dr. Dattatraya S. Tambe	406-413
57	Personality Development Through Yoga	Dr. Seema S. Malewar	414-417
58	"Yoga": An Effective Measure Against The Covid 19	Dr.Premnanda G.Ghadsing	418-419
59	Phytochemical Analysis And Antimicrobial Activities of Leaf Of Tecoma Stans Plant	Manisha A. Mahatale	420-426
60	Economic Policy And Financial Zone Reforms In India: A Bird Eye View	Dr. Prashant Vijaysing Patil	427-435
61	The Impact of Artificial Intelligence On Higher Education System In India, Amidst Of The Covid-19 Pandemic.	Dr.Varsha S. Sukhadeve, Miss. Sneha Sheshrao Gawai	436-449
62	Functions And Recent Trends Of Human Resource Management (HRM) In the Field of Education	Mr. Vasudev N. Joshi, Prin.Dr.Shriprabhu G.Chapke,	450-455
63	Alternative 1,2,3-Triazole Derivative Ligand For The Click Chemistry	V. B. Gopula	456-461
64	Effective Modes For The Enhancement of Quality In Higher Education	Mr.Devendra H. Wasade Dr Rajkishor S. Gupta	462-467
65	Citation Analysis Of Doctroal Thesis In Chemistry Accepted By Rashtrasant Tukadoji Maharaj, Nagpur University, Nagpur	Dr. Rajkishor Shivshankar Gupta, Mr. Devendra H. Wasade	468-476
66	Misleading Advertisements: Legal Prospects	Dr. Suresh G. Santani	477-483
67	Health Problems Of Mathadi Workers (A Study With Special Reference To Mathadi Women Workers Of Cotton Market Area Of Nagpur City)	Dr. S.Vijay Kumar	484-490

Effective Modes For The Enhancement of Quality In Higher Education

Mr.Devendra H. Wasade
Dept. of Learning Resource Centre, JVMD

Dr Rajkishor S. Gupta (Librarian)
Dept. of Learning Resource Centre, JVMD

ABSTRACT

Education plays a vital role in the society as well as in the development of any country .The Quality assessment is to check whether the organisation is structured to achieve the objectives or goals of the organisation. Higher Education without quality is a skeleton without flesh and blood. There are many ways to define quality in Higher Education because definition of quality and excellence are stakeholder relative which including students, teaching and nonteaching staff , Curricular aspects, Teaching learning, Seminars, Conference and workshop, Evaluation, Research, Extension activity, Infrastructure , Library and learning resources, ICT, Sports, Leadership, Innovation, Skill base Courses all these help to enhance the quality in higher. This Paper discusses above various aspects in the enhancement of the quality in higher education.

Introduction

According to ShriAurobindo, ancient Indian education was quality and it worked for creation of better men. It was based on spirituality. Ancient system, besides providing a through training in the necessary arts, science, branches of knowledge, gave grounding in the Vedic formula of spiritual knowledge.In the last few years, the educational system of India has experienced dramatic change. The development of any country is totally depends up on the educational system of that country and also the education is the base to build a knowledge society. In Indian higher education institution have responded to those changes and embraced the digital forms of education involving both teaching and learning. With technology taking a leap ahead with smarts phones, tablets and internet influencing the younger generation, education has started redefining itself. Thus digital media is transforming the system of education to great extent. The Educational experts have come up with various models to assess the quality by focusing on different aspects like outputs, inputs, programmes, resources and the educational processes in the general . There are different kind of modes like Curricular aspects, Teaching learning, Seminars, Conference and workshop, Evaluation, Research, Extension activity, Infrastructure , Library and learning resources, ICT, Sports, Leadership, Innovation, Skill base Courses all these help to enhance the quality in higher.

Methodology

The present research paper attempts to highlights the study of effective modes which help to make dramatic change in the quality of Higher Education and to find out all essential factors on which quality and excellence in higher education depends on. The data

Volume – 10 (Issue –13)

November-2020

ISSN- 2230 - 9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

COSMOS
IMPACT FACTOR
5.13

NEW TRENDS IN RESEARCH

November-2020

अनुक्रमणिका

Sr.No	Title of the Paper	Name of the Author	Pg.No.
1	भारत सरकारचे नवीन कृषि धोरण-२०२० : वास्तव आणि दृष्टीकोन	डॉ. राजू घनश्याम श्रीरामे	1-13
2	डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांच्या चळवळीची प्रासंगिकतता	डॉ.रमेश रामराव बैनवाड	14-20
3	शाश्वत शेती विकासात कृषी सेवा केंद्राची भूमिका	डॉ.पी.एस.देशमुख	21-25
4	आजच्या शिक्षण पद्धतीत आय सि टी तंत्रज्ञानाची भूमिका - एक मूल्यमापन	डॉ. श्रीकृष्ण बापुराव बोढे	26-35
5	पंचायतराज संस्थेत मातंग समाजाचा राजकीय सहभाग : एक अभ्यास	प्रा. डावरे वसंत रंगनाथ	36-39
6	उपभोक्तावादी संस्कृतीचा प्रभाव	प्रा. डॉ.राजेश एस. डोंगरे	40-43
7	वाढत्या शहरीकरणाचा सामाजिक प्रभाव	प्रा. डॉ.राजेश एस. डोंगरे	44-48
8	महाविद्यालयातील ग्रंथालयात स्पर्धा परिक्षांचा अभ्यास करणा-या विद्यार्थ्यांचे अध्ययन	प्रा. किशोर पंढरीनाथ भोळे	49-55
9	संगीत आणि आरोग्य	Dr.Snehal D.Shembekar	56-63
10	शेतमजुरी करणाऱ्या महिलांच्या सामाजिक व आर्थिक समस्येचे अध्ययन	डॉ.लोकेष बी. नंदेश्वर	64-68
11	स्त्रि हिंसाचार : समुदाय आणि कारणे	डॉ. कैलाष व्ही. बिसांद्रे	69-76
12	दारिद्रय रेषेखालील लोकांना शासकीय योजनेविषयी असलेल्या जाणीव जागृतीचे अध्ययन	प्रा. रुपेश रा. कुचेवार	77-84
13	भारतीय व पाश्चिमात्य क्रीडा प्रकारातील भारतीय खेडाळूंचे योगदान	डॉ. दीपक गुलाबराव अरजपुरे	85-93
14	सोशल मिडिया : आधुनिक ग्रंथालयाचे प्रभावी माध्यम	डॉ.सिद्धि जगदाळे, डॉ.संदीप नेमलेकार	94-99
15	कामगार सुरक्षा आणि नवीन कामगार कायदे	डॉ. बालासाहेब किलचे गोरेगावकर	100-111
16	महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेत महिला उद्योजकांचे योगदान, एक अध्ययन	डॉ. रेकचंद गणपत गोंगले	112-118

भारतीय व पाश्चिमात्य क्रीडा प्रकारातील भारतीय खेडाळूंचे योगदान

डॉ. दीपक गुलाबराव अरजपुरे (शारीरिक शिक्षण संचालक)
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम तह - नरखेड जि. नागपूर

गोषवारा

आजघडीला क्रीडा तत्व हे खूप महत्वाचे आहे कारण विद्यार्थी वर्गाला त्याची बलस्थाने व कमजोरी त्यांचे कौतुक आहे हे माहित असणे आवश्यक आहे आजचा युवा वर्ग ॲथलेटिक्समध्ये सामील होण्यापेक्षा समाज, बूस्टर क्लब आणि कमिशनर / ट्रेझरसाठी हे कौतुक दर्शविण्यासारखे आणखी कोणताही मार्ग नाही. हे पूर्ण करण्यासाठी, ही गुंतवणूक घेणार आहे आणि सर्वात मूल्यवान गुंतवणूक म्हणजे पैसा आणि वेळ. जितकी जास्त गुंतवणूक केली जाईल तितके चांगले निकाल. आमच्या तरुण विद्यार्थी ॲथलीट्सच्या भवितव्यापेक्षा जास्त गुंतवणूक कोठेही नाही हे आपण प्रमाणित करू शकतो याचे सर्वात महत्वाचे कारण म्हणजे खेळ होय. खेळ हे मुलांच्या मानसिक आणि शारीरिक वाढीचे मार्ग आहेत. क्रीडा चरित्र निर्मितीत मदत करतात आणि त्यांना ऊर्जा आणि सामर्थ्य प्रदान करतात. निरोगी आहार आणि सक्रिय जीवनशैली मुलांच्या जीवनशैली, मन आणि शरीरात चांगले परिणाम आणेल. मनोरंजक क्रियाकलापांमुळे मुलांच्या आरोग्यासाठी वाईट सवयी दूर होतात ज्यामुळे त्यांना मधुमेह, उच्च कोलेस्ट्रॉल, उच्च रक्तदाब, हृदय रोग, सांधेदुखी, स्ट्रोक आणि इतर गंभीर आजार होऊ शकतात.

जेव्हा विद्यार्थी शारीरिकदृष्ट्या तंदुरुस्त असतात तेव्हा ते शैक्षणिकदृष्ट्या अधिक प्राप्त करतात. खेळात मुलांमध्ये मैत्रीची भावना निर्माण होते आणि त्यांची कार्यसंघ भावना विकसित होते. हे मुलांना मानसिक आणि शारीरिक खंबीरपणा विकसित करण्यास मदत करते. खेळ त्यांच्या शरीराला आकार देतात आणि ते मजबूत आणि सक्रिय बनवतात. मुलांनी थकवा व सुस्तपणा टाळण्यासाठी खेळात सक्रियपणे भाग घ्यावा. हे असे आहे कारण खेळ त्यांचे रक्त परिसंचरण आणि त्यांचे शारीरिक कल्याण सुधारतात. शेवटचे परंतु सर्वात कमी नाही, खेळामुळे मुलांचे मानसिक थकवा देखील दूर होते. क्रीडाशिवाय शिक्षण अपूर्ण आहे. आजकाल खेळ हा शिक्षणाचा अविभाज्य भाग आहे. शाळांमध्ये मुलांना आयुष्यातील त्यांचे मूल्य टिकवण्यासाठी अगदी सुरुवातीच्या काळात काही प्रकारचे खेळ शिकवले जातात. महाविद्यालयीन खेळ हादेखील शैक्षणिक अभ्यासक्रमाचा एक भाग आहे. संशोधनात असे दिसून आले आहे की एका सार्वजनिक शाळेच्या वर्गात निम्म्या विद्यार्थ्यांचे वजन जास्त

Volume – 10 (Issue –13) | November-2020 | ISSN- 2230 - 9578

Journal of Research and Development

A Multidisciplinary International Level Refereed Journal

COSMOS
IMPACT FACTOR
5.13

NEW TRENDS IN RESEARCH

November-2020

53	Political Leadership of Bihar: Socio-Economic Development & Reality	Pragya Shekhar, Reaearch Student	386-388
54	TMD Study Of Aqueous Solution of Long Chain Amine Hydrochloride	Amol M. Deshpande, Wamank.Pokale, Amol W.Pokale	389-395
55	Dye Sensitized Solar Cells New Approch For Energy Generation – A Review	Mr.Yatreek G.Bhagat, Prof. J.S.Meshram	396-405
56	A Study Of Challenges Faced By Women Entrepreneurs Development In The Rural Area	Prof. Dr. Dattatraya S. Tambe	406-413
57	Personality Development Through Yoga	Dr. Seema S. Malewar	414-417
58	"Yoga": An Effective Measure Against The Covid 19	Dr.Premnanda G.Ghadsing	418-419
59	Phytochemical Analysis And Antimicrobial Activities of Leaf Of Tecoma Stans Plant	Manisha A. Mahatale	420-426
60	Economic Policy And Financial Zone Reforms In India: A Bird Eye View	Dr. Prashant Vijaysing Patil	427-435
61	The Impact of Artificial Intelligence On Higher Education System In India, Amidst Of The Covid-19 Pandemic.	Dr.Varsha S. Sukhadeve, Miss. Sneha Sheshrao Gawai	436-449
62	Functions And Recent Trends Of Human Resource Management (HRM) In the Field of Education	Mr. Vasudev N. Joshi, Prin.Dr.Shriprabhu G.Chapke,	450-455
63	Alternative 1,2,3-Triazole Derivative Ligand For The Click Chemistry	V. B. Gopula	456-461
64	Effective Modes For The Enhancement of Quality In Higher Education	Mr.Devendra H. Wasade Dr Rajkishor S. Gupta	462-467
65	Citation Analysis Of Doctroal Thesis In Chemistry Accepted By Rashtrasant Tukadoji Maharaj, Nagpur University, Nagpur	Dr. Rajkishor Shivshankar Gupta, Mr. Devendra H. Wasade	468-476
66	Misleading Advertisements: Legal Prospects	Dr. Suresh G. Santani	477-483
67	Health Problems Of Mathadi Workers (A Study With Special Reference To Mathadi Women Workers Of Cotton Market Area Of Nagpur City)	Dr. S.Vijay Kumar	484-490

Citation Analysis Of Doctroal Thesis In Chemistry Accepted By Rashtrasant Tukadoji Maharaj, Nagpur University, Nagpur

Dr. RajkishorShivshankar Gupta,
(Librarian Dept. of LRC)
JeevanVikasMahavidyalaya, Devgram,
Tah.-Narkhed, Dist. - Nagpur.

Mr. Devendra H. Wasade,
(Librarian Dept. of LRC)
JeevanVikasMahavidyalaya, Devgram,
Tah.-Narkhed, Dist. - Nagpur

Abstract: -

Bibliometric study of 32 doctoral thesis in Chemistry awarded in RTM Nagpur University, Nagpur has been carried out to determine the use pattern of literature in the area. A total of 5150 references were analyzed for identifying their bibliographic form, authorship pattern, ranking of journals.

Keywords: -Bibliometric study, authorship pattern, disciplines research, citations.

Introduction: - Alan Pritchard, who first used the word "bibliometrics" described it as the "application of mathematics and statistical methods to books and other media of communication". This was paraphrased by Robert A. Fairthorne as "quantitative treatment of the properties of recorded discourse and behavior appertaining to it". In a later article, "Bibliometrics and Information Transfer. " Pritchard explained bibliometrics as the "metrology of the Information transfer process and its purpose is analysis and control of the process". He based his interpretation upon the fact that measurement is the common theme through definitions and purposes of bibliometrics, and things that we are measuring when we carry out a bibliometrics study are the process variable in the information transfer process. The British Standard Glossary of Documentations of Terms explained bibliometrics as the study of the use of documents and patterns of publication in which mathematical and statistical methods have been applied, which is basically the same as Pritchard's original definition. William Gray Potter, editor of the issue of Library Trends devoted to bibliometrics, followed suit with "Bibliometrics is simply put the study and measurement of the publication pattern of all forms of written communication and their authors. In the same issue Alvin M. Schrader said it even more simply. "Bibliometrics is the scientific study of recorded discourse". Bibliometrics called a quantitative science is divided into two areas, descriptive and evaluative. In one of these classes is included the study of the number of publications in a given field, or productivity of literature in the field for the purpose of comparing the amount of research in different countries, the amount produced during the different period or the amount produced in different subdivisions of the field.

Objectives of the study

The main objectives of the study are

- To find out year wise distribution of contribution per year.

Volume - 1 (2021)
Issue - 1 (May)

CREATIVE INSIGHT
International Peer-Reviewed Journal of English Language & Literature

THE STRANGE CASE OF BILLY BISWAS : A NARRATIVE OF HUMAN LIFE

Dr. Yogesh M. Sarode
Assistant Professor, Department of English
Jeevan Vikas Mahavidyalaya,
Devgram (M.S.) India
Email : yogeshmsarode@gmail.com

Abstract : The Strange Case of Billy Biswas is the only novel of Arun Joshi that makes an appealing sense of the moral human values of the tribal culture against the current society. Billy Biswas cannot adjust himself in the world that we call as a modern society and rebels against this dogma. Billy desires for peace and contentment and hence abandons the ruined society of Delhi for the Satpura hills where he discovers the various aspects of human life. He stays there and becomes a part and parcel of their life. While following this austere path, he changes himself completely and gives his life a new meaning. Hence an honest effort has been done through this paper to focus on the life of Billy Biswas, the protagonist in the novel and his concern and complete surrender for materialistic to spiritual journey.

Key Words: Aspects of life, tribal, Society, modern values, traditional values, strange case.

Arun Joshi's *The Strange Case of Billy Biswas* is sequentially the second novel and studies of three diverse forms of existence in the contemporary sphere portraying ordinary shantytown life in New York, progressive time in Delhi and survival lifetime in the Maikala Hills. The life description of the three forms discloses the author's search of three diverse lands in the novel. Billy has peculiar thoughts besides look. His opinion is moved by a great force that unties his transcendent longing and his eccentric conduct contribute a strange appearance to his magical makeup. Thus Billy Biswas reflects as a strange example because of the understanding of the deceptive culture. His excessive choice of separating the modern culture for the original realm in pursuit for implication of natural life is correspondingly the result of his eccentricity.

Arun Joshi's first novel— *The Foreigner* shows his continuation of and a development upon spiritual desire, odd conduct, unusual appearance and his profound trust in the morals of pass on ethos and creed. His second fiction carries on Sindi's pursuit for self and aim of life in worldly, narrow, showy and dishonest society, and extends it to the profound search by Billy's departure of the intolerant and false culture to the original realm. The novel is likewise a simple interpretation on the worthless survival, psychological conflict, unhappiness, evil, longing, disloyalty and craftiness in the contemporary people. It does not only records the firm statement of Billy but also reveals the last determination of his life to leave the confused and foolish life of the current society and to accept the generous and joyful life of the primeval world. Hence, the novel is a representation of his hunt for ideals and entire distancing in his stormy get up from the

G H RAISONI COLLEGE OF ENGINEERING, NAGPUR

(Autonomous, NAAC A+, NIRF-2020 Rank 139)

Department of Basic Sciences

International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021) Online

5-6 February 2021

e-Certificate

This is to certify that **T A Thakre** of **Resaerch Student, RTMNU, Nagpur, India** has **attended** the International Conference on Research Frontiers in Sciences **(ICRFS-2021)** and **presented** a paper titled **Comparison of effectiveness of models for solving fuzzy assignment problem**, Co-authored by **O K Chaudhari, Rajshri Gupta.** The conference was organized by the Department of Basic Sciences, G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur (India), during **5th and 6th February 2021**, in association with **Scopus Indexed** International Journal "IOP Conference Series: Material Science and Engineering" (ISSN: 1757-899X).

Dr Bhavana Butey	**Dr Santosh Jaju**	**Dr Sachin Untawale**
General Chair	Organising Chair	Honorary Chair

ISAS

GHR LABS & RESEARCH CENTRE

IOP Conference Series Materials Science and Engineering

FORUM FOR INTERDISCIPLINARY RESEARCH IN MATHEMATICAL SCIENCES JAIPUR (INDIA)

G H RAISONI COLLEGE OF ENGINEERING, NAGPUR

(Autonomous, NAAC A+, NIRF-2020 Rank 139)

Department of Basic Sciences

International Conference on Research Frontiers in Sciences

(ICRFS-2021) Online

5-6 February 2021

e-Certificate

This is to certify that **Dr. Onkar Chaudhari** of **G H Raisoni College of Engineering,Nagpur** has **attended** the International Conference on Research Frontiers in Sciences **(ICRFS-2021)** and **presented** a paper titled **Soft computing model for students' evaluation in educational institute**, Co-authored by **Rajshri Gupta, T A Thakre.** The conference was organized by the Department of Basic Sciences, G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur (India), during **5th and 6th February 2021**, in association with **Scopus Indexed** International Journal "IOP Conference Series: Material Science and Engineering" (ISSN: 1757-899X).

Dr Bhavana Butey	Dr Santosh Jaju	Dr Sachin Untawale
General Chair	Organising Chair	Honorary Chair

ISAS

LABS & RESEARCH CENTRE

IOP Conference Series
Materials Science and Engineering

Indexed by

Scopus THOMSON REUTERS Compendex

FORUM FOR INTERDISCIPLINARY RESEARCH IN MATHEMATICAL SCIENCES JAIPUR (INDIA)

G H RAISONI COLLEGE OF ENGINEERING, NAGPUR

(Autonomous, NAAC A+, NIRF-2020 Rank 139)

Department of Basic Sciences

International Conference on Research Frontiers in Sciences (ICRFS-2021) Online

5-6 February 2021

e-Certificate

This is to certify that **Rajshri Gupta** of **G H Raisoni College of Engineering, Nagpur** has **attended** the International Conference on Research Frontiers in Sciences **(ICRFS-2021)** and **presented** a paper titled **A Survey on the Methods to find Basic Feasible Solutions for Fuzzy Transportation Problems**, **Co-authored** by **O K Chaudhari, T A Thakre.** The conference was organized by the Department of Basic Sciences, G. H. Raisoni College of Engineering, Nagpur (India), during **5th and 6th February 2021**, in association with **Scopus Indexed** International Journal "IOP Conference Series: Material Science and Engineering" (ISSN: 1757-899X).

Dr Bhavana Butey	Dr Santosh Jaju	Dr Sachin Untawale
General Chair	Organising Chair	Honorary Chair

ISAS GHr LABS & RESEARCH CENTRE IOP Conference Series

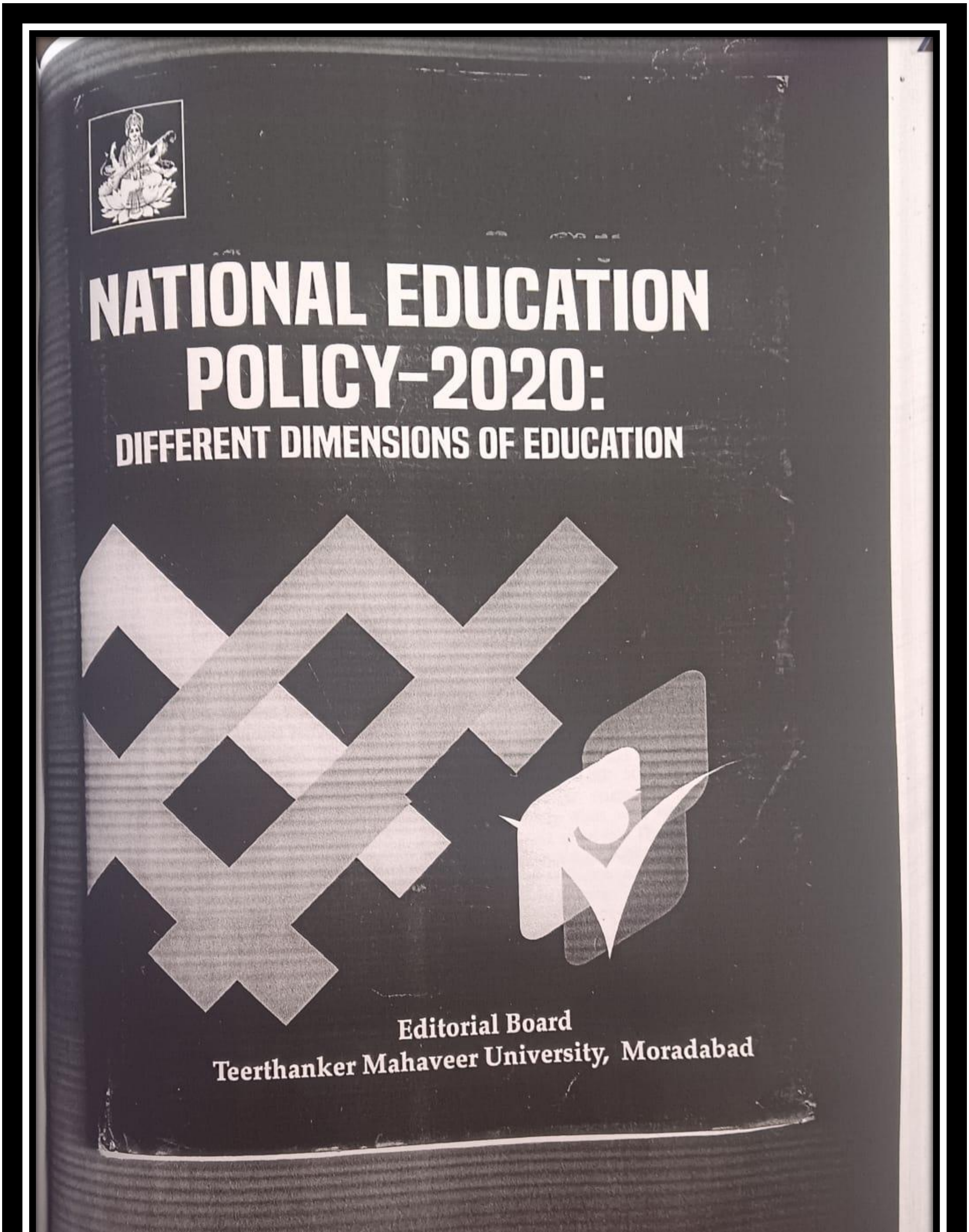
NATIONAL EDUCATION
POLICY-2020:
DIFFERENT DIMENSIONS OF EDUCATION
Editorial Board
Teerthanker Mahaveer University, Moradabad

Dr. Kalpna Jain is working as Principal in Teerthankar Mahaveer Institute of Management and Technology affiliated to Teerthankar Mahaveer University Moradabad. Your Qualification is M.A (Hindi, Political Science) M.Ed., Ph.D.(Education & Philosophy). You have 30 years of experience in the field of education. Your articles have been published in various journals and edited books you are also an active member of research journals and various editorial boards. As a writer and editor you have got many subjects and competitive books published also you have organized and participated in many international and national workshops, seminars and webinars.

Dr. Ratnesh Kumar Jain is working as Principal in Teerthankar Aadinath College of Education affiliated to Teerthankar Mahaveer University, Moradabad (U.P). Your Qualification is M.Sc. (Botany, IT), M.A (English, Yoga), UGC Net, M.Ed., Ph.D. P.G.D.C.A., for the last 17 years you have been in education field and [illegible] many of your subjects and competitive books have been published [illegible] research papers and chapters have been published in various nati[illegible] journals. You have organized and participated in many wo[illegible] webinars at national and international level.you are also an active member [illegible] journals and editorial boards.

Dr. Namrta Jain is working as Assistant Professor in depart[illegible] of Teerthanker Mahaveer University, Moradabad. Your Qualification [illegible] Sanskrit, Yoga) UGC Net (Hindi & Education) M.Ed., Ph.D. You [illegible] years of experience in teaching field and you have also got many competitive [illegible] published in the field of education. You are also an active member [illegible] journals and editorial boards. Your articles and research papers have been published in various national and international journals and apart from this You have organized and participated in many international and national workshops, seminars and webinars.

Dr. Sugandha Jain is working as Assistant Professor (Sanskrit)in Teerthanker Aadinath College of Education affiliated to Teerthanker Mahaveer University, Moradabad. Your qualification is M.A. (Sanskrit & Hindi) and Ph.D. (Sanskrit). You have 17 years of experience in the field of education. Your articles have been published in various journals and Edited books and apart from this you have also edited 4 educational books.

Vinay Kumar is working as Assistant Professor in Teerthanker Aadinath College of Education affiliated to Teerthanker Mahaveer University, Moradabad (U.P).Your qualification is M.A. (Pol.Science & Education), M.Ed., U.G.C.Net(Education). You have 12 years of experience in education field. Your articles have been published in various journals and edited books.

Dharmendra Singh has been working in teaching field for the last 12 years. At present he is working as Assistant Professor in Teerthanker Aadinath College of Education which is affiliated to Teerthanker Mahaveer University, Moradabad (U.P).Your qualification is M.Sc.(Mathematics), M.Ed. Your Articles have been published in various journals and Edited books.

Shazia Sultan is working as an Assistant Professor in Teerthanker Aadinath College of Education affiliated to Teerthanker Mahaveer university, Moradabad(U.P.).Your academic and professional qualifications are M.A.(English), M.Ed.,UGC NET(Education). You have been in teaching profession for the last 4 Years. Your articles have been published in various journals and edited books at national and international level.

JTS Publications
V-508, Gali No. 17, Vijay Park Delhi-110053
Mob.08527460252, 9990236819
Email: jtspublications@gmail.com

ISBN 978-81-947770-0-7
9788194777007
₹ 995/-

Scanned with OKEN Scanner

National Education Policy 2020 :
Different Dimensions of Education

EDITORIAL - BOARD

DR. M.P. SINGH
DIRECTOR, STUDENTS WELFARE, TMU MBD

DR. KALPANA JAIN
PRINCIPAL, TMIMT D.EL.ED COLLEGE MBD

DR. RATNESH KUMAR JAIN
PRINCIPAL, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

DR. NAMRTA JAIN
ASST. PROFESSOR, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

DR. LALTA PRASAD
ASSO. PROFESSOR, BANARAS HINDU UNIVERSITY VARANASI

MR. VINAY KUMAR
ASST. PROFESSOR, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

MR. DHARMENDRA SINGH
ASST. PROFESSOR, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

MS. SHAZIA SULTAN
ASST. PROFESSOR, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

DR. SUGANDHA JAIN
ASST. PROFESSOR, TEERTHANKER AADINATH COLLEGE OF EDUCATION MBD

JTS Publications
Delhi-110053

Scanned with OKEN Scanner

CONTENTS

Contributors ix

1. New Education Policy -2020: A Great Vision for Countries Future Education 1
   -Dr. Manorama Pandey
2. From Literacy to Post-literacy and Continuing Education 8
   -Ramshankar Varma
3. National Educational Policy 2020: A Step Towards Transforming Future Generations 17
   -Dr. Pragati Jain
4. New Education Policy: Dimension and Vision 24
   -Dr. Alok Kumar Singh
5. The Impact of Globalization on Education 32
   *-Dr. Kirti Singh**
6. New Education Policy 2020: Reality and Perspectives 38
   -Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
7. New education Policy 2020 and Higher Education 48
   -Dr. Rishika Verma
8. New Education Policy-2020: A Great Vision for Country's Future Education 58
   -Dr. Bipin Bihari Dash
9. New Education Policy 2020: A Great Vision for Country's Future Education 70
   -Surabhi Singh
10. New Education Policy 2020: A Great Vision for Country's Future Education 78
   -Deepak Kumar Malik
11. New Education Policy 2020 and Changing Dimensions of

Scanned with OKEN Scanner

New Education Policy 2020:
Reality and Perspectives

Dr. Raju Ghanshyam Shrirame *

Abstract

The Ministry of Human Resource Development, Government of India has proposed a comprehensive and comprehensive National Education Policy 2020. Prior to independence, the education system in India was under the complete control of the British Empire. The overall educational policies of India from time to time were similar to those of Macaulay. There was no provision in it for imparting any quality education to the Indians, all this was to stir up their work by creating a tribe called clerk in the country. The main purpose behind this was to create clerks and bureaucrats who serve in pure and present and simple positions. Many series in society have undergone changes since Indian independence. The country's educational policies have been formulated and improved in some places, but they have not had any positive impact on the country & educational reforms. In 2014, the Government of India adapted the 2030 Agenda for Sustainable Development (SD) and has been inspiring ever since. The culmination of such a long and inclusive process is the new Educational Policy 2020. NEP 2020 is a comprehensive educational planning document related to the education system in the country. This article deals with issues, principles, objectives, visions, challenges and solutions. The main focus is on higher education and its implementation. Other issues such as vocational education, research and online and digital education have also been given some importance. This is an admirable and very positive step on the part of the government as a whole. Only the future will decide tomorrow how much net effect has been achieved. Recently, the Ministry of Human Resource Development, Government of India introduced a new policy, Education, National Education Policy 2020. It was approved by the Union Cabinet of India on July 2, 2020 and outlined the vision for India's new education system. On August 1st , 2020, the

IMPACT FACTOR 5.473 (SJIF) **UPA NATIONAL E-JOURNAL** *Interdisciplinary Peer-Reviewed Indexed E-Journal* ISSN 2455-4375

NEW EDUCATION POLICY 2020: A REALISTIC REVIEW

Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
Vice Principal
Head, Department of Economics
Jeevan VikasMahavidyalaya,
Devgraam

Abstract :*The culmination of such a long and inclusive process is the new Educational Policy 2020. NEP 2020 is a comprehensive educational planning document related to the education system in the country. This article deals with issues, principles, objectives, visions, challenges and solutions. The main focus is on higher education and its implementation. Other issues such as vocational education, research and online and digital education have also been given some importance. This is an admirable and very positive step on the part of the government as a whole. Only the future will decide tomorrow how much net effect has been achieved. Recently, the Ministry of Human Resource Development, Government of India introduced a new policy, Education, National Education Policy 2020. It was approved by the Union Cabinet of India on July 2, 2020 and outlined the vision for India's new education system. On August 1st , 2020, the annual National Conference of Vice-Chancellors was organized by the Association of Universities (AIU) in association with National Law University, Delhi on the subject of redistribution of Indian universities (by virtual mode). Honorable Minister of Education Dr. Inauguration by Ramesh PokhriyalNishank and various eminent and learned personalities like UGC President and Vice President, President AIU, Vice Chancellors of several Central Universities and Vice Chancellors of some State Universities, Governors of some states and certain social reformers were asked for their views and opinions in the process. In addition, AIU had launched a Weekly Search Essay Series on their website. These dissertations are written by eminent officials and specialized academic experts in various fields. In particular, the research essay deals with the individual characteristics of various subjects related to the reimaging of Indian universities and their effect on the mind of the reader. AIU has already compiled a book titled Redistribution of Indian Universities' available on their website which is really very informative and wonderful. All of these things are designed to expand in depth on NEP 2020. All these efforts will be useful in the future to make the educational policy of the country useful.*

Introduction :

The Government of India had earlier announced the National Education Policy on the occasion of the Kothari Commission and implemented it throughout the country. However, the National Education Policy formulated by the Government of India in 1986 came to be known as the Modern Education Policy of India. Later, due to some shortcomings in the education policy, some structural reforms were made in 1992. More than three decades have passed since the previous policy was reversed. During this period, significant changes have

30-7

RNI NO. UPBIL/2018/72949
ISSN NO.2581-5881 (PRINT)

IPEM JOURNAL FOR INNOVATIONS IN TEACHER EDUCATION

VOLUME 5 JULY 2020

The Annual Refereed Journal of the Centre for Teacher Education of the Institute of Professional Excellence and Management

Rs. 300 (ANNUAL SUBSCRIPTION)

CONTENTS

Education And Employment – Perspective Of Women
Dr. Udayana & Dr Kanika

Value Education: Present Status And Trends
Dr. Anju Baghel

Online Education during COVID-19: Advantages and Challenges
Dr. Raj Lakshmi Raina

Intellectual Property Rights & It's Nature
Dr. Raju Ghanshyam Shrirame

Inclusive Participation in Secondary Education: A Phenomenological Investigation
Kalyani Biswal

Education & Employment: Critical Analysis of Issues & Challenges
Dr. Monika Jain

Impact of Coronavirus on Indian Economy
Mrs. Mukesh Chahal

Innovations in Teacher Education
Ms. Sruthi.S

Role of Education to Eradicate Unemployment
Ms. Garima Bansal & Ms. Neha Bansal

Impact of Education and Employment on Women Empowerment
Ashima Parveen

Moral and Global Education in Youth
Ms. Sarika Sharma

शिक्षा एवं रोजगार के विविध आयाम
हरीतिमा दीक्षित व रजनी शर्मा

विशिष्ट बी०टी०सी० कार्यक्रम के प्रति बी०एड० एवं एम०एड० प्रशिक्षणार्थियों की राय का एक अध्ययन।
श्री सुभाष चन्द्रा

Local Self Government An Effective Method of Women Empowerment
Dr. Rama Achyut Pande

Teacher Education,
...essional
...Management
(... NAAC Accredited)
... Industrial Area
... U.P. - 201 010
... 4174500

Intellectual Property Rights & It's Nature

Dr. Raju Ghanshyam Shrirame*

ABSTRACT

Different types of intellectual property rights are awarded to their creators for a fixed period i.e. 20 years as remuneration for the specific research they have done. During this period, no one or any commercial manufacturing company can use any of the above five rights in the production rights without the permission of the manufacturer. Only the manufacturer of the goods has a monopoly on the production or commercial use of the goods during this period. In return for the labor, money and time spent by the manufacturer, the government of the country gives him this monopoly. No one but her owner can make that thing during this period. So that production has no competition in the market. Since there is no competition then her prices are huge. These rising prices inevitably lead to conflicts between intellectual property rights, and other rights.

Keywords: *Intellectual Property Right, Commercial Manufacturing, Commercial Use.*

Introduction

The origins of this concept of intellectual property rights can possibly be traced backwards. There is a very old concept in The Jewish law in this regard. Which has the same effect as a modern intellectual property laws. Although the concept of intellectual creation as an asset did not exist at that time, it seems to have been commented on in a similar way. Especially in the sixteenth century Hasagat G. Wool (improper encroachment) theory was used to prove copyright to a limited time publisher (not the author). It is forbidden to take action against certain mental crimes in the Talmud. They consider this to be a literal theft of intelligence. Even though some people comment on the theft of these concepts, they believed that this teaching is mainly related to fraud and deception and not fraud in the matter of property. It is clear from this that, at that time, there was an attempt to study intellectual property rights at International level. Thomas Jefferson and James Madison had some confusion about the monopoly of copyright and the monopoly of patents on the drafts of the copyright clause, and they have written extensively on the subject. The fixed ownership of an object after it has been discovered is a gift of social law to the property of that discovery. It is given late for the professional advancement of the society. The question then is, can a unique invention be claimed as a natural right, a natural right, in a person's mind or in a person's brain?

If nature has made anything more sensitive than any other property, it is a concept of imagination that a person can hold it independently as long as he keeps it to himself, but when that thing is left free for the whole society, everyone can take possession of that thing. Tries. The recipient cannot dispose of the item on its own. The strange reason behind it is also that no one has less of it, because everyone is its complete owner like everyone else. Anyone who gets a new beautiful idea should pass it on to others. They should spread these ideas independently all over the world without keeping them is secret to improve their condition by understanding the moral and reciprocal instructions of the man. When he re-created those ideas from the flames of fire, without

Head, Department of Economics, Jeevan VikasMahavidyalaya, Devgram, Tah - NarkhedDist - Nagpur

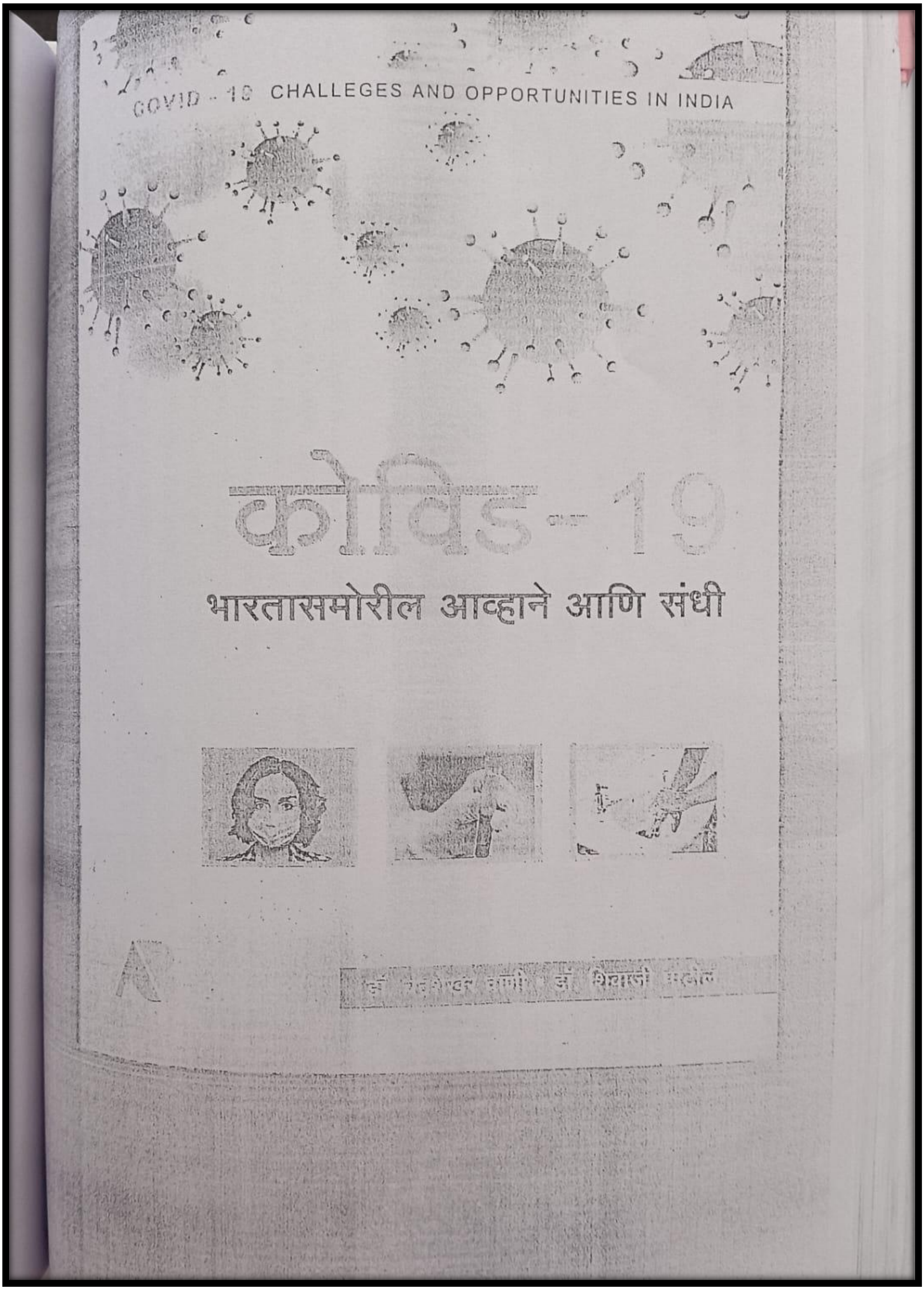
COVID - 19 CHALLEGES AND OPPORTUNITIES IN INDIA
कोविड-19
भारतासमोरील आव्हाने आणि संधी

कोविड-१९ चा भारतिय व जागतिक अर्थव्यवस्थांवरील परिणाम

- डॉ. राजू घनश्याम श्रीराम
अर्थशास्त्र विभाग, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम, ता. नरखेड जि. नागपूर

सारांश :

कोरोना-१९ पासुन असुरक्षित असलेल्या लोकांसाठी एक सुरक्षित सुरक्षा जाळे उपलब्ध करून देण्याशिवाय नोकरीतील सातत्य आणि रोजगारनिर्मिती हे सुनिश्चित करण्यावर भर द्यावा लागणार आहे. देशांतर्गत वाढती मागणी पुर्ण करण्याशिवाय रोजगारनिर्मितीसाठी अर्थव्यवस्थेला उत्तेजन देण्याकरीता विविध संसाधने एकत्रित करण्याची आज तातडीने गरज आहे. भारतातील आर्थिक पुनर्प्राप्तीचा मार्ग इतर अनेक प्रगत देशांच्या तुलनेत गुळगुळीत आणि वेगवान होईल यात शंका नाही. कोविड-१९ चा उद्रेक झाल्याने संपूर्ण जगावर याचा विपरीत परिणाम झालेला आहे. संपूर्ण उद्योगांमधून हा अनुभव दिसुन आलेला आहे. जगातील दुसऱ्या क्रमांकाची अर्थव्यवस्था असलेली चीनची अर्थव्यवस्था आज स्थिर झालेली आहे. जागतिक आरोग्य संघटनेने कोरोना उद्रेक हा कोविड-१९ एक राष्ट्रीय आणीबाणी म्हणून घोषित केलेला आहे. जीडीपीमध्ये खासगी विक्री, गुंतवणूक आणि बाह्य व्यापार या सर्वांचा परिणाम भारतातील तीन प्रमुख भागीदारांवर होईल. जागतिक आणि भारतीय अर्थव्यवस्था ही कोविड-१९ आरोग्याच्या न. आरोग्यासंबंधीची जनतेची जोखीम कमी करण्याचा प्रयत्न करीत आहेत. आणि त्या सुधारण्यासाठी आवश्यक त्या उपाययोजना केल्या जाणार आहे.

प्रस्तावना :

चिनच्या वुहान शहरातून सुरु झालेल्या कोरोना व्हायरसचा प्रभाव केवळ चिनच्या वुहान प्रांतापुरताच मर्यादित न रहाता तो हळुहळु चिनच्या इतरही प्रांतात वेगाने पसरु लागला. कोरोना हा वायरस ऐवढ्या मोठ्या प्रमाणात संसर्ग होवुन त्यानी अमेरिका, इटाली, जर्मनी, स्पेन, ग्रेट ब्रिटन, ऑस्ट्रेलीया, भारत पाकीस्थान व ईतरही मोठमोठ्या व विकसीत तसेच विकसनशिल देशामध्ये जावुन पोहचला. परिणामत: मोठ्या प्रमाणात मानवी व वित्त हानी होवुन करोडो ट्रीलीयनचे नुकसान या देशांच्या अर्थव्यवस्थांचे होवु लागले. मोठ्या प्रमाणात जागतिक दर्जाच्या वैद्यकीय सुविधा असलेल्या देशांच्या आरोग्य व्यवस्था पुर्णता कोलमडुन पडल्यात. डोळ्यादेखत अनेक व्यक्तीचे मृत्यु होत असल्यामुळे त्यांच्यावर उपचार सुध्दा होवु

शकले नाही. यामुळेच युरोप व अमेरिकन, भारतिय अर्थव्यवस्थेला लॉकडाऊन करण्याचा पर्याय कोरोना वायरसशी संघर्ष करणाऱ्या सर्वच राज्यातील अर्थव्यवस्थांना अनिश्चितकालीन काळासाठी घ्यावा लागला. या कोरोना वायरसचा प्रादुर्भाव निर्माण झाल्यामुळेच प्रचंड प्रमाणात महामारी घडुन आली. आजघडीला या महामारीमुळे जगात १ लाखपेक्षा जास्त व्यक्ती मृत्युमुखी पडल्या असुन हा महामारीचा वेग दिवसेंदिवस वाढतच आहे. या कोरोनाच्या प्रभावामुळेच अर्थव्यवस्थेची महत्वपुर्ण क्षेत्र यात औद्योगिक, कृषी, उपभोग, श्रम व रोजगार, मॅन्युफॅक्चरींग, देशी व विदेशी व्यापार, बाजारपेठा, किंमतयंत्रणा व बाजारयंत्रणा, शेअर मार्केट या सर्व लॉकडाऊन केल्यामुळे अर्थव्यवस्थेला ट्रिलीयन डॉलर्सचे नुकसान झालेले दिसत आहे. ऐवढेच नव्हेतर भारतिय अर्थव्यवस्थेला कोरोना व्हायरस लॉकडाउन इफेक्टमुळे २०२१ मध्ये जिडीपी मध्ये केवळ २% वाढ होण्याची शक्यता सध्यातरी वाटत आहे. या लॉकडाऊन मुळे जवळपास असंघटीत क्षेत्रावर याचा सर्वाधिक परिणाम होवुन १ करोड व्यक्तींचा रोजगार बुडण्याची सर्वाधिक शक्यता दिसत आहे. संघटीत क्षेत्रातील घटकांवरसुद्धा याचा विपरीत परिणाम होवुन भविष्यात कर्मचारी व सेवायोजक वर्गाची मोठ्या प्रमाणावर वेतन कपात होण्याची दाट शक्यता आहे. यामुळे नक्कीच सेवा व उपभोग तसेच भांडवली क्षेत्रसुद्धा प्रभावित होणार आहे.

भारतीय अर्थव्यवस्थेचा पुर्वेतिहास :

भारताची अर्थव्यवस्था ही विकसनशील व वेगाने विकसित होणारी बाजार अर्थव्यवस्था म्हणून अत्यंत वैशिष्ट्यीकृत आहे. पॉवर पॅरिटि (पीपीपी) तिसऱ्या क्रमांकाची जगातील पाचव्या क्रमांकाची अर्थव्यवस्था आहे. आयएमएफच्या मते, दरडोई उत्पन्नाच्या आधारे, भारत २०१९ मध्ये जीडीपी मध्ये १३९ व्या क्रमांकावर आहे. १९४७ मध्ये भारताच्या स्वातंत्र्यापासून ते १९९१ पर्यंत, सलग सरकारांनी व्यापक राज्य हस्तक्षेप आणि नियमन करून संरक्षणवादी आर्थिक धोरणांना प्रोत्साहन दिले. १९९१ मध्ये शीत युद्धाचा अंत आणि पेमेंटसची तीव्र शिल्लक राहिल्यामुळे आर्थिक उदारीकरणाचा व्यापक कार्यक्रम स्वीकारला गेला. २००१ म्हणजेच २१ व्या शतकाच्या सुरूवातीपासूनच वार्षिक सरासरी जीडीपी वाढ ६% ते ७% इतकी झाली आहे आणि २०१४ ते २०१८ पर्यंत भारत जगातील सर्वात वेगाने वाढणारी मोठी अर्थव्यवस्था होती जीचा आर्थिक विकासाचा वेग हा चीनला सुद्धा मागे टाकत होता. ऐतिहासिकदृष्ट्या, १९९१ पासून २१ व्या शतकापर्यंत बहुतेक दोन सहस्र वर्षांकरिता भारत जगातील सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था होती. भारतीय अर्थव्यवस्थेचा दीर्घकालीन विकास दृष्टीकोन तरूण लोकसंख्येमुळे आणि

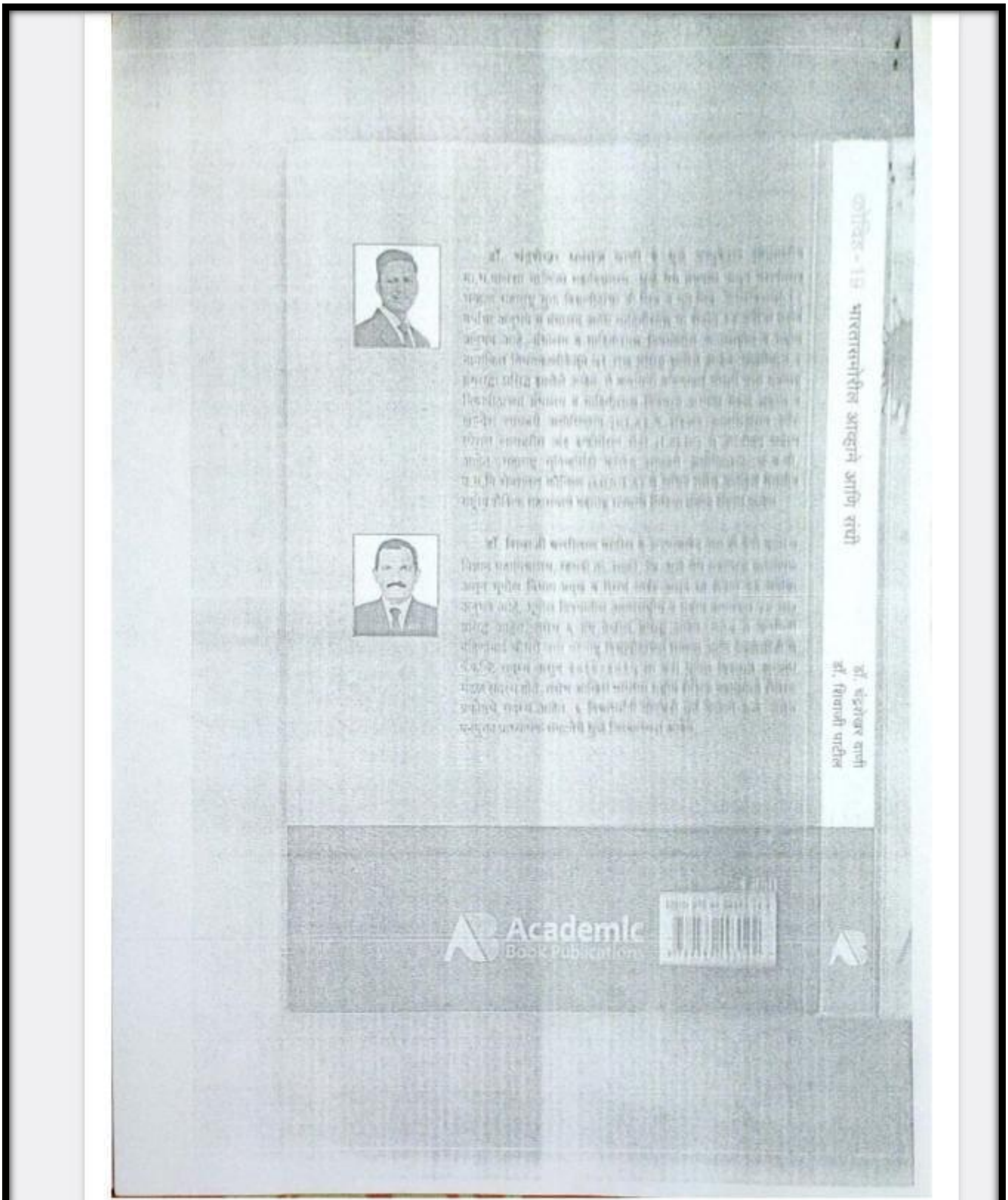
कोविड-19 भारतासमोरील आव्हाने आणि संधी
डॉ. चंद्रशेखर वाणी
डॉ. शिवाजी पाटील
Academic
Book Publications

Number of books and chapters in edited volumes/books published and papers published in national/ international conference proceedings per teacher during 2019-2020

2019-2020

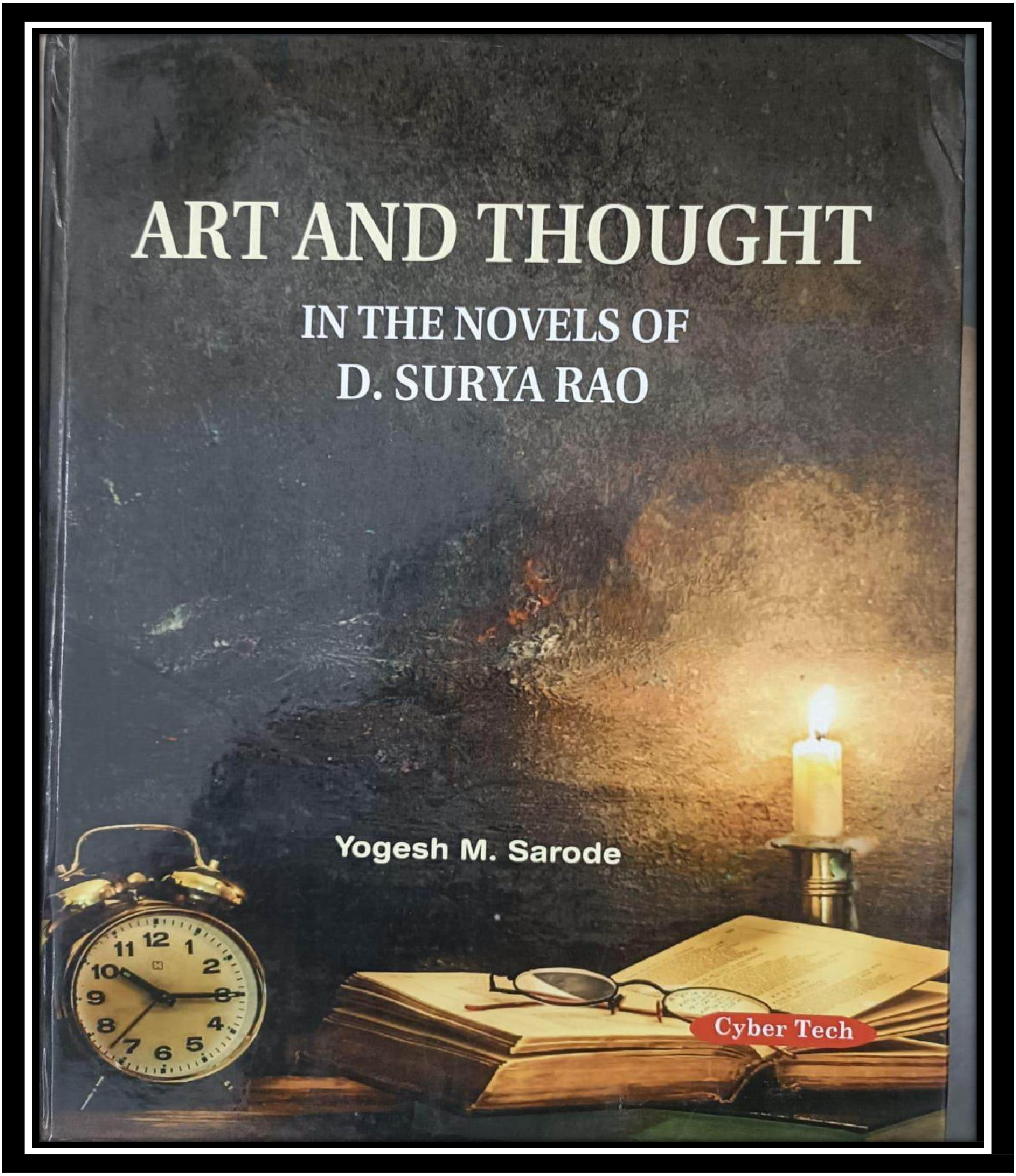

Art and Thought in the Novels of D. Surya Rao

This edition is published by cyber Tech Publications
4264/3, Ansari Road, Daryaganj
New Delhi - 110002 (India)

First Published : 2018

ISBN 978-93-5053-730-5

Rs. 1500

© Reserved

[No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted, in any form or by any means, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without prior written permission of the publisher].

CYBER TECH PUBLICATIONS
4264/3, Ansari Road, Daryaganj
New Delhi - 110002 (India)
Phone : 011-23244078, 011-43559448,
Fax : 011-23280028
E-mail : cybertechpublications@gmail.com
Website : www.cybertechpublications.com

Printed at :

New Green Print Solutions, New Delhi 110078

Contents

	Acknowledgement	*vii*
	Foreword	*ix*
1.	Introduction	1
2.	Plot Construction	19
3.	Characterization	65
4.	Technique and Style	116
5.	Art and Thought	151
6.	Compendium	194
	Bibliography	209

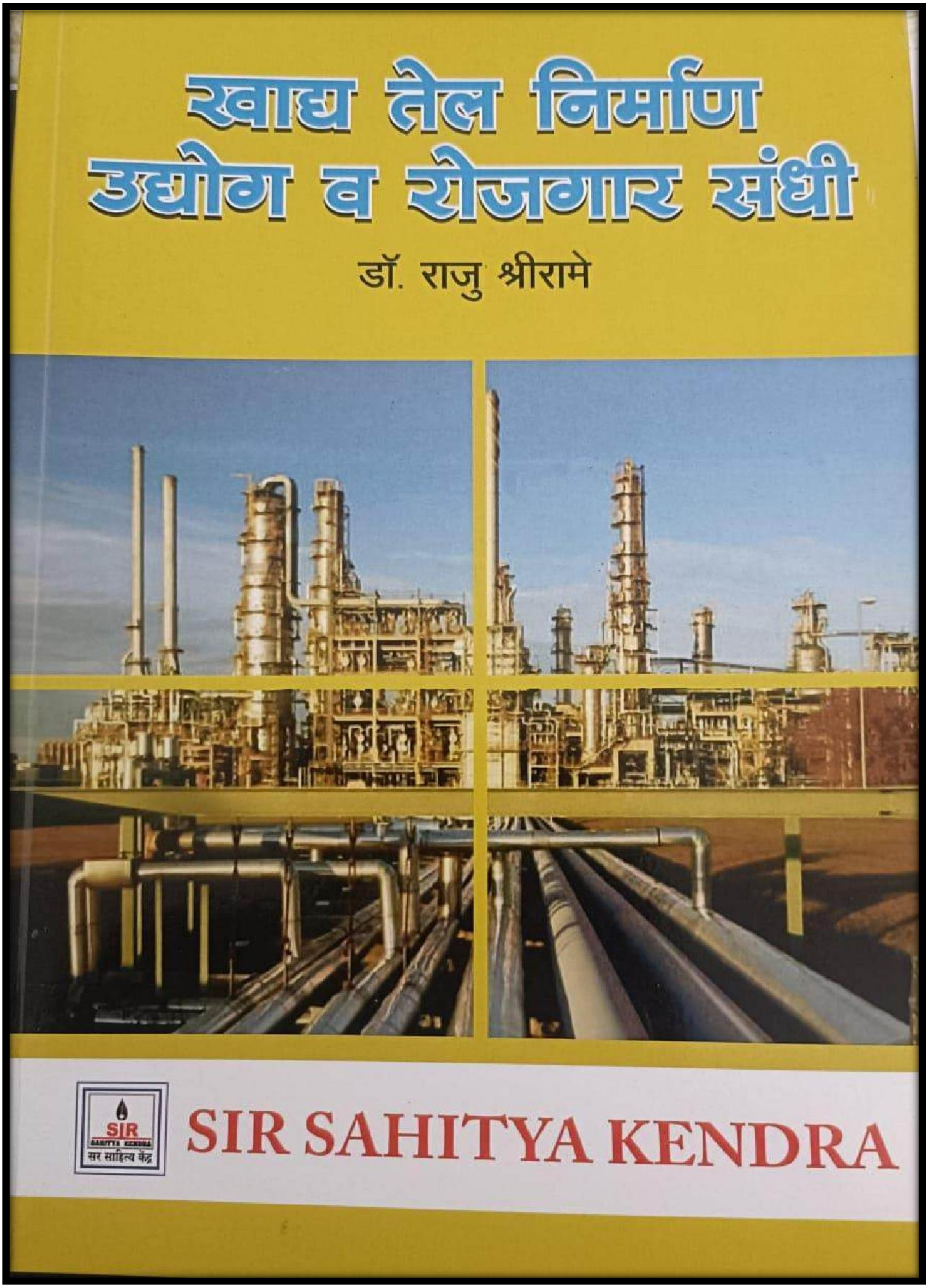
खाद्य तेल निर्माण
उद्योग व रोजगार संधी
डॉ. राजु श्रीरामे
SIR
SAHITYA KENDRA
सर साहित्य केंद्र
SIR SAHITYA KENDRA

❖ प्रकाशक :
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, र.जापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२
sanjaythakre.sskp@gmail.com

❖ खाद्यतेल निर्माण उद्योगातील रोजगार संधी
❖ प्रकाशन क्रमांक : 163
❖ ISBN - 978-81-938537-1-9
❖ प्रथम आवृत्ती :
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन, नागपूर.
❖ ₹ : ३००/-
❖ प्रमुख वितरक : लाभांश पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२
JEEVAN VIKAS MAHAVIDYALAYA
DEVGRAM

-: अनुक्रमणिका :-

१.	प्रस्तावना आणि विषयाचे स्वरूप	१ ते ५०
२.	संशोधन व संशोधन स्वरूप - अर्थ आणि व्याप्ती	५१ ते ८२
३.	तेलगिरणी उद्योगातील रोजगार स्थितीबाबत पूर्वसंशोधन आणि निष्कर्ष.	८३ ते १०३
४.	तेलगिरणी उद्योगांचे स्वरूप - उत्पादन प्रक्रिया आणि रोजगार निर्मिती	१०४ ते १७८
५.	सारांश तथा निष्कर्षांचे प्रस्तुतीकरण, गृहीत पडताळणी, शिफारसी आणि समारोप.	१७९ ते २१२

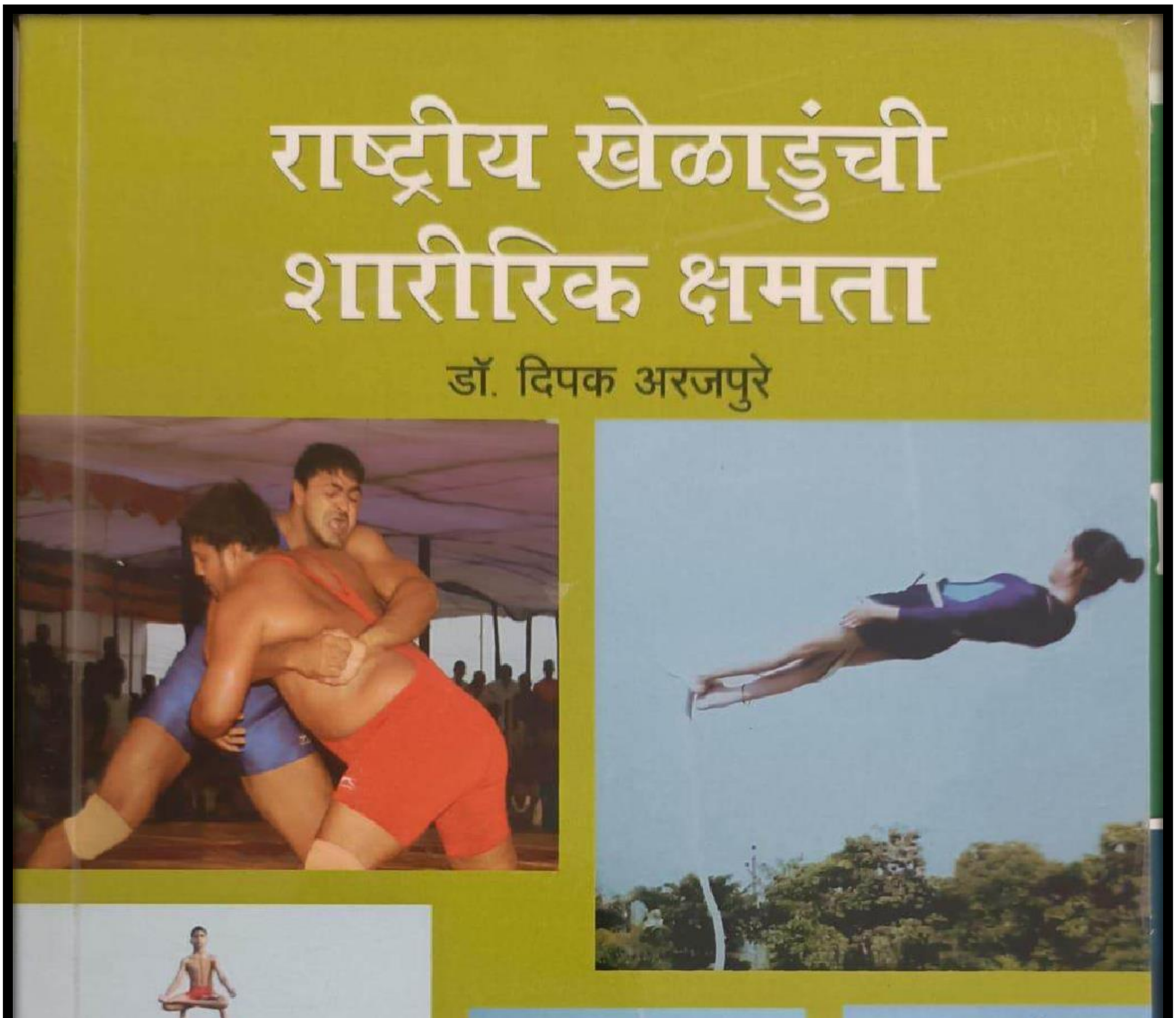
राष्ट्रीय खेळाडुंची
शारीरिक क्षमता
डॉ. दिपक अरजपुरे
SIR SAHITYA KENDRA

❖ प्रकाशक:
संजय ठाकरे
सर साहित्य केंद्र
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२
sanjaythakre.sskp@gmail.com

❖ राष्ट्रीय खेळाडूंची शारीरिक क्षमता
❖ प्रकाशन क्रमांक : 162
❖ ISBN-978-81-938537-2-6
❖ प्रथम आवृत्ती :
❖ © लेखक
❖ टाईप सेटींग:
प्रसाद क्रिएशन, नागपूर.
❖ ₹ : १५०/-
❖ प्रमुख वितरक : लाभांष पुस्तकालय
गणराज अपार्टमेंट, राजापेठ बस स्टॉप,
हुडकेश्वर रोड, नागपूर - ३४
मो. ९८६०२२२९४१, ९९७५७८४५५२

अनुक्रमणिका

१)	प्रकरण १ – प्रस्तावना	१ ते २२
२)	प्रकरण २ – संबंधित साहित्याचा अभ्यास	२३ ते ४२
३)	प्रकरण ३ – संशोधन पद्धती	४३ ते ४६
४)	प्रकरण ४ – सामुग्रीचे विश्लेषण	४७ ते ५१
५)	प्रकरण ५ – सारांश, निष्कर्ष व सूचना	५२ ते ८९

Jeevan Vikas Mahavidyalaya
Acc. No. 748
Date 19/1/22
Devgram, Tq. Narkhed

***

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (SJIF) – 6.625,
Special Issue 240 (A) : Analysis of Maharashtra State Legislative Assembly 2019 | February-2020
Peer Reviewed-Referred Journal

महाराष्ट्र विधानसभा निवडणूक 2019 च्या विदर्भातील निकालाचे राजकीय विश्लेषण

डॉ. मंगेश आचार्य
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

प्रस्तावना:

लोकशाहीमध्ये निवडणुकांना अनन्यसाधारण महत्त्व असते. मजबूत लोकशाहीसाठी मतदारांचा सक्रिय सहभाग आवश्यक असतो. महाराष्ट्रामध्ये 21 ऑक्टोबर 2019 रोजी लोकशाहीचा हा उत्सव पार पडला. लोकशाहीच्या या उत्सवात महाराष्ट्राच्या जनतेने मोठया हिरिरीने सहभाग घेतला. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकांमध्ये भाजपने मुसंडी मारत 105 जागा मिळवल्या. बहुमतासाठी आवश्यक असलेल्या 145 चा बहूमताचा आकडा मात्र भारतीय जनता पक्षाला प्राप्त करता येऊ शकला नाही. राज्यातील सर्वात मोठा पक्ष ठरला असला तरी लोकसभा निवडणुकीच्या वेळी भाजप व शिवसेनेची दिसत असलेली लाट मात्र या निवडणुकीत ओसरलेली दिसते. शिवसेना 56 जागा घेऊन दुसऱ्या स्थानावर स्थिरावली. राष्ट्रवादीने काटेकी टक्कर देत 54 जागा मिळवल्या. प्रचारात फारशी चमक न दाखवता काँग्रेसने तब्बल 44 जागा खिशात घातलेल्या आहेत. निवडणुकीत बंडखोर आणि अपक्ष यांचा बोलबाला दिसून आला. या निवडणूकीत एकुण 15 अपक्ष आमदारांच्या मेहनतीला यश मिळून स्वबळावर त्यांनी विधानसभा गाठले आहे. बहुजन विकास आघाडीला तीन जागा मिळालेले आहेत. प्रहारजनशक्ती, एम. आय. एम. व समाजवादी पक्षाना प्रत्येकी दोन जागांवर यश मिळाले आहे. राज ठाकरे यांच्या मनसेला एक जागा प्राप्त झाली आहे. माकप, जनसुराज्य शक्ती, क्रांतीकारीशेतकरी पक्ष, शेकाप, रासप, स्वाभिमानी या सर्व पक्षांना एक-एक जागा जिंकता आल्या आहेत. सत्तेत परिवर्तन घडवून आणने मजबूत लोकशाहीची लक्षणे आहेत. निवडणूकामधील मतदारांच्या वर्तनाचे अध्ययन महत्वाचे असते. महाराष्ट्र विधानसभा निवडणुकांमध्ये घडून आलेल्या राजकीय परिवर्तनाचे तसेच बदलत्या सत्ता समिकरणाचे अध्ययन या शोधनिबंधात करण्यात आलेले आहे.

विदर्भातीलविभाग निहाय जागांची स्थिती:

विदर्भ हा महाराष्ट्रातील राजकारणाच्या केंद्रस्थानी असलेला महत्वाचा विभाग आहे. विधानसभा निवडणूकीमध्ये विदर्भातील राजकारणात सुध्दा आश्चर्यकारक उलथापालथ घडून आलेली आहे. बुलढाणा विभागातील सात जागांपैकी भाजपला तीन जागा प्राप्त झालेल्या आहेत. काँग्रेसला एक जागा, शिवसेनेला दोन तर राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

अकोला विभागातील पाच जागेपैकी भाजपाला चार जागा तर शिवसेनेला एका जागेवर समाधान मानावे लागले. वाशिममध्ये भाजपाला दोन तर काँग्रेसला एक जागा मिळू शकली. अमरावती विभागातून भाजपाला एक, काँग्रेसला तीन, अपक्ष एक, प्रहार दोन, स्वाभिमानी पक्षाला एक जागा प्राप्त झालेली आहे. वर्धा विभागातून भाजपाला तीन तर काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

सर्वात मोठ्या नागपूर विभागातून भाजपाला सहा, काँग्रेसला चार, राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक तर अपक्षाने एका जागेवर विजय मिळवलेला आहे. भंडारा विभागातून राष्ट्रवादीला एक, अपक्ष एक तर काँग्रेसला एक जागा प्राप्त झालेली आहे. गोंदिया विभागातून भाजपाला एक, राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक, अपक्ष एक तर काँग्रेस एक जागी विजय मिळू शकली आहे. गडचिरोली भागातून भाजपाला दोन राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली तर चंद्रपूरमध्ये भाजपाला दोन काँग्रेसला तीन, अपक्ष एक तर यवतमाळ मधून भाजपाला पाच व शिवसेनेला एक राष्ट्रवादी काँग्रेसला एक जागा मिळाली आहे.

Impact Factor-7.675 (SJIF) ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

April -2020

SPECIAL ISSUE-CCXXIX (229)

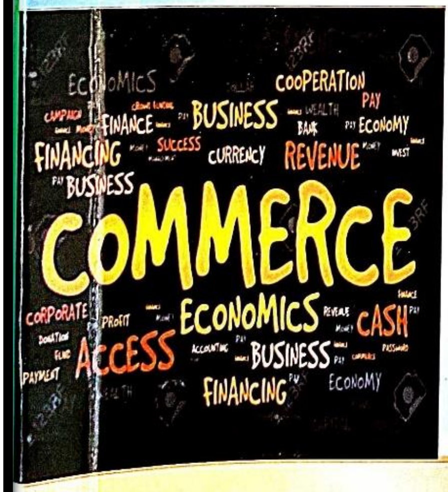

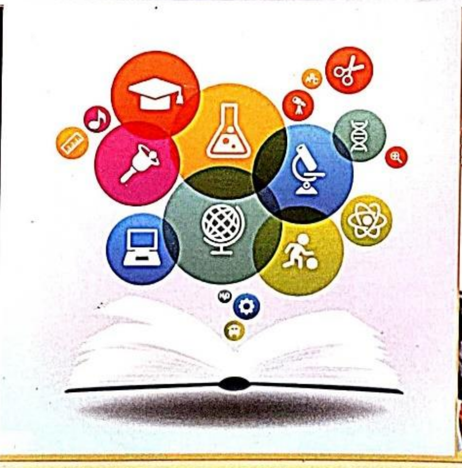

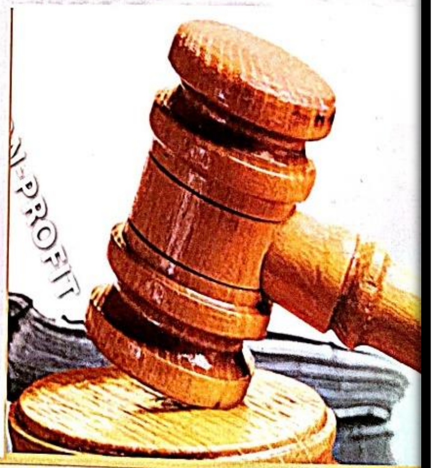

Chief Editor
Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:
Dr.Dinesh W.Nichit
Principal
Sant Gadge Maharaj
Art's Comm,Sci Collage,
Walgaon.Dist. Amravati.

Executive Editor:
Dr.Sanjay J. Kothari
Head, Deptt. of Economics,
G.S.Tompe Arts Comm,Sci Collage
Chandur Bazar Dist. Amravati

This Journal is indexed in :
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar Publications

B.Aadhar' International Multidisciplinary Research Journal
Impact Factor - ((SJIF) –7.675,
Special Issue
ISSN : 2278-93(
April 2020

20	"स्वामी रामानंदतीर्थ मराठवाडा विद्यापीठास सादर इतिहास पीएच.डी. प्रबंधांचे उल्लेख विश्लेषण" प्रा. दत्तराम रामजी रगडे	83
21	वृद्धांचा नातवांशी असलेला संबंध अभ्यासणे प्रा. डॉ. पुनम देशमुख	91
22	विदर्भातीलसिंचन अनुशेषामुळे कृषी उत्पादनावर व उद्योग व्यवसायातील रोजगार संधी झालेल्या परिणामाचे अध्ययन डॉ. मिलिंद. डी. गुल्हाने	94
23	विदर्भातील सेंद्रिय व जीवाणू खत यांचा वापर व लोकप्रीयतेतील वाढीचे अध्ययन डॉ. राधेशाम पिलाजी चौधरी	99
24	नागपूर जिल्हयातील काटोल तालुक्यातील संत्रा उत्पादकांच्या उत्पादन विषयक समस्या व उपाय योजनेचे विश्लेषणात्मक अध्ययन डॉ. रेखा मिलिंद गुल्हाने	103
25	भंडारा जिल्ह्याच्या ग्रामीण आदिवासी भटक्या जातीतील लोकांना देण्यात येणाऱ्या मनरेगाच्या सेवासंबंधी अध्ययन डॉ. तारूण्य हनुपूरी मुलतानी	109
26	रामटेक पर्यटन स्थळावर पर्यटकांकरीता असलेल्या निवास व इतर सोई सुविधा संदर्भातील चिकित्सक अध्ययन प्रा.कल्पना कांतीलाल पटेल	113
27	नागपूर जिल्हयातील सावनेर व पिपळा येथील वेस्टर्न कोल फिल्डस् लिमिटेड द्वारा स्विकृत श्रमिक कल्याणकार्यच्याअभ्यास प्रा. निशिता राहूल अंबादे	118
28	यवतमाळ जिल्हयातील असंघटीत महिला कामगारांच्या आर्थिक समस्यांचे अध्ययन डॉ. हरिदास माणिकराव धुर्वे	123
29	गोंदिया जिल्हयातील हलबा समाजातील व्यवसायिकांची आर्थिक स्थितीचे अध्ययन प्रा. सुनिल नामदेवराव ईश्वार	127
30	शेतकऱ्यांचे हितकर्ते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या शेतीविषयक विचारांची वर्तमान प्रस्तुतता प्रा. सचिन सुभाष बोलाईकर	131
31	सामाजिक ,वैचारिक क्रांतिची जपणूक करणारा' कथाकार : अण्णा भाऊ साठे प्रा.छत्रपाल श्रीपत लांबकाने	137
32	वर्तमान स्थितीत बाजार समिती विनियम कायदा प्रभावहिन प्रा. ए. एम. वानखडे	140
33	महात्मा गांधी व शैक्षणिक विचार प्रा. डॉ. संजय गुडधे	142
34	ऑनलाइन शॉपिंग सोय की डोकेदुखी डॉ. महेश गायकवाड	144
35	भारतातील मानवाधिकार आणि शिक्षण हक्क सतिश किसनसिंह चंदेल	147
36	Mahatma Gandhi's Views on Philosophy of Education Dr. Pankaj D. More	152
37	Privatisation of School Education and Social Inequality in India Ms.Pranali N. Ingole	156

B.Aadhar' International Multidisciplinary Research Journal
Impact Factor - ((SJIF) -7.675,
Special Issue
ISSN : 2278-9
April 2020

Privatisation of School Education and Social Inequality in India

Ms.Pranali N. Ingole,
Dept. of Sociology, Jeevan Vikas Mahavidyalaya Thugaondeo, Tah.Narkhed,
Dist. Nagpur

Abstract:-

"Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all" is the one of the Sustainable Development Goals which government of India has committed to achieve and many initiatives are taken in this direction. But in the same situation government of India has promoted privatisation of school education which denies the equal opportunity of education to all. In the privatised education those with more money can be one who pays for higher qualities and levels of education. Those with less money can remain lower down. In this context the aim of the paper is to explain how privatisation of school education promotes social inequality in India. The paper highlights that privatisation of school education denies the equal opportunity of education to all. Further it promotes problem of inequality of education which takes place in different stages- inequality in educational attainment, inequality in occupational opportunity and inequality in return to education.

Introduction:-

India is a young nation with around 28 per cent of the population in the 0-14 age-group. To ensure that this young population prove to be our future demographic dividend, it is of utmost importance that they are provided quality education. Education and literacy are the indicators of society that play a central role in enhancing over all socio-economic development of a country as a whole. Keeping in views the importance of education, the government has introduced several laws to encourage primary education since 1950-51. According to the Directive Principles of State Policy embodied in the Part 4 of the Constitution directs that "The state shall endeavour to provide free and compulsory education to all the children in the age group of 6 to 14 years". Since, then successive Five Years Plans have launched various programmes to achieve the target for universalization of elementary education .The National Policy on Education 1986 as revised in 1992 has also assigned top priority to provide quality education to all children of 6 to 14 years of ages. The Government of India by enacting the 86th Constitutional Amendment Act has made education a fundamental right for all children between the age group of 6-14 years. The Right of children to free and compulsory Education (R.T.E.)Act.2009, which represent the consequential legislation envisaged under Article 21-A, means that every child has a right to full time elementary education of satisfactory and equitable in a formal school which satisfies certain essential norms and standards. "Ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all" is the one of the Sustainable Development Goals which government of India has committed to achieve and many initiatives are taken in this direction.

On the other hand, due to the implementation of several liberalization policies, the field of education too witnessed the entry of the private sector on a large scale. While India is looking for solution to provide high quality learning opportunities to all students, a primary question is whose interests are being served by these private actors. The privatised school education denies the equal opportunity of education to all. In this context the aim of the paper is to explain how privatization of the school education promotes social inequality.

Privatization of School Education:-

Education is one of the vital services that a modern state is expected to provide to its people. It is a service that every welfare democracy is obliged to give in the most accessible form. In the field of school education, the Indian State has from the beginning, adopted two parallel systems – one, private

ISSN - 2230 - 9578
Research and Development
inary International Level Refereed Journal
COSMOS
IMPACT FACTOR
4.270
RESEARCH
नेवारी २०२०
सत्ताक दिनानिमित्त...
धन पद्धती
rch Methodology
Editor : Dr. R.V. Bhole
ndram' Survey No-101/1, Plot No-23, Mundada Nagar, Jalgaon (M.S.) 425102
Email - info@jrdrb.com Visit - www.jrdrvb.com

"संशोधन पद्धती" (Research Methodology)

अनुक्रमणिका

...me	Title of the Paper	Page No.
...ार्य, डॉ.एस.एस.गोरे	महाविद्यालयीन प्रशासकिय कर्मचाऱ्यांची भूमिका	1-3
...ार्य, डॉ. एस.एस. शिंदे	प्रश्नावलीचे स्वरुप, रचनातंत्र व गुणदोष	4-9
डॉ. डी.के. खोकले	सामाजिक संशोधनात संगणक व माहिती तंत्रज्ञानाचा उपयोग	10-13
डॉ. रमाकांत तिडके	सामाजिक संशोधनातील वस्तुनिष्ठता	14-16
नवनाथ ज्ञानदेव इंदलकर	पुरातत्वशास्त्रीय साधने व त्याचे ऐतिहासिक संशोधनातील महत्व	17-20
. Raviraj Furade	A Critical study about the use of ICT in Teacher Education	21-24
बी.आर.भोसले	आशय विश्लेषणाचे संशोधनातील महत्व	25-27
डॉ. अर्चना एन.धर्मे	संशोधन आराखडा : प्रकार आणि महत्त्व	28-31
डॉ. के.डी. कावरे	संशोधनातील मुलाखतीचे फायदे व तोटे	32-36
डॉ. संकेत सुरेशराव काळे	तथ्य संकलनाच्या पध्दती	37-40
. Vaishali Meshram	Research Methodology for Research in English : An Overview	41-44
डॉ. विद्या खंडारे - गोवंदे	सामाजिक संशोधनातील तथ्य संकलनाचे तंत्रे	45-47
सुरेखा अनिल तवंदकर	संशोधन अहवाल	48-51
. परमेश्वर अभंगराव पाटील	संशोधन आराखडाः प्रकार व महत्त्व	52-55
डॉ. मधुकर चाटसे	सामाजिक संशोधनाची उद्दिष्टे व महत्व	56-57
r. Mahadeo Vishnu ...ate	IMPACT OF QUESTIONNAIRE IN RESEARCH	58-60
.डॉ.निता रामराव बावणे	संशोधनाचे स्वरुप , व्याप्ती व टप्पे	61-63
r. Raju Ghanshyam ...rirame	Important Role of Survey Methodology in Sociological Research	64-69
r. Madhu Khobragade	Research techniques and its Significance	70-71

Important Role of Survey Methodology in Sociological Research

Dr. Raju Ghanshyam Shrirame (Head, Department of Economics)
Jeevan Vikas Mahavidyalaya,Devgram Tal. Narkhed Dist - Nagpur

Introduction

To collect data in a survey manner, the use of standardized questionnaires or interviews involving research questionnaires should be used in the survey method The census surveys were conducted in ancient Egypt to measure the population of ancient times. Nevertheless, the survey method was the first to be used as a formal research method by Paul Lazarsfeld, an internationally renowned sociologist in the 1930-40s, to examine the influence of radio on US political systems following the post-modern industrial revolution. After the proper application of this method, this method has become a very popular method for quantitative research in the social sciences. This survey method has been widely used for descriptive, exploratory or explanatory research. This survey method is particularly popular as a unit of statistical data analysis. This survey method is most suitable for the study of information for the study of individual as well as collective factors.

Nature Of Surrey Method

Although other aspects of statistical data analysis are important. For the study of groups organizations or dads (organization pairs, such as buyers and sellers), they are also surveyed and analyzed in an analytical way. Often such studies living a specific individual or informational component to each component, or to a specific component. If the proxy for the overall study of that particular unit and the selected informant does not have sufficient knowledge, or he or she has a biased opinion about the particular interest event, such opinion may be subject to defendant bias. For example, the CEO of a company may not know enough about the employees' perceptions of their companies or their team, and therefore may be misinformed to study team dynamics or employee pride. In this case, the opinion of the informant about an entity should not be prejudiced. In that case if such prejudiced informants are of the opinion, the incoming opinion or conclusion is very likely to be wrong.

An Important Beneficial Role In The Social Survey of Survey Methods

Survey methodology is certainly an important method compared to other research methods and there are many inherent strengths in survey research. This is the true specialty of this method. In the first survey, it was of great importance to measure people's preferences (E. G., political orientation), their characteristics (EG, self-esteem) perspectives (EG. To immigrants), belief (EG Countless) different types of incomprehensible information (data). Is the tool. This includes (new law the conduct of this law (EG smoking or drinking) or factual information (E.G. income). Secondly, this method is also very useful for collecting very large a number of data (data) for remote observation of people directly under survey surveillance. The small country population can be adequately represented by this survey method. Not only that, to ensure a large country like ours, we need to utilize a modern means of information communication in the modern world. It mainly uses mail in electronic mail or telephone surveys as a secure sample device.

Questionnaire Survey

Questionnaire surveys have been highly preferred by some respondents because of they are controversial nature and ability to respond to one's convenience when you are often using sync. One of the most important of these is the only way they can be reached for homeless, or illegal immigrants or by studying them is to reach out to those groups with specific populations. For which no sample selection frame is available today. This can allow for small results in large sample surveys even while analyzing more than one variable, and comparative analysis of subgroups of the population (that is group, and group analysis) depending on the survey design can also lead to greater success. In addition, while doing research in this method, the researchers can be successful in this way

337

Impact Factor - 6.625

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

February - 2020 Special Issue - 223

अर्थभारती

विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद ४४ वे वार्षिक अधिवेशन विशेषांक

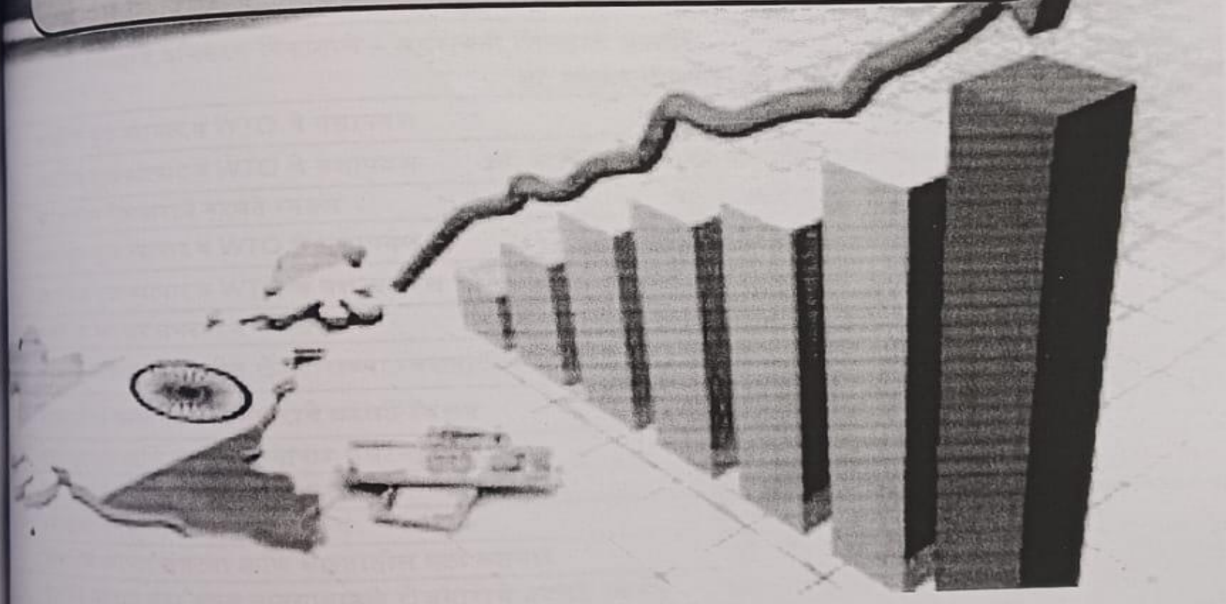

Editor::
esh B. Bijave
pal,
ya Mahavidyalaya, Morshi
marawati [M.S.] India.

Executive Editor::
Dr. Lajwanti R. Tembhurne
Head, Dept. of Economics,
Bhartiya Mahavidyalaya, Morshi
Dist.- Amarawati [M.S.] India

Editor :
T. Dhangar
(Yeola)

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

RESEARCH JOURNEY

Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.625,
Special Issue 223 : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद ४४ वे वार्षिक अधिवेशन विशेषांक
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
February-2020

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	Changing Pattern and Composition of Employment and Unemployment in India	Dr. Samit Mahore, Dr. Dhiraj Kadam	09
2	Employment Scenario for Forthcoming 5 Years : An Outlook for India	Dr. Gajanan Patil	15
3	Recent Context of Current Employment Scenario in India	Dr. Raju Shrirame	22
4	Recent Employment Trends in India	Dr. Prashant Katole	30
5	विश्व व्यापार संगठन और भारत	डॉ. अर्चना जैन	34
6	वैश्विक मुक्त व्यापार और भारत	डॉ. प्रिती बंडे	39
7	सुधारोत्तर कालखंडात भारतीय श्रमशक्तीचा बदलता आकृतिबंध आणि प्रवृत्ती संदर्भ जनगणनेच्या तथ्यांचा	डॉ. धीरज कदम, डॉ. समित माहोरे	41
8	जागतिक मुक्त व्यापार आणि जागतिक व्यापार संघटना	प्रा. दिपक काळे	49
9	नियोजन जिल्ह्याचे,अभिसरण विकासाचे – अमरावती जिल्ह्याचे संदर्भात	डॉ. मधुकर ताकतोडे, डॉ. पंकज तायडे	54
10	जागतिक मुक्त व्यापार व WTO चे यशापयश	डॉ. सुनिल शिंदे	62
11	जागतिक मुक्त व्यापार व WTO चे यशापयश	डॉ. माणिक ठिकरे, डॉ. करमसिंग राजपुत	68
12	भारतातील रोजगाराचे बदलते स्वरूप	डॉ. जे. व्ही. गायकवाड	74
13	जागतिक मुक्त व्यापार व WTO चे यशापयश	प्रा. माधुरी राखुंडे	79
14	जागतिक मुक्त व्यापार व WTO चे यश-अपयश	श्री. सुनिल घुगल	85
15	जागतिक व्यापार संघटना व भारत	प्रा. गजानन जाने	93
16	वर्तमान काळात भारतातील रोजगाराच्या स्वरूपातील बदल	डॉ. यु. बी. सांगोळकर	98
17	भारतातील श्रमशक्ती व रोजगाराचे बदलते स्वरूप	डॉ. रवि सोरते	103
18	मुक्त व्यापार आणि जागतिक व्यापार संघटना	डॉ. महेंद्र गावंडे	112
19	मुक्त व्यापार आणि जागतिक व्यापार संघटना	डॉ. अविनाश निकम	116
20	भारतातील रोजगाराचे बदलते स्वरूप	डॉ. राजश्री रायभोग	125
21	जागतिक व्यापार संघटना आणि भारतातील फळ व्यापार	डॉ. निलम छंगाणी	130
22	ग्रामीण भागात संत्रा कलम व्यवसायामुळे रोजगाराचे बदलते स्वरूप	डॉ. प्रज्ञा निंभोरकर	133
23	जिल्हा नियोजन समिती : यवतमाळ जिल्हा	डॉ. सिध्दार्थ मेश्राम	138
24	जागतिक व्यापार संघटनेचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	प्रा. स्वप्निल बोबडे, प्रा. रविंद्र शेंडे	142
25	ग्रंथालयातील रोजगाराचे बदलते स्वरूप	प्रा. अरविंद पाझारे	146
26	जागतिक मुक्त व्यापार व WTO चे यशापयश	प्रा. अंकुश तुरखडे	150
27	जागतिक व्यापार संघटनेच्या धोरणाचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम	डॉ. आर. जी. टाले	155
28	जागतिक व्यापार,संघटना आणि भारतीय शेती क्षेत्र	प्रा. दिपाली पडोळे	160
29	वर्तमान काळातील रोजगाराचे स्वरूप व आर्थिक सिद्धांत	डॉ. सुरेश जगताप	162
30	जागतिक व्यापार संघटना : भारताचे यश-अपयश	डॉ. ममता साहू	165
31	जागतिक व्यापार संघटनेला मुक्त व्यापार व्यवस्थेत यश-अपयश	डॉ. संजय धनवटे	168

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625,
Special Issue 223 : विदर्भ अर्थशास्त्र परिषद ४४ वे वार्षिक अधिवेशन विशेषांक
Peer Reviewed Journal
ISSN : 2348-7143
February-202

Recent Context of Current Employment Scenarioin India

Dr. Raju Ghanshyam Shrirame
Head, Department of Economics,
Jeevan Vikas Mahavidyalaya, Devgram
Tah - Narkhed Dist - Nagpur

Abstract

The unemployment rate was highest among urban females at 10. 8% followed by males at 7.1%. The unemployment rate was highest among urban females at 10. 8% followed by males in urban India at 7.1%. India's unemployment rate stood at 6.1% in FY18, official data showed, highlighting the challenge that confronts the NDA government. The data isn't comparable with that of past years, the government contended, in effect seeking to refute previous leaked reports that said they showed the unemployment rate was at a 45-year-high. The Periodic Labor Force Survey (PLFS) of the National Sample Surveys Office (NSSO) released on Friday showed the unemployment rate in the country in FY 2018 was at 5.3% in rural India and 7.8% in urban India, resulting in overall unemployment rate of 6.1%.

"It is a new design, new metric. It would be unfair to compare it with the past." "It's can't do a retrospective analysis based on the previous methodology. When we change the matrix, it is very difficult to measure (compare) because there is no means to do a retrospective analysis in that year based on earlier matrix. Forty-five-year high or low is your interpretation. The earlier data was captured using monthly per capita income to measure unemployment — now education is the criteria.

The unemployment rate in India stood at 6 percent in the 2017-18 fiscal year, the Periodic Labor Force Survey (PLFS) of the National Sample Survey Office (NSSO), showed. Unemployment Rate in India averaged 4.32 percent from 1983 until 2018, reaching an all time high of 8.30 percent in 1983 and a record low of 3.53 percent in 2011.

Introduction

With the Indian economy starting at $ 5 trillion today, the size of the economy is a crucial step in moving the country towards a developing country. In comparative study of public and private sectors in India, it seems that there has been a significant decline in rural and urban employment in the last six years. Digital India, Skill India and Make in India, the nation-wide economy, which is currently underway in the country, is trying to create new employment opportunities due to this nationwide project. This led to the creation of employment opportunities in many fields.

Today, it is likely that the decline is due to significant changes in the disparity between the country's national income and national wealth. With the long-term vision of the Indian economy being the simplest form of employment for the Indian economy, income inequality in the population of the country can change. This means that eliminating the economic disparity in income and increasing or decreasing the growth rate of the economy are creating disparities in the developmental conditions, so the main objective of this will be to eliminate them in new employment opportunities. For this Other economic instruments, such as the long-term policies of the country's economic development and their implementation programs, have a short-term impact on the economy. But the redistribution of income through employment generation

Impact Factor – 6.625 Special Issue - 225 Feb. 2020 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International Multidisciplinary E-research Journal

Role of Judiciary in Reinforcing Indian Democracy

Organized by

Political Science Department

Women's College of Arts & Commerce

310 B, New Nandanvan, Nagpur - 440 009

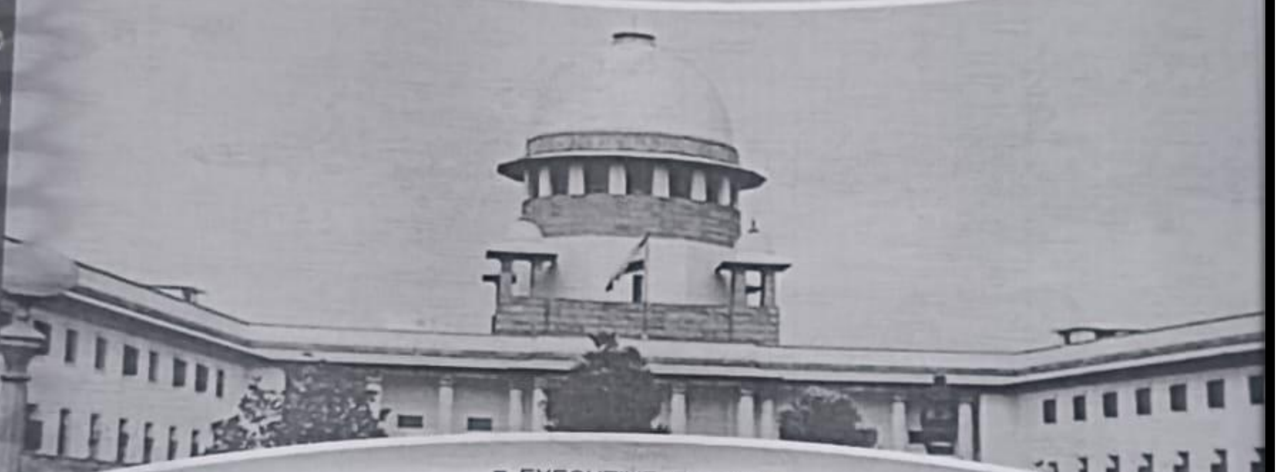

■ EXECUTIVE EDITOR ■

Dr. Sampada S. Kullarwar

■ ASSOCIATE EDITOR ■

Dr. Sandip Tundurwar ■ **Dr. Santosh Dakhare** ■ **Dr. Anjali Gaidhane**

■ CHIEF EDITOR ■

Dr. Dhanraj T. Dhangar

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)
- Indian Citation Index (ICI)
- Dictionary of Research Journal Index (DRJI)

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

७३.	भारतातील न्यायालयीन कृतीशीलता प्रा. प्रमोद स. घोनमोडे	२१७
७४.	न्यायालयीन सक्रियता प्रा. रमेश टिकाराम बागडे	२१९
७५.	न्यायव्यवस्था : लोकशाहीचा तिसरा स्तंभ प्रा. सुलभा वागदे	२२१
७६.	भारतातील न्यायालयीन सक्रियता नितीन शिंदे	२२४
७७.	रामजन्मभूमी निर्णय : भारताच्या सहिष्णू वाटचालीसाठी एक आशादायी अवकाश डॉ. मंगेश आचार्य	२२६
७८.	संसदीय लोकशाही आणि कामगारा संदर्भात डॉ.आंबेडकरांचे विचार प्रा. डॉ. पद्माकर प्रेमदास दारोंडे	२३०
७९.	जनहित याचिका व लोकशाही संवर्धन डॉ. रिता धांडेकर	२३४
८०.	भारतीय लोकशाही आणि न्यायव्यवस्था पौर्णिमा सुकेश मेश्राम	२३७
८१.	सुदृढ व सशक्त भारतीय लोकशाहीसाठी न्यायालयाची भूमिका प्रा. विनोद महादेवराव पुनवटकर	२३९
८२.	भारतीय संविधान आणि सामाजिक न्याय प्रा. डॉ. सुरेश एम. डोहणे	२४२
८३.	न्यायव्यवस्था लोकशाहीचा तीसरा स्तंभ प्रा. प्रतिभा. उ. गडवे (दातिर)	२४४
८४.	भारतीय लोकशाहीच्यासक्षमीकरणामध्ये सत्तांच्या विभक्तीकरणाच्या तत्त्वाचे महत्व: एक राजकीय विश्लेषण डॉ. मिर्लींद डी. गुल्हाने	२४७
८५.	लोकशाही मूल्यांचे संरक्षण आणि संवर्धन करण्यात भारतीय न्यायपालीकेची भूमिका: गेल्या काही वर्षातील विविध खटल्यांच्या संदर्भात डॉ. रेखा मिर्लींद गुल्हाने	२५०
८६.	न्याय व्यवस्थेचे राजकारण आणि अस्तित्व डॉ. राहूल चुटे, डॉ. रायन महाजन	२५४
८७.	भारतीय लोकशाहीत न्यायालयाची सक्रियता डॉ. वकील टी. शेख	२५७

'RESEARCH JOURNEY' *International Multidisciplinary E- Research Journal*
Impact Factor - (SJIF) – 6.625
Special Issue 225 : Role of Judiciary in Reinforcing Indian Democracy

ISSN : 2348-7143
Feb. 2020

रामजन्मभूमी निर्णय : भारताच्या सहिष्णू वाटचालीसाठी एक आशादायी अवकाश

डॉ. मंगेश आचार्य,
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख,
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम

प्रस्तावना –

अयोध्या भूमी वाद हा स्वतंत्र भारताच्या इतिहासातील सर्वात विवादित काळा अध्याय होता. ९ नोव्हेंबर २०१९ ला या अध्यायाला सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाने पूर्णविराम लागला. या विवादाने भारतीय समाजाचे जवळ-जवळ दोन वर्गात विभाजन करून टाकलेले होते. जवळपास दोन हजार लोकांचा बळी या विवादाने घेतला. इतकी जीवित हानी कदाचित दुसऱ्या कोणत्याच वादाने झाली नसेल. आपल्याच माणसांच्या जीवावर उठवणारा हा विषय होता. ज्याचा लाभ शेजारी शत्रू देशाला आपोआप प्राप्त होत होता. सर्वोच्च न्यायालयाच्या या निर्णयाने द्वेषाच्या गर्तेत लोटलेल्या भारतीय समाजाला पूर्वपदावर येण्यास मदतच होणार आहे. दोन्ही पक्षाला सन्मानजनक न्याय देण्याचा प्रयत्न या निर्णयाद्वारे सर्वोच्च न्यायालयाने केलेला आहे. आपल्या न्यायिक अनुभवाची सर्वोच्च कसोटी लावून पाचही न्यायाधीशाने एकमताने दिलेल्या निर्णयावर आरोप-प्रत्यारोप होत असले तरीही हजारो तथ्याच्या सखोल अध्ययनानंतर प्रस्थापित न्यायिक प्रक्रियेचा अवलंब करून हा निर्णय घेण्यात आला आहे. त्यामुळे न्यायिक प्रक्रियेच्या वैध-अवैधबाबत शंका करणे योग्य ठरत नाही. सर्वोच्च न्यायालयाच्या या निर्णयाने भारतीय समाजातील बंधुत्वाच्या भावनेची जोपासना करण्यात मदत होईल. देशातील सहिष्णुतेच्या वाटचाली करिता एक आशादायी अवकाश या निर्णयाने निर्माण झालेला आहे. न्यायालयाच्या संवैधानिक पिठाच्या न्यायधीशांमध्ये एकमत होणे अपवादानेच घडते आणि त्यामुळे या निर्णयाचे अध्ययन करणे महत्त्वाचे ठरते.

समतेच्या व मालकीहक्काच्या सिद्धांताची जोपासना –

अयोध्या विवादाच्या निर्णयप्रक्रियेत सर न्यायाधीश रंजन गोगई, एस. ए. बोबडे, डी. वाय. चंद्रचूड, अशोक भूषण, अब्दुल नजीर या पाच न्यायाधीशांचा समावेश होता. पाचही न्यायाधीशांनी एकमतांनी आयोध्या प्रकरणावर आपला निर्णय दिला. एकमताने निर्णय आल्यानंतरही या संदर्भात अनेक वादविवाद पुढे आलेले आहेत. सर्वोच्च न्यायालयाने आपल्या निर्णयात स्पष्ट केले की २.७७ एकर विवादित जमीन राममंदीराच्या निर्मितीकरिता शासनाने स्थापन केलेल्या एका विश्वस्त संस्थेला देण्यात यावी. अयोध्येच्या प्रमुख जागेपैकी पाच एकर जमीन मशिदीच्या निर्मितीकरिता देण्यात यावी. विशिष्ट पूर्वग्रहदूषित तज्ज्ञ मंडळींनी मात्र याकडे बहुसंख्यक समर्थक निर्णय म्हणून पाहिले. सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय विधिवत प्रक्रियेवर आधारित नसून श्रद्धेवर आधारित असल्याचा आक्षेप त्यांनी मांडला. निर्णयाचे स्वागत करून काहींनी १९८५ च्या विवादाला पूर्णविराम लागल्याने समाधान व्यक्त केले. निर्णयात संवैधानिक पिठाच्या न्यायाधीशांमध्ये एकमत होणे हेच अपवादाने घडते. त्यामुळे या निर्णयाचे अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. ''न्यायाधीशाच्या संवैधानिक पीठाने या विवादात एकमताने निर्णय देणे चमत्कार आहे असे मत इंग्लंडच्या वार विद्यापीठाचे कायदे तज्ज्ञ प्राध्यापक उपेंद्र बक्षी यांनी म्हटले आहेसर न्यायाधीश रंजन गोगई यांनी ४१ दिवसाच्या संक्षिप्त कालावधीत सुनावणीदरम्यान पाचही न्यायाधीशाचे एकमत घडवून आणून अशक्यप्राय गोष्ट शक्य करून दाखवलेली आहे.

निष्पक्ष व संपूर्ण न्याय –

संविधानाच्या १४२ व्या कलमातील निष्पक्षपातीपणा या तत्वाला अनुसरून या निर्णयात सर्वोच्च न्यायालयाने पाच एकर भूमी मुस्लिमांना देण्याचे सांगितले. समतेच्या तत्त्वाचा अवलंब करून व शतकानुशतके चालत आलेल्या पूजेला साक्ष माणून विवादित भूमी हिंदू पक्षाला सोपविण्याचा निर्णय सर्वोच्च न्यायालयाने या प्रकरणात घेतलेला आहे. मालकी हक्काच्या प्रकरणात केवळ एक पक्ष विजयी ठरतो. निर्णयात रामलला विराजमानाला मालकीहक्क सर्वोच्च न्यायालयाने बहाल केलेला आहे. निपक्षपाती तत्त्वाला अनुसरून सर्वोच्च न्यायालयाने निर्णय दिल्यामुळे मुस्लिम बांधवांना पाच एकर जमीन ही अयोध्येच्या प्रमुख ठिकाणी प्राप्त होऊ शकते हे सुद्धा सत्य आहे. सर्वसम्मती व एकमत या बरोबरच विवादित, विघटनकारी आणि अकालनिय अशा विवादामध्ये निष्पक्षपातीपणा व समतेच्या तत्वाची सर्वोच्च कसोटी सर्वोच्च न्यायालयाला लावावी लागली. यासाठी राजकीय विचारक ॲरिस्टॉटल पासून ते रोमन ब्रिटिश विचारवंतांच्या आणि भारताच्या अन्य न्यायालयाने दिलेल्या निर्णयाचे अध्ययन करण्यात आले. या संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्ट केले की, ''निष्पक्षपातीपणा शुद्ध न्यायचा पर्याय नाही तरीही तो एक प्रकारचा न्याय आहे या निर्णयात स्पष्ट करण्यात आले आहे की न्याय निष्पक्षपातीपणा आणि सद्विवेक न्यायपूर्ण निर्णयापर्यंत पोहोचण्याचा मार्ग आहे. सर्वोच्च न्यायालयाच्या अधिकार क्षेत्रांमध्ये येणाऱ्या न्यायासाठी आवश्यक त्या सर्व बाबींवर सर्वोच्च न्यायालय निर्णय घेऊ शकते. या निर्णयाची अंमलबजावणी संसदेच्या कायद्याप्रमाणेच

Impact Factor-7.675 (SJIF)

ISSN-2278-9308

B.Aadhar

Peer-Reviewed Indexed

Multidisciplinary International Research Journal

January-2020

SPECIAL ISSUE-CCIII

Bhartiya Vicharvant,Humanities

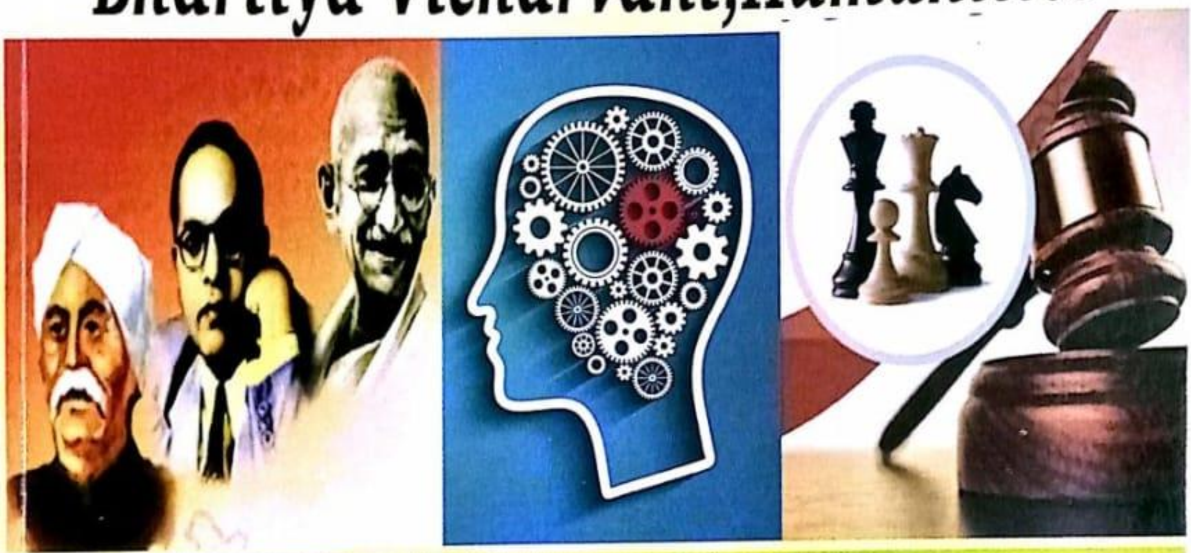

Chief Editor

Prof. Virag S. Gawande
Director
Aadhar Social
Research & Development
Training Institute Amravati

Editor:

Dr.Dinesh W.Nichit
Principal
Sant Gadge Maharaj
Art's Comm,Sci Collage,
Walgaon.Dist. Amravati.

Executive Editor:

Dr.Sanjay J. Kothari -
Deptt. of Economics,
G.S.Tompe
Arts Comm,Sci Collage
Chandur Bazar Dist. Amravati

This Journal is indexed in :

- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmos Impact Factor (CIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

For Details Visit To : www.aadharsocial.com

Aadhar Publications

INDEX

No.	Title of the Paper	Authors' Name	Page No.
1	म. ज्योतीबा फुले यांचे सामाजिक विचार	प्रा.धर्मदास विश्वनाथ घोडेस्वार	1
2	संत गाडगेबाबांचा शैक्षणिक दृष्टिकोन	डॉ.प्रवीण घारपुरे	5
3	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे राजकीय विचार	डॉ. राष्ट्रपाल गणवीर	8
4	महात्मा फुले आधुनिक भारताचे समाजक्रांतीकारक	डॉ.पंकज पुं. कावरे	13
5	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि लोकशाही	डॉ.तनय पी.गोडे	16
6	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विद्युत विकासातील नियोजन आणि लोकशाही	प्रा. विजय आर.गायकवाड	20
7	रूसोच्या विचाराचा भारताच्या जडणघडणीत प्रभावाचे अध्ययन	डॉ.प्रशांत दिवाकर सातपुते	25
8	महाराष्ट्राच्या जडनघडनीत शिवाजी महाराजांचे आर्थिक योगदान	डॉ. देवेन्द्र एस. रंगाचार्य	28
9	जॉन जेक्स रूसो , प्लेटो यांचे शैक्षणीक, धार्मीक , सामाजीक व राजकीय विचार	डॉ.प्रा.जयश्री प.देशमुख	32
10	महात्मा गांधीजींचे शैक्षणिक विचार	डॉ. दयाश्री वि. कोकाटे	34
11	छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या शेती विषय सुधारणा	डॉ. मुकुंद रामदास दातीर	37
12	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे धर्मविषयक विचार	प्रा. अपर्णा संदेश खैरमोडे	41
13	पश्चिम विदर्भातील कोळी शेतकऱ्यांच्या समस्या	प्रा.डॉ.अनिल वानखडे	46
14	महात्मा गांधींयांचे शैक्षणिक विकासातील योगदान.	प्रा.डॉ.गोकुल शामराव डामरे	49
15	स्वामी विवेकानंद यांचे शैक्षणिक व राष्ट विकासातील योगदान	श्री. गणेश किसन ठोबंरे	54
16	"प्लेटो यांचे शैक्षणिक योगदान"	प्रा.रामदास यु. वायभासे	58
17	महात्मा गांधी यांचे शैक्षणिक व राष्ट विकासातील योगदान.	प्रा.डॉ.मुश्ताक अहमद शाह	63
18	श्री. अरविंद घोष यांचे शैक्षणिक विकासातील योगदान.	प्रा.दिपक लक्ष्मण नरवास	69
20	जॉन ड्युई यांचे शैक्षणिक विकासातील योगदान	प्रा.डॉ.सुषमा एम.गणोजे	76
21	स्त्रीवादी विचारप्रवाह व स्त्रीवादी समीक्षा	डॉ सौ अलका सं ईंदापवार	80
22	ग्रामीण भागातीतील प्राथमिक स्तरावर शिक्षण घेणाऱ्या मुलींच्या शैक्षणिक व व्यावसायिक अभिरूची आणि त्यांना येणाऱ्या अडचणींचे चिकित्सक अध्ययन	अल्का ठाकरे (जेऊरकर) /डॉ. जी. के. पेटकर	83

B.Aadhar *International Multidisciplinary Research Journal*
Impact Factor - (SJIF) – 7.675,
Special Issue
ISSN : 2278-9308
January 2020

संत गाडगेबाबांचा शैक्षणिक दृष्टिकोन

डॉ.प्रवीण घारपुरे
मराठी विभागप्रमुख जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम ता. नरखेड, जि.नागपूर

प्रस्तावना

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी म्हणून सर्वश्रुत आहे. त्याचबरोबर विदर्भाला देखील संतांचा वारसा लाभला आहे. वैदर्भीय संतपरंपरेमध्ये अनेक नावलौकिक प्राप्त संत होऊन गेले. त्यामध्ये राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज, प्रज्ञासचक्षु गुलाब बाबा, संत आडकोजी महाराज, संत लहानुजी महाराज, संत भाकरे महाराज, संत अमृत महाराज, आणि संत गाडगेमहाराज यांच्यासारखे अनेक संत विदर्भाला लाभले. या संतांच्या वैचारिक चिंतनातून आणि समाजकार्यातून सर्वच समाज न्हाऊन निघालेला आपणास दिसतो. ही संत मंडळी खऱ्या अर्थाने लोकशिक्षकाची भूमिका बजावत समाजाला शिक्षित, सुशिक्षित, जाणकार बनविण्याचा प्रयत्न करीत होती. त्यांनी केलेले कार्य हे काही सोपे काम नव्हते तर अतिशय अवघड असे समाजपरिवर्तनाचे, मनपरिवर्तनाचे, विचारपरिवर्तनाचे काम करीत होते. त्यामध्ये विसाव्या शतकात या संतमांदियाळीमध्ये सहजपणे लिलया संचार करणारे विदर्भातील अमरावती जिल्हयातील शेणगावच्या कुशीत, जाणोरकर कुटुंबात जन्मास आलेले संत गाडगेबाबा एक अद्वितीय संत होऊन गेले.

संत गाडगेबाबांनी समाजाचे सुक्ष्म अवलोकन करीत समाजातील समस्यांवर प्रकाश टाकला. त्यांनी आपले संपूर्ण आयुष्य निरोगी व स्वच्छ समाजासाठी खर्ची घातले. खरं म्हणजे माणूस आणि मानवतावाद, माणुसकी हा तर त्यांच्या समाजकार्याचा केंद्रबिंदू होता.अगदी तळागाळातील मानसाचा विकास व्हायला पाहिजे असे त्यांना मनोमन वाटायचे. मंदिरातील चार भिंतीच्या आत देवळात देव नसून तो थकल्या, भागल्या, उपेक्षितांच्या रूपात तुमच्यापुढे उभा आहे म्हणून देवळातील दगडधोंडयाची पूजा करू नका, देवाच्या नावाखाली मुक्या प्राण्यांचा बळी देऊन हिंसा करू नका, मनुष्य मेल्यावर तेरावे करून त्याच्या नावाने गोडधोड खाऊ नका, तर त्या सर्व पैशाचा उपयोग शिक्षणावर करा अशी प्रखर जाणीव त्यांनी समाजाला करून दिली. याचे कारण शिक्षणाशिवाय समाजाचा उध्दार होऊ शकत नाही हे त्यांना कळून चुकले होते. समाजातील जातीभेद, अंधश्रध्दा, अनिष्ट चालीरिती, रूढी, परंपरा यातून मुक्त करण्यासाठी समाजाला शिक्षण हाच एक मार्ग आहे. म्हणून त्यांनी शिक्षणाची गंगा तळागाळातील लोकांपर्यंत पोहचविण्यासाठी त्यांनी वस्तीगृहाची स्थापना केली. ज्यामध्ये शेकडो गोरगरीबांच्या मुलांकरिता शिक्षणाची सोय होऊ शकली.

संत गाडगेबाबांनी गावोगावी जाऊन स्वच्छतेचा मूलमंत्र दिला. हे करत असताना त्यांनी लोकांना केवळ उपदेशच केला नाही तर 'आधी केले मग सांगितले' या उक्तीप्रमाणे कार्य केले. या कार्यात त्यांनी ग्रामस्वच्छतेसोबतच सायंकाळी आपल्या वैचारिक चिंतनातून, अनूभवातून अगदी लोकांना समजेल, रूचेल, पटेल अशा साध्या सोप्या भाषेत लोकांची मने, विचार स्वच्छ करण्याचे अभूतपूर्व कार्य केले. स्वतः त्यांनी कोणतेही शिक्षण घेतले नसले तरी त्यांच्या ठिकाणी समाजपरीक्षणाची जी दृष्टी होती ती कमालीची होती. म्हणूनच त्यांनी समाजातील प्रत्येक माणूस शिक्षणाकडे वळला पाहिजे. शिक्षण त्याने घेतलेच पाहिजे यासाठी ते आग्रही असायचे. हे लोकशिक्षणाचे कार्य अविरत करणारे संत गाडगेबाबा खरे लोकशिक्षक होते. बाबांनी निरोगी समाज व्यवस्था निर्माण करण्यासाठी शिक्षण, आरोग्य, नैतिकता या मुल्यांवर भर दिला. संत गाडगेबाबांच्या विज्ञानवादी दृष्टिची शैक्षणिक आणि तर्कशुध्द विचारांची तसेच आचारांची समाजाला आजही गरज आहे.

संत गाडगेबाबा गावोगावी ग्रामस्वच्छता करून कीर्तन करायचे. त्यांचे कीर्तन म्हणजे लोकशिक्षणाचे विद्यापीठच होते. हे विद्यापीठ सर्वांग ज्ञानाने परिपूर्ण असे होते. जनमानसातील विषय अभ्यासण्याची त्यांची

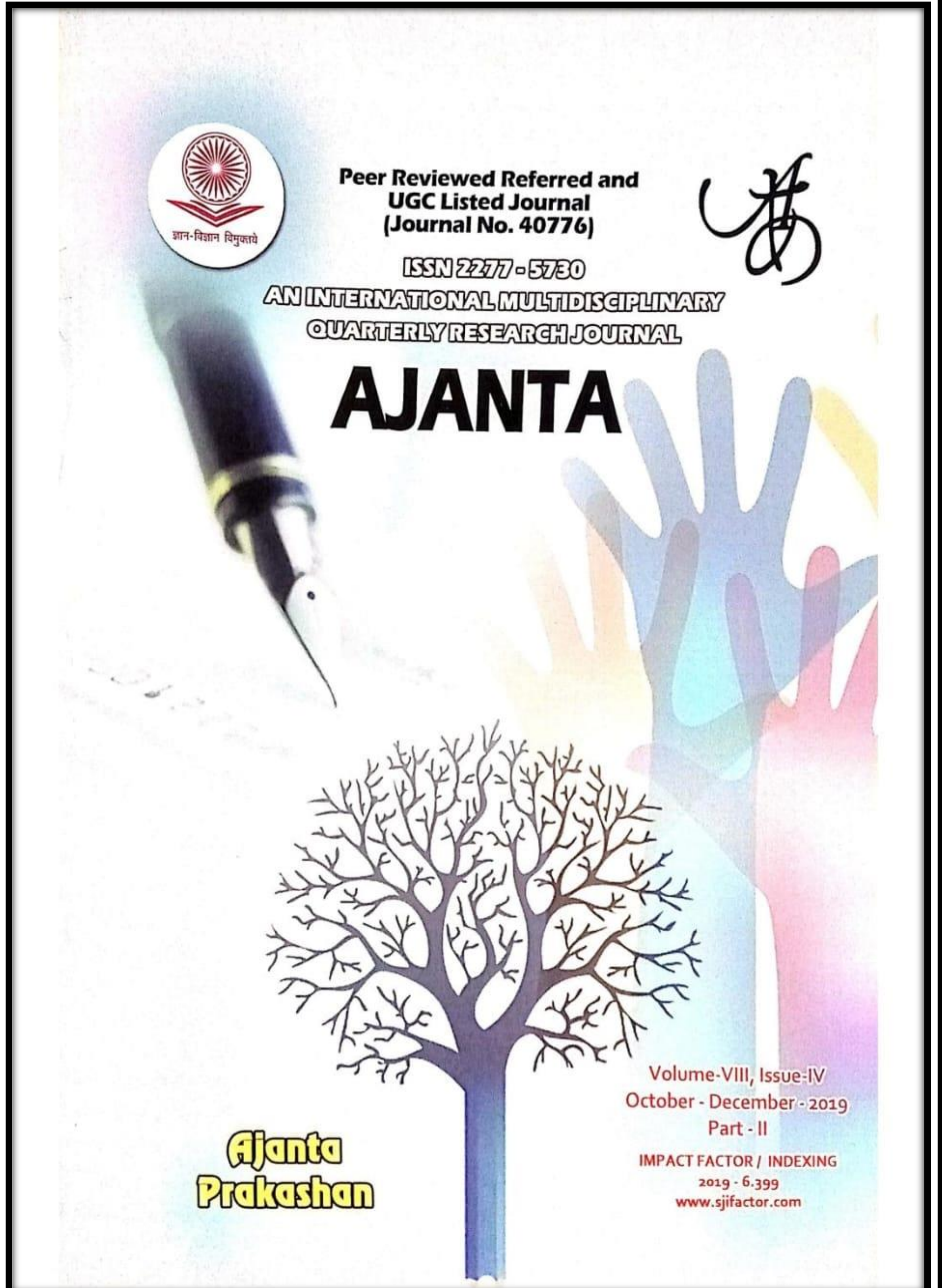
ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये
Peer Reviewed Referred and
UGC Listed Journal
(Journal No. 40776)
ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL
AJANTA
Volume-VIII, Issue-IV
October - December - 2019
Part - II
IMPACT FACTOR / INDEXING
2019 - 6.399
www.sjifactor.com
Ajanta
Prakashan

VOLUME - VIII, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF PART - II

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१५	वैदर्भीय ग्रामीण साहित्य आणि परिवर्तनाची संकल्पना **डॉ. आनंद टी. रायपुरे**	७४-७९
१६	वैदर्भीय नाट्यलेखन : एक समृध्द परंपरा **डॉ. सतीश पावडे**	८०-८४
१७	ग्रामगीतेच्या माध्यमातून गावोगावी ग्रंथ अध्ययनाचे महत्त्व सांगणारे : राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज **प्रा. डॉ. सारीका साबळे**	८५-८८
१८	वैदर्भीय साहित्यिकाचे आत्मचरित्र ('यश-अपयश' डॉ. वि. श. जोग) **प्रा. डॉ. अरविंद भ. कटरे**	८९-९६
१९	झाडीपट्टी रंगभूमीतील लोकप्रिय नाटके **प्रा. डॉ. राजकुमार मुसणे**	९७-१०१
२०	वैदर्भीय साहित्यातील प्रज्ञाचक्षुचे योगदान **डॉ. स्मिता प्र. खोंडे**	१०२-१०६
२१	मराठी साहित्यातील शेतकरी स्त्री **डॉ. सिद्धार्थ ना. बुटले**	१०७-१०९
२२	वैदर्भीय संतपरंपरा **डॉ. साधना अनिलराव जिचकार**	११०-११४
२३	विदर्भातील लोकगीते **प्रा. रीता वाळके (डंभाळे)**	११५-११८
२४	दलित : एक अनुभव स्थिती **प्रा. डॉ. पुरुषोत्तम गुणवंतराव पखाले**	११९-१२३
२५	वारकरी संप्रदाय आणि वैदर्भीय संत **डॉ. प्रवीण घारपुरे**	१२४-१२७
२६	वारकरी संप्रदाय आणि विदर्भीय संत **प्रा. पद्माकर डिगांबर वानखडे**	१२८-१३१
२७	ग्रामगीतेतील स्त्रीदर्शन **प्रा. कु. उज्वला नामदेव जानवे**	१३२-१३९
२८	विदर्भातील पहिल्या विद्रोही स्त्रीवादी साहित्याच्या प्रणेत्या : ताराबाई शिंदे **प्रा. विद्या डी. कुलकर्णी**	१४०-१४४
२९	विदर्भातील लोकगीते **प्रा. डॉ. अरविंद युगंधर**	१४५-१५०

VOLUME - VIII, ISSUE - IV – OCTOBER - DECEMBER - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

२५. वारकरी संप्रदाय आणि वैदर्भीय संत

डॉ. प्रवीण घारपुरे
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम ता. नरखेड, जि. नागपूर.

महाराष्ट्र ही संताची आणि वीरांची भूमी म्हणून ओळखली जाते. संत साहित्य महाराष्ट्राचे संचित असून अमुल्य असा सांस्कृतिक ठेवा आहे. तसेच भारतीय अद्वैत परंपरेचा आणि मराठी संस्कृतीचा गाभा आहे. संतत्व आणि कवित्व हा महाराष्ट्राचा वारसा असून त्याचा अपूर्व असा संगम संतकवींच्या साहित्यात घडून आलेला दिसून येतो. यामुळेच महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक इतिहासात संताचे कार्य फार मोलाचे ठरले आहे. वारकरी संप्रदायातील संतांनी महाराष्ट्रात भक्तीचळवळ निर्माण करून सर्वधर्मसहिष्णुतेची शिकवण मानवी मनात रूजविली. संतानी जाती, धर्म, पंथ, भाषा आणि राज्याच्या सीमा ओलांडून वैश्विक ऐक्याचे, शांततेचे तत्त्वज्ञान दिले. समकालीन समाजाला योग्य दिशा देण्यासाठी संतांनी आपल्या अभंगवाणीची ज्योत प्रज्वलीत करून तत्कालीन समाजाला ज्ञानरूपी प्रकाशाचा मार्ग दाखविला, तत्कालीन समाजातल्या अनिष्ट चालीरीती, विकृत प्रथा—परंपरा, जातीभेद, धर्मभेद, हिंसा यावर कठोरपणे प्रहार करून मानवतावादाची खरी शिकवण दिली. म्हणूनच आज आठशे वर्षानंतरही त्यांच्या ग्रंथाची लोकप्रियता तिळमात्र कमी झालेली नाही. संतांच्या साहित्यातून त्यांच्या आत्मशक्तीचा आविष्कार झालेला असून साधना उपासनेने त्यांची काव्यरूपे रंगलेली आहेत.

महाराष्ट्रात जे अनेक भक्तिसंप्रदाय होते. त्यामध्ये प्रमुख संप्रदाय म्हणजे वारकरी संप्रदाय होय. वारकरी संप्रदायात संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत नामदेव, संत एकनाथ आणि संत तुकाराम या संतकवींनी आणि त्यांनी केलेल्या कार्याला अनन्यसाधारण असे विशेष महत्त्व प्राप्त झालेले आहे. तेराव्या शतकापासून तर विसाव्या शतकापर्यंतच्या काळात या संतांच्या काव्यमय अमृतवाणीने संपूर्ण महाराष्ट्र गजबजून गेलेला होता. संत ज्ञानेश्वरांपासून संत तुकाराम, संत रामदासापर्यंत पाचशे वर्षाच्या या कालखंडात विविध संप्रदाय पंथ निर्माण झालेत. त्या त्या संप्रदायातील संतकवींनी पंडित कविलेखकांनी समाज प्रबोधनाचे, जनजागृतीचे व्रत स्वीकारून भक्तीच्या अंगाने तत्कालीन समाजाला मोक्षाचा मार्ग दाखविला. वर्णविषमता आणि कर्मकांड इत्यादींमुळे विकास खुंटलेल्या समाजाला मानवतेची शिकवण देणे आवश्यक होते. त्यासाठी संत ज्ञानेश्वर ते संत तुकाराम या कालखंडातील संतकवींनी आपले तत्वज्ञान मांडून समाजास निष्काम कर्मयोग शिकविला. नाममंत्राचा सहज सोपा मार्ग त्यांनी सांगितला. विठ्ठलाला त्यांनी आपले आराध्य दैवत बनविले. भौतिक जीवनापेक्षा आध्यात्मिक जीवनाची आणि आत्मसाक्षात्काराची अनुभूती त्यांच्या काव्यातून प्रकट झाली. संत ज्ञानेश्वर, संत नामदेव, संत एकनाथ, संत तुकारामादी दिगंत कीर्तीचे श्रेष्ठ महानुभाव यांनी निर्मिलेले वाङ्मयही जागतिक पातळीवर भूषणावह ठरले आहे. हे वाङ्मय केवळ महाराष्ट्राचे अमूल्य धन आहे, असे नव्हे तर अखिल जगताचा अनमोल

Scanned with OKEN Scanner

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१२	संत चोखामेळाची अभंगवाणी **प्रा. प्रवीण घारपुरे**	५४-५९
१३	नोटबंदीचा भारतीय अर्थव्यवस्थेवर परिणाम **प्रा. निहार अशोक बोदेले**	६०-६५
१४	'कालिदास रचित 'रघुवंश' महाकाव्य में काव्य शास्त्रीय तत्व' **नारणभाई मूलजीभाई दुबरिया**	६६-७०
१५	महिला सरपंचाच्या कार्यशैलीचा अभ्यास संदर्भ क्षेत्र : वर्धा जिल्ह्यातील हिंगणघाट तालुका **प्रा. डॉ. अरुण शेंडे**	७१-७९
१६	आदिवासींच्या जीवनावर सामुदायिक विकास योजनेचा झालेला परिणाम **प्रा. उत्तम एन. शेंडे**	८०-८६
१७	सकारात्मक मानसशास्त्राची उदिष्ट्ये व गृहितक संकल्पनांचा एक संक्षिप्त आढावा **प्रा. डॉ. एन. एस. डोंगरे**	८७-९४
१८	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकराचे शैक्षणिक विचार **प्रा. डॉ. नंदकिशोर लक्ष्मणराव अरुळकर**	९५-९७

Scanned with OKEN Scanner

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

१२. संत चोखामेळाची अभंगवाणी

प्रा. प्रवीण घारपुरे
जीवन विकास महाविद्यालय, देवग्राम, ता. नरखेड, जि. नागपूर.

महाराष्ट्र ही संतांची भूमी आहे. अशा या पावन भूमीवर अनेक संत पुरूषांनी जन्म घेतला. तेराव्या शतकातील वारकरी संप्रदायाच्या संत प्रभावळीत ज्ञानदेव– नामदेव यांच्या काळात गोरोबा कुंभार, सावता माळी, नरहरी सोनार, चोखामेळा यांच्यासारखे महान संत निर्माण झाले आणि पुढे ते महाराष्ट्रांचे भषण ठरले. या संतांच्या प्रभावळीतील सर्वच संत हे अठरापगड जातीतील होते. त्यांचा एकमेकांशी घनिष्ठ संबंध होता. ते सर्व संत विठ्ठलभक्तीने प्रेरित होते. पंढरीच्या पांडुरंगाचे नित्य नेमाने दर्शन घेणारे वारकरी होते. या सर्व संतांची पंढरपूरच्या पांडुरंगावर गाढ श्रद्धा होती, भक्ती होती. ज्ञानेश्वर, नामदेव यांच्या काळात जन्माला आलेले चोखोबा हे पूर्वास्पृश्य महार समाजात जन्माला आले होते.

ज्ञानेश्वर नामदेवादी संतांचे संस्कार संत चोखोबांवर झाल्यामुळे ज्ञानेश्वरादी इतर संतांप्रमाणे चोखोबांनी देखील आपल्या भाव भावना अभंगवाणीच्या माध्यमातून अभिव्यक्त केल्या. त्यातून संत चोखोबांची 349 अभंगाची मालिका प्रा. डॉ. र. रा. गोसावी यांनी संपादित केलेल्या सकलसंतगाथेत दिसून येते.

संत चोखोबांच्या अभंगाचे वर्गीकरण संपा. स. भा. कदम यांनी श्री चोखामेळा 'चरित्र आणि अभंग' या पुस्तकात केले आहे. त्याचप्रमाणे डॉ. रमेश मोदी यांनी देखील संत चोखोबांचे अभंग 'समीक्षा आणि संहिता' या पुस्तकात केलेल्या वर्गीकरणात थोडेसे तपशिलाने केलेले फेर वर्गीकरण पुढीलप्रमाणे मांडता येईल.

(1) विठ्ठल त्याची भक्तवत्सलता, विठ्ठल भेट – विठ्ठल वियोग व शेवटी विठ्ठलाचा निरोप (2) पंढरपूर विषयक अभंग (3) आत्मपर (4) काला–बालक्रीडा (5) नाममहिमा (6) संतमहिमा (7) भक्तिभावविषयक अभंग (8) अस्पृश्यता विषयक अभंग (9) नामदेव स्तुती, ज्ञानेश्वर स्तुती (10) प्रापंचिकास उपदेश (11) संकीर्ण (12) जोहार

या डॉ. रमेश मोदी यांनी केलेल्या चोखोबांच्या अभंगाच्या वर्गीकरणानुसार आपल्याला संत चोखोबांच्या अभंगवाणीतील अंतरंगाचा वेध पुढीलप्रमाणे घेता येईल.

(1) विठ्ठल

संत चोखोबांनी देखील विठ्ठल – भक्तवत्सलता, विठ्ठलभेट, विठ्ठलाचा वियोग आणि निरोप यानुसार अभंगरचना केलेली आहे. विठ्ठलाच्या सुंदर विलोभनीय रूपाचे वर्णन करताना संत चोखोबा म्हणतात,'सुंदर मुखकमळ कस्तुरी मळवटी। उभा देखिला तटी भिवरेच्या।। (अभंग क्र. 10) अशा तऱ्हेचे विठोबा माऊलीचे सुंदर विलोभनीय रूपवर्णन संत चोखोबांनी केले आहे. ज्या विठुमाऊलीच्या सहवासात संत चोखोबांनी आपले आयुष्य घालविले त्याच विठुमाऊलीविषयी वियोग व्यक्त करताना चोखोबा दुःखी होतात. पंढरपूरवरून परत मंगळवेढ्याला येताना चोखोबांची अवस्था *'नेत्री अश्रुधारा उभा भीमातीरी। लक्ष चरणावरी ठेवोनिया।।'* अशी होते. कदाचित पुढे आपल्या जीवनसमाप्तीची कल्पनाही त्याना झाली असेल. गावकूस बांधण्यासाठी असंख्य गाव कामगारासह

Scanned with OKEN Scanner